T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ŞEYH ÖMER EFENDİ
RİSÂLETÜ'L-ESRÂR
(METİN 1b-46a yk)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış Akdoğan

Düzce

Ağustos, 2021

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ŞEYH ÖMER EFENDİ
RİSÂLETÜ'L-ESRÂR
(METİN 1b-46a yk)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış Akdoğan

Danışman: Prof. Dr. İlhan Genç

Düzce

Ağustos, 2021

JÜRİ ÜYELERİN İMZA SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından ……. Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Akademik Unvanı, Adı-Soyadı	……
Üye Akademik Unvanı, Adı-Soyadı	……
Üye Akademik Unvanı, Adı-Soyadı	……

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…./20...

(İmza Yeri)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Klasik Türk Edebiyatı sahasında çeşitli konularda yazılmış birçok risale mevcuttur. Bunlar arasında sayıları oldukça fazla olan tasavvuf konulu risaleler, genellikle mensur olarak yazılmıştır. Şeyh Ömer Efendi de tasavvuf konulu risalesini mensur olarak kaleme almıştır. Bu tarz dinî ve tasavvufi eserlerde çoğunlukla halkın anlayacağı sade bir dil kullanılmıştır.

Müellifin hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte incelemiş olduğumuz eserinde de hiçbir ipucuna rastlanmamıştır. Elimizde bulunan tek nüshanın 1b ve 91a sayfalarında müellifin adının Şeyh Ömer Efendi olduğu görülmektedir. Şeyh Ömer Efendi'nin yaşadığı dönemi tespit edebilmek amacıyla eserin dil ve imla özellikleri incelenmiş, ayrıca eserde adı geçen şair Nâbî (1642/1712)'nin yaşadığı dönemden yola çıkılarak müellifin 17. yüzyılda yaşadığı çıkarımı yapılmıştır.

Çalışmamız Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 3680 numaralı tek nüshadan hareketle hazırlanmıştır. Bu nüsha 1b-91b yaprakları arasındadır fakat çalışmamız 1b-46a yapraklarını kapsamaktadır.[1] Eser, harekesiz nesih yazı çeşidi ile yazılmıştır. Eserde, 13 satırdan oluşan 1b; 3 satırdan oluşan 67b ve 91a varaklarının dışındaki her varak 17 satırdan oluşmaktadır. 24a ve 24b sayfalarının metinle herhangi bir bağlantısı bulunmayıp müellif tarafından karalama yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca zaman zaman bazı hatalı yazdığı kelimelerin de üzerini karalayarak düzeltme yapmıştır. Müellif başlıkları ve bazı kelimeleri kırmızı mürekkeple yazmıştır. Ketebe kaydı bulunmamaktadır.Eser, kütüphanede dijital ortama aktarılırken bazı fotoğrafların yeri değişmiştir. Bu sıralama, müellif kaynaklı bir hata olmadığı için değişen varaklar anlam bütünlüğü bozulmadan devam edecek şekilde düzenlenerek okunmuştur.

Eser birinci bap 9, ikinci bap 10, üçüncü bap 9 ve dördüncü bap 11 olmak üzere toplam 39 fasıldan meydana gelmektedir. Müellif, düşüncelerini desteklemek amacıyla 35 ayet, 31 hadis-i şerif ve 8 beyitten yararlanmıştır. Ayrıca eser içerisinde

[1] 46-91varakları için bk. Soyyiğit, M. (2021). *Şeyh Ömer Efendi Risâletü'l-Esrâr (Metin 46a-91b yk.)* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

10 peygamber ismi zikredilmiştir. Eser tamamlandıktan sonra düşülen kayıt bir mülkiyet kaydı olup okunaksızdır.

Risâletü'l-Esrâr, sanat kaygısından uzak olarak kaleme alınmış bir eser olmakla birlikte içerisinde tekrar eden kelimeler ve imla gibi çeşitli hatalar bulunmaktadır. Müellif de böyle hataların olabileceğini *"hatîmetü'l-kitab"* bölümünde dile getirmiştir. Şeyh Ömer Efendi bu eserinde daha çok manaya önem vermiştir. Eserde genel hatlarıyla anlatılan tasavvufi düşünceler (kendi? tarikatinin şeyhi? olmakla birlikte?) herhangi bir tarikat ile ilişkilendirilmeden verilmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını eksik etmeyen, karşılaştığımız problemleri hoşgörü ve engin tecrübesiyle çözüme ulaştıran danışman hocam Prof. Dr. İlhan Genç'e, akademik olarak gelişmemize katkı sağlayan tüm hocalarımıza ve öğrenim hayatım boyunca maddi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Barış AKDOĞAN

ÖZET

ŞEYH ÖMER EFENDİ RİSÂLETÜ'L-ESRÂR (METİN 1b-46a yk)

AKDOĞAN, Barış

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İlhan Genç

Ağustos, 2021 ix+115 Sayfa

Bu çalışmamızın temel amacı, kültürel miras olarak gördüğümüz yazma eserlerimizden biri olan *Risâletü'l-Esrâr* adlı eseri, çeviriyazı ile okuyarak gerek bilim dünyasına katkı sağlamak gerekse gelecek kuşaklara aktarmaktır. Çalışmamızda Şeyh Ömer Efendi'nin düzyazı olarak kaleme aldığı Risâletü'l-Esrâr adlı tasavvufi eseri incelenmiştir. Giriş, metin ve tıpkıbasım olmak üzere üç bölüm hâlinde tasarlanan çalışmamızın giriş bölümünde Risâletü'l-Esrâr tarzında yazılmış eserler hakkında bilgi verilmiş ve fasılların özeti yapılmıştır. Metin bölümünde, metni hazırlarken imla ve şekil özellikleri konusunda nasıl bir yol izlendiği maddeler hâlinde yazılmıştır. Yine aynı bölümde transkripsiyonlu metin ve derkenarlar da yer almıştır. Son bölümünde ise eserin tıpkıbasımı verilmiştir.

Bu tez ile bugüne kadar üzerinde çalışılmamış olan Risâletü'l-Esrâr adlı eseri bilim dünyasına sunmuş bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Ömer Efendi, Risâletü'l-Esrâr, Tasavvuf

ABSTRACT

ŞEYH ÖMER EFENDİ RİSÂLETÜ'L-ESRÂR (TEXT 1b-46a fol.)

AKDOĞAN, Barış

Master's degree, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. İlhan Genç

August, 2021, ix+115 pages

The main aim of this study is to contribute to the world of science and to transfer it to future generations by reading *Risâletü'l-Esrâr*, one of our written works that we consider to be cultural heritage. In our study, a Sufi work called Risâletü'l-Esrâr, written by Şeyh Omer Efendı as a prose, was examined. In the introduction section of our study, which was designed in three sections: introduction, text and just like printing, information was given about the works written in the style of Risâletü'l-Esrâr and a summary of the chapters was made. In the next section, how to follow the path of spelling and shape properties when preparing the text is written in the form of articles. Again, transcribed text and darkens were also included in the same section. In the last part, the exact composition of the work is given.

With this thesis, we have presented the work Risâletü'l-Esrâr, which has not been studied to date, to the world of science.

Keywords: Şeyh Ömer Efendi, Risâletü'l-Esrâr, Sufism

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİN İMZA SAYFASI i
ÖN SÖZ ii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR viii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ix
1. GİRİŞ 1
1.1. Risâletü'l-Esrâr Tarzında Yazılmış Eserlere Genel Bir Bakış 1
1.2. Risâletü'l-Esrâr'ın İçeriği 4
2.METİN 22
2.1. Dil ve İmlada İzlenilen Yol 22
2.2. Metin 22
2.2.1. Bâb-ı Evvel 34
2.2.1.1. Fasl-ı Evvel 35
2.2.1.2. Fasl-ı Sânî 35
2.2.1.3. Fasl-ı Sâlis 37
2.2.1.4. Fasl-ı Râbi‘ 39
2.2.1.5. Fasl-ı Hâmis 40
2.2.1.6. Fasl-ı Sâdis 43
2.2.1.7. Fasl-ı Sâbî‘ 45
2.2.1.8. Fasl-ı Sâmin 46
2.2.1.9. Fasl-ı Tâsi‘ 49
2.2.2. El-bâbüs's-Sânî 50
2.2.2.1. Fasl-ı Evvel 51
2.2.2.2. Fasl-ı Sânî 53
2.2.2.3. Fasl-ı Sâlis 54
2.2.2.4. Fasl-ı Râbi‘ 54
2.2.2.5. Fasl-ı Hamis 55
2.2.2.6. Fasl-ı Sâdis 56
2.2.2.7. Fasl-ı Sâbi‘ 58
2.2.2.8. Fasl-ı Sâmin 60

2.2.2.9. Fasl-ı Tâsi‘ 61
2.3. Derkenarlar 62
SONUÇ 68
KAYNAKÇA 69
3. TIPKIBASIM 71

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
b	: Bin, İbn
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vr.	: Varak
yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	ā	ص	ṣ
ا	a, ā, e	ض	ḍ, ż
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s̲	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ک	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z̲	ن	n
ر	r	و	v, o, u, ū, ü
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	ی	y, ı, i, ī
س	s	ء	
ش	ş		

1. GİRİŞ

1.1. Risâletü'l-Esrâr Tarzında Yazılmış Eserlere Genel Bir Bakış

Risale, kelime manası olarak çeşitli kaynaklarda bir ilmî ya da fennî konuyu kısa ve öz şekilde ele almak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kâtip Çelebi (ö. 1067/1657) de risaleyi *"aynı cinsten olan az miktarda problemi içeren mecelle"* olarak tanımlamıştır.[2]

Manzum-mensur veyahut karışık olarak yazılmış risaleler oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Dinî, tasavvufi; geometri, tıp, fizik, kimya vb. alanlarda yazılan eserler ağırlıklı olarak mensur biçiminde karşımıza çıkarken; edebiyat ve sanata dair yazılmış risaleler daha çok manzum veya manzum-mensur karışık olarak kaleme alındığı görülmektedir.

Risâletü'l-Esrâr, tasavvufi konularda yazılmış bir risale olduğu için biz burada sadece tasavvufla ilgili risalelere değineceğiz.

Tasavvuf alanında yazılmış ilk eserlerden biri olması ve tasavvufi görüşlerin ilk defa sistematik bir şekilde ele alınması sebebiyle önemli eserler arasında yer alan *er-Riâye li-Hukûkıllah*, Hâris el-Mûhâsibî (170-243/786-857) tarafından yazılmıştır. *Riâye*'de Allah'ın hukukuna nasıl riayet edilmesi gerektiği hakkında uzun uzun tahlillere yer verilmiş ve sonraki bölümlerde de ahlak felsefesi ile ilgili birçok kavram detaylı olarak açıklanmıştır. Mûhâsibî, klasik bir şekilde Allah'ın emir ve yasaklarını anlatmamıştır. O, insana ve nefsine ahlak psikolojisi penceresinden bakarak yaklaşmıştır.[3]

Velayet konusu hakkında görüş bildirmek amacıyla kaleme alınan *Hatmü'l-Evliyâ*, Hakîm Tirmizî (ö. 320/932) tarafından yazılan değerli bir eserdir. Soru cevap metodu kullanılarak yazılmış olan eserde velinin risalet sıfatını hak etmek için hangi aşamalardan geçtiği anlatılmıştır.[4]

Kuşeyrî (ö. 465/1072) tarafından yazılan *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, tasavvufun temel risalelerindendir. Kâmil müminlerin ilahi aşkını ve güzel ahlakını anlatan

[2] Çelebi, K. (2007), *Keşfü'z-Zunûn*, Cilt 2, 1.Basım İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 687.
[3] Cebecioğlu, E. (2010), *Tasavvuf Klasikleri*, 1.Basım İstanbul: Erkam Matbaacılık, s. 11-14.
[4] Cebecioğlu, a.g.e. s. 40-44.

eserde, nefis terbiyesi ile varılabilecek en yüksek makama nasıl erişilebileceği gösterilmiştir. Tasavvufu, Kur'an ve sünnet esasları üzerine dayandırarak anlatması da bu eserin önemli özelliklerinden biridir. *Er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, bu yönüyle birçok âlim tarafından kabul görmüş, halk tarafından yararlanılan faydalı bir kaynak olmuştur.[5]

İnsan-ı kâmil anlayışını açıklayan *İnsan-ı Kâmil* adlı eser, Abdülkerim el-Cîlî (ö. 832/1428) tarafından kaleme alınmıştır. Eserde vahdet-i vücut düşüncesi detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Hakikatlere ait bilgilere ulaşmak ancak insan-ı kâmil mertebesine yükselmekle mümkündür.[6]

İbn Haldun (ö. 808/1406), döneminin çok tartışılan konusu olan şeyh olmadan sadece kitaplarla tasavvufu yaşamanın mümkün olup olmadığı hakkında fikirlerini belirtmek için *Şifâ'ü's-sâ'il* adlı eseri yazmıştır. Nefis terbiyesinin türlerini açıklamıştır.[7]

Tasavvuf hakkında yazılmış bu ilk temel eserlerin dışında, -Risâletü'l-Esrâr'ın da ana konusu olan- seyr ü süluk hakkında yazılmış risalelerden de ayrıca bahsetmeyi uygun gördük.

Seyr ü sülukla ilgili öncelikli olarak zikredilmesi gereken eserler, Dâvûd-i Kayserî (ö. 751/1350) tarafından yazılan *Şerhu Kasîdeti't-Tâiyye* ve *Tahkîku mâi'l-hayât ve keşfü esrâri'z-zulümât*'dır. XVI. yüzyılda Halvetiyye şeyhi Nureddinzâde (ö. 981/1574), seyr ü süluk makamlarının açıkladığı *Menâzilü's-Sâirîn* adlı Arapça eseri Türkçeye çevirmiştir.[8]

Halvetiyye şeyhlerinden Muhammed Bahâeddin Erzincânî'nin (ö.879/1474[?]) *Makâmâtü'l-Ârifîn ve Meârifü's-Sâlikîn*'i, Zeyniyye meşâyihinden Şeyh Vefâ'nın (Muslihuddin Mustafa, ö. 896/1491) *Makâm-ı Sülûk*'u ve Şeyh Halîlî'nin (ö.

[5] Kuşeyri, A. (2009), *Kuşeyri Risalesi*, (Çev. Dilaver Selvi), ? Basım İstanbul: Semerkand Yayınları, s. 13.
[6] Bardakçı, N. M. (2015), *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, 1. Basım İstanbul: Rağbet Yayınları, s. 29.
[7] Uludağ, S. (2010), Şifâü's-Sâil, *DİA*, Cilt 39, İstanbul, s. 141.
[8] Öngören, R. (2003), *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ XVI. Yüzyıl*, 2. Basım İstanbul: İz Yayıncılık, s. 66.

890/1485) *Risâle-yi Tuhfetü'l-Uşşâk*'ı bu alanda yapılan ilk çalışmalardan olması bakımından önemlidir.[9]

Cemâl-i Halvetî (Çelebi Halife, ö. 899/1494), *Risâle-i Teşrîhiyye*, *er-Risâletü'l-Kevseriyye* ve *Envâru'l-Kulûb Li-talebi Ru'yeti'l-Mahbûb* isimli seyr ü sülukla ilgili üç ayrı eser kaleme almıştır.[10]

XVI. yüzyılda seyr ü sülukla ilgili Muhyiddin Muhammed Yavsî (ö. 920/1514) *Risâle-i Ahvâl-i Sülûk* adıyla, Sünbül Sinan (Yûsuf Sinan, ö. 936/1529) *Risâletü Etvâri's-Seb'a* adıyla, Sofyalı Bâlî Efendi (ö. 960/1553) *Etvâru's-Sâlikîn* adıyla, İlyas Saruhânî (İlyas b. Mecdüddin Îsâ, ö. 967/1559-60) *Fusûl-i Seb'a* adıyla, Şah Velî Ayıntâbî (ö. 1007/1598) *Etvâr-ı Seb'a* adıyla risaleler yazmıştır.[11]

XVII. yüzyılda tasavvuf adabına dair birçok eserle karşılaşıyoruz. Bolulu Himmet Efendi'nin (ö. 1095/1684), Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin (ö. 1038/1628) aynı adı taşıyan *Tarîkatnâme*'si, Ömer Fuâdî Efendi'nin (ö. 1046/1636), Abdülmecid Sivâsî Efendi'nin (ö. 1049/1639), Karabaş Velî'nin (ö. 1097/1686), *Mi'yâr-ı Tarikat*'ı, Niyâzî Mısrî Efendi'nin (ö. 1105/1694) *Ûsûl-i Tarikat*'ı ve Haydarzâde Mehmed Feyzî Efendi'nin (öl. 1023/1614) *Âdâb Risalesi* bu dönemdeki eserlere örnektir.[12]

XVIII. yüzyılda da dervişlere yol göstermek amacıyla yazılan seyr ü süluk ile ilgili dikkate değer eserler vardır. Bu risalelere Murad Buhârî'nin (ö. 1132/1720) *Silsiletü'z-Zeheb Fi's-sülûki Ve'l-edeb*'i; İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö. 1137/1725) *Sülûkü'l-Mülûk*'u ve *Kitâbü's-Sülûk*'u; Yakub Afvî Efendi'nin (ö. 1149/1736) *Hediyyetü's-Sâlikin*'i; Mehmed Şeyhî Dede'nin (ö. 1151/1738) *Sülûknâme-i Tarikât-ı Mevleviye*'si; Mehmed Emin Tokâdî'nin (ö. 1158/1745) *Risâle fî hakkı sülûki't-tarikati'n-Nakşıbendiye*'si; Mustafa Rızâeddin Efendi'nin (ö. 1159/1746) *Tuhfetü'l-mülûk fî ma'rifeti men ensafe fi's-sülûk*'ü; Cemâleddîn Uşşâkî'nin (1164/1750-51) *Risâle fî etvârı's-sülû*k'u; İbrahim Hakkı Erzurûmî'nin (ö. 1194/1780) *Sülûk-i Nakşibendi* (Sülûknâme)'si; Kösec Ahmed Efendi'nin (ö. 1195/1780-81) *Şerh-i*

[9] Öngören, a.g.e. s. 66.
[10] Öngören, a.g.e. s. 67.
[11] Öngören, a.g.e. s. 68.
[12] Yılmaz, N. (2007), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sûfîler, Devlet ve Ulemâ*, 2. Basım İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, s. 471.

Tuhfetü'l-ahbâb fi's-sülûki ilâ tarîkı'l-eshâb'ı; Mustafa Efendi'nin (ö. 1197/1782) *Mürşidü's-Sâlikîn*'i; Nûreddin Cerrâhî'nin (ö. 1133/1721) *Mürşid-i Dervişân* adlı eseri örnek olarak verilebilir.[13]

XIX. asırda da tarikat adap ve erkânından bahseden birçok risale yazılmıştır. Bu risaleler arasında Kerküklü Şeyh Mehmed Emin en-Nakşibendî'nin (ö.1228/1813) *Mergûbü's-Sâlikîn*'i; Şeyh Mustafa Vahyî'nin (ö. 1295/1878) *Tuhfetü's-Sâlikîn ve Sübhatü'z-Zâkirîn*'i; Abdurrahman Şemseddin Nasûhîzâde'nin (ö. 1249/1834) *Risâle-i Sülûkiyye*'si; Şeyh Hayyât Vehbî Erzincânî'nin (ö. 1264/1847) *Kenzü'l-Miftâh*'ı; Hamdi Efendi'nin (1257/1842) *Hasbihâlü's-Sâlik fî Akvâmi'l-Mesâlik*'i; Manisalı Ali Nâilî'nin [?] *Risâle-i Meşgûliye*'si vardır.[14]

1.2. Risâletü'l-Esrâr'ın İçeriği

Birinci Bap

Tasavvufta Allah'a ulaşma yolundaki ilk makam olan şeriate göre nefs-i emmâreyi yok etmek için nasıl hareket edilmesi gerektiği hakkındadır. Sâlik, Allah'ın insanı yaratıp akılla süslediğini bilmelidir. Ezel âleminde Allah'ın zatını daima müşahede -gözlem- eden ruhlara Allah kendi zatı ile tecelli etmiştir. Ruhların bazıları tamamıyla bazıları beline kadar bazıları belinden aşağı veyahut yukarı bazıları cüzi miktarda, velhasıl herkes istidadı doğrultusunda Allah'ın tecellisinin nuruna ulaşmıştır. Allah'ın tecellisinin nuruna bütünüyle nail olanlar peygamberlerdir. Peygamberler insanları dine davet etmek için görevlendirilmiştir. Bu davetlerinin neticesinde nice insanlar ruhlar âleminde istidatları doğrultusunda sahip oldukları nura kavuşmak için çalışmış ve muratlarına ermiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) asr-ı saadetlerine kadar her kavim var olan peygamberin şeriatine uymaya çalışarak bu nura kavuşmuştur. Son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ümmeti de ezel âleminde nail oldukları nura erişebilmek için peygamberin getirdiği dinî hükümleri yerine getirmeye çabalamıştır. Gece gündüz ibadet hâlinde olup nefislerini perhiz ettirerek yani nefsin arzuladığı şeylerin aksini yaparak tevhidi dilden düşürmemişlerdir. Hakk'ın tecellisine engel olan perdeyi aradan kaldırarak Allah'ın emriyle o nura kavuşmuşlardır. Hülasa

[13] Muslu, R. (2003), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf 18. Yüzyıl*, 1.Basım İstanbul: İnsan Yayınları, s. 647.
[14] Yücer, H. M. (2003), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf 19. Yüzyıl*, 1.Basım İstanbul: İnsan Yayınları, s. 776-779.

herkes ezel âleminde kendisine ihsan edilen tecelli nuruna erişmiş ve kabiliyeti kadarıyla anlayabilmiştir.

1. Fasıl (15a-15b): Bir mürşite bağlanarak doğru yola ulaşma hakkındadır. Bu fasıl, hikmet ilmini bilmenin ancak mürşit ile mümkün olduğunu beyan eder. Mürşit, bir tarikata bağlanıp seyr ü sülukunu tamamlamış ve tasavvufun –sırasıyla- dört kapısı olan şeriat, tarikat, hakikat ve marifetin en az ilk üçünde ilim sahibi olmuş kişidir.[15] Sâlik; şeyhlerin lügat ve kaidelerine göre hikmet ilminin, *"âdetullahı yani Allah'ın koyduğu düzeni hakkıyla bilmek"* olduğunu öğrenmelidir. Ne vakit bir kişi âdetullaha arif olsa o kişi hikmet ilminin ehli olur. Cenabıhak var edeceği her nesneyi sebebiyle birlikte ve bir nizam içerisinde yaratmıştır. Allah, çeşitli bitkilerin, tahılların oluşması için yağmurun yağmasını sebep kılmıştır. Allah, başka sebepler ile de yaratmaya kadirdir ancak âdetullaha muhalif olmaması ve düzenin bozulmaması adına her nesneye bir sebep koymuştur. Yüce Allah, türlü nimetleri insanların, hayvanların faydalanması için yaratmıştır. İnsanlar bu nimetlerden istifade edip ömürlerini geçirirken Allah'ın emirlerine uymayı, ibadetlerini yerine getirmeyi ve daima Allah'ı zikretmeyi unutmamalıdır. Allah, zahir âlemde yani bulunduğumuz âlemde ve gaip âleminde -ruhlar aleminde- yarattıklarının misalini insanın gönlüne de yerleştirmiştir. Fakat insan ancak bir mürşitin rehberliğinde bunun farkına varabilir. Bu sebeple sâlik, bir mürşite intisap etmelidir. Onun vesilesiyle gönlündeki nesnelerin hayır mı şer mi olduğunu anlamalı ve ona göre ibadetlerine yön vermelidir. Allah, kullarının âdetullaha arif olabilmeleri için gönüllerine türlü misaller verir. Mürşitiyle beraber bu misallerin idrakine varan sâlik, makbul olanın hak mı şer mi olduğunu anlar ve ibadetinde yükselip muradına ermek için çalışır.

2. Fasıl (15b-17a): Dünyanın ve insanın yaratılışı hakkındadır. Allah, *"Küntü kenzen mahfiyyen"* -Ben gizli bir hazine idim- sırrını açığa vurmak ve yüce zatını bildirmek istemiştir. Bunun için de yaratılmışların hepsinden akıllı ve arif olan, Allah'ın birliğini kabul edip O'na itaat eden insanı yaratmıştır. İnsanın bir cisim olması gerekiyordu. Bu sebeple yüce Allah, kendi zatına bakmış ve o bakıştan bir nur ortaya çıkarmıştır. O nurdan ise ilk varlık olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.) yaratmıştır. Bunun için Hz. Muhammed'e (s.a.v.) *"kalem-i a'lâ"* ve *"akl-ı evvel"* denilmiştir. Allah, Hz.

[15] Öngören, R. (2010), Şeyh. *DİA*, Cilt 39, İstanbul, s. 50.

Muhammed'in (s.a.v.) nurundan da insanları yaratıp yeryüzüne yerleştirmiştir. Yiyecek, içecek, elbise gibi insan için gerekli olan şeyleri meydana getirmiştir. Daha sonra yedi kat semayı ve burçları yaratmıştır. Bunun üzerine *"devr-i sünbüle"* var olmuştur. Devr-i sünbüle, Hz. Âdem'den kıyamete kadar olan yedi bin yıllık süreyi kapsayan zaman dilimidir. İnsan ömrünün bu süreye denk olduğu düşünülmektedir. Bu yedi bin senenin altı bini geçmiş ümmetlerin ömrü, kalan bin sene ise ümmet-i Muhammed'in (s.a.v.) ömrüdür.[16] Son olarak Dünya'nın dönmesiyle zamanın başlangıcı ölçülü bir şekilde yaratılmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) hadis-i şerifinde *"Bil ki zamanın ilk varoluşu ölçü (denge) içerisinde idi."* buyurmaktadır. Her şey yaratıldıktan sonra Allah, Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı yaratıp yeryüzüne indirmiştir. Hz. Âdem, halkı hak dine davet etmiştir. Bin yılın arasında bir nebi gelip halkı düzeltmiştir. Son bin yılın arasında Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderilmiştir. Nebilerin şeriatiyle amel edenler Hakk'ın cemaline, nebilerin davetine iman getirmeyenler ise Hakk'ın celaline mazhar olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) kırk yaşına geldiğinde *"Resûlü's-sakaleyn"* yani insanların ve cinlerin peygamberi olmuştur. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) zamanına erişenler Resûlullah'ın peygamberliğini kabul ederek ondan tevhidi öğrenip gece gündüz çalışıp ezel âleminde verilen istidada erişmeyi arzulamıştır.

3. Fasıl (17a-19b) İlm-i zahirin açıklaması hakkındadır. Allah, insanı en şerefli mahluk olarak yaratmış ve onu akılla vasıflandırmıştır. Allah, peygamberlere din ve dünya ilimlerini vererek bu ilimleri ümmetlerine öğretmelerini emretmiştir. Bu sayede insan, varlığının Allah'ın kudretinden ve büyüklüğünden geldiğini bilir, kendi özünde Hakk'ın cemalini ve celalini görür, zikir ve ibadetlerini kemale erdirir ve O'na yakın olma şerefine nail olabilir. Resûlullah, hadis-i şerifinde *"İlim öğrenmek kadın-erkek her Müslümana farzdır."* buyurmaktadır. Zira ibadetin sıhhati, beden temizliği, farzların, sünnetlerin, vaciplerin, helal ve haramın bilinmesi ilim ile mümkündür. Süluk ehli için ilim bir silahtır. Nefsinin istekleri ve şeytanın vesveselerine ancak ilimle karşı koyabilir. Hak katında ilimden yüce bir mertebe yoktur. İlimsiz amel insanı günaha sevkedecek bir vebaldir, amelsiz ilim ise sapıklıktan ibarettir. Velhasıl ilimsiz amel, amelsiz ilim olmaz. İnsan, ilim sayesinde yaptığı ibadetten lezzet alıp kendi

[16] Namlı, A. (2001), *İsmail Hakkı Bursevi Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı,* 1. Basım İstanbul: İnsan Yayınları, s. 77.

özünü temizleyerek ibadetteki kusurlarını görme fırsatı bulur. Cahil bir sufinin içine küçük bir şüphe düşse bu durum onun sülukuna mâni olacaktır. Zira ilim sahibi olmadığı için içindeki şüpheleri def edemeyecektir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"*[17] buyurmaktadır. Bu sebeple ilim öğrenmek farzdır. Ona rağbet edip muhabbet beslemek gerekmektedir. İlm-i zahir bir nurdur ve arzuladığımız her şey bu nur ile meydana gelecektir. Her kim ki ilm-i zahir sahibi olursa onun gönlünde iki nur yanar. Bu nurun birisi ilm-i zahir nurudur diğeri ise bu ilimle yaptığı ibadetlerin nurudur. Bu nurlar sayesinde kişi Allah'a gönülden bir bağlılık ve muhabbet duyar. İlimle amel eden kişi Hakk'ın kelamına ve Resûlullah'ın sünnetine muhalif olan şeyleri reddeder. İlm-i zahir sahibi olanlar, Allah'ın yakınlığına ve muradına tez vakitte kavuşur. İlimsiz kişi dışarıdan bakıldığında güzel fakat içi pis bir eve benzer. Cahil insan hatasına sevabına bakmadan aklına ne gelirse onu söyler. Allah, âlimleri kendisine dost tutmuştur. Hikmet ilminin ehli olabilmek için de yine ilim gereklidir. Zira Peygamberimiz (s.a.v.) *"Âlimler, peygamberlerin vârisleridir."* buyurmuştur. Muradın hasıl olması için hem ilm-i zahir hem de ilm-i bâtın gereklidir. Zira kuş bir kanat ile uçamaz. Kişi, ilm-i zahir ile zahirini, ilm-i bâtın -gizli hakikatleri konu alan- ile de bâtınını temizlemelidir. İlm-i zahirin nuruna layık olabilmek için ilmin şükrünü yerine getirip, daima Allah'ın yolu üzerinde yol almalıdır. Öğrenilen ilmin amelini yerine getirebilmek için gece gündüz gözyaşlarıyla dua edilmelidir. Zira kovulmuş şeytan insanı saptırmak için sürekli vesvese verecektir. Bunun için sâlikin bu ilmi elde edip süluk ehlinden olması gerekmektedir. İlmi kendine ölçü kabul edip bütün eylemlerini ve sözlerini bu ilme göre tatbik etmelidir.

4. Fasıl (19b-20b): İlimle amel etmek ve nefis ile savaşmak hakkındadır. Allah, hayır ve şerrin yaratıcısıdır. Cenabıhak kullarına hayrın ve şerrin hâllerini bildirmiş ve hayrı şerden ayırıp doğru yol üzerinde olmaları için ilm-i zahiri vermiştir. Süluk ehlinin ilim sahibi olması gerektiğini öğrenen sâlik, Allah'ın herkese cüzi miktarda seçme hakkı verdiğini bilmelidir. İnsanlar kendi iradeleriyle hayrı veyahut şerri seçerler. Kur'an-ı Kerim'de, Allah katında makbul olmayan insanların hâlleri belirtilmiş ve bu durumdan kurtulup Allah'ın kurbuna nasıl ulaşılacağı açıklanmıştır. Bu derdin ve ıztırabın şifasının ilm-i zahir olduğunu bilip, onunla Allah'ın emirlerini

[17] Zümer, 39/9.

anlayıp o emirleri yerine getirmeye çalışılmalıdır. Bu yolun yolcuları, Allah'a ulaşmak için gönül evlerini ilimle temizleyip aydınlatmalıdırlar. Gönlünde yanan nur ile Allah'ın cemalini gözlemlemeli ve bu izzete nail olabilmek için gönlündeki endişeleri atmaya çalışmalıdır. Gönlüne Allah'tan gayrısını yerleştirmemelidir. Sâlikin yolu şeriattir, o yola meyledip onun hükmünü yerine getirmek için kılı kırk yarmalıdır. Sözlerini ve fiillerini şeriate tatbik etmelidir. Hakikat yoluna ermek için gönlündeki günah dikenlerini zikrin ateşiyle yakarak aydınlığa kavuşturmalıdır. Nefsi yerle bir etmek için gece gündüz ibadet etmeli, zorluklara karşı sabrı siper yapmalı, takvadan ayrılmamalıdır. Allah'ın cemaline erişebilmek için bütün varlığını onun yolunda harcamalı ve ahiretin zorlu vadilerini kolayca geçebilmek için dua etmelidir. Tövbe ederek nefis ve şeytana darbe vurulmalıdır. Bu yolda istikrarlı olup Hakk'ın zikrini dilden düşürmeden gönül gözünün açılması için çabalanmalıdır. Allah'ın hakikatiyle buluşabilmek için çokça gözyaşı dökülmelidir. Sâlik, gönlündeki zulmeti nura dönüştürmek için kendi benliğinden sıyrılıp tenha yerlerde, gecelerde Allah'ın birliğini çokça zikretmelidir.

5. Fasıl (20b-24a): İnsanın güzel bir suret olarak yaratılması hakkındadır. Allah insanları bir damla meniden bu kadar biçimli, güzel yaratıp bu âleme yerleştirmiş ve çeşitli nimetler ihsan etmiştir. Yine insanı yaratılan tüm varlıklardan güzel yaratmış ve vücut elbisesini giydirerek türlü organlarla süslemiştir. Kul, bahşedilen bunca nimetin hikmetini düşünüp anlamaya çalışmalıdır. Allah, yeryüzünü seyredip kendi kudret ve azametini gözlemleyelim diye tüm uzuvlardan güzel olan iki göz vermiştir. Bize zarar vermeye çalışanları uzaklaştırmak için iki el, yeryüzünü gezip muradımızı hasıl edelim ve başka mahluklara minnet etmeyelim diye iki ayak, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifleri dinleyip onlarla amel edebilelim ve Kur'an'ın hükmünden dışarı çıkmayalım diye de iki kulak vermiştir. Yine Cenabıhak her baktığımızda kudretini görmemiz için insana yüz güzelliği ve konuşma yeteneği vermiştir. Allah, zahirde verdiği bu kadar uzvun yanında bir de içimize gönül levhasını yerleştirmiştir. İki âlemin sırlarını ve hikmetlerini yerleştirdiği gönüle bedenimizi zarf etmiştir. İnsanın özünde var olan fakat farkına varamadığı, unuttuğu bu hikmetlerin tekrar hatırlatılması için Allah, Peygamberimizi ve Kur'an-ı Kerim'i göndermiştir. Sâlik bu hikmetlere vakıf olup gaflet uykusundan uyanmalıdır. Bu nimetler karşısında daima şükreden, gece gündüz zikreden, Allah'ın emrinden sapmayan ve Allah yolunda doğruluk üzere olan

kullardan olmalıdır. Hakk'ın bunca nimetinin hikmeti, insanın özünde mevcuttur. Fakat insan kendini günah işleme hevesinden temizleyemediği için onu düşünüp araştıramaz. Kendi özüne ulaştıracak yol arayamaz, ezel âleminde gönül levhasına nakşolmuş olan Allah'ın hikmetinin sırrını görmeye çalışamaz. İki âlemin hükmü insanın kendi özündedir fakat insan bunu görmeye ve bu mutluluğa sahip olmaya çalışıp çabalayamaz. Bu şekilde insan, kısa olan ömrünü daima heves içerisinde geçirerek ve hiçbir şey elde edemeyerek telef olup gitmektedir. Dünya bir gölge oyunu gibidir, bir anda sona erebilir. Bu sebeple kim bu âlemde hayır ya da şer işlediyse ahirette onun karşılığını bulacaktır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de *"Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükafatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir."*[18] buyurmaktadır. Yine ayet-i kerimesinde Allah, *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* buyurmaktadır. Akıllı insan, bu ayet-i kerimenin hükmü üzere kendini özüne döndürüp yani ezel âleminde şereflendiği nura kavuşturup yedi uzvunu da Allah'ın emrine amade eder ve ibadeti kendisinde alışkanlık hâline getirmeye çalışır. İnsan, her bir uzvuna bakıp Allah'ın azamet ve kudretini anlamalı, bir uzvu eksik yaratılmadığı için şükretmeli ve ibadetini artırmalıdır.

6. Fasıl (24a-26a): İnsanın ibadet ile Allah'a yakın, tembellik ile Allah'tan uzak olması hakkındadır. Allah, insanın vücudunu kendi zatına yakın olsun diye ezel âleminde hikmetlerle donatıp dünyaya göndermiştir. Sâlik öncelikle kendi özüne sülukunu gerçekleştirebilsin diye hikmet ilmiyle vasıflandırılmıştır. Manevi yola çıkan bu yolcu, Allah'ın rızasına nail olup ona yakınlaşabilmesi için gece gündüz ibadet etmeli, niyazda bulunmalı, Allah'ın emirlerine uyup yasakladıklarından da sakınmalıdır. Sâlik, cisminde toplanan hikmetleri öğrenip bilmesi için Allah, Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'i göndermiş, islam şeriatini ise ona vasıta yapmıştır. Sâlik, manevi yükselişine düşman olan nefsinin heveslerinden özünü sakındırmalıdır. Mahşer gününde insanın başına gelecek olan hâlleri hatırından çıkarmayıp gözyaşlarıyla Allah'a yalvarmalıdır. Yine ölüm anındaki can çekişme hâlini ve bu dünyadan göçüp gideceğini düşünüp dünyaya ait üzüntülerini yok etmelidir. Heves uğrunda geçirdiği ömrüne yazık eden sâlik, kendini günah kafesinden ve nefsinin

[18] Zilzâl, 99/7-8.

tutsaklığından kurtarmaya çalışmalıdır. Her an ölümün gelebileceğini, kabir azabını, Münker ile Nekir'in -sorgu meleklerinin- sualini, mizan ve sırat gününü düşünüp bu hâlleri kolay bir şekilde geçirmek için gözyaşı ile Allah'a yalvarıp yakarmalıdır. Hâlâ gaflet uykusunda olanlar sonu gelmez arzular peşindedir ve günah denizine düşüp boğulmaktadırlar. Bu âleme gelmekteki amacının ne olduğunu anlamadan, kıyamete kadar şeytan gibi canlı olmayı arzulayıp dünyalık heveslere karşı gece gündüz koştururlar. Gaflet uykusundan uyanmaya çalışmayan kişiler ölüm acısını tatmayacağını mı düşünür? Ezel âleminde yazılmış olanların başına gelmeyeceğini mi zanneder? Veyahut verilmiş olan bu kadar nimetin hesabının sorulmayacağını mı sanır? Bu kişiler aç gözlülük göstererek mal biriktirme peşindedirler, ahiretlerini viran edip kendilerini ateşe atmaktadırlar. Allah'ın kelamına ve Hz. Peygamber'in hadisine iman getirir fakat onun hükmünde olmazlar. Kendilerini özlerine döndürmeyi düşünmez, dönmek için çaba göstermezler. Allah ile arasında engel olan nesnelerin ne olduğunu kendilerinde aramaz hatta az bir faydasını gördüğü dünya malı için Allah'tan uzaklaşmaya razı olurlar. Gafletten uyanmak için çaba göstermeyenleri hiçbir sebep günah zindanından kurtarmaya kadir değildir.

7. Fasıl (26a-28a): Allah'ın ihsanı karşısında şükretmenin vacip olması hakkındadır. Allah Teala, insanı yaratarak yeryüzünü mesken hâline getirmiş ve insanı bu âleme yerleştirmiştir. Allah, insanın rızkı için meleklerden her birini bir hizmetle görevlendirmiştir. Yine insan için Güneş, Ay ve sayısız yıldızla gökyüzünü süslemiş ve bunların her birine bir hizmet tayin etmiştir. Gökyüzünü yaratarak yağmurun yağmasına, yağmur ile topraktan çeşitli bitkiler bitmesine ferman buyurmuştur. Allah, insanlar rahat rahat nimetlerini yiyip şükretsin diye gece gündüz çalışan bunca hizmetkâr yaratmıştır. Her biri Allah'ın emrini beklemektedir. Gökyüzünün iki meşalesinden biri olan Güneş, doğudan doğup batıdan batarak gündüz halkı aydınlatır. Ay'ın ışığı ise gece ortaya çıkarak halkı aydınlatır. Bir düzen içerisinde görevlerini yerine getirmektedirler. Tüm bunlar insanların bir lokma ekmek elde edebilmesi için var olmuştur. O hâlde insanların da o ekmeği gafletle yememesi gerekir. İnsanlar, ihsan edilen bunca nimette Allah'ın azamet ve ululuğunu görüp bu nimetlere şükretmeli ve gece gündüz emirlerini yerine getirmelidir. Allah'ın hikmetlerinin toplandığı bu vücudu araştırmalı ve onu müşahede edebilecek basirete sahip olabilmek için çalışmalıdır. Kalp gözüyle görebilecek duruma erişildiğinde hırs ve açgözlülükten

uzaklaşıp sabır ve kanaat kapısına sığınmalıdır. Hak tarafından ihsan olunan yüce lütufların ve bu güzel nimetlerin şükrü artırılmalı ve yüce ismi dilden düşürülmemelidir. Verilen ömür sermayesini bu yolda harcayıp gece gündüz ibadette devamlılık gösterilmelidir. Yüce Allah her şeyi kemal üzere yani tam, noksansız ve bir hikmet için yaratmıştır. O hikmetten ise insana bu kadar fayda ve ilim ortaya çıkmıştır. İlim sayesinde Allah'ın varlığını, hayranlık duyulacak gücünü bilip daima azabından korkulmalıdır. Allah'ın yakınlığına erişebilmek için heves ehlinden kaçıp kemal ve marifeti gönül mülkünde toplayan takva ehline rağbet edilmelidir. Hakk'ın lütfuna ve keremine ulaşabilmek için kalpteki sırra vakıf olup hikmet ilmi ehlinden olunmalıdır. Gönülden kötülükleri atıp güzel ahlak sahibi olmaya çalışılmalıdır.

8. Fasıl (28a-30b): İnsan uzuvlarının gönüle yani ilahi sırların bulunduğu kaynağa boyun eğmesi hakkındadır. Bu fasılda, gönül padişaha, akıl vezire ve diğer uzuvlar da askere benzetilmiştir. Sırra ulaşmak için her uzvun görevlendirildiği hizmeti yerine getirmesi gereklidir. Allah Teala insan sırrını yaratmış ve bu sırları sarıp koruyacak olan gönülü ona zarf etmiştir. İnsan kendi sırrına ulaşabilmek için bu cisme yani gönüle önem vermelidir. Nefsini aciz duruma getirene dek daima mücadele etmelidir. Allah'a yapılan ibadette kullanılması için her bir uzuv bir hizmet ile görevlendirilmiştir. Her uzuv görevlendirildiği ibadetin hizmetinde olgunluğa erişip insanın sırrına ulaşmak için Allah'ın birliği ile kalp aynasını cilalandırmalıdır. Yüce Allah'ın insana bu kadar uzuv vermesinin sebebi gerek onlarla gönlünü temizlemesi gerekse ibadet sebebiyledir. Gönüle önem verip onunla sır iline ulaşılmalıdır. Zira ilahi sırları görecek olan göz gönüldedir. Sır ilinde var olan her nesneyi insan gaip âleminde gönül gözüyle görür ve onun hikmetine ulaşır. İnsanın bedeni, bir araya getirdiği hâllerin aynı zamanda doğuş yeridir. Hak Teala'nın hükmünde emrine boyun eğip sırrında olan hikmeti seyredebilmeleri için insana gönül verilmiştir. Beden ise gönülü zapteden bir asker gibidir. Bedeni zinde tutan gönüldür. Sâlik, fâni âlemde ömrünü sürdürürken beka âleminin azığını elde ederek kendi memleketine ulaşmalıdır. Sâlik, kendi memleketinin yani gönlünün padişahı olduğunda artık basiret gözünü açmış olmalı ve bedenindeki her uzvun Allah tarafından ne hizmetle görevlendirildiğini anlayarak onun üzerinde çalıştırmalıdır. Her bir uzuv görevli oldukları hizmetleri yerine getirmeye devam etmelidir. Kendi gönlünün padişahı olan sâlik, gönlünün hükümlerine boyun eğip emirlerine ferman-ber olarak Allah'ın *"Ben cinleri ve*

insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."[19] buyruğunun hükmüne uymalı ve daima ibadette bulunmalıdır. Gönlünün padişahı olan sâlik, aklı kendine vezir olarak seçmelidir. Memleketini yönetirken daima veziriyle fikir alışverişinde olmalıdır. Vezir yani akıl, padişahın yani sâlikin beyninde ertelediği fikirleri ona haber verip vücut şehrinde olan hâlleri gece gündüz araştırmalıdır. Bedendeki her bir uzuv hangi hizmet için yaratıldıysa o yönde çalışıp yüce Allah'a kulluk vazifesini yerine getirmelidir. Kim ki görevlendirildiği hizmeti yerine getirirken yaptığı ibadete isyan ederse fikir ajanı onu görüp akıl vezirine bildirmeli; akıl ise onu gönül padişahına anlatıp bildirmelidir. Padişah bu hususta da veziriyle birlikte müşavere edip hizmetten kaçan uzvu şeriat ilmiyle terbiye ederek ve bu âleme gelme sebebini öğreterek hizmetine razı gelmesini sağlamalıdır. Nefsinin isteklerinden ve şeytandan daima kaçınmaları için tembihte bulunmalıdır. Bu uzuvlar daima Allah korkusunu içlerinde taşıyarak Allah'ın kudretini anlayıp, emirlerine uyup yasaklarından da kaçınmalıdır. Gözlerinden yaş yerine kan akıtıp, nefsin ve şeytanın kalbe yerleştirmeye çalıştığı kötülüklerden kendini korumalıdır. Şeriatin izin vermediği yere ayak basmamalıdır. Gönül padişahı da kendini özüne döndürüp anlamlıdır ki oturduğu tahtın kendisine vermiş olduğu yetkiyle hükmettiği beden askerine ölüm gelse yani işlevini yerine getiremez duruma gelse onlardan herhangi bir şekilde iz bulunamaz ve nasıl olduklarından haber alınamaz. Öyleyse ölüm gelmeden yani her uzuv işlevini devam ettirebiliyorken, gönül padişahı da beden memleketindeki tahtında oturmaya devam ederken veziri olan akılla bu hususta müşavere etmelidir. Fâni âlemden beka âlemine göçmeden kendi öz canına layık sâlih ameli beden askeriyle elde ederek kendinden önce ahirette varacağı menzile göndermelidir. Gönül padişahı, gerekli olan bütün şeyleri eksiksiz bir şekilde tamamlamak için hükmü altında olan beden askerini görevlendirdiği hizmette tembellik, gayretsizlik veyahut bir anlık dahi olsa ertelemesine müsaade etmeden gece ve gündüz çalıştırmalıdır. Doğru yoldan sapmasına ve hiçbir sebeple kötü fiil işlemesine rıza göstermemelidir. Her nesneyi noksansız hâle getirmeli ki ölüm zamanında perişan bir hâlde olup kendine ıztırap vermesin. Allah; gönül padişahı olan sâlike, memleket -vücut- ve bir çok asker -uzuv- vermiştir. Padişah ölüm yolculuğuna çıkmadan önce askerler o ili yani beka âleminde varacağı yeri güzelleştirip orada köşkleri, bahçeleri, hizmetkârları hazır

[19] Zâriyât, 51/56.

bulundurmalıdır. Bu âlemde kısmen bunların benzerlerinde olan hikmetler varsa fâni âlemdeyken Allah'ın emrine uyup, yaptığı ibadetlerle nefsiyle mücadele etmelidir. Zikredilen bu ilde kendi için lazım olacak meskeni ve hâlleri bulup bu âlemdeyken o ilin hikmetlerini seyretmelidir.

9. Fasıl (30b-32a): Allah'ın izni olmadan hiçbir şeyin gerçekleşmeyecek olması ve alın yazısında ne varsa onun yaşanacağı hakkındadır. Yüce Allah'ın zahir âlemde yarattığı her şeyde tecellisi mevcuttur. Bütün mevcudat Allah'ın varlığıyla doludur ve bu sebeple hadiseler Allah'ın emriyle meydana gelir. Allah'ın emri olmadıkça bir yaprağın dahi kıpırdamaya gücü yoktur. Takdir-i İlahi ne ise o gerçekleşir ve alın yazısında her ne yazıldıysa başa o gelecektir. Dünya'nın dönmesi, gece ve gündüzün oluşması gibi nice hikmetler Allah'ın kudretiyle ortaya çıkar. Ezel âleminde Allah herkesin istidadına ve anlama yetisine göre tecelli etmiştir. Evvela insanların kurası yaratılmış o kurada iyi-kötü her ne takdir edildiyse zahir âlemde bir sebep ile vücuda gelmiştir. Dünyaya gelen herkes kendisine yazılmış olanla ömrünü geçirir sonra kuş gibi uçup gider ve yerine bir başkası konar. Bu durum kıyamete dek bu şekilde sürecektir. Kimse bu dünyadan göçüp giderken bir başkasının nasibini alıp gidemez, herkes kendi nasibini yer. Nice ahmaklar vardır ki nefsine ve şeytana uyup gezer, kötü fiiller işler ve asla pişmanlık duymaz. Kur'an'a rağbet etmez, Hakk'ın emirlerine boyun vermez, insanlara zulmeder ve *"benim nasibim ahlaksızlıktır nefsime uyup gezmektir"* diye yanlış zanda bulunur. Heves ehliyle oturup kalkar, dinî yönü az, yalanı çok olan insanlardan dostluk ve yardım bekler. Ömrünü heveslerinin uğrunda yok etmiş kimselerden kendini sakınmadığı gibi onların peşlerinden gider. Bilmez ki Allah ezel âleminde her şeyi yaratıp bu âleme göndermiştir. Bunu ve kendisine ulaşmak için nelerin yapılması gerektiğini kullarına ilimle bildirmiştir. Sâlik, kendisine takdir edilen alın yazısı ile ömrünü geçirip daima Allah'ın fermanı üzerine amel etmelidir. Ahiret azığını kazanmak için çalışmalı ve mahşer gününde hâlinin nasıl olacağını düşünerek gözyaşı dökmelidir. Ezel âleminde Allah tarafından tecelli bulmuş bir mürşit arayıp bulmalı ve kendisinde bulunmayan hâlleri ondan öğrenmelidir. Allah'ın cemal sıfatının nurunu cemillerde arayıp bulmalıdır. Onlara itaat edip onların yardımlarının bereketiyle Allah'a ulaşmalıdır.

İkinci Bap

Bu bab on fasıldan oluşmaktadır.[20] Her fasıl bir çeşit ilmi açıklamaktadır. Talibin bu baba erişmesi, ikinci babın açılmasına nail olduğunun göstergesidir. Allah yolunun yolcusu, ilk olarak hevesle Allah'a yönelmelidir. Daha sonra hakikat ilmine vakıf bir zata ulaşıp, onun bereketli sohbetinde bulunarak bu ilmi öğrenmeyi ve muradına ulaşmayı temiz bir niyetle istemelidir. Tasavvuf yolundaki mertebelere ulaşmaya başlayıp gönül evinde olan şu dört kapıyı açmalıdır: Bu kapıların birisi zahir olan şeriattir. Diğer üçü gizli olan züht, takva ve meyl-i muhabbettir. Sâlik, her kapıyı gönül şehrinde açmalıdır çünkü her kapının ardında bir ilim beklemektedir. Aşk dedikleri varlığın özü bu şekilde ortaya çıkacaktır. Öyleyse talip ilk olarak Hz. Peygamber'in getirdiği dinî hükümlerle özünü temizlemeli ve bütün sözlerini ve fiillerini ona tatbik etmelidir. Şer'-i Muhammediyye ile yasaklanmış olan şeylerden kendini tamamen çekmelidir. Bununla züht ve takvaya erişmelidir yani dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete vermeli ve nefsini her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçmelidir. Uğursuz nefsinin bitmeyen yeme içme isteklerini takva ile def etmeye çalışmalıdır. Daima Allah'a ve Allah'ın kelamına gönlünü kaptırmalıdır. Her türlü belaya razı olmalı ve başına gelen her şeyi kendi uğursuz nefsinden bilmelidir. Meyil ve muhabbet birbiriyle eştir. İnsan bir şeyi sevip ona meyletse ona karşı muhabbet ortaya çıkar. Sâlik yaptığı ibadetlerden lezzet alabilmek için gönül levhasına meyili ve muhabbeti nakşetmelidir. İşlediği günahlar aklına geldiğinde gözyaşı dökerek pişmanlığını göstermelidir ki ibadetinde yükselebilsin. Allah Teala kulunun gönlüne züht, takva, meyil ve muhabbeti yerleştirdiğinde gönüldeki perdeler ortadan kalkar ve dile gelmeyen manalar görünmeye başlar. Muhabbet sebebiyle gönülden bir zevk ortaya çıkar ve talibe hakiki aşktan bahseder. Talibi tamamıyla dünya leşinden uzak tutup kanaate, fakirliğe razı ettirir. Aşk padişahı bu şekilde ortaya çıkar ve gönül tahtına oturup talibi kendine cezbettirir. Talip, varlığını yok ederek gönlündeki hazinelere ulaşabilmek için bir işaretin ortaya çıkmasını beklemelidir. Talip başlangıçta bu dört kapıyı açmak için çare bulmalı ki yukarıda bundan bahsedildi. Beşinci kapı olarak ise her fiili ve hadiseleri şeriate uygun hâle getirmelidir. Bu makamlar cahillikle olacak iş değildir. Sâlikin çalışması, şeyhinin yardımı ve şeriate özen göstermekle olur. Bu makamlara ulaşmada şeriat bir ölçüdür. Şeriati olmayan birinden keramet ortaya çıksa bu istidraçtır yani keramete benzer olağanüstü bir

[20] Çalışmamız 1b-46a yapraklarını kapsadığı için 9 fasıl ele alınmıştır.

durumdur. Keramet gibi harikuladedir fakat sâlik kesinlikle buna inanmamalıdır. Çünkü şeriate uymayan günahkârdır. Bu durum ehl-i sünnetin inancına uymaz.

1. Fasıl (34a-35b): Çalışmak ve mücadele etmek hakkındadır. Allah'a süluk edenin çalışması gerekir. Allah ayet-i kerimesinde *"İnsan için ancak çalıştığı vardır."*[21] buyurmuştur. Bunun için ilk olarak salahiyet yani yetki gereklidir. Yetki için ilim, ilim için amel ve ibadet gereklidir. Hakk'a giden yolları öğretecek bir rehber yani mürşit-i kâmil gereklidir. Allah'ın lütfuna ve keremine ulaşmak için manevi yolcuya şeyhinin yardımı gereklidir. Sâlik, gece gündüz mürşitiyle vakit geçirmeli onunla müzakere etmeli ve ona saygı, sevgi göstermelidir. Her durumda emrine boyun eğip her ne hizmette görevlendirilirse özenle yerine getirmelidir. Gücü yettiği kadar malen ve bedenen ikramda bulunmalıdır. Kim hakkında konuşursa nefsi onu reddetmelidir. Hz. Peygamber'in yolunu tutup, Yüce Allah'ın emir buyurduğu farzları yerine getirmek için azim göstermelidir. Allah'ın lütfuna erişebilmesi için şeyhinin yardımına ihtiyacı vardır. Allah'a yakın olmak için şer'-i Muhammediyye ile özünü temizlemek, nefse perhiz ettirmek, basiret gözünü açık tutmak, ilm-i zahiri bilmek ve bu ilme ulaşmak için çalışmak gereklidir. Gönül gözünün açılması için Allah'a meyledip muhabbet duymalıdır. Kötü fiilleri işlemekten kaçınmalı ve gece gündüz kendisini sorguya çekmelidir. Allah'ın emirlerine uymaya rağbet etmeli, dünyayı ve ona duyulan muhabbeti gönlünden gidermek için de çalışmalıdır. Halkı incitmekten korkmalı, doğruluğu ve saflığı kendine huy edinmelidir. Hak talibi daima riyazet içerisinde olmalıdır yani az yiyip içmeli, az uyumalı, çok ibadet etmeli, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapmalıdır. Bu yolda şüpheye yer vermemelidir. Gönlünde Allah'ın muhabbetinden bir zerre ortaya çıkar umuduyla bu muhabbeti kalbinde uyandırmaya çalışmalıdır. Zira o zerre ile nice hikmetler açığa çıkar. Sâlik, eksiksiz bir şekilde özünü temizlemelidir ki Allah onu muradına erdirsin ve O'na ulaşmak için doğru yolu gösterecek kişiyi ona bildirsin. Şayet sâlikin meyli Hak tarafına değilse salahiyete kabiliyeti mümkün değildir. Bu şekilde hikmet iline ulaşamaz, dünya kederinden bir an dahi olsa kurtulamaz. Nefsi kötü sıfatlarla dolmuştur. Derecesini artıracak gücü olmadığı için mürşitinin onu bir anda doğru yola iletmesi mümkün değildir. Bu kapıya

[21] Necm, 53/39.

yönelen sâlik, şer'-i Muhammediyye'yi kendisine kılavuz edinip daima zorluklara tahammül göstermelidir ki Allah'a layık bir kul olsun.

2. Fasıl (35b-36b): Makûlât -akılla bilinebilir şeyler- ve mahsûsât -varlığı beş duyu organıyla anlaşılan şeyler- hakkındadır. Makûlât ve mahsûsâtın keşfi yönelme ile olur. Allah'ın hikmetlerinin sırrını anlayıp hayranlık duyan arif kişi makûlâtın keşfine nail olmuştur. Ariflerin aklı kemâle ermiştir fakat henüz bu yolun başında olan sâlik için arada aşması gereken perdeler vardır. Sâlik, Allah'ın azabından korkmalı, kendi azasına bakıp etraflıca düşünmeli ve insanı bu suret ile yarattığı için Allah'a şükretmelidir. Eksiksiz bir şekilde O'na kulluk etmek her şeyden önemlidir. Allah, kulunu kendisine yakınlaştırmaya layık tüm hikmetlerini insana özgü yaratmıştır. İnsanın özünü hikmetlerle doldurmuştur. Allah, kendisinin hikmetleri ve kudreti bilinsin diye insana bir yol ve o yol üzere müstakim olunsun diye şeriat-i Muhammediyye'yi vermiştir. Sâlik, onunla Allah'a ulaşır, onunla hikmetleri seyreder ve onunla makûlât ve mahsûsât keşfine erer. Allah, özünü temizlemesi ve cümle eşyanın hikmetine erişebilmesi için insanlara ilim vermiştir. İnsan bu kadar hikmet ile donatılmışken Allah'ın emrinden kaçarsa şiddetli bir azapla karşılaşacaktır. Fakat Allah'ın emirlerini yerine getirip Resûlullah'ın şeriati üzere olunursa cümle eşyaya vakıf ve Allah'ın hikmetlerine kâşif olunur.

3. Fasıl (36b-37a): Allah yolunda biri kesbî -sonradan kazanılan- biri de keşfî -doğrudan doğruya Allah'tan kulun kalbine doğan bilgi, ilham- olmak üzere iki yol vardır. Keşfî yolu peygamberlere, kesbî yolu ise Allah yolunda mücadele eden evliyalara özgüdür. Peygamberler Allah'ın nuruna erişmiş olarak bu âleme gelip halkı islam dinine davet etmişlerdir. Kendilerini izinsiz meydana çıkarmamışlardır. Marifet sahibi; peygamberin halkı dine davet ettiği zamanda onu tasdik etmiş, sohbetine ulaşmış, Resûlullah'ın öğretmesi ile keramet sahibi olmuş kişidir. Bu kişiler Resûlullah'a biat ederek ümmeti doğru yola ulaştırmak ve Allah'ın hikmetini insanlara bildirmek için izin almışlardır. Böylece günümüze kadar devam eden evliyalar silsilesi ortaya çıkmıştır. Hakiki şeyh, silsilesi Hz. Peygamber'e çıkan kişidir. Bunlar eski zamanlarda belliydi. Fakat kendini gizleyip bu yola giren fasıklar olmuştur. Tarikat, marifet gibi ilimleri öğrenip muradına erebilmesi için sâlike faziletli şeyhler gerekir.

4. Fasıl (37a-38a): *"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız"* hadis-i şerifi hakkındadır. Sâlik, bu hadis-i şerifin mefhumuna kavuşabilmek için Allah'ın emrettiği ibadete sımsıkı sarılıp onunla amel etmelidir. Gönül sahrasında olan nesneyi araştırıp ona kavuşabilmek için gözyaşı dökmelidir. Uğursuz nefsinin isteklerinden kaçınmalı ve sülukunu kendi özüne gerçekleştirmelidir. Hak talibi, kalbin sırrına erişmeli ve onun varlığını gönül âleminde anlamalıdır. Sembollerle işaret edilen hâlleri ve nefsini zabtetmelidir. Daima kalbin sırrına bağlanmalıdır ki ilm-i hikmet kapısı açılmak üzere olsun. Allah'ın gizli ilmine vakıf olunursa aşk ortaya çıkar. Allah'ın kudretini gözlemledikçe korku ortaya çıkar. Bu korku inancı arttırır. İnanç da güzel ahlak sahibi olmayı ve tüm zorlukları kolaylaştırıp güzel fiillere yönelmeyi sağlar. Tüm bunların neticesinde de *"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız."* hadis-i şerifinin sırrına ulaşılır. Sâlik, bu hadis-i şerifin sırrına mazhar olduğunda Allah'ın sıfatlarından biriyle nitelenmiş olur ve hikmet hazinesine erişir. Allah yolunun yolcusu, büyük şeyhlerin yollarından gitmeli ve özünü bu daireye getirmek için gayret göstermelidir. Bu babta açıklanan kelam ile amel ederek beşeriyyetliği gönlünden atmalıdır. Özünü günahlardan temizleyerek tahalluku sıfatına layık olmaya çabalamalıdır.

5. Fasıl (38a-39b): Sâlikin ibadetini güçlendirmesi hakkındadır. Sâlik, vefasız dünyadan payına düşeni almıştır. Cahillik sebebiyle yıllarını nefs-i emmâre peşinde geçirerek mahvetmiştir. Kötü işler yaparak nice dostlarını üstüne güldürmüştür. Sâlik bu babta anlatılan hâllerin farkına varıp tasavvufa yönelmiştir. Büyük şeyhlerin yoluna yönelip onlara muhabbet beslemiş, takva sahibi olmak için uğursuz nefsiyle mücadele etmiştir. Tefekkür deryasına dalarak ilim ve hikmet sahibi olmayı arzulamıştır. Kendisini erbaine eriştirmiş yani nefsini terbiye etmek için inzivaya çekilmiş ve dünya ile ilişkisini kesmiştir. Çok az yiyerek kırk gününü ziyadesiyle ibadetle tamamlamıştır. Ölüm zamanını düşünüp günahlarından arınmaya çalışmıştır. Sâlik, kendisini geçmişte işlediği fiillerden döndürerek gece gündüz ibadet vadisine düşmüş, heves uğrunda geçmiş olan ömrü için pişman olup gözyaşı dökmüştür. Allah'a yakın olmak için çalışıp çabalamış ve bir şeyhe ulaşıp onunla gönül sohbeti edebilme merakına düşmüştür. Allah'ın hizmetinde olabilmek için koşuşturmuş, namaza ve oruca itibar etmiştir. Gönlündeki kötü düşünceleri atabilmek için devamlı zikir hâlinde ve ibadette olmayı gerekli görmüştür. Gönlünden dünya sevgisini atıp yerine Allah korkusunu yerleştirmiştir. Allah'a ulaşmak için şer'-i Muhammediyye'yi kendisine rehber

edinmiştir. Tevhit ile meşgul olarak nefsinin ve şeytanın isteklerini tamamen gönlünden atmaya cesaret etmiştir. Allah'a olan sevgisiyle ibadetlerini kuvvetlendirmiş ve zikrullah ile gönlüne coşkunluk katmıştır. Allah'ın nuru ile özünü nitelendirmiş ve salahiyet kazanabilmek için çok çalışmıştır. Gönlünü nurlar ile yani Allah'ın tecellisi ile hazır hâle getirip gönülde muhabbeti ortaya çıkarmıştır. Bununla tüm endişelerinden arınmıştır. Gönlünü zevkle doldurup kemal bir mertebeyle hakiki aşka ulaşmış ve özünü onunla yok etmiştir. Allah'ın yüzünü görebilmek adına bütün varlığını Allah yolunda yok etmiştir. Kalp gözüyle müşahede ederek yani her zerrede Allah'ın varlığını gözlemleyerek dedikodudan uzaklaşmıştır. Hakiki aşka ancak pişman olup benliğinden sıyrılan ve özünü Allah yolunda yok edenler ulaşmıştır.

6. Fasıl (39b-42a): Tevazu ve meskenet -Allah karşısında aczini bilme- hakkındadır. Sâlik kendi özünün farkına varabilmek için süluka yönelmiştir. Hakk'ın emirlerine uyup devamlılık göstermesi için Allah ona belli bir ömür vermiştir. İnsanların yaratılışındaki asıl gaye Allah'a ibadet edip onun rızasını kazanmaktır. Hak Teâla bu sebeple insanlara nefis vermiş ve bu nefislere kötü sıfatlar yüklemiştir. Zira insan her an nefsiyle mücadele içinde olmalıdır. Allah'a yakınlaşabilmek için O'nun hoşnut olmayacağı bu kötü sıfatlar yerini güzel sıfatlara bırakmalıdır. Sâlik, bu ölümlü dünyada güçsüz bir karınca gibi meskenet ve tevazu sahibi olmalı ve özünü onunla hazır hâle getirmelidir. Yaratılmışların en faziletlisi olan Hz. Peygamber'in sünnetini hayatına tatbik etmeli ve gönlü Allah aşkıyla dolu olan hâl ehli zümresinden olmayı istemelidir. Sâlik, her an Allah karşısındaki acziyyetini hatırlamalı ve daima alçak gönüllü olmalıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Ya Rab beni miskinler (acizler) ile haşreyle."* diye dua etmiştir. Akıllı olup Allah'a yakın olmayı talep edenler için bu duada ve çektiği belalarda türlü hikmetler vardır. Sâlik de bu hadiste geçen miskinlerden olmayı temenni edip bu yönde çalışmalıdır. Heves ehlinden kendisini uzak tutmalı ve hizmet kemerini beline bağlamalıdır. Güzel ahlak ile özünü süslemelidir. Allah Teala'nın emirlerine daima hürmet etmeli ve yerine getirmelidir. Alçak gönüllü olup hiçbir şahsı küçük düşürecek gözle bakmamalıdır. İyilik etmeyi, ikram kapısını herkese açmayı alışkanlık hâline getirmelidir. İhlas ehlinden olup sözleriyle fiilleri birbirini desteklemelidir. Edep ehlinden olmalıdır. Biri halkla diğeri Hakk'la olmak üzere iki türlü edep vardır. Halkla olan edep bizzat bilinen edeptir. Halka karşı büyüklenmemeli, mallarına göz dikmemeli, halkı cehaletten uzak tutmalı

yani cehaletleri yüzlerine vurulmamalıdır. Hakk'la olan edep ise *"niçin şu şöyle oldu bu böyle oldu"* diyerek Allah'ın hikmetlerine karışmamak ve hükmünden yüz çevirmemektir. *"Allah yaptığından sorumlu tutulamaz, O dilediği şeyi yapar ve istediği şeye hüküm verir."*[22] ifadesinden de anlaşılacağı gibi O sorandır kimse O'na soramaz ve dilediğini işler murat ettiğine de hükmeder. Bu sebeple kula düşen hemen emrine uyup hükmüne rıza göstermektir. Yaratılmış olan her varlığa şefkatli olmalı kendisine edilen her cefaya canla başla razı olmalıdır. Başına gelen her hâle tahammül etmeli, her zaman sabırlı olmalıdır. Asla "*niçin bu hâl başımıza geldi"* diye söylemlerde bulunmamalıdır. Öfkeyi gönlünden çıkarmalıdır zira lanetlenmiş şeytan, insanın öfke anında gönlüne yerleşir ve insanı muradından ayıracak vesveseler verir. Sâlik, Allah'tan gelen her cefaya tahammül etmelidir. Kureyş sefihleri, Resul-i Ekrem'e türlü cefalar etmişlerdir. Mübarek başını yarıp kanını akıttıklarında dahi sabretmiş, tevazu ve meskenetten uzaklaşmamıştır. Onlar için *"Allah'ım sen benim kavmime hidayet et. Çünkü onlar (bir şey) bilmiyorlar."* diye hayır duasında bulunmuştur. Yine ne zaman bir cefaya uğrasa bunun karşılığı olarak ibadetini arttırmış ve o cefayı öz canına iyilik olarak kabul etmiştir. Bu sebeple yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de *"Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."*[23] buyurarak Resûlullah'ı methetmiştir.

7. Fasıl (42a-43b): *"Ve andolsun biz çok ikram ettik."*[24] ayeti hakkındadır. Allah, yarattığı tüm mahluklara emaneti kabul etmelerini teklif etmiştir. Bununla birlikte emanetin ne olduğunu da açıklamıştır. O emaneti kabul edecek güçte olanların gönlüne emaneti yerleştireceğini haber vermiştir. Bütün mahlukat yerler, gökler, dağlar ve çöller emaneti taşımaya gücü yetmeyeceği için kabul etmekten kaçınmışlardır. Fakat insan akılla onu anlayıp *"Allah kendi emanetinden uzak olmaz, bu emaneti kabul eden güzel topluluğu yani insanları marifetinden mahrum bırakmaz, emaneti kabul edenleri kendisinden uzaklaştırmaz ve boş yere söz vermez"* diye düşünerek bu emaneti kabul etmiştir. Böylelikle insan zalim ve cahil olmuştur. Ancak emaneti kabul ederken onu sadece kalbiyle değil, sırrıyla birlikte getirmeyi istemiştir. Zira emaneti kalbiyle getirmesi, bedenin o yükü kaldırması mümkün değildir. İnsan

[22] Hac Suresi 14. ayetten iktibas olan bir ifade.
[23] Kalem, 68/4.
[24] İsra, 17/70.

emaneti sırrıyla kabul ettiği için yüce, saygı değer ve en şerefli varlık olmuştur. Nitekim Allah *"Ve andolsun ki ademoğlunu kerem sahibi (şerefli) kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Ve onları helal şeylerden rızıklandırdık. Ve onları yarattıklarımızın çoğundan fazilet açısından üstün kıldık."*[25] buyurmuştur. Allah'ın burada övdüğü insanın zahiri değil, içindeki sırrıdır. Zira Allah ezel âleminde bahşettiği her şeyi insanın sırrında toplamıştır. Bu sebeple kerametler kalpte ortaya çıkar. Allah'ın hikmetlerine ulaşanlar kalpteki sırlarına süluk ederek ulaşmışlardır. İnsan kalbindeki sır ile on sekiz bin âlemi gözlemler, insanlık vasfının aslında kalpte olduğunu ve Allah katındaki izzet ve şerefinin bu sır sebebiyle olduğunu bilir. Allah'ın, hangi sebeple kalbi nurlarla aydınlattığı ancak sır ile eksiksiz bir şekilde açıklanabilir. Sâlik, bâtınını zahire uydurmalı yani içi dışı bir olmalıdır ve özünü şeriat ile süsleyerek içindeki sırra ulaşmalıdır. İlimle, merhametle, sabırla özünü vasıflandırıp halka güzel ahlakla muamele etmelidir. Böylelikle kalbin sırlarına ulaşıp gaip ilmine vakıf olmalıdır. Özüne erişmiş olan sâlike kalbi itaat eder, bütün arzularını kalbinde görür. Eriştiği bu sırları gönlünde korumalıdır.

8. Fasıl (43b-44b): Cisim ili kavramının açıklaması hakkındadır. Yüce Allah, ezel âleminde yani ruhların yaratıldığı vakit insanı güzel bir surette yaratmış ve türlü hikmetlerle donatmıştır. Allah; meleklere, yaratılmışların en şereflisi olan insana secde edip saygı duymalarını emretmiştir. Allah, insan sırrını ve hikmetini sarması için cisim ilini yani gönülü zarf olarak yaratmıştır. Resûlullah'ın *"Allâh âdemi kendi sureti (sıfatları) üzerine yaratmışdır."* hadisi, insan sırrının Allah'ın tecellisinden oluştuğunu ve gönülü ona zarf yaptığına işarettir. Her insanın içerisinde bir ili vardır ve bu il için cisim ili, sır ili, tabiat ili, bâtın ili, kalp ili gibi farklı ifadeler kullanılmıştır. Allah, her insanın kendi iline süluk etmesi için yol yaratmıştır. Bu küçücük gönüle dünya ve dünyaya ait her şeyi sığdırmıştır. Herkes kendi sırrına ulaşacak yolu bulsun diye hikmeti onlardan başka yere koymuştur. Sâlik, kulluk görevini yerine getirerek sırlara erişmeli ve bâtınını müşahede makamına yani her zerrede Allah'ın varlığını görebilecek makama getirmelidir. Sâlik kendi sırrının ve memleketinin sahibi olmalıdır. Yüce Allah herkesin cismini yani gönlünü geniş bir memleket gibi yaratmıştır. Görünür âlemdeki ağaçların, taşların, akarsuyun, hayvan ve bitkilerin

[25] İsra, 17/70.

benzerlerini gönülde yaratmıştır. Bâtın ilinde olan hikmetin benzerlerini de zahirde yaratmıştır. İnsanın zahirinde gözü olduğu gibi bâtınında da gönül gözü vardır. Gönül gözü, var olan her şeyin özünü bilmektedir. Allah bâtın ilinde meydana getirdiği gönüle istediği gibi kullanabileceği bir ruh vermiştir. Ruh kalbin ne içerisindedir ne de dışarısındadır. İnsan olarak adlandırılan bizzat ruhtur. Her insanın hem zahir hem de bâtın bir sureti vardır. Herkes özüne süluk edip o kalp gözüne erişmeli ve onu açık tutmaya çalışmalıdır. İbadet ile kalp gözünü nurlandırıp kendine bağışlananların bolluğunu görmeli ve hikmetleri anlamalıdır. Bu hikmetlere ulaşma derdini çeken sâlik, dünya muhabbetini gönlünden çıkarıp başına gelen her cefaya ve belaya tahammül etmelidir. Bilmelidir ki herkesin kendi özü yine özündedir. Önceden yaşamış insanlar kendilerini günah hastalığından sakınmış ve gece gündüz özlerini aydınlatmaya çalışmışlardır.

9. Fasıl (44b-46a): Nefsin çeşitli isimlerle adlandırılması hakkındadır. Allah Teala insanı yaratmış ve ona bir kalp vermiştir. Sâlik, kalbi attığı müddetçe Allah'a şükür içerisinde olmalıdır. Allah, sâlike arzularını açığa çıkartması için nefis vermiş ve o nefsi birkaç kötü sıfatla nitelendirerek güçlendirmiştir. İnsan dünya işleriyle gaflet uykusuna dalmıştır. Allah'ın nimetlerini yiyip içtikçe nefis heves peşinde olmuştur. Hâlbuki insan nefsiyle ağlayıp gülmeli, Allah'ın emirlerini yerine getirmelidir. İnsanın nefsi birkaç isimle adlandırılmıştır. Nefsin birinci ismi emmâredir. Bu kâfir nefsidir ve daima kötülüğü emreder. Allah, Kur'an-ı Kerim'de *"…nefis aşırı derecede kötülüğü emreder."*[26] buyurmaktadır. Nefsin ikinci ismi levvâmedir. Bu fesat ehlinin nefsidir ve şeytanın, hayvanların sıfatlarıyla nitelenmiştir. Levvâmedeki sıfatlara sahip olan insanlar hile yapar, halkı kınayıp incitir ve yeme-içmeyi sever. Nefsin üçüncü ismi mülhîmedir. Bu avam müminin nefsidir. Bazen hayra bazen de şerre yönelir, bazen Allah'ın emirlerine boyun eğer bazen de ondan sapar. Bu nefis yakıcı bir ateş gibi uğradığı yeri yakar. Kişi nefsine bağlı olduğunda ahmaklık, cehalet, eğlenceye düşkünlük, kızgınlık ile nitelenir ve şehvete esir düşer. Fakat ruha bağlandığında yumuşak huylu, kalbiselim, cömert, tatlı sözler söyleyen, salih amel işleyen, şükreden ve daima doğru yol üzerinde yürüyen bir insan olur.

[26] Yusuf, 12/53.

2.METİN

2.1. Dil ve İmlada İzlenilen Yol

1. Metnin çeviri yazısında transkripsiyon işaretleri gösterilmiştir.
2. Çeviri yazıda 17. yüzyılın fonetiğine bağlı kalınmıştır.
3. Kırmızı mürekkeple yazılmış olan kelimeler siyah renk ve kalın olarak gösterilmiştir.
4. Metinde geçen Arapça, Farsça ibareler, ayetler ve hadisler italik yazılmış olup anlamları dipnotla verilmiştir.
5. Özel isimler büyük harfle yazılmıştır.
6. Sözlüklerde karşılığı olmayan, anlamlandırılamayan kelimeler orijinal hâliyle metinde verilmiştir.
7. Derkenarlar metne dâhil edilmeyip ayrı bir başlık altında verilmiştir. Okunamayan derkenarlar üç nokta "…" şeklinde belirtilmiştir.
8. Belirtme hâli gösterilmemiş kelimeler, orijinal hâliyle bırakılmıştır: ḳapusın, liḳāsın, varlıġın vb.
9. Farsça vav-ı ma'dûle metinde gösterilmemiştir.
10. Bazı yerlerde kelimelere bitişik olarak yazılan "ile" bağlacı kelimeden ayrı okunmuştur.
11. Bazı kelimelerde ṭ, ḳ, b harfleri kullanılması gerekirken d, ḫ, p kullanılmıştır: türlü dürlü, uyku uyhu, başa paşa gibi.
12. Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen edat ve ön ekler, kendisinden sonra gelen kelimeden kısa çizgi ile ayrılmıştır: bā-sāfā, pür-vefa vb.
13. Birleşik sıfat ve isimler kısa çizgi ile ayrılmıştır: 'uzlet-nişin, rencīde-ḫāṭır vb.

2.2. Metin

1b (1) **Risāletü'l-Esrār** *Bi'smi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm*[27] **eş-Şeyḫ 'Ömer Efendi** (2) ḥamd-ı bī-ḥadd ve s̲enā-yı lā-yu'ad ol Ḫālıḳ-ı lā-yezāle kim z̲erre ġubārdan (3) ādemi yaratdı ve aña ruḥ virdi ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Te'āla ḥażretini iz̲'ān (4) içün 'aḳl virdi ve anı z̲ikr içün lisān-ı nāṭıḳa virdi ve anı idrāk (5) içün ḳalb-i ṣanavberī erzānī ḳıldı ve ḳalbe bir ḫāṣṣa virdi kim (6) anı hiç eḥade virmemişdir ve cümleden

[27] **Bismillâhirrahmanirrahîm**:"Besmele": "*Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla"*. Neml (27/30) ve Hud (11/40). sûrelerinde müstakil bir ayet olarak yer alırken Tevbe sûresi hariç Kur'ân'ın her sûresinin başında da bulunmaktadır.

ādemi ‘azīz ü mükerrem ḳıldı (7) daḫı anı *veleḳad kerramnā*[28] ile teşrīf ḳıldı ve cümle maḫlūḳdan (8) evrendleyüb? emānet ile anı mu‘azzez itdi ve ḳurbuna vesīle ola diyü (9) ‘ilm-i ẓāhir i‘tā iyledi tā kim anıñ ḥükmi üzere olub vuṣūl-ı (10) bāb-ı Ḥaḳ ola **veşile-i şalavāt** u tuhaf-ı taḥiyyāt ol Ḥabīb-i Ekrem (11) ve Resūl-i Mükerrem üzerine olsun kim ümmetine sebeb-i maġfiret içün (12) Ḥaḳdan Furḳān getürdi ve anıñ hükmüni bize ‘ayān u beyān itdi (13) ve anıñ mūcibince Ḥaḳḳa ṭā‘at u ‘ibādet idevüz diyü tenbīh ḳıldı **2a** (1) ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa anı vāsıṭa idinevüz diyü emr itdi **ve daḫı** (2) āl ü aṣḥāb ve evlād ü ezvāc ve aḥbābı üzerine olsun kim Aḥmediñ dīni (3) yolunda her biri cān u bāş fedā itdi ve ṭarīḳ-i Ḥaḳda her biri (4) mücāhid olub varlıḳların niṣār idüb gitdiler ve ‘ışḳ-ı Ḥaḳ (5) sebebiyle derūnuñ maḥv itdiler ve rıżā-yı Ḥaḳdan ṭaşra ḳadem ḳomadılar (6) **ba‘dehū** çün bu faḳīr-i pür-taḳṣīr ehl-i ṣıdḳ zümresinden olmağa (7) liyāḳat bābına ṭāḳat virdim ve liḳā’-yı Ḥaḳḳa maẓhar düşem diyü (8) rūz şeb anı Ḥaḳdan temennā ḳıldım ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla (9) ḥażretini *kūnū me’a-ssādikīn*[29] āyet-i kerīmesiniñ māṣadaḳına (10) irişem diyü ol ümmīd ile ehl-i ṣıdḳ meclisini iḫtiyār ḳıldım (11) ve nefsimi ṣıdḳ u iḫlāṣ ile tenvīr etmege anı üzerime vācib (12) bildim ve ṭarīḳ-i müstaḳīme meyl idüb anı leyl ü nehār rabṭ itdim (13) ve aḳvāl ü ef‘āli şer‘a taṭbīḳ idüb gitdim ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa (14) nā’il olmaḳ içün sa‘y itdim ve dilden dīde fetḥine cehd itdim (15) ve ḫalḳdan ‘uzlet-nişīn olam diyü ol cānibe teveccüh itdim (16) velī bir nice yārān-ı bā-ṣafā ve ḫullān-ı pür-vefanıñ ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa (17) teveccüd itdiklerini gördüm ve anı kemāl üzere taḥṣīl idem diyü **2b** (1) cidd ü cehd ettiklerin añladım ve kelimāt-ı ekābir ile iş biter diyü ẓann (2) itdiklerin gördüm pes ol sebeble ḫāne-i dilden bir ẕevḳ-i pür-şevḳ (3) ṭuġyān itdi tā kim göñül levḥında nihān olan ‘ilm-i ḥikmet ḫazīnesiniñ (4) ḳapusın küşāde ḳılam ve dilde mestūr olan esrār-ı Ḥaḳdan bir (5) ẕerre vücūda gitürem ve ṭālib-i Ḥaḳ olan iḫvāna andan ḫaber virem (6) pes çün sırr-ı dilden bu tefekkür mürūr itdi varlıġı dil daḫı cūşa (7) geldi tā kim kendüde nihān olan ‘ilm ü ḥikmetden bir ẕerre ‘ilm (8) vücûda gitürem diyü ben bendede nihān olan sırrı teḳāzā iyledi (9) pes ol ẕevḳ ü şevḳ cihetiyle göñül levḥında münderic olan (10) sırr-ı dilden ‘alā ḳadri’t-ṭāḳa vücūda gitürem tā kim Ḥaḳḳıñ (11) muḥabbetine delīl ve aña

[28] **Velekad kerremnâ** benî âdeme vehamelnâhum fîlberri velbahri verazaknâhum mine-ttayyibâti vefaddalnâ-hum ‘alâ kesîrin mimmen halaknâ tafdîlâ(n): "*Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.*" İsrâ, 17/70.

[29] Yâ eyyuhâ-llezîne âmenû-ttekûllâhe ve**kûnû me’a-ssâdikîn(e)**: *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun."* Tevbe, 9/119.

irmege sebīl ola ve Ḥaḳḳıñ liḳāsın ṭaleb (12) idenlere ‘ayān ola zirā Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla her insānıñ levḥ-i (13) dili ṣaḥrāsında envā‘-ı ḥikmetler vaż‘ etmişdir ve anıñ mā-fevkinde (14) envār-ı muḫtelife komuşdur ve bāṭın ilini ol nūr ile tenvīr etmişdir (15) ve cümleyi anıñla amāde ḳılmışdır tā kim bu ‘āleme gelüb herkes kendi (16) özin tecessüs ide ve ṣıfāt-ı meẕmūmeyi özünde bulub (17) gidere ve ol ‘āleme lāzım u mühim olanı bula ve nūr-ı żiyā’-yı **3a** (1) dilde kesb ide ve bi’l-cümle meẕmūmeden çāre ide ve nūr-ı (2) Yezdān ile amāde olan dil ḫazīnesiniñ ḳapusın feṭḥ ide (3) ve dil ḫazīnesinde vaż‘ olunan sırr-ı dile irişem diyü dürişe (4) ve ol ümmīd ile Ḥaḳ Te‘āla hażretine yüz urub emrine muṭī‘ (5) ve ḥudūdundan ṭaşra ḳadem ḳomaya ve özin üzerine ire (6) pes ol ecelden bu faḳīr çün dil vādisinde ṣıfāt-ı (7) meẕmūmeyi giderüb sırr-ı dile irdim pes andan bir ẕerre (8) beyāna teveccüh olundı tā kim yārān-ı safā ve ḫullān-ı vefā bunı (9) iẕ’ān idüb bileler zirā dil ḳapusı yedidir pes her ḳapunıñ (10) feṭḥine Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla bir esmā’ virmişdir ve şer‘-i şerif (11) aña rehber ola diyü komuşdır tā kim şerī‘at yolundan aña sulūk (12) idüb dil ḳapuları feṭḥine sa‘y idevüz velākin bu yedi (13) ḳapudan dördi ġāyet müşkildir pes anı tālib-i Ḥaḳ olan (14) iḫvāna asān vech ile beyān idelim inşāa’llāhu te‘āla (15) zirā bunlar cümleden ehemdir çün bunlara nā’il ola sā’ir (16) ḥicābıñ ḥalline ṭālib ola zirā bunlarda olanı tamam (17) añlayub bile ve ẕevḳ ü şevḳi dilde peydā ide ve görüb **3b** (1) añlaya ve bu dört ḳapudan baṭın gözi vücūd bula ve buncaleyin (2) ‘ālemi ol göz ile göre **pes evvelki** ḳapu kim ẕikr itdiñ ḥāleti (3) ‘āli ṭarīḳü’l-iḫtişār sefīd ü muḫtaṣar ḳıldım zirā sülük (4) ehli gerekdir ki sülūkunu sırr-ı ḳalbe irişdire tā kim murād olan (5) murāda ire ve dil ḳapusın küşāde ḳıla çün bu bāba (6) teveccüh ide ve ẕikr-i Ḥaḳḳa cān u dilden raġbet ide ve çarub-ı (7) **lā** ile anı taṭhīr ide ve ṣıfāt-ı meẕmūmeyi gidere ve anıñ (8) yerine ṭā‘at u ‘ibādet nūrunı naḳş ide pes levḥ-i dil ḥicābı (9) ref‘ine yüz duta ve nefs-i emmāre ve anıñ erbābını dilden (10) ref‘ ide ve dil ḳapusınıñ evvel ḥicābını izāle ide ve (11) bu bāb evvelki ḥāfıẓı nefs-i emmāre idi çün anı gidere (12) pes efkâr-ı baṭıladan ḫülāṣa çāre ide ve nefsini ṣabra ve her (13) belāya muṭī‘ ola diyü ögrede ve eẕāya taḥammül ide çün (14) evvelki bāba yetişüb anı def‘ ide nefs-i levvāme ola **ikinci** (15) bābıñ feṭḥine ire bunuñ ḥāfıẓı nefs-i levvāmedir çün bu (16) bāba irişe feṭḥ-i bāb olmaḳlıġa yüz duta nūr-ı ẕāta ḳarīb (17) ola evvel def‘a berḳ-i lāmi‘ gibi mürūr ide ve

‘ubūr etdügün **4a**[30] (1) göre dilden ḥicāb ref‘ine ‘alāmet ola ve nefs bu bābda (2) gāh Ḥaḳḳa meyl ide gāh andan i‘rāż ide bu bābda nefs mütelāşilige (3) yüz ura ve çün nūruñ ẕerresine irişe dilde ẕevḳ ü (4) şevḳ cūş u ḫurūş ide cümle varlıḳ oynaya ‘ışḳ-ı (5) haḳīḳī ḳalbe eṣer ide ve giderek özin anıñla maḥv ide (6) teḫalluḳū ṣıfātına yüz ura çün bu bābdan mürūr ide (7) **üçüncü** bābıñ fetḥine ire bunuñ ḥafızı nefs-i mülhimedir (8) ve bu bābda nūr u żiyā’ kemāl üẕere yaḳaẓa[31] ḥicābına ire bāṭın (9) seyri gerçek ola çün ḳalb peydā ola özin dā’im (10) şer‘le te’dīb ide her şeb muḥasebe göre i‘mālini gözede (11) şerī‘atden tecāvüz etmeye dā’im andan iḥtirāz ide gönül (12) ayīnesi pāk olmaġa yüz duta efkār-ı meẕmūmeden (13) ḫalāṣ ola yaḳaẓa ḥicābı ref‘ ola ‘ayn-ı ḳalb ẓuhūr (14) ide dīde-i baṣīret açıla ‘ışḳ kemāl bula giceye müştāḳ (15) ola ‘āşıḳ maḥbūba müştāḳ olduġı gibi şeri‘atden (16) ḳılı ḳırḳ yara her murādı ḳarşu gele envār-ı muḫtelifeye vāṣıl (17) ola ‘ilm ü ḥikmet dilde arta fehm ü ferāset kemāl bula **4b** (1) dīde-i dil rūşen ola cem‘ murādını ‘ayn-ı ḳalb ile göre evvel (2) emirde nūr-ı Yezdān berḳ-i ḫāṭıf[32] gibi mürūr ide anı ḫayālden ḳıyās (3) ide çün nūr-ı ẕātıñ ẕerresine vāṣıl ola pes anı kemāl üzere (4) bula diyü cidd ü cehdi ortaya getüre leyl ü nehār ẕikr ü fikri (5) nūr-ı ẕāt ola çün nūr-ı ẕātıñ müşāhedesin kesb ide (6) her ne kim dilden mürūr iderse anı da ḳarşu gele dil ḳapusı gāh açıla (7) gāh yine ḳapana nitekim ehline mā‘lūmdur bu bāba seyr-i ilā’llah dirler nitekim (8) [33] de gelse gerekdir ve bu bir sırdır kim görmelüdir dimelü değildir (9) ve ḳalem ile taḥrīr ü beyān olınmalu degil bu bir ḥāldir kim ḳāle gelmez bu bir baldır kim (10) datmayan leẕẕetin bilmez göñül göziyle görmeyenlere dil ile beyān mümkün (11) degildir çün sālik bu maḳāma yetişe bilmedügi nesneleri bile (12) ẓāhir ü bāṭın ‘ilmi keşf ola **dördüncü** bāba yetişe dil ḫazīnesiniñ (13) ḥicābı ref’ola bāb-ı rābi‘ feṭḥ ola nūr-ı Yezdān ẕerre iken (14) güneş nūrı gibi nūra irişe ḳara gün gicede gündüz gibi göre (15) ‘ışḳ-ı Ḥaḳ kemāl bula özin anıñla maḥv ide varlıġı dili āyīne (16) miṣāl gibi ola iki ‘ālemiñ aḥvālin seyr ide ve bu ‘ilmi herkes dā’iresine (17) göre dimişdir ve keşf-i dilden bir dürlü ṭarīḳ ile ḫaber virmişdir **5a** (1) pes bu faḳīr pür-taḳṣīr şol nesne kim cānib-ı Ḥaḳdan i‘ṭā olunmuşdur

[30] Eser, kütüphanede dijital ortama aktarılırken bazı fotoğrafların yeri değişmiştir. 3b’den sonra araya, içerik olarak 37b’nin devamı olan 2 varak girmiştir. Bu, müellif kaynaklı bir hata olmadığı için değişen varaklar anlam bütünlüğü bozulmadan devam edecek şekilde düzenlenerek okunmuştur.

[31] "Yakaza" kelimesi ظ harfiyle yazılması gerekirken metinde ض harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak ظ harfi ile gösterildi.

[32] "Hâtıf" kelimesi خ ve ط harfiyle yazılması gerekirken metinde ه ve ث harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak خ ve ط harfi ile gösterildi.

[33] Okunamadı.

(2) ‘alā-ḳadri’t-ṭāḳa bir dürlü libāsla beyāna getürdüm ve nice ḥikmet (3) olduġı üzere ‘ayān itdim tā kim bā‘iṣ-i du‘ā-yı ḫayr ola ve (4) bu bāba nā’il olmaḳ içün ṭālibe rehber ola ve nice müşkilini bununla (5) ḥall ide diyü ol ümīd ile taḥrīre getürdüm ve bu ḳalīlü’l-biḍā‘a (6) dilinden ṣādır olan kelām olduġı üzere tesvīd ḳıldım ve (7) ammā bu ‘ilmi bilür kimesneniñ kelāmını ḳabul idüb kelāmıma ḳatmadım (8) her ne kim Ḥaḳ Te‘āla göñlüme i‘tā ḳılmış ise anı beyān itdim ve andan (9) ba‘żını şerī‘atimiz üzere ẓāhiren yazdım zirā anıñ mucibince (10) ‘amel idüb buldum her ne kim buldum ve ba‘żını remz idüb taḥrīr (11) itdim tā kim ṭālibe andan şevḳ ḥāṣıl ola ve diliñ dört dürlü (12) ḥicābıñ ref‘ etmek nice mümkündür anı beyān itdim ve dört bāb (13) ve iki tetimme üzere binā itdim ve bu kitāba **esrār-ı dil** diyü tesmiye itdim ve (14) nām virdim ve her bāb bir nice faṣlı müştemeldir ve her faṣl (15) bir dürlü ‘ilm beyān ider ve her ne kim esrār-ı dilden ‘ibāretdir (16) anı müşāhede idüb yazdım ḫilāf etmedim tā kim kāzibīn (17) zümresine geçmeyim diyü ḫaẕer itdim *vallāhu-lmuste’ānu ve aleyhi’t- tüklān*[34] **5b** (1) **el-bābü’l-evvel** evvelki bāb on faṣl üzere mebnīdir ve her faṣl (2) nefs-i emmāre ḳahr içün şerī‘atde ne ‘amel etmek lāzımdır anı beyān ider (3) ve Ḥaḳḳıñ ‘aẓamet ü ulūhiyyetini beyān ider **tetimme-i ūlā** ṣol nesne ki (4) dile ḫuṭūr ider anı **ve berzaḫ** ilini beyān ider **faṣl-ı evvel** irṣād (5) ve bī‘at ẕikridir **faṣl-ı ṯānī** bu cihān ile insānıñ ẕikridir (6) **faṣl-ı ṯālīṯ** ‘ilm-i ẓāhir ‘ibāretidir **faṣl-ı rābi‘** ‘ilmle ‘amel idüb nefsle (7) muḥārebe beyānıdır **faṣl-ı ḫāmis** insānıñ aḥsen hey’et üzere ḫalḳ (8) olduġıdır **faṣl-ı sādis** insān ṭā‘atle Ḥaḳḳa ḳarīb ve kâhillik (9) ile andan ba‘īd oldıġıdır **faṣl-ı sābi‘** Ḥaḳḳa iḥsān mukabelesinde (10) şükr vācib olduġınıñ ẕikridir **faṣl-ı sāmin** ‘użv-ı insān dilin (11) ḥükmine rām olduġınıñ beyānıdır **faṣl-ı tāsi‘** Ḥaḳḳıñ iẕni olmadıḳça (12) bir çūb direnmege ḳādir olmadıġınıñ beyānıdır **faṣl-ı ‘āşir** (13) ikinci bābı beyān ider **el-bābü’s-ṣānī** ikinci bāb daḫı on faṣlı (14) müştemeldir ve her faṣl bir dürlü ‘ilmiñ ẕikridir ve ṭālib-i Ḥaḳ (15) çün bu bāba nā’il ola ikinci bābıñ fetḥine irişdügüniñ ‘ayānıdır (16) ve nūr-ı ẕāt yüz dutduġınıñ ẕikridir **faṣl-ı evvel** sa‘y ile (17) mücāhede beyānındadır **faṣl-ı ṯānī** ma‘ḳūlāt keşfiniñ ẕikrindedir **6a** (1) **faṣl-ı ṯālīṯ** keşf iki nev‘ üzere olduġınıñ beyānındadır (2) **faṣl-ı rābi‘** *teḫalluḳū bi-āḫlākillāh*[35] ṣıfātınıñ ‘ayānındadır (3) **faṣl-ı ḫāmis** ṭālib-i Ḥaḳ ‘ibādetde ḳuvvet dutduġunuñ ẕikrindedir (4)

[34] **"Vallâhulmuste’anu ve aleyhi’t-tükelân**: *"Ancak Allah’tan yardım istenir ve tevekkülüm de ancak O’nadır."* Yusuf Suresi 18. ayetten iktibas olan bir ifade.
[35] **Tetallukû bi-âhlâkillâh**: *"Allah’ın ahlakıyla ahlaklanın."* Hadis.

faṣl-ı sādis meskenet ü tevāżu‘ ẕikrindedir **faṣl-ı sābi‘** *veleḳad* (5) *kerremnā*[36] sırrı ‘ayānındadır **faṣl-ı s̲āmin** cism ili dimesiniñ (6) ẕikrindedir **faṣl-ı tāsi‘** nefs ḳaç isimle tesmiye olunur (7) anıñ beyānındadır **faṣl-ı ‘āşir** nefsiñ ṣıfāt-ı erba‘a-ı ẕemīmesi (8) beyānındadır **el-bābü’s-s̲ālīs̲** bu bāb üçüncü bābıñ ẕikridir (9) ve esrār-ı dilden bir nev‘ ‘ilmiñ ḥikāyeti ve ḳalb nūr-ı ẕātıñ (10) perteviniñ ḳabul etmesiniñ beyānıdır ve bu bāb daḫı on (11) faṣlı müştemeldir ve her faṣl ḳurb-ı ḳarīb olduġınıñ şerḥi (12) beyānındadır **faṣl-ı evvel** nūr-ı zātıñ pertevi ẕikrindedir **faṣl- ı** (13) **s̲ānī** tevekkül beyānındadır **faṣl-ı s̲āliṣ** bu yola rehber lazım (14) idigi beyānındadır **faṣl-ı rābi‘** tevbe idüb ẕikre iştiġāl (15) lāzım idigi beyānındadır **faṣl-ı ḫāmis** nūr-ı ẕāt ḳalbe naḳş (16) olduġı beyānındadır **faṣl-ı sādis** tevekkül ve ta‘vīż ve teslim (17) lāzım idigi beyānındadır **faṣl-ı sābi‘** ḳalb-i insān ‘ālem-i bālāya **6b** (1) her şeb ‘urūc itdigi beyānındadır **faṣl-ı s̲āmin** rüyā-yı ṣāliḥa (2) cehtiyle murād ḥāṣıl idigi beyānındadır **faṣl-ı tāsi‘** ezel (3) ‘āleminde ervāḥ Ḥaḳdan tevfīḳ recāsı beyānındadır **faṣl-ı** (4) **iḥdā-‘aşer** Ḥaḳḳıñ muḥabbeti göñül evinde naḳş olduġınıñ (5) ‘alāmeti beyānındadır **faṣl-ı i̲snā-‘aşer** nūr-ı ẕātı ‘aḳıl maḳāmında (6) müşāhede etmesi beyānındadır **el-bābü’l-rābi‘** dördüncü bāb (7) ṭālib-i Ḥaḳ olan ‘āşıḳ çün bu dā’ireye irişe ‘ışḳ-ı (8) ḥaḳīḳīniñ ḥaḳiḳat kemāl ile dilde ḥāṣıl olduġınıñ beyan (9) ider ve seyr-i ilā’llāh mertebesine ‘azm idüb ‘ilm ü ḥikmet (10) ḥāṣıl olduġıñ ‘ayān ider ve ma‘rifet vādīleriniñ yolları (11) aşikāre olub ḳābiliyyet yüz dutduġıñ ẕikr ider ve bu bāb (12) daḫı on faṣl ve bir tetimme üzere tamām olmuşdur **faṣl-ı evvel** (13) nūr-ı ẕāt ẓuhurıdır **faṣl-ı s̲ānī** nūr-ı ẕāt müşāhedesidir (14) **faṣl-ı s̲āliṣ** müşāhede olunan ba‘żı ḥāliñ remzidir (15) **faṣl-ı rābi‘** nūr-ı ẕāt ile amāde olunān ḳalbiñ ḥālidir (16) **faṣl-ı ḫāmis** bunca nūr cem‘ olduġınıñ ẕikridir **faṣl-ı sādis** (17) gāh nūr ile Ḥaḳḳa ḳarīb gāh ẓulmet ile Ḥaḳdan ba‘īd olduġınıñ **7a** (1) beyānıdır **faṣl-ı sābi‘** muḥabbet-i Ḥaḳ dilde kemāl bulmasınıñ ‘ayānıdır (2) **faṣl-ı s̲āmin** ḫavāṭır-ı ḳalb beyānıdır **faṣl-ı tāsi‘** Ḥaḳḳın ḳula (3) ḳavle baḫşayişi ẕikrindedir **faṣl-ı ‘āşir** muḥabbet hümāsı dilde vaṭan (4) dutduġınıñ ẕikridir **faṣl-ı iḥdā-‘aşer** ref‘-i ḥicābına (5) vechledir anıñ mis̲ālidir **faṣl-ı i̲snā-‘aşer** muḥabbet-i Ḥaḳ ādemi gūyā (6) etdügünüñ ‘alāmetidir **faṣl-ı s̲āliṣ-‘aşer** nūr-ı ẕāt her göze (7) irdügünüñ beyānıdır **tetimme** ba‘żı ‘alāmāt-ı müşāhedesi (8) beyānıdır **ḫātimetü’l-kitāb** özrini beyān ve ol sebeb ile ba‘żı (9) ma‘ārif ‘ayānıdır **muḳaddime** ibtidā idelim ol Ḫālıḳ-ı lā-yezāle kim (10) bir avuç ḫāke cān virdi ve anı rūy-ı zemīnde

[36] Bk. dipnot 28.

yürütdi ve ‘aḳl (11) u idrāk naṣib itdi tā kim kendüniñ ulūhiyyet ü ‘aẓametini iẕ’āna (12) ḳābiliyyet ola ve ḳalb-i ṣanavberi ol ḫāke iḥsān ḳıldı tā kim (13) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretiniñ ḳurbuna vesīle ola ve ḳalbe (14) bir ḫaṣṣa rūzī ḳıldı kim dünyā ve māfīhāyı nūr-ı ẕāt sebeble (15) müşāhede ḳıla ve dildeki ḥikmeti seyr etmege dīde virdi ve benī (16) ādeme bu bāba nā’il olmaḳ içün meyl virdi ve Ḥaḳ Te‘āla sevmege (17) muḥabbet erzānī ḳıldı tā kim Ḥaḳ yolunda tek ü pū ve cüst ü cū **7b** (1) idüb çalışma ve Ḥaḳḳı bulmaġa ‘ibādet-i ẓāhire vesīle ḳodı (2) ve Muḥammed Muṣṭafa sallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretini ve şerī‘at-i (3) muṭahharasını bu yola rehber ḳodı tā kim Ḥaḳḳı anıñ şerī‘ati (4) üzere cüst ü cū ideler pes bu ṭarīḳi Resūlullāh ‘aleyh- (5) isselātü’l-vesselām ḥażretinden aḫiẕ idüb selef-i ṣāliḥin (6) bu yola sālik olub gitdiler ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa vāṣıl olub (7) yitdiler pes liḳā-yı Ḥaḳḳa maẓhar düşmege ‘āṣıḳ olanlara (8) delīldir ve ‘ilmle ‘amel idüb āḫiret vādīlerin fikr idüp (9) dā’imā ḫavf üzere olanlara bu ṭarīḳden efḍal ṭarīḳ yoḳdur (10) nihāyet mertebe-i āḫir zamān olmaġla āḫiret ‘aḳabelerin fikr (11) ider ḳatı-ı nādir vardır herkes dünyā cīfesine meşġūldür (12) ve bu zamānıñ ḫalḳı bu bābda lāzım olacaḳ ḥikmet-i risāle ile (13) tamām olur ḳıyās iderler anıñçün risāle ‘ibāretinde ḳalmışlardır (14) ḥaḳīḳat-ı ḥāle nā’il olanlar daḫı tecāhülden gelüb kendülerin (15) pinhān itdiler ve ṣūret degüşüb Ḥaḳḳıñ rıżāsına boyun (16) virdiler görmez misin erba‘īne irişenler ve bu zamānda (17) ‘ilmle bileşenler daḫı ṣıfāt-ı mütelāşīliginden biri olmaġa **8a** (1) ve bāb-ı Ḥaḳḳa vuṣūl içün heves bābın küşāde kılmaġa ve ġaflet (2) ḥābından bīdār olmaġa ḳābiliyyet bulmadılar ḫuṣūṣā erba‘īnden (3) tecāvüz idenlere lāyıḳ ol idigim bu ḥadīṯ-i şerīfiñ mefhūmı (4) üzere olub yürüye nitekim buyurur *men cāveze erba‘ine velem* (5) *yaglib hayruhu ālā şerrihi fel yetcehiz ilennār*[37] pes ‘ömri erba‘īnden (6) tecāvüz idenlere gerekdir ki mütelāşīliḳ ṣıfātından geçüb kendi (7) ef‘āl-i aḳvālini şer‘-i Muḥammediyeye taṭbīḳ idüb her şeb kendi (8) nefsiniñ muḥāsebesin ola nitekim *hāsibū ḳable en tuhāsebū*[38] (9) buyurmuşlardır pes bu ḥadīṯ-i şerīfe mütāba‘at idüb (10) a‘mālini ḥesāba çeküb ḳanġı dā’iredesin göresin evliyā’ (11) yolı budur ḥesāb yerine varmadın ḥesābını göresin (12) hevā-yı nefse mütāba‘at etmeyesin ve ḫalḳa naṣiḥat etmeyesin (13) zīrā bu zamānıñ ḫalḳı naṣiḥat-peẕīr degildir naṣiḥat vücūda (14) getirmek zamānede müşkildir zīrā hevā-yı nefse mütāba‘at (15) idene naṣiḥat ḳabul

[37] **Men câveze erba‘ine velem yaglib hayruhu âlâ şerrihi fel yetcehiz ilennâr**: *"Her kim kırk yaşını geçer de hayrı şerrini geçmezse ateşe hazırlansın."* Hadis.
[38] **Hâsibû ḳable en tuhâsebû:** *"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin."* Hadis.

etmek ġāyet güçdür ancaḳ kişi (16) kendi nefsi ṭaleb ettigi nesnelerden biri olub Ḥaḳ (17) Teʻāla ḥażretine lāyıḳ ʻamelle meşġūl ola zīrā her ne kim **8b** (1) pend içün kelām-ı tekellüm olunursa hevā-yı nefsde olana lā-büd acı (2) gelür anı ḳabul etmek güç gelür meger ʻulemā u ṣāliḥā u meşāyiḫ (3) ile hem-nişīn olaraḳ ve anlarıñ mübārek nefsleri teʼsīr idüb (4) kendi özin kendüzine götürüb efʻālini iẕʻān ide daḫı (5) cümleden tevbe idüb nefsiñ ıṣlāḥına çalışa zīrā niceler (6) vardır ki var ʻömrini ʻilm-i ẓāhire ṣarf etmiş ve ʻilm ile götürmüş (7) ve yalñız ʻilm-i ẓāhiri bilmege kifāyet ider ve anı āḫiret ʻaḳabelerinden (8) ḫalāṣ ider diyü ümid ṭutar anı teʼemmül ḳılmaz kim ʻilm-i ẓāhiriñ (9) ḥükmü üzere ʻilm ʻamel daḫı gerekdir ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʻāla ḥażretinden (10) ḫavf cümleden artıḳ lāzımdır ve bildigi ʻameli ʻamele getürmek (11) ġāyet elzemdir zīrā mādemki ol ʻilm ile kişi ʻamel etmeye (12) andan aña fāʼide yoḳdur bil ki āḫiretde ʻuḳūbeti cümleden (13) artıkdır ʻālim olana lā-büd tevāżuʻ gerekdir ve herkes ile (14) ḥüsn zindegānī gerek ve dest ü zebānından kimesne (15) rencīde-ḫāṭır olmaya diyü dāʼim ṣaḳınmaḳ gerek ve leyl (16) nehār yanub yaḳmaḳ ve dünyā cīfesinden iḥtirāz gerek (17) zīrā ʻālimler her ne fiʻl işlerse cāhiller anı temessük iderler **9a** (1) ve dirler ki ʻulemā vereṣe-i enbiyādır eger anlar kitāblarında bulmasalar (2) felān fiʻli işlemezlerdi diyü sū-i ẓanna sebeb olur ol (3) cihetden eşedd ʻaẕāba müsteḥaḳ olurlar nitekim Resūlullāh (4) ṣallallāhu teʻāla ʻaleyhi ve sellem ḥażretleri buyururlar *inne eşeddennāsi* (5*) yevmel kıyāmeti ʻazāben ʻālem lem yenfehullāhu bi ilmihi*[39] pes (6) bundan maʻlūm oldı kim ʻilm kişide her ne deñlü ise (7) iki ol deñlü tevāżuʻ u meskenet gerek ve bildügi ʻilmle (8) ʻamel gerek tā kim Ḥaḳḳıñ ʻaẕābından ḫalāṣ ola ve ʻālim olan (9) kişiye ḳanāʻat gerek ve tevekkül ü rıżā gerek bu üç maʻnāda (10) ġāyet be-nām olmaḳ gerek ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Teʻāla ḥażretini (11) dāʼim tek ü pū ve cüst ü cū gerek ve tenhā yerlerde göz (12) yaş revān idüp aġlamaḳ gerek ve özin ḫavf-ı Ḥaḳla daġlamaḳ (13) gerek ve sen daḫı bilesin ki yalñız ʻilm-i ẓāhir ile ḥużur-ı (14) Ḥaḳda kişi vücūdını ḳurtarıbilür mi fikr it ve cümleden (15) geçüb Ḥaḳ Teʻāla ḥażretini ẕikr it ve bilesin ki Ḥaḳ Teʻāla (16) ʻazze esmāsıña ol ʻilmi erzānī ḳıldı tā kim sen ol (17) ʻilmle idüb ḳurb-ı Ḥaḳ bulasın ve nicelere daḫı dest-gīr **9b** (1) olasın ve ḳavl u fiʻlini şerīʻat-ı Muḥammediyeye muṭābıḳ idüb (2) ve ʻömrini bu ʻālemde geçüresin ve dāʼim Ḥaḳḳı ẕikr idüb müşahede (3) bābına çalışasın nitekim Ḥaḳ Teʻāla buyurur *ve-en leyse*

[39] **İnne eşeddennâsi yevmel kıyâmeti ʻazâben ʻâlimûn lem yenfehullâhu bi ilmihi:** *"Kıyamet günü insanların en şiddetli azaba maruz kalanı, Allah'ın ilmiyle kendisini faydalandırmadığı âlimdir."* Hadis.

lil-insāni (4) *illā mā se'ā*[40] mażmūn-ı şerīfi üzere sa'y etmek lāzımdır kişiye (5) kesbinden ġayri nesne fā'ide virmez illā kesb etdügi 'amel-i (6) ṣāliḥ aña fā'ide virir pes imdi şerī'atden ḳılı ḳırḳ (7) yarub gidesin tā kim *femen ḳāne yercū likāe rabbihî felya'mel* (8) '*amelen sālihan*[41] mūcibince Ḥaḳḳıñ liḳāsını görmege ve aña (9) irmege ümîd dutub 'amel-i ṣāliḥ kesbinde olub liḳā-yı Raḥmāna (10) müsteḥaḳ olasın ve daḫı bilesin ki 'amel-i ṣāliḥ bulmaġa 'ilm gerek (11) ve 'ilme 'amel gerek tā kim 'ilmle taṭhīr-i beden idüb 'amel-i ṣāliḥe (12) meşġūl olasın zīrā 'ilm olmayınca taṭḥīr-i beden müyesser değildir (13) pes anıñ çün herkese 'ilm gerek ve anı bilmek gerekdir ki şol 'ilm ki (14) ādemi bu 'ālemde günāhdan biri idüb ṭā'ate sürdürmeye (15) ve Ḥaḳḳıñ liḳāsına muḥabbet virmeye anı şöyle iẕ'ān ḳıl kim (16) ol 'ilm yarın ḳıyāmet gününde ādemi cehennem nārından ḫalāṣ (17) etmez velḥāṣıl kişi hevā-yı nefsinde geçen günāhların añub tevbe **10a** (1) ve istiġfār idüb cānib-ı Ḥaḳḳa teveccüh etmeye ve 'amel-i ṣāliḥ işlemege (2) mu'tād etmeye pes ol kişi yarın ḳıyāmet gününde *ferci'nā na'mel* (3) *sālihan*[42] mefhūmuna māṣadaḳ ola ya'ni yā Rabb bizi yine (4) dünyāya gönder tā kim 'amel-i ṣāliḥ işleyelim diyenlerden olur daḫı (5) cevāb vireler ki ḫod sen dünyādan beru geldiñ ya niçün (6) anda iken 'amel-i ṣāliḥ işlemediñ ve āḫiret zādın ḳayırmadın (7) diyeler pes bu ḥāli te'emmül idüb leyl ü nehār Ḥaḳ Sübḥāne (8) ve Te'āla ḥażretine tażarru' u niyāz etmek lāzımdır tā kim 'amel-i (9) ṣāliḥ işlemege ḳandıra ve göñül hümāsına bir muḥabbet vire ve ol (10) muḥabbet ile gözyaşın 'ummān idüb zād-ı dār-ı āḫiret içün (11) çalışa ve varacaḳ yeri fikr idüb Ḥaḳ Te'āla ḥażretini dā'imā (12) ẕikr ide ve hevā-yı nefsi dilden fi'l-cümle ḳal' idüb anıñ (13) yerine nūr-ı ẕāt ḫāṣılını eküb biçüb kendi öz cānına (14) lāyıḳ bir mesken peydā ide zīrā kişiniñ her ne deñlü himmeti (15) var ise kendü öz cānı içün anı ṣarf etmek lazımdır (16) ve bedenini ya'ni nefsi öldürmek elzemdir zīrā varacaḳ (17) menzil maḳberedir maḳberde olanlar her laḥẓa bize muntaẓırlardır **10b** (1) 'aceb bize ḳaçan vāṣıl olalar diyü intiẓār üzerelerdir kişiye (2) aẕıksız anda varmak münāsib degildir ve 'alāmet-i ḫayr degildir eger kişiye (3) yalñız 'ilmi kifāyet idüb bunca 'aḳabelerden

---

[40] **Ve-en leyse lil-insâni illâ mâ se'â:** *"İnsan için ancak çalıştığı vardır."* Necm, 53/39.

[41] Kul innemâ enâ beşerun mislukum yûhâ ileyye ennemâ ilâhukum ilâhun vâhid(un) **femen kâne yercû likâe rabbihi felya'mel 'amelen sâlihan** velâ yuşrik bi'ibâdeti rabbihi ehadâ(n): *"De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (Ne var ki) bana, 'Sizin ilah'ınız ancak bir tek ilâhtır" diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın."* Kehf, 18/110.

[42] Velev terâ izi-lmucrimûne nâkisû ruûsihim 'inde rabbihim rabbenâ ebsarnâ vesemi'nâ **ferci'nâ na'mel sâlihan** innâ mûkinûn(e): *"Suçlular Rablerinin huzurunda boyunlarını büküp, "Rabbimiz! (Gerçeği) gördük ve işittik. Artık şimdi bizi (dünyaya) döndür ki, salih amel işleyelim. Biz artık kesin olarak inanmaktayız" dedikleri vakit, (onları) bir görsen!"* Secde, 32/12.

ḫalāṣ ideydi (4) ‘amel-i ṣāliḥe iḥtiyāç ḳalmazdı ammā cānib-i Ḥaḳdan her şeb (5) *hel min sā’ilin hel min müstaġfirin hel min tā’ibin*[43] nidāları ‘abeṣ yere (6) olmuş olurdı zīrā Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretleri her gice (7) dünyā gögüne bir melek gönderüb ḳullarına nidā etdürür ki ḳullarımdan (8) ḥācet diler hiç kimse yoḳ mıdır ḳalḳsun ḥācetini benden dilesin (9) devā ideyim veyā bir kimse yoḳ mıdır günāhına tevbe ider tā kim (10) tevbesin ḳabul ideyim diyü buyurur pes bundan iẕ‘ān (11) idesin kim eger kişiye ‘amel gerek olmasa her gice ol melek cānib-i (12) Ḥaḳdan nidā etmezdi ve müslümānları ‘amel-i ṣāliḥe ḳandırmazdı (13) nitekim rivāyet olunur bir gün aṣḥāb-ı güzīn rıḍvānullāhi (14) ‘aleyhim ecma‘īn ḥażeratından bir cemā‘at Resūlullāh ṣallalāhu (15) ‘aleyhi ve sellem ḥażretleriniñ ḥużūr-ı sa‘ādetlerinde ‘Abdullāh (16) bin ‘Abbās raḍiyallāhu ‘anh ḥażretini añmışlar ve iyü kişidir (17) diyü medḥ etmişler Resūlullāh ‘aleyhisselātü vesselām ḥażretleri **11a** (1) buyurmuşlardır ki *ni‘me’r raculü hüve lev kāne yüsālli fi’l-leyl*[44] ya‘ni ne (2) gökçek kişi olurdı eger dā’imā dün namāzın ḳılaydı pes imdi (3) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretine leyl ü nehār tażarru‘ u niyāz lāzım idigini (4) bu ḥadīṣ-i şerīfden iẕ‘ān idüb dā’imā ṭā‘āt u ‘ibādetde olmaḳ (5) lāzımdır ve ḳulluġun yerine getürmek elzemdir ve cümle ‘ulūmuñ muḥaṣṣalı (6) oldur kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretlerine ‘ibādet eylemek ne (7) idügin bilesin imdi bilmiş ol kim Ḥażret-i Ḥaḳḳa ḳulluḳ (8) etmek oldur ki söyledügün sözler bi’l-külliye şer‘a muvāfıḳ (9) olub emr ü nehyde dā’imā şerī‘ate tābi‘ olasın ḳaṭ‘ā şer‘-i (10) Muṣṭafavīden tecāvüz etmeyesin zīrā eger ‘ilm ve ger ‘amel şer‘-i Muḥammediyeye (11) muvāfıḳ olmayacaḳ el‘iyāẕübillāh te‘ālā azġunlıḳdır ve her neyi (12) olursa söyleyen dil ve ġaflet ile ṭopṭolu olan gönül (13) ne‘ūẕübillāh ‘āḳıbeti ḫayr olmadıġıñ nişānıdır Allāh Te‘āla (14) kendi kerem ü lüṭfuyla ṣaḳlaya bekleye pes imdi mademki (15) bir kişi küçükden nefsini mücāhede ile zebūn etmeyince (16) ve emmāreyi meḳḳāreyi riyāżet ḳılıcı ile ḳatı‘ etmeyince murādı (17) ḥāṣıl olmaz pes bundan ma‘lūmuñ olsun mādemki **11b** (1) ‘ilmiyle ‘amel idüb şerī‘atde ḳavl u fi‘liñ beraber olmaya (2) ve riyāżet ü mücāhede idüb nefsle urışub dünyā (3) ‘avāyıḳından özin berī etmeyince göñül hümāsını ma‘ṣiyet ḳafeṣinden (4) ḫalāṣ idemezsin ve nefsiñ ṣıfatlarıñ bilüb gidermeyince (5) ve bu yolda ẕelīl ü ḫor olub gitmeyince cānib-ı Ḥaḳḳa meyl idüb (6) murād olan murāda yetemezsin ve görmez misin eger bir gün (7) pādişāh

[43] **Hel min sâ’ilin hel min müstaġfirin hel min tâ’ibin:** *"(Ey kullarım) İsteyen yok mu? (vereyim), istiğfar eden (günahlarından af talep eden) yok mu? (affedeyim), Tevbe eden yok mu? (tevbesini kabul edeyim)"* Hadis.
[44] **Ni‘me’r-raculü hüve lev kâne yüsâlli fi’l-leyl:** *"Eğer gece namazı kılaydı ne güzel adamdı o."* Hadis.

ḫāneñe gelüb seni ziyāret etmege ḳasd eylese ve sen (8) bu ḫaberi istimā‘ itdigiñ yerle mümkün olduḳça ḫāneñi ve (9) hücreñi silüb süpürürsün ve pādişāhıñ naẓarı ṭoḳunacaḳ (10) yeri daḫı muḥkem silüb süpürüp gücüñ yitdiḳçe tezyīn (11) idersin ve her birin ışlāḥ u gökçek etmege sa‘y idersin (12) tā kim pādişāh gelüb ḥücreñde biraz tevaḳḳuf eyleye ve naẓargāh-ı (13) şāhāneleri pāk olduġundan saña taḥsīn ü iḥsān (14) eyleye ve bu temsīlden murād oldur kim çün ‘ilm-i ẓāhiri (15) tekmīl idüb anıñla ‘amel idesin ve ḳalīlü’l-ekl olub (16) riyāżet ile ‘ömrin geçürmege başlayub aḳvāl ü ef‘āliñ şer‘e (17) muvāfıḳ idesin ve riyāżet ü zühd ile ‘ibādete meşġul **12a** (1) olub tamām göñül hümāsın ṣayd idüb ẕikr-i Ḥaḳla anı dā’imā (2) besleyesin ve gitdikçe nūr-ı ẕāt ‘alāmetleri müşāhedesiñ (3) iderek ‘ışḳ-ı ḥaḳīḳīye iresin ve ol cihetle nūr-ı ẕāt (4) pertev iderek bir gün pādişāh vara göñül taḫtında seni iskān (5) ide ve seni bi’l-külliye kendüye ceẕb idüb levḥ-i dili (6) pāk ḳıldıġıñ miḳdārı nūr-ı ẕātı müşāhade idesin (7) lākin temsil-i kütüb olduġı üzere gerek kim evvel hāneyi pāk idüb (8) ‘amel-i ṣāliḥ ile anı tezyīn idesin tā kim nūr-ı ẕāt pādişāhı (9) seni ziyāret ide nitekim Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem (10) ḫażretleri buyurırlar *innallāhe lā yenẓuru ilā ṣūvariḳum ve lā ilā a‘mālikum* (11) *bel yenzuru ilā gulubuküm ve niyyātikum*[45] ḥadīs-i şerīfiniñ işāreti tetimme-i (12) ūlā gelse gerekdir **tetimme-i ūlā** ma‘lūm ola ki ey sālik-i (13) rāh-ı Ḫüdā çün Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ādemi yaratdı pes anı (14) iki yüzlü ayīneye misāl itdi bir yüzüni ẓāhir bir yüzüni (15) bāṭın ḳıldı bāṭın yüzi hemān ẕāhiriñ ‘aynidir ġayri (16) degildir ve anı kendi ẕāt-ı pākine lāyıḳ itdi tā kim günde (17) yetmiş kerre aña naẓar ide ve kendi ẕātını anda bulabilür miyim **12b** (1) diyü naẓar ider zīrā cümle taṣavvur kim ādemde vardır anda gelür (2) anıñçün Ḥaḳḳın naẓarı añadır nitekim bu bābda *innallāhe lā yenẓuru* (3) *ilā ṣūvariḳum ve lā ilā a‘mālikum bel yenzuru ilā gulubuküm ve niyyātikum*[46] buna (4) işāretdir ve buña berzaḫ ili ve ṭabī‘at ili dirler bunlar (5) ḳalbiñ şerḥidir meselā her bir benī ādemde bir insān vardır (6) iki olmaḳ mümteni‘dir nitekim dürr-i yetīm ṣadef içindedir ṣadef (7) aña ẓarf olduġı gibi bundan daḫı insāna ẓarf olmuşdur (8) ve vücūd-ı insān daḫı bunca ḥikmeti cāmi‘dir anıñçün (9) insāndırlar nitekim incü ṣadef içinde sākindir bu Ḥaḳḳa (10) cism içinde daḫı nice ḥikmet-i Ḥaḳ sākindir ve bu beden (11) aña ṣadef olmuşdur ve daḫı nitekim

[45] **İnnallâhe lâ yenzuru ilâ sūvarikum ve lâ ilâ a‘mâlikum bel yenzuru ilâ gulubuküm ve niyyâtikum:** *"Gerçekten de Allah sizin suretleriniz ve amellerinize değil, kalpleriniz ve niyetlerineze bakar."* Hadis, kaynaklarda "ne suretlerinize ne de mallarınıza bakar" şeklinde geçmektedir.

[46] Bk. dipnot 45.

oġlancıḳ ana ḳarnında (12) sākindir ve andan ġıdalanur her benī ādemde olan insān (13) daḫı öyledir çün bu ‘āleme gelür bu beden cihetiyle acı (14) ṭatluyı bilür ve ḫayr u şerri fehm ider pes beden cihetiyle (15) bunlara me’nūs olur ve anı daḫı bilesin kim insāna (16) yemek içmek ve gülmek aġlamaḳ ve günāh u sevāb işlemek (17) ve elem ü leẕẕet duymaḳ ġani ü faḳīr olmaḳ ‘āciz ü dermanda **13a** (1) olmaḳ ve bir anda gökleri gezüb yine bu bedende bulunmaḳ (2) ve bu bedene gelmek evvel yoġıdı hemān Ḥaḳ Te‘āla ḥażretiniñ (3) cemāli nūrunı müşāhede etmek idi ve birbiriyle mükāleme etmek (4) idi çün bu bedene indiler bu nesnelere mālik oldılar (5) zīrā Ḥaḳ Te‘āla ‘azze ismi her rūḥa bu bāṭın ilini yaratdı (6) ve bu cismi aña giyürdi ve ol ile ‘ālem-i ḳalb ve ‘ālem-i (7) bāṭın ve berzaḫ ili dirler ve insāna birbiriniñ iline varmaġa (8) yol ḳomadı herkes kendi iline sülūk idüb kendi (9) cisminiñ ḥālini göre ve memleketini seyr ide lākin evliyā (10) ḥażerātı ġayrıñ vücūdunda taṣarruf ider pes bunda iken (11) ilini vāsi‘ ḳıl zīrā Ḥaḳ Te‘āla birbiriniñ iline varmaġa (12) yol ḳomadı bunlarıñ arasına ḥicāb vażı‘ itdi tā kim (13) insān birbiriniñ sırrına vāḳıf olmaya ve ba‘żı insāna (14) Ḥaḳ Te‘āla bu ili vāsi‘ ḳıldı ve ba‘żısını żīḳ (15) idüb içine sıġmaġa bil ki mümkün olmaya nicesine (16) cehennem misāl olub mu‘aẕẕeb olmaġa cā’iz ola ve nicelere (17) cennet misāl olub ẕevḳ ü sürūr ile tena‘um ide nitekim[47] **13b** (1) cennet misāl olub ẕevḳ ü sürūr ile tena‘um ide nitekim (2) Resūlullāh sallallāhu ‘aleyhi ve sellem buña işāret idüb buyurmuşlardır (3) *ḳabrü’l mü’mini ravzatün min riyazil cinān ve ḳabrü’l kafiri hufratün min hufrin* (4) *nirān*[48] pes insān bu bedende iken berzaḫ ilini vāsi‘ ḳılmaġa (5) cehd ide ve bu beden ilinde envār kesb ide ve ol ili tenvīr ḳılmaġa sa‘y ide (6) ve ḫoşluḳda göñül gözin açub bu didigimiz ḥāli göre ve müşāhede-i envār (7) ḳıla zīrā Ḥaḳ Te‘āla ḥażretiniñ ḳurbına bu beden ile irişmek mümkündür ve insān (8) ol vaḳt-ı müteleẕẕiẕ olur ki ḳaçan bu beden uyanıḳ ola ve cism-i cāmi‘ (9) olduġı ḥikmetleri müşāhede ḳıla ve kendi vücūdınıñ ḥālini göre (10) ve fi’l-cümle bu vücūd uyanıḳ iken iliniñ ve memleketiniñ vüs‘atiñ (11) göresin ve cism nedir ve ḳalb ili ne nesnedir ve envārından gün (12) gibi cisminde ḥāṣıl olur ve ‘arş u kürsi bu beden uyanıḳ iken (13) göre ve ḫalḳıñ cem‘ gizli ḥālini göre ve bile ve ṣıddīḳ kim idigin (14) bile ve Ḥaḳḳın bunca dürlü ḥāline nā’il ola kim dil ile taḳrīr mümkün (15) degildir ve taḥrīr etmege daḫı rıża yoḳdur nitekim İmām ‘Ali kerremallāhu (16) vecheh berzaḫ iline işāret

[47] 15a’nın 17. satırı, 15b’nin 1. satırında tekrar edilmiştir.

[48] **Kabrü’l mü’mini ravzatün min riyazil cinân ve kabrü’l kafiri hufratün min hufrin nirân:** *"Müminin kabri cennet bahçelerinden bir bahçedir ve kafirin kabri cehennem çukurlarından bir çukurdur."* Hadis.

buyurur *ennasü niyamün fe iza matü* (17) *intebehü*[49] çün bu beden ilini ḳoyub gide ol vaḳit uyana **14a** (1) ve ol ili ‘ayniyle göre ve bu cihān aña düş gibi gele kendüye (2) vāḳi‘ olacaḳ il gerçek ola ve cümle vücūd ‘ilmi keşf ola (3) ve bunda düş ile görinen ḥāl-i beden olmaġla aşikâre (4) göre

2.2.1. Bāb-ı Evvel

Nefs-i emmāre-i ḳahr içün şerī‘atte ne ‘amel etmek (5) gerek anı beyan ider ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā bilgil kim çün (6) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretleri insānı yaratdı ve ‘aḳlla (7) anı tezyīn itdi ve Ḥaḳḳın ẕāt ı pākı müşāhedesinde dā’im (8) oldılar ol sebebten Ḥaḳ Te‘āla cümle ervāḥa kendi (9) ẕāt-ı şerīfiyle tecellī ḳıldı pes ol tecellīniñ nūrına (10) ervāḥdan ba‘żıları fi’l-cümle ġarḳ oldılar ve ba‘żılar (11) beline dek ve ba‘żılar belinden aşaġı ve ba‘żılar yuḳaru (12) ve kimi daḫı cüzi yerine nā’il oldı her biri ḫiṣṣesi (13) miḳdārı ol tecellīniñ nūrīna maẓhar oldı ve herkese (14) isti‘dādına göre ol nūrdan vāṣıl oldı işbu (15) tertīb ezel ‘āleminde bulındıġı ṭabaḳada tecellīye irdi (16) pes şunlar kim Ḥaḳḳıñ tecellīsi nūrına ġarḳ oldılar anlar (17) enbiyā oldılar ‘aleyhimüs salavātü vesselām ve bu ‘āleme gelüb **14b** (1) keşf-i ḥaḳīḳīye irdiler ve bilā-kesb ol murāda irdiler yitdiler (2) ve Ḥaḳdan gelen risāleti ḫalḳa teblīġ itdiler ve anlarıñ da‘vetleri (3) sebebiyle niceler ezel nā’il olduġı nūra irdi ve ol Peyġamberiñ (4) şerī‘atı cihetiyle kerāmete ḳadem başdı ve isti‘dādına göre (5) vāṣıl oldı ya‘ni şerī‘atına ri‘āyeti sebebiyle işbu vech (6) üzere gelenler āḫir zamān Peyġamberi Muḥammed Muṣṭafa ṣallallāhu ‘aleyhi (7) ve sellem ḥażretiniñ zamān-ı sa‘ādetlerine gelince ḫālḳ-ı Ḫüdā her (8) biri bulunduġı peyġamberiñ şerī‘atiyle isti‘dādı nūrına kesb ile (9) irdi pes Ḥaḳ Sübḥāne ‘azze ve celle āḫir zamān Peyġamberini sall (10) allāhu ‘aleyhi ve sellem irsāl iyledi anıñ ümmeti daḫı ezel ‘āleminde (11) nā’il olduḳları tecellī nūrına bu ‘āleme gelüb irişem diyü cehd (12) idenler daḫı şerī‘at-ı Muḥammediyye üzere ḳılı ḳırḳ yarub (13) gitdi ve leyl ü nehār ṭā‘at u ‘ibādet idüb ve riyāżet (14) ü mücāhede üzere olub tevḥīd-i Ḥaḳḳı dilden ḳomayanlar (15) ezel ‘āleminde muḳadder olan nūra irdiler ve mābeynde olan (16) ḥicābı giderdiler ve Ḥaḳḳın fermānı üzere aña irdiler (17) pes şöyle mā‘lūmuñ olsun ki herkes gelüb bu ‘ālemde **15a** (1) ‘ālem-i ezelde iḥsān olunan tecellī nūrına irdi ve isti‘dādı (2) ne ise anı görüb añladı ve bildi ve keşf-i ma‘ḳūlāta vāṣıl (3) oldı ve insānıñ özi andandır

[49] **Ennasü niyamün fe iza matü intebehü:** *"İnsanlar uykudadırlar, ölünce uyanırlar."*

2.2.1.1. Faṣl-ı Evvel

İrşād-ı bī‘at (4) ẕikrindedir ey sālik-i rāh-ı Ḥüdā bilgil kim ‘ilm-i ḥikmet ıṣṭılāḥāt-ı (5) meşāyiḫde ve anlarıñ ḳānūn u ḳā‘idelerinde ‘ādetu’llāha (6) ‘ārif olmaḳdır ḳaçan bir kişi ‘ādetu’llāha ‘ārif olsa (7) pes ol kişi ḥikmet ‘ilminiñ ehli olur görmez misin ki (8) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ẓāhir ‘ālemde yerden nebātāt vesā’ir (9) ḥubūbāt vücūd bula diyü vech-i arża yaġmur yaġdırır (10) tā kim ḫizāne-i nebātāt feṯḥ ola ve ẕemīnden envā‘ ḥubūbāt (11) ẓuhūra gele ve bunları ḥayvān ve insān ekl ide ve ol sebeble (12) ḥayvāndan ḥayvān ve insāndan insān mütevellid ola ve bu ‘ālemde (13) birḳaç gün ‘ömr geçüre Ḥaḳ Te‘āla ḥażretine ṭā‘at u ‘ibādet (14) idüb anı ẕikr ideler ve dā’imā anıñ fermānı üzere olalar (15) zīrā Ḥażret-i Ḥaḳ ‘azze ismi her nesneye bir sebeb ḳomuşdur (16) tā kim ol sebebiyle her nesne bu ‘ālemde vücūd bula ve bir (17) birine muḫalif olmaya tā kim tertīb bozulmaya ḫod ki Ḥaḳ **15b** (1) Te‘āla bir ġayrı vechle daḫy etmek ḳādirdir ammā ‘ādetu’llāh böyle (2) cārī oldı tā ki ‘ādetu’llāha muḫālif olmaya ki niẓām bozulmaya (3) pes her ne kim ẓāhir ‘āleminde var bāṭın ‘āleminde daḫı Ḥaḳ Te‘āla (4) ol nesneye miṯāl yaratdı ve cism-i insānda vaż‘ itdi (5) anuñçün bu ‘ilmi bilür mürşīd gerek tā kim göñül levḥında añlar (6) aşiyāndır bile ve anı ṭālibe fehm itdirüb bildire ve gördügi (7) nesneleri ḫayırdan mı şerden midir iẕ‘ān eyleye ve aña göre (8) göñül levḥına ṭā‘at ṯemeresini eküb biçdire nitekim zemīnden (9) yaġmur sebebiyle envā‘ ḥubūbāt biter ve vücūda gelür pes (10) imdi ṭā‘at u ‘ibādet ve ẕikr-i Ḥaḳ göñül levḥına naḳş (11) olur ve anı Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḳuluña bir dürlü miṯāl ile (12) i‘lām ider tā kim ‘ādetu’llāha ‘ārif ola ve ol ṣūretlerle (13) ‘ibādı bile ki maḳbūl Ḥaḳ mıdır degil midir ve çün maḳbūl (14) Ḥaḳ olduġıñ añlaya ‘ibādetinde teraḳḳi ide ve murāda irmege (15) sa‘y u cehd ide

2.2.1.2. Faṣl-ı Sānī

Cihān ile insānıñ ẕikri (16) beyānındadır imdi ey sālik-i rāh-ı Ḥüdā çün Ḥaḳ Sübḥāne (17) ve Te‘āla *küntü kenzen mahfiyyen*[50] sırrını iẓhār etmek ya‘ni ẕāt-ı pakını **16a** (1) bildirmek murād iyledi pes kendi celāl ü cemāline maẓhar (2) olacaḳ bir kimse var etmek diledi ki ol kimse cümle maḫlūḳdan (3) ‘āḳil ü‘ārif ola ve Ḥaḳḳıñ vahdāniyyetini kemāliyle iẕ‘āna (4) ḳabul ola ve emrine muṭī‘ ola pes insānı yaratdı insān (5) ise cism olmaḳ iḳtiżā itdi ol cihetden Ḥaḳ Te‘āla esmā-i (6) ḥüsnāsına naẓar

[50] **Küntü kenzen mahfiyyen** fe-ahbebtü en-u'rife fe'halaktü'l-halka li-ya'rifüni: *"Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim, bilinmem için halkı (yaratılmış bütün şeyleri) yarattım."* Hadis.

iyledi ol naẓardan bir nūr ẓāhir oldı (7) ol nūrdan ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyeyi ḫālḳ itdi ve ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye (8) nūrınıñ zübdesinden insānı yaradub anı cāmi‘-i mevcudāt (9) ḳıldı ve vech-i arżda iskān itdi ve insān içün cem‘-i (10) levāzım yerden ḥāṣıl oluna itdi meselā ekl ve şorbā-i ṭu‘me ve elbise (11) gibi ve ġayri gibi ba‘dehū felek-i seb‘a vücūda getürdi (12) ve iptidā’-yı zamān ve felek-i devrān mizāndan ola itdi nitekim Resūl (13) ullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur *i’lem enne vücudezzemani* (14) *kane fil mizani*[51] ve burūc-ı sitteniñ ḥükmi ẓāhir oldı (15) ve ol ḥükm üzere devr-i sünbüle yedi biñ yıl oldı pes (16) cümleden muḳaddem rūḥ-ı Muḥammedi ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḫalḳ olındı (17) ki aña ḳalem-i a‘lā ve ‘aḳl-ı evvel daḫı dirler ba‘dehū bunlar fi’l-cümle **16b** (1) var olduḳdan ṣoñra Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla Ādem ‘aleyhisselāmı (2) ve Ḥavvāyı ḫalḳ itdi ve anlar rūy-ı zemīne hübūṭ idüb anlara (3) ḫil‘at-ı vücūdu ilbās itdi çünkü bu vücūd libās giydi (4) adı Ādem oldı pes bu taḳdīrce yedi biñ yıl devr-i sünbüle oldı (5) ve ḫalḳı Ḥaḳ dīne da‘vet itdi her nebīniñ şerī‘atiyle ‘āmil olanlar (6) Ḥaḳḳıñ mütecellī nūrına erdi ve bu ‘ālemde herkes isti‘dādına (7) göre murād ḥāṣıl itdi işbu tertīb üzere her biñ yılıñ (8) arasında bir nebiyyi muḥterem gelüb ḫalḳı ıṣlāḥ itdi āḫirinci (9) biñ yılıñ arasında Muḥammed Muṣṭafa ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem (10) ḥażretleri mebūs oldı pes şunlar kim bulunduḳları (11) peyġamberiñ şerī‘atine tābi‘ olub ḥükmüyle ‘amel ḳıldı onlar (12) Ḥaḳḳıñ cemāli nūrına maẓhar oldı ve şunlar kim bulunduḳları (13) peyġamberiñ da‘vetine īmān getürmedi pes anlar Ḥaḳḳıñ celali (14) nūrına maẓhar düşdiler çünki ḥabīb-i Ḫüdā Muḥammed Muṣṭafa (15) ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem bu ‘ālem-i mülke teşrīf iyledi sinn-i şerīfleri (16) erba‘īne irüşüb tāc-ı nübüvvet giyüb Resūlü’s-saḳaleyn oldı (17) ve nübüvvetleri ‘ālem ḫalḳına münteşīr oldı zamān-ı sa‘ādetlerine **17a** (1) irişenler nübüvvetine iḳrār idüb şerī‘ati üzere oldılar ve (2) fermān-ı Ḥaḳ üzere dürişdiler ve aṣḥābından olub (3) ezel ‘āleminde vāḳı‘ olan nūr-ı tecellīye nā’il oldılar lakin Resūl (4) ullāh ‘aleyhisselātü vesselām ḥażretleriniñ vāsıṭasıyla (5) aña irdiler ve Furḳān-ı Kerīmiñ ḥükmi üzere murādı ḥāṣıl itdiler (6) ve bunlar fi’l-cümle Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretinden (7) ta‘līm-i tevḥīd idüb riyāżet ü mücāhede olub leyl (8) ü nehār ezel ‘āleminde virilen isti‘dāda çalışdılar ve anı (9) kesb ile ele

[51] **İ’lem enne vücudezzemani kane fil mizani**: *"Bil ki zamanın ilk varoluşu ölçü (denge) içerisinde idi."* Hadis.

getürdiler pes herkese lāzımdır ki şerī‘ate Resūli (10) dutup ‘ālem-i ezelde virilen isti‘dāda çalışa ve aña sa‘y ide (11)

2.2.1.3. Faṣl-ı Sālis

‘İlm-i ẓāhir ‘ibāretidir ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çünki (12) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla insānı bu hey’et üzere yaratdı ve ‘aḳlla (13) mevṣūf itdi ve cümle maḫlūḳdan eşref itdi pes (14) Ḥaḳ Te‘āla diledi ki insān kendi özünde Ḥaḳḳıñ celāl (15) ü cemālini bula ve ḳahr u heybetini añlaya ve kendi vücūdunı (16) Ḥaḳḳıñ ḳudret ü ‘aẕametinden bile ve kemāl-i iḫlāṣla Ḥaḳḳı ẕikr (17) ide ve ṭa‘at u ‘ibādet ḳıla ve anıñla ḳurbiyyet ḥāṣıl ide anıñçün **17b** (1) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla gelen enbiyā ‘aleyhimüsselām ḥaẕerātına (2) ‘ilm-i ẓāhir virdi tā kim ümmetlerine anı teblīġ idüb ta‘līm (3) ide ve ‘ilm ile ‘amel idüb Ḥaḳḳı kemāl-i mertebe anıñla iẕ‘ān (4) eyleye anıñçün Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretleri (5) *talebül ilmi farīzatün alā külli müslimin ve müslimetin*[52] buyurmuşlar (6) pes bu bābda saġīr ü kebīre ‘ilm ṭaleb etmek farżdır zīrā (7) ṭā‘at u ‘ibādetiñ ṣıḥḥati ‘ilmle olur ve beden taṭhīri (8) ‘ilmle bilinür ḫuṣūṣā sülūk ehline ‘ilm gerek tā kim nefs (9) ü şeyṭān ile muḥārebe vü mücādele etmege ālet ola ve nefs ü (10) şeyṭānıñ ef‘āline muḫālefet olanı anıñla farḳ idüb ṣaḳına (11) ve şerlerinden emīn ola ‘ilm-i ẕāhir sülūk ehline silāhdır (12) ḫuṣūṣā ṭā‘atiñ ṣıḥḥati ve farż ve sünen ve vâcībāt ve müsteḥabbāt (13) nedir bunlarıñ bilinmesi ‘ilmle olur loḳmanıñ ḥelāl ü ḥarāmı (14) ‘ilmle bilinür ‘ilmsiz ṭā‘at u ‘ibādet olmaz ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa (15) ‘ilmsiz vāsıl olunmaz zīrā Ḥaḳ Te‘āla ‘ālimleri dost dutar (16) cāhilleri dost ittiḫāẕ etmez cāhil sūfīye bir cüzi şübhe (17) ‘ārıż olsa nice zamān ol şübhe anıñ sülūkuna māni‘ olur **18a** (1) zīrā def‘ini bilmez pes herkese ‘ilm-i ẓāhir lāzım idügi bundan (2) fehm oluna ki Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla kelām-ı ḳadīminde buyurur *hel* (3) *yestevī-llezīne ya’lemūne vellezīne lā ya’lemūne*[53] ve Ḥabīb-i Ekrem (4) ve Resūl-i Mükerrem ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretleri bu bābı taḥḳiḳ (5) içün buyururlar ki pes *fadlül ālimi alel ābidi kefadlī alā ednāküm*[54] (6) bundan ma‘lūmuñ olsun ki ‘ilm ṭaleb etmek farżdır ve aña

---

[52] **Talebül ilmi farîzatün alâ külli müslimin ve müslimetin:** *"İlmi talep etmek (ilmin talebi) her Müslüman kadın ve erkeğe farzdır."* Hadis.

[53] Emmen huve kânitun ânâe-lleyli sâciden ve kâimen yahzeru-l-âhirete ve yercû rahmete rabbih(i) kul **hel yestevîllezîne ya’lemûne vellezîne lâ ya’lemûn(e)**, innemâ yetezekkeru ulû-l-elbâb(i): (*Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,) yoksa gece vakitlerinde, secde hâlinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar*". Zümer, 39/9.

[54] **Fadlül âlimi alel âbidi kefadlî alâ ednâküm:** *"Âlimin ibadet eden bir kimse üzerine üstünlüğü; bilen insanın sadece ibadetle meşgul olan, ilimle meşgul olmaksızın sadece ibadetle meşgul olan bir kimse üzerine üstünlüğü, benim sizden en aşağı bir kimsenin üzerine olan üstünlüğüm gibidir."* Hadis.

(7) raġbet idüb muḥabbet etmek lāzımdır zīrā ‘ilm-i ẓāhir bir (8) nūrdır anıñçün her murād anıñla ḥāṣıl olur ve ‘ilm-i ẓāhiri (9) olan kişi tiz ḳurb-ı Ḥaḳḳa irişür ve murādına nā’il olur (10) ‘ilmsiz kişi cīfe ile ṭolu ḫāneye beñzer ki içi mülevveṣ (11) ṭaşrası zībā ḫuṣūṣā cāhil ḫāṭırına ne ḫuṭūr iderse (12) anı söyler ḳanġı sözde ḫaṭā ve ṣevāb var bilmez hemān bir söz der ki (13) söyler anı bilmez ki Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur (14) *li külli şey’in ımadün ve ımadüddini elfikhu*[55] pes bundan ma‘lūm (15) oldı ki ‘ilm-i ẓāhir herkese lāzım imiş pes anı ṭaleb etmek (16) elzem ehemmi mühimmedendir zīrā ṭā‘at u ‘ibādetiñ ṣıḥḥati (17) şarṭdır bu ise ‘ilmle ma‘lūm olur ‘ilm-i ẓāhir olmayınca **18b** (1) ‘ibādetiñ ṣıḥḥati bilinmek mümkün degildir Ḥaḳ Te‘āla ḫażretiñi (2) cüst ü cū iden kişiye ‘ilm gerek tā kim ‘ibādet Ḥaḳda (3) ḫalāvet bulub kendi özin ‘ilmle taṭhīr idüb ‘ibādetde (4) ḳuṣūrın anıñla añlaya daḫı Ḥaḳ Te‘ālanıñ rıżāsına muvāfaḳat (5) idüb nefsiñ ve şeyṭānıñ cem‘ ḥiyel ü ḫud‘āsız ‘ilmle (6) bilüb ṣaḳunub dā’imā iḥtirāz üzere ola ba‘dehū ḥikmet (7) ‘ilminiñ ehli olmaġa daḫı ẓāhir gerek zīrā aña liyāḳat (8) kesb etmek anıñla olur ve ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere olub (9) *el-ulemāü veresetül-enbiyā* ‘[56] ḥadīṣ-i şerīfiniñ māṣadaḳı taḥtına (10) dāḫil olub vereṣe-i enbiyādan olmaġa daḫı ‘ilm-i ẓāhir daḫı (11) gerek yalñız ‘ilm-i bāṭın ile murād ḥāṣıl olmaz yalñız ‘ilm-i (12) ẓāhir ile daḫı kişi murāda nā’il olmaz ikisi daḫı (13) gerekdir tā kim ṣāḥibi zü’l-cenāḥeyn ola zīrā ṭā’ir bir (14) ḳanād ile ṭayerān idemez iderse daḫı murād itdigi yere (15) ḳonamaz pes kişi ‘ilm-i ẓāhir ile ẓāhirini ‘ilm-i bāṭın ile (16) bāṭınını taṭhīr ide tā kim ledün ‘ilminde ṣemere peydā ide zīrā (17) ‘ilm bir nūrdır ki güneş gibi żiyā’ virir pes Ḥaḳ Te‘āla çün **19a** (1) ‘ilm-i ẓāhir nūrını saña erzān ḳıla lāyıḳ olan oldur ki (2) sen daḫı anıñ şükrini bilüb Ḥaḳḳa dā’im temennā idesin (3) ve anıñ emri üzere olub ṭarīḳ-i Ḥaḳḳı gözedesin ve rūz şeb (4) Ḥaḳdan ricā idüb aġlayasın ola kim ögrendigiñ ‘ilmiñ (5) ‘amelini saña müyesser ide zīrā bu bābda şeyṭān-ı racīm çukurdan (6) daḫl ider ve seni tamām-ı kāmil ve ‘āmil kendine ‘add ider ya‘ni (7) itdirir çün ‘ilm-i ẓāhire nā’il olub sülūk ehlinden (8) olasın gerekdir ki cem‘ ef‘āl ü aḳvālini aña taṭbīḳ idesin (9) ve anı elde mīzān idesin ve kendi özin ḥālini anıñla (10) añlayub bilesin zīrā ‘ilm-i ẓāhirden yüce ḫużūr-ı Ḥaḳda (11) bir şey olaydı Ḥaḳ Te‘āla anı Resūlüne ta‘līm iderdi (12) lakin ‘ilmden yüce merātibden bir mertebe yoḳdur ve ma‘lūmdur ki (13) ‘ilmsiz ‘amel vebāldir ve ‘amelsiz ‘ilm ḍalāldir ve her kimde ‘ilm-

[55] **Li külli şey’in ımadün ve ımadüddini elfikhu**: *"Her şeyin bir direği vardır, dinin direği fıkıhtır."* Hadis.
[56] **El-ulemâü veresetül-enbiyâ‘**: *"Âlimler peygamberlerin varisleridir."* Hadis.

i ẕāhir (14) ola ol kimse göñül ḫānesine iki nūr īḳād ider biri (15) ‘ilm-i ẓāhir nūrı biri daḫı ol ‘ilm ile itdigi ṭā‘at (16) u ‘ibādet nūrıdır pes bu iki nūr cihetiyle göñülden Ḥaḳḳa (17) meyl ü muḥabbet eyler ol meyl ü muḥabbet Ḥaḳḳın ḳurbiyyetine vāsıṭa **19b** (1) olub tiz murāda irmege sebeb olur ve mademki ol (2) ‘ilmle ‘amel itdiḳçe Ḥaḳ Te‘ālanıñ ḳavline ve Resūliniñ fi‘line (3) muḫālif olanı red eyler ‘ilm olmadıḳça muḫālif ü muvāfiḳ (4) bilinmez derd-mend sālik neylesün

2.2.1.4. Faṣl-ı Rābi‘

‘İlmle ‘amel ve nefsin ile (5) muḥārebe beyānındadır ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çünkü bildiñ (6) sülūk ehline ‘ilm gerek ve Ḥaḳ Te‘āla herkese bu ‘ālemde iḫtiyār-ı (7) cüzi virdi tā kim bu ‘ālemde ḫayr u şer kendi iḫtiyārıyla (8) ḳıla zīrā Ḥaḳ Te‘āla bu iki şey’iñ ya‘ni ḫayr u şerriñ (9) ḫālıḳıdır nihāyet ḫayrı sever ḫalḳ ider şerri sevmez (10) ḫalḳ ider ve şerri sevmedüginden ehl-i şeḳāveti daḫı (11) sevmez pes bu ḫayr u şerriñ ḥālini ḳullarına ‘ilmle bildirdi (12) ve ‘ilm-i ẓāhiri anıñçün virdi tā kim ḫayrı şerden ‘ilmle (13) temyīz ide ve dā’imā ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere olub ṣaḳına (14) zīrā Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretleri ‘alā vechi‘t-tafsīl (15) şeḳāvet idenleriñ ḥālini Ḳur’ān-ı ‘Aẓīmde beyān etmiş (16) ve kendi ḳurbına ḳarīb olmaġa nice mümkündür anı daḫı ‘ayān (17) etmiş tā kim kendi özimiz be-nām olacak nesneden olavüz **20a** (1) ve āḫiretde daḫı be-nām olmaġa ‘ilm ile sa‘y idevüz ve himmet (2) bābını ‘ilmle küşāde ḳılub Ḥaḳḳıñ ẕāt-ı pākını ṭaleb idüb (3) bulavüz ve bilevüz ve bu derde dermān ve bu rence şifā (4) ‘ilm-i ẓāhir idügin bilüb anıñla Ḥaḳ Te‘ālānıñ fermānını (5) añlayub yerine getürmeye sa‘y idevüz ve çalışavüz ve Ḥaḳ Te‘āla (6) ḥażretine vuṣūl içün göñül ḫānesini ‘ilmle taṭhīr ü tenvīr (7) idevüz ve dilde bir nūr iḳād idüb anıñla Ḥaḳḳıñ cemalini (8) müşāhede ḳılavüz ve bu ‘izzete nā’il olmaḳ içün bir ömr endīşeyi (9) dilden ref‘ etmege iḳdām idevüz ve bi’l-cümle Ḥaḳdan ġayrı (10) nesneyi dilde ḳomayavüz ve ẓāhir yolı ki şerī‘atdir aña meyl (11) idüb anıñ ḥükmi üzere olub ḳılı ḳırḳ yarub gidevüz (12) ve anıñla aḳvāl ü ef‘ālimizi taṭbīḳ idüb ḥaḳīḳat rāhına (13) irmek içün gidevüz gice vü gündüz devrişevüz ve ma‘ṣiyet (14) dikenlerin nār-ı ẕikr ile iḥrāḳ idüb żiyālandıravüz ve nefsin (15) şum‘ı ḫākla yeksān etmekçün leyl ü nehār ṣā’im ü ḳā’im olavüz (16) ve vuṣūl-i Ḥaḳ içün enva‘i meşaḳḳate ṣabr siperini dutavüz (17) ve zühd ü taḳvā bābına yapuşub dā’imā ṭā‘at u ‘ibādet **20b** (1) ḳılavüz ve cemāl-i Ḥaḳ içün cümle varlıġımızı anıñ yoluna niṣār (2) idevüz ve āḫiret vādīlerini mürūr u ‘ubūr asān ola diyü (3) Ḥaḳ Te‘āla ḥażretine temennā idüb yalvaravüz ve yeter tevbe

ile (4) nefs ü şeyṭānı dā'imā ḍarb u cerh idevüz ve bu yolda (5) s̱ābit-ḳadem olub nūr-ı ẕātı ẕikr-i tevḥīd ile kāşāneyi (6) dilde ibḳā idevüz ve kes̱ret-i ẕikr ile dilden dīde fetḥine (7) çāre bulavüz ve 'ilmle göñül ayīnesine ṣayḳal urub (8) mücellā ḳılavüz ve ḥaḳīḳat-ı Ḥaḳla mülāḳāt olmaġa ricāda olub (9) gözyaşın firāvān idevüz ve öz memleketimiziñ ẓulmetini nūra (10) tebdīl içün tevḥīd-i ẕikr-i Ḥaḳḳı ālet idüb tenhā yerde gicelerde (11) ḍarb-ı tevḥīd idevüz ve bāb-ı Ḥaḳda ṭaşra ḳadem ḳomayavüz (12) ve 'ilm-i ẓāhiri her müşkile siper idünüb duravüz ve bī-nām (13) u bī-nişān olmaġa iḫtiyār idüb ḫāmūşluḳ küncende kūşe-nişīn (14) olavüz

2.2.1.5. Faṣl-ı Hāmis

İnsānıñ aḥsen hey'et üzere ḫalḳ (15) oldıġıñ beyān ider ey sālik-i rāh-Ḫüdā çünküm seni Ḥaḳ Sübḥāne (16) ve Te'āla insānī yaratdı ve nūr-ı 'aḳlla mevṣūf itdi pes kendi (17) özin kendüzine getürüb iẕ'ān ḳıl kim Ḥaḳ Te'āla ne cihetden **21a** (1) ötüri saña hey'et-i zībāyı virdi ve bu 'āleme gönderdi (2) ve ne sebebden böyle aḥsen ṣūret ile saña vücūd libāsın giydirdi (3) ve bu 'āleme iskān içün yeryüzini ṣofra mis̱āl döşeyüb saña maḳarr (4) mekān ola diyü virdi ve envā' ni'metler señünçün yerden (5) ḥāṣıl ola diyü erzānī ḳıldı ve Ḥaḳ Te'āla bu 'āleme bunca (6) maḫlūḳ yaratdı ve seni cümleden aḥsen yaratdı ve cismini dürlü (7) a'żālarla tezyīn itdi ve cümle 'uẓvundan aḥsen saña iki göz (8) virdi ki her biri rūşen-i çerāġ gibi żiyā' virir añların sebebiyle (9) yeryüzini temāşā idüb Ḥaḳ Te'āla ḥażretiniñ dürlü ḳudretini (10) ve 'aẓamet-i ḥikmetini müşāhede idersin ve kendi cisminiñ 'aybını (11) ve derdini anıñla görürsün ve saña iki el virdi tā kim her ne kim (12) bu 'ālemde saña ḳaṣd ider anıñla def' idesin ve Ḥaḳ Te'āla (13) saña sütūn mis̱āl iki ayaḳ virdi tā kim sen añların sebebiyle (14) rūy-ı zemīnde geşt idüb ṭalebinde murād ḥāṣıl idesin (15) ve ġayrı maḫlūḳa minnet etmeyesin bunlardan mā'adā Ḥaḳ Te'āla (16) saña iki ḳulaḳ virdi tā kim Ḥaḳdan gelen Ḳur'ān-ı ẕīşānı (17) ve Resūlünden ṣādır olan ḥadīs̱-i dürr-efşānı anınla **21b** (1) güş idüb muḳteżāsınca 'amel olasın ve ef'āl ü aḳvālini (2) aña taṭbīḳ idüb bu 'ālemde 'ömr geçüresin ve ḥükm-i Ḳur'āndan ṭaşra (3) vaż'-ı ḳadem etmeyesin ve daḫı Ḥaḳ Te'āla ḥażretiniñ vaḥdāniyyetini (4) kemāl-i mertebe iẕ'ān idüb dā'imā emr ü fermānında olasın (5) ve ḳahr u heybetini her an ḥāṭırdan devr etmeyesin ve biline kim (6) bu cihān hemān bir ẓıll-i ḫayāl mis̱ālidir ānīce gözden zā'il olur (7) ve sen bu āyet-i kerīme mūcibince ḫayr u şerden her ne kim bu 'ālemde (8) işledinse anıñ cevābın virsiñ gereksin ḳal-i Allah Te'āla (9) *femen ya'mel misḳāle zerretin hayran yerahu vemen*

ya'mel misḳāle zerratin şerran yerahu[57] (10) pes ‘āḳil ol kimsedir ki kendi özin kendine getürüb ḥażreti Ḥaḳ (11) ‘azze ve celle *vemā ḫalaktu-lcinne vel-inse illā liya'budūn*[58] buyurdı (12) āyet-i kerīmeniñ muḳteżāsı üzere heft a‘żāsını Ḥaḳḳıñ (13) emrine mu‘tād idüb ṭā‘at u ‘ibādeti kendüye üns (14) idüb leyl ü nehār sa‘y ile kūşiş ide ve her bir ‘użvuna (15) naẓar idüb Ḥaḳḳıñ ‘aẓamet ü ḳudretini añlaya ve bir ‘użvunu (16) nāḳış ḫalḳ etmedügünüñ şükrin idüb ṭā‘at u ‘ibādeti (17) izdiyād ide ve bilesin ki Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla seni bir ḳaṭre

22a[59]

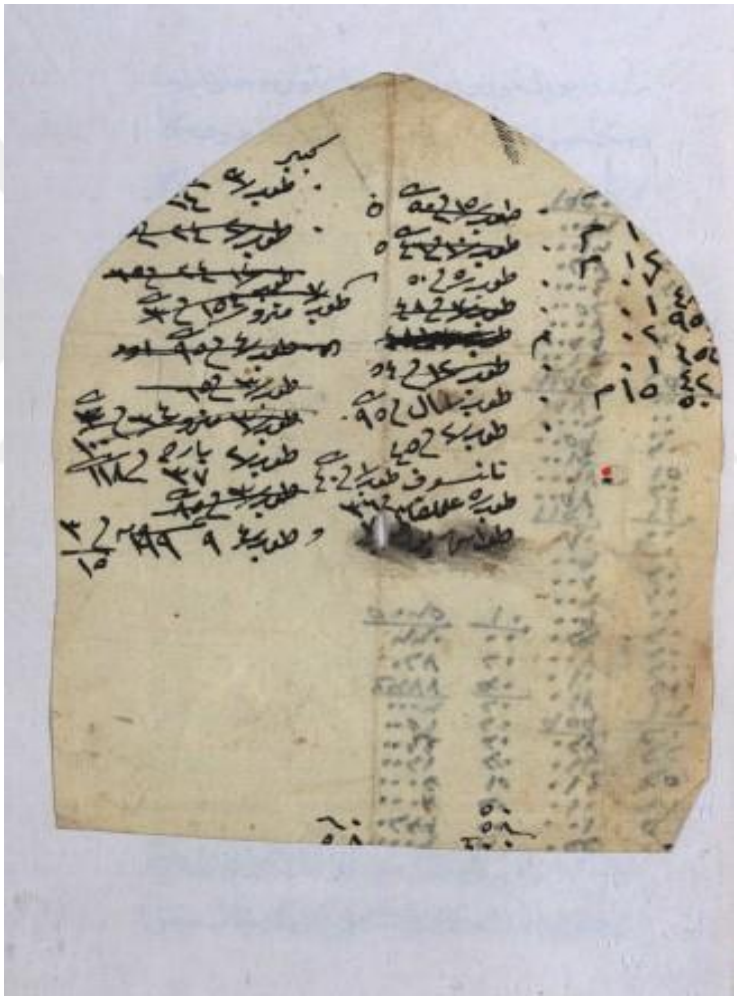

[57] **Femen ya'mel miskâle zerretin hayran yerahu vemen ya'mel miskâle zerratin şerran yerahu:** *"Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükafatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir."* Zilzâl, 99/7-8.

[58] **Vemâ halaktu-lcinne vel-inse illâ liya‘budûn:** *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* Zâriyât, 51/56.

[59] Eserin 22a'sında geçen bu karalamanın metinle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

22b[60]

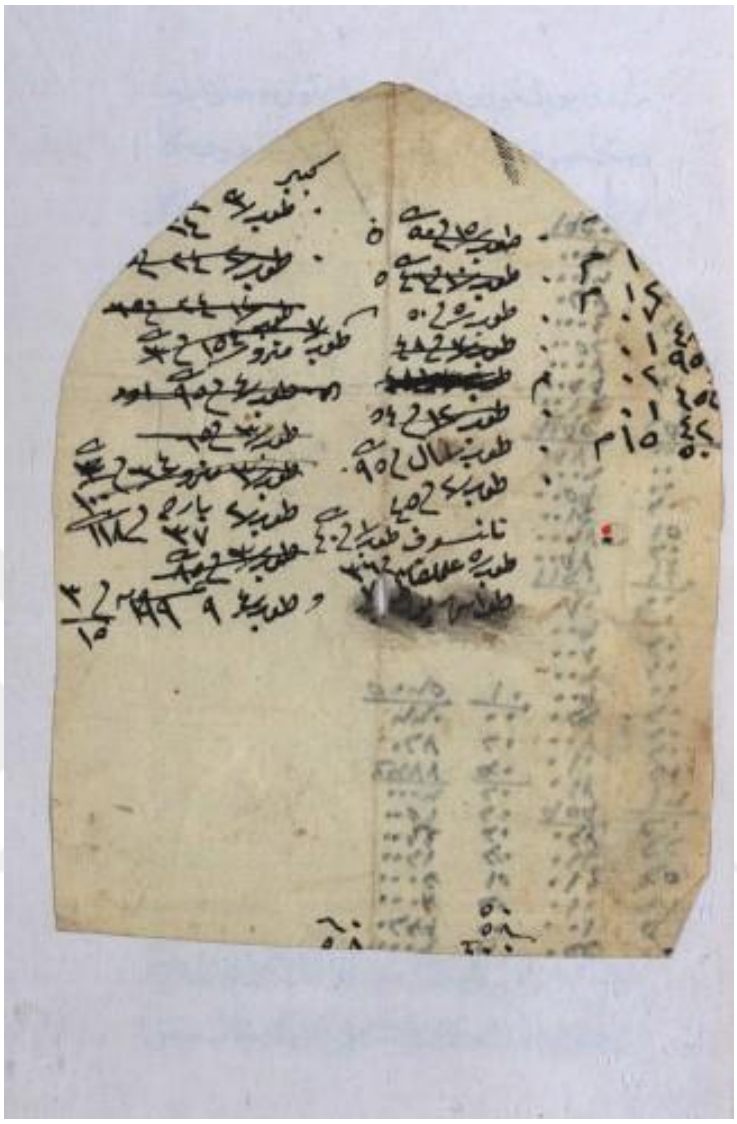

23a (1) menīden böyle mevzūn aḥsen hey’et üzere ḫalḳ iyledi (2) ve saña ḥüsn ṣūret virdi tā kim sen aña naẓar idüb saña (3) böyle ṣūret-i zībā viren Perverdigārın ‘aẓametini ve ululuġunı (4) añlayub bilesin ve seni bülbül gūyā gibi inṭāḳ iden Ḫüdāvendi (5) gārıñ kemāl-i ḳudretini fehm idüb añlayasıñ ki saña Ḥaḳ Sübḥāne (6) ve Te‘āla enva‘ ḥikmetler anıñçün virib seni bu ‘ālem-i mülke gönderdi (7) tā kim aña dā’im şükr idüb leyl ü nehār anı ẕikr idesin daḫı (8) fermānında dā’im ü ḳā’im olub ṭarīḳ-i Ḥaḳda istiḳāmet (9) üzere olasın ve emrinden ‘udūl etmeyesin ve bu hey’et (10) ü ṣūret ile sen anı añlayub bilesin ve Ḥaḳ Te‘āla ḥażretinin (11) bunca ḥikmetleri kim vardır cümlesiniñ özin üzerine öz (12) olmuşdur ve sen aña ẓarf olub gezersin velī sen

[60] Eserin 22b’sinde geçen bu karalamanın metinle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

kendi (13) özin özini ma‘şiyet hevāsından taṯhīr idüb anı tetebbu‘ (14) ḳılmazsın tā kim kendi özin mülküne vāḳıf olub bilesin (15) ve özin özine yol bulub kesb müşāhede etmezsin (16) ve özin özine irişmege sa‘y idüb kendi sırrına irmege (17) ve göñül levḥında Ḥaḳḳıñ sırr-ı ḥikmetini görmege çalışmazsın **23b** (1) ve anıñçün öz cānını eridüb leyl ü nehār yanub yaḳılırsın (2) ve dü ‘ālem ḥükmüni seniñ kendi öziniñ mülkünde idügün (3) bilüb anı görmege ve devlet-dārına irmege cidd ü cehd (4) etmezsin bu ‘ömr-i ḳalīlini dā’imā hevā-yı hevesde telef idüb (5) gitmekdesin ve yārın anda ḫā’ib ü ḫāsir olmaḳdasın (6) zīrā Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ẓāhir a‘żāda herkese virdigi (7) ḥikmetlerden mā‘adā bāṭın ilinde levḥ-i dil virmişdir ve (8) anıñ üzerine dü ‘ālem ḥikmetini naḳş idüb ḳomuşdur (9) ve cümlesin saña iḥsān etmişdir ve seniñ vücūdını aña ẓarf (10) etmişdir ve bu cümle ḥikmet saña öz ola etmişdir anıñçün (11) ‘aḳl virüb Peyġamber ‘aleyhisselātü vesselām ḥażretine Ḳur’ān (12) gönderdi tā kim saña Ḥaḳḳıñ luṭf u keremini kendi özine (13) özinde idügün bildirüb ḥüsn-i iḫlāṣ ile Ḥaḳḳa vāṣıl (14) ve göñül levḥında olan murādını ḥāṣıl ḳılub ḥaḳīḳatle Ḥaḳḳıñ (15) ḳurbuna irüşüb dīdār-ı şerīfin müşāhede ḳılasın anıñçün (16) ‘ilm-i ẓāhir virüb saña seniñ ḥālini bildirdi ve ‘aḳl iḥsān (17) idüb cümleden eşref ḳıldı sen kendi şerefiyyetin kendi özinde **24a** (1) arayub bulasın ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa bā‘iṣ olan ḥāli kendi (2) cisminde bulub seyr ü temāşā ḳılasın ve leyl ü nehār (3) anuñ taḥṣīlinde olasın ve ġaflet uyḫusundan bīdār (4) olub bunları iẕ‘ān idesin ḥayvān gibi ekl ü şürble (5) me’nūs olmayasın Ḥaḳ Te‘āla anıñçün saña böyle mevzūn (6) heykel virdi ve iki ḳat olmaġı asān itdi tā kim Ḥaḳla (7) günde beş kerre münācāt idüb özin özine anıñla vāṣıl (8) olub ḥaḳīḳatle cismini ve içinde vāḳ‘ı olan acā’yib Ḥaḳḳı (9) görmege dīde kesb idesin ve ẕikr ü ṭā‘at ile anı rūşenā (10) idesin

2.2.1.6. Faṣl- ı Sādis

İnsān ṭā‘at ile Ḥaḳḳa ḳarīb ve kāhillik (11) ile ba‘id olduġıñ beyān ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā bilgil kim Ḥaḳ (12) Sübḥāne ve Te‘āla seniñ vücūdını cāmi‘ ḥikmet ḳıldı (13) ve seniñ özini kendi ẕāt-ı şerīfine ḳarīb ola diyü ‘ālem-i (14) ezelde anı taḳdīr idüb seni bu ‘āleme gönderdi ve senin (15) keyfiyyet ḥālini ‘ilm-i ẓāhir ile saña bildirdi ta kim sen kendi (16) cismiñ ḫazīnesine irişmege sa‘y idüb çalışasın (17) ve Ḥaḳla münācāt etmegi sevesin ve leyl ü nehār ṭā‘at u ‘ibādette **24b** (1) olub Ḥaḳḳıñ emrine imtiṯāl idesin ve nehyinden ictināb (2) idüb ol cihetle liḳā-yı Ḥaḳḳa maẓhar düşesin ve leyl (3) ü nehār Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretine tażarru‘ u niyāzda olasın (4) pes

bu bāba nā'il olmaḳ içün Ḥaḳ Te'āla Peyġambere Ḳur'ān gönderdi (5) ve şer'-i şerīf aña vāsıṭa ola diyü erzānī ḳıldı tā kim (6) cismin cāmi' olduġı ḥikmetlere vāḳıf olub bilesin ve seniñ (7) rif'atına düşmān olan nefsiñ hevāsından özin perhīz (8) idüb ṣaḳınasın ve yārın başa gelecek ḥāli te'emmül idüb (9) Ḥaḳ Te'āla ḥażretine niyāz idüb dīdeden gözyaş revān (10) idesin ve bir laḥẓa ḥālet-i nez'iñ şiddetini ve cān-ı 'azīziñ (11) bu bedenden mufāraḳatını ve hādimü'l-leẕẕāt ile olacaḳ (12) ḥālini ve bu 'ālemden hicret aḥvālini tefekkür idüb te'essüf (13) mā-fāt idesin ve hevā-yı hevesde geçen 'ömrine dirīġ (14) idüb ve göñül hümāsını mā'ṣiyet ḳafesinden ve nefs (15) ü hevā-bendinden ḫalāṣ etmege sa'y idüb ḳabir 'aẕābını (16) ve Münker ve Nekīr su'ālini ve ḥesāb u mīzān ve ṣırāṭı (17) ve anıñ üzerinden teveccühle mürūr u 'übūr Ḥaḳ Te'āla **25a** (1) müyesser idecegini fikr idüb niçün aġlamazsın ve bunlar (2) içün Ḥaḳ Te'āla ḥażretine tażarru' u niyāzda olub (3) ateş-i ah vāh ile cigerin niçün daġlamazsın ve başīret (4) gözin küşāde idüb ardınca gezen melekü'l-mevt görmezsin (5) kim nicesin öz idüb bu ġāzanı eline alub cān-ı şirinini (6) tenden mufāraḳat etmege ḳaṣd idüb durur sen henüz (7) ġaflet uyḳusundan bīdār olmayub ṭūl-ı emel vādīlerine (8) düşüb ma'ṣiyet deryāsına ġarḳ olub günāh işlemekdesin (9) ve bu 'āleme gelmekden murād ne idügin añlayub bilmezsin (10) ol bāba dāḫil olub taḥṣīl-i ma'rifet-i Ḥaḳdan degilsin (11) ṭūl-i emel 'aḳlıñ alub paşa gelecek ḥāli idrāk etmege (12) ḳādir degilsin bil ki ḥaşra dek şeyṭān gibi zinde (13) olam diyü ḳıyās idersin ol sebeble dünyā cīfesine (14) rāġıb olub leyl ü nehār anıñ ardınca bilüb yürürsün (15) ve aña göñül virüb rūz şeb aña ṭapmaḳdasın yoḫsa (16) cān-ı 'azīziñ ölüm acısını datmaya mı ve ol şerbeti nūş (17) etmeye mi dirsin Rabbü'l-izzet saña ezelde muḳadder etdügini **25b** (1) virmeye mi ṣanursın ve senden bunca ekl ü şurbı su'āl (2) etmeye mi ḳıyās idersin daḫı ḫırṣ u ṭama' elini henüz uzadıb (3) cem'-i māl etmekdesin ve anıñla āḫiretiñ vīrān idüb kendi (4) özin nāra nūr idüb mu'aẕẕeb olmanıñ altını izdiyād (5) etmekdesin niçün varacaḳ yerini evs̲ānı[61] dutub envā' (6) ma'ṣiyetle anı vīrān eylersin eger Ḥaḳdan gelen Ḳur'āna (7) ve Resūlünden ṣadır olan eḥādiṯ̲-i ẕīşāna īmān (8) getürdünse ya niçün anlarıñ ḥükmi üzere degilsin ve kendi (9) özin kendüzine getürüb bunları fikr idüb ḫavf (10) etmezsin ve sen sende ne vardır anı tecessüs idüb müşāhedeye (11) getürmege cehd etmezsin sen seni senden alub saña (12) ṭabşırmazsın ve sen seni Ḥaḳḳa ḳarīb

[61] "Evsân" kelimesi ث harfiyle yazılması gerekirken metinde ص harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak ث harfi ile gösterildi.

idügin bilüb şükr (13) etmezsin ve senin ile Ḥaḳ arasında ḥā'il ne nesnedir anı (14) sen sende arayub gidermezsin ve yaranacaḳ birazcıḳ nesne içün (15) sen kendi özin Ḥaḳdan ba'id etmege rıża virmekdesin (16) ve sen kendi özin kendüzine getürüb Ḥaḳla mükālemede iken (17) özin Ḥaḳdan ba'id idersin ve 'ākıbetü'l-'āḳibe ḥāline müncer **26a** (1) olur diyü özin cem' idüb özin idrāk etmezsin (2) ve insaniyet ne nesnedir anı iẕ'ān idem diyü raġbet etmişken (3) yine dūr olursun ve hiç vechle ma'ṣiyet zindānından (4) cān-ı 'azīzini ḫālaṣ etmege ḳādir degilsin

2.2.1.7. Faṣl-ı Sābī'

Ḥaḳḳıñ (5) iḥsānı muḳābelesinde şükr vācib idügi beyānındadır ey (6) sālik-i rāh-ı Ḫüdā çünki Ḥaḳ Sübḥāne ve Te'āla insānı yaradub(7) rūy-ı zemīni aña maḳarr ola diyü döşedi (8) ve anı zemīn üzere iskān iyledi ve anıñ me'kulātı içün (9) bunca melā'ike viribdi tā kim insān içün rızḳ vücūda (10) getürüb insān anı ekl ide ve Ḥaḳ Te'āla ḥażretine şükr idüb (11) ṭā'at u 'ibādetde olub dā'im ḳulluḳ maḳāmında ola (12) anıñçün Ḥaḳ Te'āla bu gökleri yaratdı tā kim andan bārān-ı (13) raḥmet teḳāṭur idüb yerden nebātāt inbātına sebeb ola (14) ve semāda iki meş'ale īḳād itdi tā kim anlarıñ nūrı (15) cihetiyle her nesne kemāl bula ve bu nebātāt bitürmekçün (16) Ḥaḳ Te'āla melā'ikeden kimini ṣaḳḳā kimi ferrāş u naḳḳāş (17) itdi tā kim her biri bir dürlü ṣūret ile vücūda gele ve **26b** (1) melā'ikeden her birini bir ḥiẕmete ta'yīn itdi ki rızḳ-ı (2) insān içün leylen ve nehāren çalışırlar görmez misin üstümüzde (3) çarḫ-ı bī-sütūn her şeb odlu legen gibi par par yanar (4) ve mihr ü māh ve sitāre-i bī-şümār bu çarḫ-ı devvārı rūy-ı semāyı (5) zeyn idüb durur ve nice ḥikmet anlarla ḥāṣıl olur (6) her biri Ḥaḳḳıñ fermānına muntaẓır olub durur ve bizim içün (7) her biri bir ḥiẕmetdedir ki rūz şeb devrişür ve ol (8) iki meşaleden biriniñ nūrı gündüz 'ālem ḫalḳını münevver ider (9) maşrıḳdan ṭoġub maġribe ġurūb idecek zamānda ol (10) biriniñ nūrı ẓuhūr idüb gice ile ḫalḳı münevver eyler cihān (11) maḫluḳını münevver eyler işbu tertīb üzere her biri ṭolanub (12) ṭoġmaḳtadır tā kim biz bir lokma etmek ele getürevüz daḫı (13) ġaflet ile anı ekl etmeyevüz bināen 'alā ḥaẕā Ḥażret-i Şeyḫ (14) Sa'adi 'aleyhi raḥmetü'l-hādī buyurmuşlardır **niyyet**

(15) *ebr ü bād u meh ü ḫurşīd felek der-kārend*

(16) *tā tu nānī be-kef ārī vü be-ġaflet ne-ḫorī*

(17) pes imdi çünki añlayub bildik ki Ḥaḳ Teʻāla ʻazze **27a** (1) ismi bizim içün bunca ḫiẕmetkār yaratdı ve her birini (2) bir ḫiẕmete meʼmūr itdi tā kim biz rūy-ı zemīnde sākin (3) olub niʻmet-i Ḥaḳ Teʻālayı yediḳçe şükrin idevüz ve leyl (4) nehār Ḥaḳḳıñ fermānında ḳāʼim olub ʻaẓamet ü ḳudretiñ (5) añlayub bilevüz ve cāmiʻ-i ḥikmet-i Ḫüdā olan bu vücūdı (6) tetebbuʻ idüb yoḳlayavüz ve anı müşāhede içün dilden (7) dīde bulmaġa saʻy idevüz ve aña irevüz ve ḫırṣ u (8) ṭamaʻ bābını sedd idüb ṣabr u ḳanāʻat bābını küşāde (9) idevüz ve Ḥaḳ Teʻālanın cemʻ ḥikmetlerin öz vücūdumuzda (10) bulub añlayavüz ve dīde-i baṣīretimizi küşāde idüb (11) dāʼim anıñ müşāhedesinde olub anıñ luṭf u keremini (12) ve bize iḥsān olunan devlet ü saʻādeti andan iẕʻān idüb (13) Ḥaḳḳıñ ʻaẓamet ü kibriyāsını ve ulūhiyyetini bilevüz ve cānib-i (14) Ḥaḳdan bize iḥsān olunan elṭāf-ı celīlesiniñ ve naʻīm-i cemīlesiniñ (15) şükrin izdiyād idüb ism-i şerīfin bir an dilden ḳomayavüz (16) ʻömr sermāyesin bu bābda ṣarf idüb leyl ü nehār ṭāʻat (17) u ʻibādetde dāʼim olub ḳahrından emīn olmayavüz ve bilevüz ki **27b** (1) Ḥaḳ Teʻāla her şeyi kemāl üzere yaratmışdır ve anı bir ḥikmet içün (2) vażʻ etmişdir tā kim andan insāna bunca menfaʻat ḥāṣıl ola (3) ve murād olan murāda anıñla vuṣūl mümkün ola ve bir dürlü (4) ʻilm andan ẓuhūr idüb Ḥaḳḳıñ varlıġını ve ʻacāʼib ṣunʻını (5) ol cihetle bilüb dāʼimā Ḥaḳḳıñ ʻaẕābından ḫavf üzere olavüz (6) çünküm Ḥaḳ Teʻāla bunca ḥikmetler yaradub insāna virdi (7) ve anı maʻrifetiyle mevṣūf ḳıldı pes gerekdir ki insān daḫı Ḥaḳ Teʻāla (8) ḥażretine ḫüsn iʻtiḳād idüb anıñ cemʻ ḳudretlerin (9) kemāl üzere iẕʻān idüb dāʼim anıñ şān-ı şerefine lāyıḳ (10) ṭāʻat u ʻibādet idüb fermānı üzere olmaḳdır ve her (11) şeyde ʻaẓametini ve ḳudretini müşāhede idüb naḳḳāşı naḳşından (12) idrāk idüb biz daḫı özimiz mülkünde anı tetebbuʻ idüb (13) ṭaleb idevüz ki bizde Ḥaḳ Teʻālanıñ ʻilminden bir ʻilm (14) var mıdır ki Ḥaḳḳa lāyıḳ ola pes aña göre inṣāf idüb (15) gice gündüz anıñ emrine inḳıyād idüb dāʼim temennāda olavüz (16) ve Ḥaḳḳıñ ḳurbuna ḳarīb olmaġ içün ehl-i hevādan ictināb idüb (17) kemāl ü maʻrifet göñül mülkünde taḥṣīl içün zühd ü taḳvaya **28a** (1) raġbet idevüz ve Ḥaḳḳıñ luṭf u keremine maẓhar düşmege (2) liyāḳatımız miḳdārı ṭāḳat getürevüz ve sırr-ı ḳalbe nāʼil olub (3) ḥikmet ʻilminiñ ehli olavüz ve aḫlāḳ-ı ḥamīde kesbine saʻy (4) idüb ẕemīme-i dilden ṭarḥ idevüz ve ʻilm-i ledün ehlinden (5) olub vücūdımız mülküne mālik olavüz Ḥażret-i Ḥaḳ (6) ʻazze ismi bu merātib-i sülūkunda ṣādıḳ olmaḳ sâliklere (7) müyesser eyleye

2.2.1.8. Faṣl-ı Sāmin

‘Użv-ı insān göñül ḥükmüne rām (8) olduġını beyān ider ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çünki Ḥaḳ Sübḥāne (9) ve Te‘āla sırr-ı insānı yaratdı ve bu cismi aña ẓarf itdi nitekim (10) dürr-i yetīme ṣadefi ẓarf itdi anıñçün böyle itdi tā kim insān (11) kendi sırrına nā’il olmaġçün bu ‘ālemde cismini ṣaymaġa çalışub (12) dürişe ve nefs-i şūm ile anıñ içün uruşa ve dā’imā ac ola (13) tā kim nefsi zebūn idüb aña ġālib ola ve bu bābda her ‘użvunı (14) aña alet idine ve her ‘użvunu bir ḥiẕmete me’mūr idüb (15) istiḫdām ide tā kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ḥażretiniñ ‘ibādetinden (16) ṣarf eyleye pes her a‘żā me’mūr olduḳları ‘ibādet (17) ḫidmetinde kemāl bulub sırr-ı insāna vāṣıl olmaḳ içün **28b** (1) tevḥīd-i Ḥaḳ ile ayīne-i ḳalbine ṣayḳal ide ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla (2) anıñçün insāna bunca a‘żā virdi ki ta cism-i ḳalbini anlar ile (3) taṭhīr eyleye ve ṭā‘at u ‘ibādet cihetiyle anı ṣayub sırrı (4) iline nā’il ola ve anda olan dīde-i kemāliyle küşāde ḳıla ve bāṭın (5) ilinde her ne kim vardır ‘ālem-i ġaybda ol dīde ile insān (6) anı görür ve anıñ ḥikmetine vāṣıl olur ve cism-i insān cāmi‘ (7) olduġı aḥvāle maṭla‘ olur anıñçün Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla Pādişāh- (8) var ḥükm idüb emrine muṭī‘ ü münḳād olub sırrında olan (9) ḥikmeti seyr ü temāşā etmekçün insāna göñül virdi ve cism ‘askerini (10) aña musaḫḫar ḳıldı ve cismi anıñla zinde iyledi pes imdi bu ‘ālem-i (11) fānīde iken ‘ālem-i beḳāya olacaḳ zevādeyi ḥāṣıl ide ve kendi (12) memleketine vāṣıl ola ve anıñla ḳurb-ı Ḥaḳḳa nā’il ola pes (13) sen bütün şehriniñ pādişāhı olduñsa gerekdir ki bu bābda lāzım (14) gelen baṣīret gözini açub daḫı cism ‘askerisinden her ‘użv kim (15) ne ḫidmete cānib-ı Ḥaḳdan me’mūr olduysa anıñ üzerine istiḫdām (16) etdürüb dā’imā taḳayyudde olasın tā kim her biri ḫidmet-i me’mūresinde (17) olub edā-yı ḫidmetde sābit ü dā’im olalar ve pādişāh-ı diliñ **29a** (1) ḥükmine rām ve emrine ferman-ber olub Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla (2) *vemā ḫalaktu-lcinne vel-inse illā liya’budūn*[62] buyurdıġı āyet-i (3) kerīmesiniñ emrine muvāfaḳat idüb dā’imā ṭā‘at u ‘ibādetde (4) ola ve pādişāh-ı dil daḫı gerekdir ki ‘aḳlı kendüye vezīr idüb (5) memleketiden tedbīrinde dā’im vezīriyle müşāvere eyleye ve muaḫḫar-ı (6) dimaġda olan fikri aña cāsus idüb şehr-i vücūdda (7) olan aḥvāli leyl ü nehār tecessüs ide tā kim beden-i insānda her (8) ‘użvun ḥālini bilüb her a‘żā ne içün ve ne ḫidmet (9) içün ḫalḳ olunduysa her birini ‘alī mā-ḫalaḳlasına ṣarf (10) eyleyüb ve Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘ālanıñ ḳulluġuñ yerine getürmege (11) sa‘y eyleye ve şunlar kim ṭā‘atden baş çeküb

[62] **Vemâ halaktu-lcinne vel-inse illâ liya’budūn:** *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* Zâriyât, 51/56.

me’mūr olduḳları (12) ḫiẕmetden ifā ide cāsus-ı fikr anı tecessüs idüb müşīr-i memleket (13) olan vezīr-i ‘aḳla bildire tā kim vezīr-i müşīr daḫı anı pādişāh-ı (14) dile telḫīṣ idüb i‘lām eyleye şāh daḫı bu bābda (15) vezīr-i ṣāḥib-i tedbīr ile müşāvere eyleye ḫiẕmetden ibā (16) idüb firār iden ‘uẓvı şer‘ ‘ilmle te’dīb idüb (17) ḫiẕmete ḳandıra ve bu ‘āleme niye gelmişdir anı ol ‘uẓva **29b** (1) bildire ve kemāl üzere her birine ta‘līm idüb nefs ü (2) şeyṭāndan dā’imā iḫtirāz üzere olalar diyü tenbīhler ide (3) ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ fermānı üzere olalar diyü te’kīd ide (4) tā kim Ḥaḳḳıñ ulūhiyyetiñ añlayub emrine imtiṯāl ve nehyinden ictināb (5) üzere olub dā’imā ḫavf-ı Ḥaḳ üzere olalar ve dīdeden (6) nem yerine dem revān idüb nefs ü şeyṭān ilḳā itdügi (7) ef‘āl-i nā-pesendīdeden ṣaḳına ve şer‘-i şerīf rıżā virmedigi (8) yire varmaya ve emr-i Ḥaḳ olmayan menzile ḳadem baṣmaya ve pādişāh-ı dil (9) daḫı kendi özin kendüye getürüb iẕ‘ān ide kim taḫt-ı (10) ḥükümetinde olub dest-i taṣarrufunda olan cism-i vücūd (11) ‘askerine fenā yeli esüb cümlesini bī-nām u bī-nişān etse (12) gerek ve ‘adem menzīline iletse gerek ve bunlardan vechen min (13) e’l-vücūh eṯer ḳalmasa gerek ve nite olduḳlarından ḫaber bilinmese gerek (14) pes fenā yeli yaḳlaşub esmeden ve bu ‘ālemden her ‘uẓvuñ (15) ‘alāḳasın kesmeden ve pādişāh-ı dil daḫı memleket-i bedende olan (16) taḫtından düşmeden cism ‘askerin yanında mevcūd iken (17) ve emr ü fermānına muṭī‘ler olub ḥükmüne rām iken vezīri **30a** (1) olan ‘aḳlla bu bābda müşāvere idüb bu ‘ālem-i fānīden (2) ol ‘ālem-i bāḳīye kūs-ı rıḥlet urulmadan ve defter-i ‘ömr (3) dürülmeden kendi öz cānına lāyıḳ ‘amel-i ṣāliḥi cism ‘askeriyle (4) taḥṣīl idüb kendüden öndin dār-ı āḫiretde varacaḳ (5) menziline göndüre ve cümle levāzımı kemāl üzere tekmīl içün (6) taḫt taṣarrufunda olan cism ‘askerisini ḫidmete me‘mūr (7) idüb leylen ve nehāren me‘mūr olduḳları ḫiẕmetde tekāsül (8) itdirmeyüb dā’imā istiḫdām etdüre ve bir an te’ḫīr ü terāḫīye (9) cevāz virmeye dā’im taḥṣīl-i zevāde-i āḫiret içün sa‘y ide (10) ve ṭarīḳ-i müstaḳīmden ‘udūl itdirmeye ve hiçbir vechle (11) ef‘āl-i nā-pesendīdeye rıżā virmeye dā’im sefer-i ‘aḳabeleriniñ (12) aḥvāli fikr ide ve ol ‘aḳabelerde lāzım olacaḳ ‘ameli (13) ẕikr ide ve bu bābda her nesneyi kemāl üzere göre tā kim (14) rıḥlet zamānında perişan-ı ḥāl olub kendüye elem virmeye (15) zīrā Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla pādişāh-ı dile bunca memleket ve ‘asker (16) virdi tā kim kendüye sefer düşmezden öndin varacaḳ (17) ili mā‘mūr eyleye ve kendi içün ol ilde kāşāne ü kāḫ **30b** (1) ü eyvān ve ḫiẕmet-kārān-ı ḫavārī ü ġılmān u vildān amāde (2) ḳıla ve fi’l-cümle bunlara beñzerince ḥikmetler var ise rıḥletden (3)

muḳaddem ol ilde ḥāżır u müheyyā idüb ḳāyıra bu ‘ālem-i (4) fānīde anıñçün Ḥaḳḳıñ emrine imtiṣāl idüb çalışa tā kim (5) kendü içün Ḥaḳ Te‘āla ḥażretine itdigi ṭā‘at ile ve nefsle (6) uruşub ve duruşub mücāhede itdigi ḥikmetle bu ẕikr (7) olunan ilde kendüye lāzım olacaḳ mesken ü sā’ir-i aḥvāli (8) ḫoş ola ve bu ‘ālemde iken ol ilin ḥikmetlerin seyrān (9) ide

2.2.1.9. Faṣl-ı Tāsi‘

Bu faṣl Ḥakkıñ iẕni olmadıḳça bir çūb (10) direnmege ḳādir olmadığınıñ beyān ider ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā (11) çünki Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla ẓāhir ‘ālemde her ne deñlü mevcūdāt (12) var ise cümlesi Ḥaḳḳıñ varlığıyla var olub durmuşdur (13) ve yeryüzi Ḥaḳ Te‘āla ile ṭolmuşdur ve bir çūb Ḥaḳḳıñ (14) varlığıyla var olub durmuşdur ve yeryüzi Ḥaḳ Te‘āla (15) ile ṭolmuşdur ve bir çūb Ḥaḳḳıñ emri olmadıḳça direnmege (16) ḳādir degildir mādemki Ḥaḳḳıñ iẕni olmaya ve irādatı (17) ta‘alluḳ etmege pes imdi çünki bildiñ cem‘ mevcudat **31a** (1) Ḥaḳ varlığıyla ṭoludur vechle aḥvāl Ḥaḳ emriyle işlenür (2) ve gāh leyl gāh nehār olub bu çarḫ-ı bī-sütūn (3) Ḥaḳḳıñ ḳudretiyle devr idüb ḫidmetdedir taḳdīr-i Ḥaḳ (4) ne ise her gün işlenür ve herkesiñ başına muḳadder olan (5) nesne gelmekdedir pes imdi bundan iẕ‘ān ḳıl kim Ḥaḳ Te‘āla (6) ezel ‘āleminde herkese isti‘dādına ve ḥavṣalasına göre tecellī (7) etmişdir ve evvel ḳur‘asın yaratmışdır ve ol ḳur‘ada herkese (8) naṣīb ne ise taḳdīr olub düşmüşdür ve bu ‘ālemde ol (9) nesne felegiñ gerdesiyle vücūd bulub taḳdīr-i Ḥaḳ üzere (10) vāṣıl olmuşdur ve aña herkes irişmişdir ve bir dürlü sebeb ile aña (11) yetmişdir pes ezel ḳur‘asında Ḥaḳ Te‘āla çünkim yaḫşi (12) yaman taḳdīr üzere herkese ne yazıldıysa ol muḳadder olduysa (13) ol muḳadder olan nesne bu ‘ālemde ẓāhir olub vücūd bulsa (14) gerekdir ve herkes aña irse gerekdir ve bu ‘ālemde ‘ömrin ḥāṣılı (15) tamām olunca başdan aşsa gerekdir pes anı iẕ‘ān (16) ḳıl kim niceler bu ‘ālemde bunca yıl ‘ömr sürdi ve bu ‘ālemden (17) rıḥlet idüb gitdi lakin kimseniñ naṣībin alub **31b** (1) götürmedi ve götürmege ḳādir daḫı olmadı ve fırṣat (2) bulub aña el ḳırmağa mümkün olmadı herkes bu ‘ālemde (3) kendi naṣībin alub gitdi ve ezelde muḳadder olan şeyle (4) ‘ömr geçürdi ve yiyüb içüb bu ‘ālemden ḳuş gibi uçub (5) gitti ve biri uçub gidince yerine biri daḫı ḳondı (6) tā ḳıyāmet ḳopunca ḥāl böyle olur amma nice nādān aḥmaḳ (7) vardır ki nefs ü hevā vü şeyṭāna uyub gezer Ḥaḳ ṭarafına (8) meyli yoḳ tazarru‘-ı niyāz daḫı yoḳ ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ ef‘āl-i (9) ḥasenesinde degil ve göñülden etdügi işe pişmān olub (10) dergāh-ı Ḥaḳḳa yüz urub yalvarmaḳ daḫı yok (11) ve ḥadīṯ ve Ḳur’ān

didigi kelāma raġbet daḫı etmez ve Ḥaḳḳıñ (12) emrine boyun virüb gitmez benim naṣībim fısḳ-ı fücūrluḳ ve nefsiñ (13) hevāsına uyub gezmekdir ve ḫalḳa cevr ü ta‘addī etmekdir (14) diyü kendi zu‘m-ı bāṭılı üzere dā’im ehl-i hevā ile hem-nişīn (15) olub anlardan istimdād ricā etmekdedir ve dīn ü diyāneti (16) ḳalīl ve efsānesi sebīl olanlardan velāyet me’mūl idüb (17) ‘ömrin hevā vü hevesde ifnā iden kimselerden ḥaẕer etmeyüb **32a** (1) ardınca yelmekdir anı bilmez kim Ḥaḳ Te‘āla ‘ālem-i ezelde her nesne (2) taḳdīr idüb bu ‘āleme göndermişdir ve ‘ilmle anı ḳullarına (3) bildirmişdir ve kendüye vuṣūl ne ile olur anı ‘ayān (4) eylemişdir tā kim herkes bu ‘ālemde kendüye muḳadder olan (5) rızıḳ ile ‘ömrin geçürüb Ḥaḳ Te‘āla ḥażretini tek ü pū (6) ve cüst ü cū eyleye ve dā’im Ḥaḳ Te‘ālāya gökçek tā‘at (7) ḳılub ve ḥüsn i‘tiḳād idüb fermānı üzere ‘amelde (8) ola ve emrinden ṭaşra bir ẕerre iş eylemeye ve hergiz aña (9) meyl etmeye ve zevāde-i āḫiret taḥṣīlinde olub yārın (10) ḥālim nite ola diyü aġlaya ve cigerin ateş-i ḫavf-ı Ḥaḳla (11) daġlaya ve hergiz bu ḫavfdan emīn olmaya ve kemāl ma‘rifet ile (12) getürmege cidd ü cehd eyleye ve kendüden ‘ālem-i ezelde cānib-i (13) Ḥaḳdan tecellī bulmuş ādem arayub bula ve kendüde (14) olmayan şeyi çalışub taḥṣīl ide ve Ḥaḳ Te‘āla cemālī (15) nūrını cemīllerde arayub bula ve anlara muṭī‘ olub anlarıñ (16) yümn-i himmetleriyle vāṣıl-ı Ḥaḳ olub maḳṣūda ire

2.2.2. El-bābüs’s-(17) **Sānī**

Bu bāb daḫı on faṣlı müştemeldir ve her faṣl **32b** (1) bir nev‘ ‘ilmin ẕikri beyānındadır çün ṭālib bu bāba irişe (2) ikinci bābıñ fetḥine nā’il olduġunuñ sırrınıñ ‘ayānıdır (3) ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün ibtidā ḥālinde cānib-i Ḥaḳḳa heves (4) bābın küşāde idüb Ḥaḳḳa teveccüh idesin ve ḥaḳīḳat ‘ilmini bilür (5) bir ẕāta vāṣıl ve anıñ ṣoḥbeti berekātıyla bu ‘ilme dāḫil ve ol (6) murādı dilde ḥāṣıl etmege niyet-i ḫālise ḳılasın pes iptidā-yı (7) mertebe gerekdir ki dört dürlü ḳapu kendi göñül evinde küşāde (8) idesin ve ol ḳapularıñ birisi ẕāhiredir ki şerī‘atdir üçü (9) bāṭınadır ki zühd ü taḳva ve meyl-i muḥabbetdir pes her ḳapu kim (10) göñül şehrinde kesb idesin saña ol ḳapuların her birinden (11) bir dürlü ‘ilm müyesser ola çün ṭalib-i Ḥaḳ bunları tekmīl ide (12) emīr-i ‘ışḳ didikleri ma‘nā-yı şaḫṣ andan ẓuhūra gele pes (13) bu bābda ṭalibe gerekdir ki evvel kendi özin şer‘-i Muḥammedi (14) ile taṭhīr ide ve cem‘ ef‘āl ü aḳvālin aña taṭbīḳ ide (15) ve rūz şeb bunuñ üzerinde olub ṣaḳına çün şer‘-i (16) Muḥammediyede ḳuvvet bula özin anıñla kemāliyle perhīz ide pes (17) ol cihetle zühd ü taḳvāya düş ola ve nefs-i şūmı zühd **33a** (1) ü taḳvā ile me’kūlāt ü meşrūbātdan men‘

ide men‘ etmege (2) sa‘y ide çün zühdi ve taḳvāyı ele getüre bu iki ma‘nā (3) sebebiyle göñül hümāsı Ḥaḳ ṭarafına meyl ide çün ol ṭarafa (4) meyl ide dā’im ṭaraf-ı Ḥaḳdan tekellüm olunan kelāma mā’il (5) ola ve her dürlü belāya ḳā’il ola ve her ne kim başına gele anı (6) şūm nefsinden bile ve çün cānib-i Ḥaḳḳa meyl ḥāṣıl ola (7) muḥabbet daḫı baş ḳaldıra zīrā meyl ü muḥabbet birbiriyle tev’emdir (8) görmez misin çün insān bir şey’ seve ve meyl ide lā-büdd (9) aña muḥabbet daḫı iẓhār ider pes çünki ṭālib-i Ḥaḳ göñül (10) levḥında meyl ü muḥabbet kesb ide ṭā‘at u ‘ibādet aña (11) leẕīẕ gele ve dā’im ṭā‘ati seve ve ḫāṭıra ḫuṭūr (12) iden ma‘ṣiyet içün gözyaşın revān ide ve gitdiḳçe (13) ṭā‘atte teraḳḳi bula çün Ḥaḳ Sübḥāne bir ḳulunuñ göñlüne (14) bu nesneleri müyesser idüb vire pes ol göñülde ḥicāb (15) ref‘ ola ve dile gelmez ma‘nālar göre ve çün şer‘-i Muḥammedi (16) ile özin taṭhīr ide min badi sünnetin cemā‘atde ‘udūl (17) etmeye ve ol muḥabbet cihetiyle dilden bir ẕevḳ ẓuhūr ide **33b** (1) ve ‘ışḳ-ı ḥaḳīḳīden ṭālibe ḫaber vire ve ṭālibi fi’l-cümle (2) dünyā cīfesinden berī ide ve ḳanā‘at vādīsine düşüre (3) ve faḳr ateşini ḳabūl ide emīr-i ‘ışḳ didikleri şāh-ı ‘ışḳ (4) bunda ẓuhūra gele ve göñül taḥtında otura ve ṭālibi kendüye (5) ceẕb ide ve varlıġını maḥv ide ve gözyaşın ırmāġ ide (6) ve dilde olan ḫazā’in fetḥine ‘alāmet ẓuhūra gele ve nūr-ı ẕāt (7) yüzünden perde ref‘ ola pes imdi ṭālib-i Ḥaḳ olan (8) sālike ibtidā ḥālinde bu dört dürlü ḳapunuñ fetḥine çāre (9) gerek ki bālāda ẕikri mürūr iyledi ya‘ni şerī‘at ve zühd (10) ve meyl ü muḥabbet beşinci her ef‘āli ve aḥvāli şer‘e muṭābıḳ (11) gerek zīrā zerre ḳadar nā-meşrū‘ şey ile kesb olunmuş (12) nice ḥāl dilden ref‘ olur anıñçün şerī‘atde ḳuvvet (13) gerek zīrā bu maḳāmāt cehlle olur iş degildir ṭālib-i (14) Ḥaḳ olan sālikde sa‘y gerek ve şeyḫinde himmet gerek (15) ve şerī‘atde ihtimām gerek zīrā eger ümmet şerī‘atsiz (16) kesb olur degildir şerī‘at buña mīzāndır şerī‘ati (17) olmayan kimseden kerāmet ẓuhūr iderse istidrācdır **34a** (1) kerāmet şeklinde ḥāriḳ-ı ‘ādedir ṣaḳın inanmayasın (2) zīrā şerī‘ate ri‘āyeti olmayan fāsıḳdır fāsıḳdan (3) ṣadır olan ḫavārık[63] ‘avā’id-i istidrācdır i‘tiḳād-ı ehl-i (4) sünnet budur

2.2.2.1. Faṣl-ı Evvel

Sa‘y ile mücāhede beyanındadır (5) ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün bildin cānib-i Ḥaḳḳa sülūk (6) idene sa‘y gerekdir Kemāḳalullāh Te‘āla *ve-en leyse* (7) *lil-insāni illā mā se’ā*[64] ve ṣalāḥiyyet gerekdir ve ṣalāḥiyyete (8) ‘ilm gerekdir ve ‘ilme ‘amel

---

[63] "Havârık" kelimesi خ harfiyle yazılması gerekirken metinde ح harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak خ harfi ile gösterildi.

[64] **Ve-en leyse lil-insâni illâ mâ se’â**: *"İnsan için ancak çalıştığı vardır."* Necm, 53/39.

gerekdir ve ṭā‘at u ‘ibādet gerekdir (9) ve Ḥaḳ Te‘āla ḳurbuna ḳarīb olmaġa ta‘līm ider ḥāce gerekdir (10) ya‘ni mürşid-i kāmil gerekdir ve gice gündüz ol ḥāceye (11) muḳārenet gerek ve anıñla müẕākere gerek ve aña muḥabbet (12) ve ta‘ẓīm gerek ve her ḥālde ḥüsn i‘tiḳād gerek ve ḥāline (13) göre ḳādir olduġı ḳadr mālen ve bedenen ikrām gerek (14) tā kim ḥaḳḳında ḥāceniñ himmeti bülend ola ve her ḥālde (15) emrine inḳiyād gerek ve ḥaḳḳında her ne kim nuṭḳ iderse (16) nefsiñ redd etmek gerek ve her ne ḫiẕmetle me‘mūr (17) iderse ḫiẕmetinde ihtimām gerek ve sünen-i Resūli **34b** (1) iḥyāya iḳdām gerek ve Rabbü’l-‘izzetiñ fermānıñ dutub (2) ferā’iżini edāya muḳdim gerek ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ luṭf u keremine (3) irişmege şeyḫinden himmet gerek ve aña vuṣūl içün ‘ilm-i ẓāhir (4) gerek ve şer‘-i Muḥammedi ile özin pāk etmek gerek (5) ve dilden lāfı fi’l-cümle ṭarḥ etmek gerek ve bu ‘ilme (6) neyl içün cidd ü cehd gerek ve dil ḥicābına çāre etmege (7) nefse riyāżet gerek ve dilde dīde fetḥine Ḥaḳḳa meyl (8) ü muḥabbet gerek ve baṣīret gözin küşāde idüb ef‘āl-i (9) meẕmūmeden iḥtirāz gerek ve rūz şeb özin muḥāsebeye (10) almaḳ gerek tā kim ol mertebe nefsi ef‘āl-i meẕmūmeden ḫālaṣ idüb (11) Ḥaḳḳıñ emrine imtiṣāle raġbet etmege heves gerek çün nefs (12) ol cānibe meyl ide pes dünyāyı ve anıñ muḥabbetini dilden gidermege (13) iḳdām gerek ve ḫalḳı rencide-ḫāṭır etmekden ṣaḳınub (14) ṣıdḳ u iḫlāṣı kendüye pīşe ḳılmaḳ gerek ve ṭālib-i (15) Ḥaḳ dā’imā riyāżet ü mücāhede üzere olub nefsini (16) dā’im aç ṭuta ve ṭā‘at u ‘ibādet muḥabbetini öz nefsinde (17) taḥṣīl ide ve ibtidā ḥālinde buña sa‘y ide ve bu yolda **35a** (1) şek ü reyb ḳayūdundan kendi özin ḫalāṣa çare (2) ide ve Ḥaḳḳıñ muḥabbetini żamīrinde īkāẕ etmege sa‘y ide (3) ola kim andan bir ẕerre göñülde peydā ide ve ol ẕerre (4) sebebiyle göñülde nice ḥikmetler fetḥ olub müşāhede ide (5) **beyit**

diler iseñ olasın sen behre-mend

(6)ṭālib-i Ḥaḳ ola gör iy derd-mend

çün kim Ḥaḳ Te‘āla (7) ḥażretlerine meyl ü muḥabbetiñ ola ol daḫı saña nice enva‘ (8) ḥikmetler iḥsān ide tā kim muḥabbetde ḳavī olasın ve nūr-ı (9) ẕat ḳabul idecek göñül peydā idesin ve aña etdügiñ (10) ṭā‘at u ‘ibādet mışḳalasıyla şayḳal urub żiyālandıra (11) çün ṭālib-i Ḥaḳ kemāl üzere kendi özin taṭhīr idesin Ḥaḳ (12) Te‘āla ‘azze ve celle anı murādı olan murāda irgüre ve ervāḥı (13) ile mülāḳāt itdire ve bāb-ı Ḥaḳḳa vuṣūl içün irşādı (14) kimde olduġıñ i‘lām ide ammā çünki sālikiñ meyli (15) cānib-i Ḥaḳḳa

olmaya ve ṣalāḥiyyete ḳābiliyyeti mümkün olmaya (16) pes ol kimse ḥikmet ‘ilmine nice nā’il ola ḫuṣūṣā (17) leyl ü nehār dünyā ġuṣṣasından bir an azād olmaġa çare **35b** (1) yoḳ ve ḫırṣ-ı ṭama‘dan ḫalāṣa meded yoḳ ve nefsi ṣıfāt-ı (2) meẕmūme ile mālāmāl olmuş ḳademe alacaḳ ḳudreti yoḳ (3) aña mürşid gelüb neylesün bir anda nice anı irşād eylesün (4) imdi bu bāba teveccüh iden ṭālibde taḥammül gerek ve muḥabbet-i (5) Ḥaḳda dā’im taḥammül gerek ve şer‘-i Muḥammedi rah-nümā idünmek (6) gerek tā kim pür-nūr-ı ẕāta lāyıḳ ola

2.2.2.2. Faṣl-ı Sānī

(7) Ma‘ḳūlāt ü maḥsusāt keşfi beyānındadır ey (8) sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün ṭālib-i Ḥaḳ olan sālik (9) cānib-i Ḥaḳḳa teveccüh idüb tevbe ide ve ma‘ḳūlāt (10) ü maḥsusātıñ keşfi teveccühle olur diyü anıñ iskānına (11) düşe ve göñül ‘āleminde olan Ḥaḳḳıñ sırr-ı ḥikmetlerine ḥayrān (12) ḳala bile kim bu ma‘ḳulāt keşfi odur kim ṭālib-i Ḥaḳ (13) kendi özin bendelik maḳāmına ḳoyub Ḥaḳḳıñ ‘aẕābından (14) ḫavf ide ve kendi a‘żāsına naẓar idüb te’emmül ide kim (15) bu ḥis ṣūret-i insānda kem vardır Ḥaḳ Te‘āla bir maḫluḳa (16) anı iḥsān etmişdir ve ol taḳarrüp ile iẕ‘ān ide kim (17) Ḥaḳ Te‘āla bizi bu hey’et üzere ḫalḳ iden Perverdigāre **36a** (1) şükr lāzımdır ve kemāliyle aña ḳulluḳ etmek ehemmi mühimmedendir (2) ve bundan mā‘adā Ḥaḳ Te‘āla kendi ḳurbına lāyıḳ olacaḳ (3) ne ḥikmetler var ise cümlesin insāna maḫṣūṣ etmişdir (4) ve insānıñ özin anıñla pür etmişdir pes bu nesne ile insān (5) daḫı Ḥaḳḳıñ ḥikmetine vāḳıf ve ‘aẓamet-i Ḥaḳḳa kāşif ola (6) diyü insāna bir rāh virmişdir ve ol rāh üzere müstaḳīm (7) ola diyü eline mīzān virmişdir tā kim ol mīzāna yapuşub (8) ol rāhı ḳat‘ ide ve ol mīzān şerī‘at-ı Muḥammedidir (9) bunuñla Ḥaḳ Te‘āla ḥażretine vuṣūl ve kendüye maḫṣūṣ (10) etdügi ḥikmetlerini ortada seyr ide ve ma‘ḳūlāt (11) u maḥsūsāt keşfine ire pes şol ‘ārifiñ ki ‘aḳlı (12) tamāma ve kemāle ermişdir ve ‘aḳl sebebiyle ‘ilm-i ẓāhir el virmişdir (13) ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ varlıġın kendü ‘uẕvunda idrāk ḳılmışdır (14) pes ol sālik arada ḥicāb olan nefsle uruşub (15) ve vuṣūl-i Ḥaḳ içün leyl ü nehār dürişüb dā’im ḫavf-ı (16) Ḥaḳda olur zīrā anı bilür kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla çünkim (17) insānı cümleden eşref ḫalḳ iyledi ve kendi ḳurbuna lāyıḳ **36b** (1) olmaġa maḫṣūṣ ḳıldı ve özin taṭhīr içün ‘ilm virdi (2) ve cümle eşyāyı aña bildirdi pes bunca ḥikmet ile memlū iken (3) emrinden ibā idenlere ‘adāb-ı şedīd bunıñ içündür zīrā görmez misin (4) bir kimseye muḥabbet ḳılsañ cüz‘-i günāh içün anı te‘dīb idersin (5) pes şöyle ma‘lūmuñ olsun ki Ḥaḳ Te‘ālanıñ fermānıñ (6) dutub ve Resūlüñ şerī‘ati üzere olub gidenler

cümle (7) eşyāya vāḳıf ve nice ḥikmet-i Ḥaḳḳa kāşif ola ve ḳulluḳ (8) cihetiyle dile gelmez ḥāle nā'il olub her belāya ḳā'il ve her (9) cefāya ḥāmil ola

2.2.2.3. Faṣl-ı Sālis

Bu faṣl keşf iki nev' (10) üzere olduġuñ beyān ider ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā[65] ma'rifet-i (11) ṭarīḳ-i Ḥaḳ iki vech üzeredir biri kesbī biri keşfīdir (12) keşfīyi Sübḥāne ve Te'āla enbiyāya maḥṣūṣ ḳıldı kesbī (13) rāhını Ḥażret-i Ḥaḳ ṭarīk-i Ḥaḳda mücāhede iden evliyāya (14) taḥṣīṣ itdi pes Ḥaḳḳıñ tecellī nūrına ġarḳ (15) olanlar enbiyā olup bu 'āleme gelüb ḫalḳı dīn-i islāma (16) da'vet itdiler ve anlarda ḥicāb-ı nefs olmadı vücūd (17) bulduḳları Ḥaḳḳıñ nūrına nā'il oldılar nihayet **37a** (1) destūrsuz kendilerin iẓhār etmediler ammā ma'rifet kişiniñ (2) ṭarīḳi budur ki çün Peyġamber 'aleyhisselātü vesselām teblīġ-i (3) risālet idüb ḫalḳı dīne da'vet etmege āġāz iyledi (4) pes anı gelüb taṣdīḳ idenler ve ṣoḥbet-i şerīflerine vuṣūl (5) bulanlar ta'līm-i Resūl üzere kerāmete ḳadem baṣdılar ve Resūle (6) bī'at idüb iẕin ṭaleb itdiler tā kim anlar daḫı Resūlüñ ümmetini (7) Ḥaḳ Te'ālanıñ ḥużūrına delīl olub irşād ideler (8) ve Ḥaḳḳıñ ḥikmetini anlara bildireler işbu vech üzere meşāyiḫ-i (9)'iẓāmıñ silsilesi vāḳı' olmuşdur ilā yevminā haẕā şeyḫ (10) odur kim silsile ile Resūlullāh 'aleyhisselām ḥażretine çıḳar (11) ve bunlar zamān-ı evvelde bellü idiler lakin ḫalḳ-ı 'ālemiñ ekṣer-i (12) feseḳāsı ol yola sālik oldılar ol sebeble kendülerin (13) pinhān idüb tecāhülden geldiler zīrā bu yola bir fāżıl kimse (14) böyle bir fāżıl şeyḫ kimse gerek tā kim sen daḫı ta'līm-i ṭarīḳat (15) u ma'rifet idüb andan murād bulasın

2.2.2.4. Faṣl-ı Rābi'

Teḫalluḳū (16) *bi-āḫlākillāh*[66] ṣıfātı beyānındadır ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā (17) bilgil kim Ḥaḳ Sübḥāne ve Te'āla ġā'ib 'āleminde olana **37b** (1) ne yüzden idügün beyān itdi tā kim aña vuṣūl içün (2) fermān etdügi ṭā'at u 'ibādete yapışa ve anıñla 'amel (3) ḳıla ve kendi göñül ṣaḥrasında olan nesneyi tecessüs ide (4) ve aña nā'il olmaḳ içün gözyaşın revān ide ve nefs-i şūmdan (5) perhīz eyleye ve sülūkunu kendi özine irişdire ve riyāżet (6) ü mücāhede sebebiyle her şeb bu ḥikmetiñ teraḳḳisinde ola (7) ve sırr-ı ḳalbe ire ve anıñ varlıġıñ göñül 'āleminde iẕ'ān eyleye (8) ve remzle işāret olunan aḥvāle ve nefs-i şūmı żabṭ ide (9) ve dā'im sırr-ı ḳalbi rabṭ ide ve çün 'ilm-i ḥikmet ḳapusı fetḥi yüz (10) duta pes Ḥaḳḳıñ 'ilm-i nihānına vāḳıf olub rumūz-ı 'ışḳı

---

[65] "Hüdâ" kelimesi خ harfiyle yazılması gerekirken metinde خ/ح/ه harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak خ harfi ile gösterildi.

[66] **Tehallukû bi-âhlâkillâh**: *"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın."* Hadis.

(11) kāşif ola ve liḳā-yı Ḥaḳḳa maẓhar düşdükçe göñül levḥına (12) ḫavf u ḫaşyet ziyāde ola nitekim dimişlerdir **mışrā‘**

(13) *ḳurb-ı sulṭān ateş-i sūzān būd* zīrā

Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘ālanıñ (14) ḳudretini müşāhede itdikçe göñül evine ḫavf-ı Ḥaḳ müstevli olur (15) ve Ḥaḳ Te‘āladan ḫavf-ı ‘azīm üzere olur ve i‘tiḳād (16) u i‘timādı ziyāde olur ve aḫlāḳ-ı ḥamīde kesbi āsān (17) gelür ve ef‘al-i ḥüsnāya raġbet ider ve cem‘ müşkilleri **38a** (1) āsān gelmeye başlar ve Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem (2) ḥażretiniñ *teḫalluḳu bi-aḫlāḳillāh*[67] ḥadīṯ-i şerīfiniñ mefhūmını (3) göñül levḥında ḥāṣıl ider ve ṣıfāt-ı Ḥaḳla muttaṣıf olub (4) ḥikmet ḫazīnesine irişür **beyit**

beşer vaṣfında benlik olsa fānī

(5) *kim Ḥaḳ evṣāfınıñ oldur nişānı*

çün meşāyıḫ-ı ‘iẓām kesserahümullāh (6) fi’d-dünyā ṭarīḳi üzere özin bu dā’ireye getürmege himmet (7) idesin ve bu bābda beyān olınān kelām ile ‘āmil olasın (8) ve beşeriyyet didikleri şaḫṣı dilden iḫrāc idesin (9) kedūrat-ı ma‘ṣiyetden özin taṭhīr idüb ṣāf (10) idesin ve teḫalluḳū ṣıfatıyla muttaṣıf olmaġa cehd idesin (11) dā’im ḫavf-ı Ḥaḳla nefse vücūd virmeyesin

2.2.2.5. Faṣl-ı (12) Ḫāmis

Sālik ‘ibādetde ḳuvvet dutduġı beyanındadır (13) ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün meşāyıḫ-ı ‘iẓām ṭarīḳine (14) ṭarīḳine sülūkuna sülūk idem diyü aña meyl idüb (15) muḥabbet itdiñ ve zühd ü taḳvā bābına nā’il olam (16) diyü nefs-i şūmı teskīn içün dövüşdüñ ve ‘ilm-i ḥikmet (17) vādīlerine irişem diyü tefekkür deryāsına daldıñ **38b** (1) ve dünyā-yı bī-vefādan ḥisseni aldıñ ve bunca (2) yıl bilmezlik sebebiyle nefs-i emmāre hevāsında yelüb (3) yopurdıñ ve nice yıllar ‘ömr-i ‘azīziñ yoḳ yere telef (4) idüb geçirdiñ ve ef‘āl-i nā-pesendīde ile nice iḫvānını (5) kendine güldürdüñ pes bu bābda mürūr iden aḥvāli (6) bilüb bu ṭarīḳe teveccüh ettiñ ve sen erba‘ine irüşüb (7) ṣaçını sefīd itdiñ ve ecel ‘alāmetini fikr idüb ma‘siyet (8) hevāsından özin perhīz etmege yüz urdıñ ve ol (9) cihetle cümleden rücū‘ idüb leyl ü nehār ṭā‘at u (10) ‘ibādet vādīsine düşdüñ ve hevāda geçen ‘ömr içün (11) peşīmān olub aġlamaġa başladıñ ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa irem (12) diyü cidd ü cehdi ortaya getürdüñ ve bir pīr-i ‘azīze (13) düş

[67] Bk. dipnot 66.

olub anıñla cān ṣoḥbeti idem diyü endīşeye (14) düşdüñ ve fermān-ı Ḥaḳḳa ve anıñ ḫizmetine yüzin (15) ḫāk-ı meẕellete ḳodıñ ve Ḥaḳ Te‘āla ḥażretini tek ü pū (16) ve cüst cū etmege meyl ü muḥabbet idüb ṣavm u ṣalāta (17) raġbet itdiñ ve ẕikr-i Ḥaḳla ber-devām olmaġa ‘azīmet ettiñ **39a** (1) ve göñül levḥında yaramaẕ endīşe ṭarḥ idüb ‘ibādet (2) ü ṭā‘atde olmaġı iltizām itdiñ ve ṣoñ nefes ḥālini (3) ve ecel cāmını fikr idüb dā’im gözyaşını revān ettiñ (4) ve perişān-ı ḥāl olub anıñçün melūl ü maḥzūn olduñ (5) ve göñül ḫānesinden dünyā muḥabbetini giderüb yerine ḫavf-ı (6) Ḥaḳḳı iskān itdiñ ve Ḥaḳḳa vuṣūl içün şer‘-i Muḥammedi (7) rehber dutub kemāl mertebe aña muḥabbet idüb tevḥīde (8) iştiġāl ile nefs ü şeyṭān hevāsını bi’l-külliyye dilden (9) dilden ḳal‘ etmege cür’et ettiñ ve nefsiñ hevācisini (10) dilden izāle etmegi ve ṭā‘at-ı Ḥaḳda ḳavī olmaġı ve (11) muḥabbet-i Ḥaḳ ile ḥoş u ḫurūş idüb dā’im ẕikrullāh etmege (12) himmet ḳıldıñ ve nūr-ı Ḥaḳla özin mevṣūf idüb (13) ṣalāḥiyyet kesbine sa‘y idüb sermāye-i ‘ömri bu bābda (14) andıñ ve göñül hümāsını envār ile amāde idüb (15) dilden muḥabbeti ẓuhūra getürdüñ ve anıñ üzerine (16) ṣābit-ḳadem olub Ḥaḳḳıñ kelāmını Ḥaḳḳıñ kelāmında (17) vārid olan *uhibbuhum veyuhibbūni*[68] mefhūmuna vāṣıl olub **39b** (1) murādıñ ḥāṣıl ḳıldıñ ve cem‘ endīşeden berī (2) olduñ ve göñül levḥında ẕevḳ ü şevḳe nā’il olub (3) kemāl mertebe-i ‘ışḳ-ı ḥaḳīḳīye irüb özin anıñla maḥv itdiñ (4) ve maḥbūb yüzin görem diyü cem‘ varlıġın anıñ yolına (5) ifnā idüb bī-nām bī-nişān olduñ ve ‘ayn-ı ḳalb (6) müşāhedesine irüb ḳıyl u ḳālden berī olduñ (7) ve baġrı başın kemāliyle kebāb idüb ṣıdḳ u iḫlāṣ (8) maṭbaḫında pişürüb büryān idüb yārān ortasında (9) getürüb anı luṭf u keremle tenāvül itdirdiñ tā kim bu (10) ma‘nāya vāṣıl olub göñüllü ḥāṣıl ḳıldıñ ve devlet- (11) dārına irüb her murāda vāṣıl olduñ **şi‘r**

(12) *gitmedin mürġ-ı dil elden def‘ ide gör efkārı dilden*

(13) *ma‘rifet taḥṣīlini ḳıl iẕ‘ān naḳş ola dirsen nūr-ı Yezdān*

(14) *ur nefs-i şūmasın kemend vaḫşeti gidüb ḳabul eyleye pend*

2.2.2.6. Faṣl-ı Sādis

(15) Tevāżu‘ u meskenet ẕikri beyānındadır (16) bilgil ki ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün kendi özin bilmege (17) teveccüh itdiñ pes iẕ‘ān ḳıl kim Ḥaḳ Te‘āla saña bunca **40a** (1) yıl ‘ömr virdi tā kim sen Ḥaḳḳıñ emrinde ber-devām olub (2) her emrini yerine

[68] **Uhibbuhum veyuhibbûni:** *"Ben onları seviyorum, onlar da beni seviyorlar."* Maide Suresi 54. ayetten iktibas olan bir ifade.

vaż‘ idesin ve saña anıñçün nefs (3) virdi ve nefse bunca ṣıfāt-ı meẕmūme virdi tā kim (4) nefsle uruşub andan ol ṣıfāt-ı ẕemīmeyi izāle idesin (5) ve ṣıfāt-ı maḥmūdesi ile anı mevṣūf idüb Ḥaḳ ḥażretine (6) ḳarīb olasın ve nefsi ḫāk ile yeksān ola diyü rıżā (7) viresin ve özin meskenet ü tevāżu‘ birle amāde idüb (8) bir mūr-i ża‘īf gibi bu ‘ālem-i bī-beḳāda olub ol Efḍāl-i (9) Maḫlūḳātıñ ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ef‘āl-i şerīfesine (10) fi‘lini taṭbīḳ idesin ve zümre-i ehl-i ḥālden olmaġı temennā (11) idesin ve Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretiniñ (12) *allāhümme ehyini miskinen ve teveffeni miskinen vehşurni fi (13) zümretil mesākini*[69] buyurdıġı miskinlerden olmaġı temennī idüb (14) çālışasın zīrā çün Eşref-i Mevcūdāt ṣallallāhu ‘aleyhi (15) ve sellem bu zümreden kendileri olmaḳlıġı temennī iyledi du‘ā iylediler (16) pes bize lāyıḳ olan oldur ki anıñ diledügi nesneden (17) olavüz ve özimiz ḥor idüb bu ‘ālemde ehl-i hevādan **40b** (1) perhīz üzere olub ḫiẕmet kemerin meyānımıza baġlayub (2) mekārim-i aḫlāḳ ile özimiz tezyīn idevüz ve Ḥaḳ Te‘āla (3) ḥażretiniñ emrini dā’imā ta‘ẓīm ḳılub fermānına boyun virevüz (4) ve cem‘ maḫlūḳuna müşfiḳ ü mihribān olub maḫlūḳdan (5) her cefā ki gele aña cānla rāżı olub ḳabūl (6) idevüz ve ṣabır siperini ṭutmaḳ içün ġayret ḳuşāġın (7) ḳuşānub duravüz ey ṭālib-i Ḥaḳ sen daḫı bu ṣıfatlarla (8) muttaṣıf olub nefsiñ şiddettini ṣabır berekātıyla yeñüb durasın (9) ve tehevvür-i nefsi dilden izāle idesin tā kim şeyṭān-ı la‘īn anıñ (10) sebebiyle levḥ-i dile yol bulmaya ve seni murādından ayrub (11) melūl ḳılmaya ve her ne cefā kim saña Ḥaḳdan gele aña taḥammül (12) idesin görmez misin Resūl-i Ekrem ve Ḥabīb-i Mükerrem ṣall (13) allāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretine Ḳureyş sefīhleri netdiler ki (14) ol Sulṭāna envā‘ cefālar itdiler ve mübārek başını (15) yarub ḳānlar aḳıtdılar böyle iken yine cümlesine ṣabr (16) idüb eẕā vü cefālarına taḥammül eylerdi ve yine anlar içün (17) du‘ā-yı ḫayr idüb *allāhümme’hdi kavmī feinnehüm lāya‘lemūn*[70] **41a** (1) dirlerdi ve her ne deñlü ḳavmi cefā etseler ol yine kendi (2) özin tevāżu‘ u meskenetden dūr etmezdi hemān ne deñlü (3) aña cefā etseler hemān ol yine anıñ muḳābelesinde ṭā‘ati (4) ziyāde idüb anı öz cānına minnet bilürlerdi ve bunlara (5) şerle du‘ā etmezlerdi anıñçün Ḥaḳ Te‘āla ḥażretleri (6) Ḳur’ān-ı ‘Aẓīminde *inneke le’alā ḫulukin ‘azīm*[71] buyurub anı medḥ (7) iyledi çün Resūl-i Ḫüdā ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem Ḳureyş (8) süfehāsından envā‘

[69] **Allâhümme ehyini miskinen ve teveffeni miskinen vehşurni fi zümretil mesakini:** *"Allahım bana miskin olarak hayat ver, (canlandır) miskin olarak canımı al, beni miskinler zumresiyle dirilt."* Hadis.
[70] **Allâhümme'hdi kavmî feinnehüm lâya'lemûn:** *"Allah'ım sen benim kavmime hidayet et. Çünkü onlar (bir şey) bilmiyorlar."* Hadis.
[71] **İnneke le'alâ hulukin 'azîm:** *"Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."* Kalem, 68/4.

meşaḳḳatler geçüb belāya mübtelā oldı (9) bunlarıñ cümlesine ṣabr u taḥammül idüb ḫuṣūṣā Ḥabīb-i (10) Ḫüdā iken bu deñlü derd ü miḥnet çekdi ve *beni yā Rab* (11) *miskinler ile ḥaşr eyle*[72] diyü du‘ā iyledi pes ‘āḳil olub (12) ḳurb-ı Ḥaḳḳa vuṣūl ṭaleb idenlere bu du‘āda ve çekdigi (13) belāda çoḳ dürlü ḥikmet var idügün ‘ayn-ı tefekkür ile (14) arayub bula zīrā bu dünyā-yı bī-beḳāda her ne deñlü derd ü miḥnet (15) vārid olursa cümlesine cān u dilden boyun virüb (16) ṣabr ide ve niçün böyle ḥāle mübtelā olduḳ dimeyevüz (17) hemān öz nefsi ḫāk ile yeksān idüb miskīn idevüz **41b** (1) ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ maḫlūḳı arasında bir mūr-ı ża‘īf gibi olub (2) bir şaḫṣa ḥaḳāret göziyle baḳmayavüz ve her ḥāle taḥammül idüb (3) şükr idevüz ve [73] idenleriñ muḳābelesinde iylik eylemege (4) ‘ādet idinevüz ve ehl-i īs̱ār olub himmet bābını herkese (5) küşāde ḳılavüz ve elde olanı dirīġ etmeyüb ehl-i iḫlāṣ (6) olmaġa sa‘y idevüz ve ḳavlimiz ile fi‘limiz berāber idevüz (7) ve ehl-i edeb olub ve ehl-i edeb ẕümresinden olavüz (8) edeb daḫı iki dürlüdür biri ḫalḳla edebdir biri Ḥaḳla (9) edebdir ḫalḳla olan edeb ḫod[74] ma‘lūm Ḥaḳla olan (10) edeb oldur ki Ḥaḳḳıñ bir dürlü ḥikmetine ḳarışmayub ḥükmünden (11) i‘rāż etmemekdir ve niçün şu şöyle oldı bu böyle oldı (12) dimemekdir *la yus’elu ‘ammen yefa’lu ve yefa’lu-llahu mā yeşau ve yahkumu* (13) *mā yuridu*[75] ol cümle sā’ildir aña kimse sā’il olamaz ol (14) diledügin işler ve murād etdügine ḥükm ider bize hemān gerek (15) olan emrine imtis̱āl idüb ḥükmüne rıżā göstermekdir (16) yoḫsa Ḥaḳ Te‘ālanıñ ‘acā’ib işlerine su’āl etmek (17) ḫaṭā-yı maḥżdır ve ḫalḳla olan edebdendir ḫalḳa ululanmayasın **42a** (1) ve māl ü erzāḳlarına ṭama‘ etmeyesin ve ḫalḳı cehāletden (2) ba‘id olasın ya‘ni anları teçhīl etmeyesin

2.2.2.7. Faṣl-ı Sābi‘

(3) *Veleḳad kerremnā*[76] sırrı beyānındadır ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün (4) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla cem‘ maḫlūḳa ol emāneti ‘arż eyleyüb (5) teklīf itdi ve cinsiyyet-i eşyāyı beyān itdi kim ve dedi (6) anı daḫı ḳudretiyle emāneti ḳabūl ideniñ göñül levḥına (7) naḳş iderem diyü ḫaber virdi cümle maḫlūḳ anda (8) cinsiyyet-i eşyāyı

---

[72] *“Yâ Rabbî! Beni fakir olarak yaşat, fakir olarak öldür, mahşer gününde fakirlerle haşreyle!”* Hadis-i şerifine telmih yapılmıştır.
[73] Okunamadı.
[74] "Hod" kelimesi خ harfiyle yazılması gerekirken metinde ح harfleriyle yazılmıştır. Bütünlük açısından kelimenin orijinal hâline sadık kalınarak خ harfi ile gösterildi.
[75] **La yus’elu ‘ammen yefa’lu ve yefa’lu-llahu mâ yeşau ve yahkumu mâ yuridu:** *"Allah yaptığından sorumlu tutulamaz, O dilediği şeyi yapar ve istediği şeye hüküm verir."* Hac Suresi 14. ayetten iktibas olan bir ifade.
[76] Bk. dipnot 28.

gözedüb emāneti ḳabūlden āyā itdiler (9) ammā insān ‘aḳılla iẕ‘ān idüb bildi kim Ḥaḳ Te‘āla kendi (10) emānetinden ba‘id olmaz ve naẓarından anı dūr ḳılmaz (11) ve böyle hey’et-i zībāyı Ḥażret-i Ḥaḳ kendi ma‘rifetinden (12) ḫālī ola diyü rıżā virmez ve kendi civārından emāneti (13) ḳabūl ideni dūr etmez ve beyhūde yire anı vāde diyü eylemez (14) ve bir an naẓar-ı Ḥaḳdan ġayrı yere gitmez pes insān bunları (15) çün böyle iẕ‘ān itdi emānet ḳabūlüne rıżā göster diyü (16) boyun virdi anıñçün adı ẓalūm u cehūl oldı (17) lakin emāneti ḳabūl itdiği vaḳit sırrıyla getürmege ḳabūl itdi **42b** (1) ve anı getürmege anıñla cür’et ḳıldı yoḫsa ḳalbi ile[77] (2) yoḫsa ḳalbi ile anı getürmege ḳabūl etmedi zīrā (3) bildi kim ḳalbiyle getürmege mümkün degildir ve cism aña (4) müteḥammil olmaz anıñçün ḳalb diyü aña ad virdi (5) ve sırrıyla anı ḳabūl etdügiçün ‘azīz ü mükerrem oldı nitekim Ḥaḳ (6) Te‘āla Ḳur’ān-ı ‘Aẓīminde beyān idüb buyurur *veleḳad* (7) *kerremnā benī ādeme vehamelnāhum fī-lberri velbahri verazaknāhum* (8) *mine-ttayyibāti vefaddalnāhum ‘alā kesīrin mimmen halaknā* (9) *tafdīlān*[78] āyet-i kerīmesi aña işāretdir ve Ḥaḳ Te‘āla medḥ (10) itdigi sırr-ı insāndır cism-i insān degildir zīrā ḥażret-i (11) Ḥaḳ her ne kim insāna ‘ālem-i ezelde iḥsān iyledi sırr-ı insāna (12) etmişdir görmez misin yerler ve gökler ve ṭaġlar ve çöller (13) ve cem‘ maḫlūḳāt u mevcūdāt ṭāḳat getürmedikleri (14) nesneye insān anı getürmege cür’et iyledi zīrā insān (15) kendi sırrını iẕ‘ān idüb anıñla bildi anıñçün (16) emānet-i Ḥaḳḳa boyun virdi ve ḳurb-ı Ḥaḳḳa ḳarīb (17) ve cümleden şerīf oldı ve ḳalb-i insāna naẓar verib el‘izzeti **43a** (1) anda ḥāżır idügüne ol cihetdendir ve insānıñ şerefini (2) ḥużūr-ı Ḥaḳda bāṭın iledir ẓāhir ile degildir ve cem‘ (3) ḥikmet kim cānib-i Ḥaḳdan insāna i‘ṭā olunmuşdur cümlesi (4) sırr-ı insāna olmuşdur anıñçün keramet-i ‘uẓmā ve velāyet-i kübrā (5) ḳalbinde ẓuhūra gelür cism-i insānda degildir görmez misin (6) ḥikmet-i Ḥaḳḳa nā’il olanlar sırr-ı ḳalb ile nā’illerdir (7) ve cem‘ ḥikmet ḳalbden mütevellid olur zīrā Ḥaḳ Te‘āla (8) ‘ālem-i ezelde bunca ḥikmetler ki vaz‘ etmişdir (9) insān ol ḥikmetlerin cümlesine sülūk etmekle nā’il (10) olur ve on sekiz biñ ‘ālemi sırrından müşāhedeye (11) getürmeye ve ḳalbiñ varlıġını insān bilmege ve ḳurb-ı (12) Ḥaḳda ‘izzet ü şerefinden ḥāṣıl olur ve sırr-ı (13) ḳalbindir ve ne ḥikmetler andan ẓāhirdir cümlesin tamām (14) iẕ‘ān ider ve nūr-ı Yezdān ne cihetle żiyā’ verir (15) anı

[77] Müellif, "yohsa kalbi ile" ifadesini bir alt satırda tekrarlamıştır.

[78] **Velekad kerremnâ benî âdeme vehamelnâhum fî-lberri velbahri verazaknâhum mine-ttayyibâti vefaddalnâhum ‘alâ kesîrin mimmen halaknâ tafdîlâ(n)*:*** *"Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."* İsrâ, 17/70.

görür ve envār-ı ḳudsla ḳalb ne vechle münevverdir (16) anı ‘ayāna getürüb kemāliyle bile ve ṣıfāt-ı teḫalluḳū didigi (17) ḫalḳ ile ṭālib-i Ḥaḳ kendi özin zeyn ide **43b** (1) ve bāṭınını ẓāhire uydura ya‘ni şerī‘at ile ma‘mūr ide (2) ve bāṭındaki sırrına irişe ve ẓāhirde ‘ilm ve ḥilmle ve luṭf u (3) kerem ile ve ṣabr u sükūn ile özin mevṣūf ide ve aḫlāḳ-ı (4) ḥamīde pīşe idinüb ḫalḳla anıñla mu‘āmele eyleyüb dā’imā (5) bu evṣāf ile mevṣūf ola tā kim sırr-ı ḳalbe vāḳıf ve ‘ilm-i (6) ġa’ibe kāşif olub özin özine irişdirmiş ola ve (7) ḳalbiñ ili ve memleketi saña rām ola ve murādını anda seyr ü temaşāya (8) getürmege çalışa çün sırrını kemāliyle bile pes velāyet-i kübrā (9) göñül levḥında muḳarrer olub andaki esrārını bilüb ḫıfẓ (10) ide

2.2.2.8. Faṣl-ı S̲āmin

Cism ili dimesiniñ z̲ikr-i beyānındadır (11) ey sālik-i rāh-ı Ḫüdā çün kim Ḥaḳ Te‘āla ‘azze ismi ‘ālem-i ezelde (12) insānı ḥüsn ṣūretde yaratdı ve anı envā‘ ḥikmet ile (13) mevṣūf ḳıldı ve cümleden anı benām itdi ve aña ta‘ẓīm (14) içün melā’ike secde ile emretdi pes sırr-ı insāna ve ol (15) ḥikmete bu cismi ẓarf iyledi pes sırr-ı insān cism-i ṣūreti (16) üzere var olub cism aña ẓarf idügüne Resūlullāh ṣallallāhu (17) ‘aleyhi ve sellem ḥażretleri *halākāllahu ādeme alā sūretihi*[79] buyurduḳları **44a** (1) aña işāretdir zīrā her insānıñ bāṭında bir ili vardır (2) ve bu ṣūret gibi bir ṣūreti daḫı vardır anıñçün insānıñ (3) içerüsine cism ili dendi cism ili ve sırr ili ve ṭabi‘at (4) ili ve ḳalb ili ve bāṭın ili dirler ve her insān kendi iline (5) sülūk ide diyü Ḥaḳ Te‘āla yol ḳomuşdur ve bu şey-i ḳalīl (6) cism içine dünyā vü māfīhāyı ṣıġdırmışdır ve bu ḫaber-i (7) ḥikmet anlardan mā‘adā ḳomuşdur tā kim herkes kendi sırrı (8) seyrine yol bula ve ḳulluḳ ile aña irişüb anıñla (9) bilişe ve bāṭınını müşāhede maḳāmına getüre ve kendi (10) sırrına ve memleketine vāḳıf olub mālik ola zīrā (11) Ḥaḳ Sübḥāne ve Te‘āla herkesiñ cismini bir ulu vāsi‘ memleket (12) ḳıldı ve ẓāhir ‘āleminde eşcār u aḥcārıñ ve āb-ı revānıñ (13) ve ḥayvān u nebātıñ mis̲ālini anda ḫalḳ iyledi ve bāṭın (14) ilinde olan ḥikmetiñ mis̲ālini ẓāhirde yaratdı ve cism-i (15) insān ẓarf olduġı ṣūretiñ dīdesi vardır ve ol(16) dīdeyi bunca eşyāya mestūr etmişdir pes Ḥaḳ Te‘āla (17) bāṭın ilinde vaz‘ etdügi ṣūretiñ taṣarrufuna bir cism daḫı **44b** (1) ḳomuşdur tā kim bu cism ḳalbini gezdüre ve aña cān u rūḥ (2) ıṭlāḳ olunur ve ol bu cism ḳalbiniñ leṭāfetindedir (3) ne içerü ne ṭaşrasındadır ve insān tesmiye olunan (4) oldur ġayrı degildir pes çünkü bildiñ her ademiñ ẓāhir (5) ṣūreti gibi bāṭında daḫı bir ṣūreti anıñ gibi vardır (6) Ḥaḳ Te‘āla vaz‘

[79] **Halâkâllahu âdeme alâ sûretihi:** *"Allâh âdemi kendi sûreti (sıfatları) üzerine yaratmışdır."* Hadis.

eylemişdir imdi herkese lāzımdır ki kendi (7) özine sülūk idüb ol ṣūretiñ dīdesine irişe (8) ve kendi özinde anı küşāde etmege sa‘y ide ve ṭā‘at (9) u ‘ibādet ile anı nūrlandıra ve ol dīde ile kendüye (10) iḥsān olunan memleketiñ vüs‘atini göre ve kendüye Ḥaḳ (11) Te‘āla virdigi ḥikmetleri iẕ‘ān ide ve ol derd içün (12) bu ‘ālemi terk ide ve gözyaşın ırmaġ idüb aḳıda (13) ve her belāya ve cefāya müteḥammil ola ve bile ki herkesiñ murād (14) u maḳṣūdı kendi özi özindedir anıñçün evvel (15) gelenler ma‘ṣiyet marażından ṣaḳındılar ve leyl ü nehār(16) özin tenvīr içün çalışub dürüşdiler

2.2.2.9. Faṣl-ı Tāsi‘

(17) Nefs ḳaç isimle tesmiye olunması beyān ider ey sālik-i **45a** (1) rāh-ı Ḫüdā çün Ḥaḳ Te‘āla insānı yaratdı ve cism-i (2) ḳalbini aña giydürdi pes Ḥaḳ Te‘āla ḥażretine dā’im ḥamd (3) idüb ve ḳıyām u ḳu‘ūd itdikçe aña şükr ide ve saña (4) murādını şerḥ ü beyān ḳıla diyü nefs virdi ve nefse (5) birḳaç ṣıfat-ı meẕmūme virdi tā kim nefs anıñla ḳavī (6) ola ve cism-i insān umūr-ı dünyāya niyām olub ni‘met-i Ḥaḳḳı (7) yiyüb içdikçe nefs hevā vü hevesde ola ve nefsle insān (8) aġlayub güle ve oturub ṭura ve Ḥaḳ Te‘ālanıñ (9) fermānını yerine getüre pes nefs-i insān birḳaç isimle tesmiye (10) olundı **evvelki** ismi emmāredir ve bu kāfir nefsidir (11) anı Ḥaḳ Te‘āla emmāre ismiyle tesmiye iyledi ve bu nefs dā’imā (12) şerle ve sū’ ḥāl ile emr ider kemā Kālellāhu Tealā (13) *inne-nnefse leemmāratun bi-ssū-i*[80] **ikinci** ismi levvāmedir (14) ve bu ehl-i şer ve ehl-i fesād lafẓıdır Ḥaḳ Te‘āla cem‘ fesād ehlini (15) nefs-i levvāme ile mevṣūf etmişdir ve bu nefs daḫı birḳaç (16) ṣıfāt ile muttaṣıf olmuşdur ve ol ṣıfātlardan biri (17) ṣıfāt-ı şeyṭānetdir ve biri ṣıfat-ı ḥayvāniyyetdir ve bu **45b** (1) ṣıfāt ile mevṣūf olan insānıñ ḥāli ḥile vü ḫud‘adır (2) ve ḫalḳı meẕemmet idüb rencide-ḫāṭır etmekdir ve ekl (3) ü şürbi sevmekdir **üçüncü** ismi mülhimedir bu daḫı (4) ‘avām mü’mīnin nefsidir bu nefs-i mütelāşidir gāh olur ki (5) ḫayra teveccüh ider gāh olur şerre meyl ider gāh nef‘a (6) ve gāh żarra mā’il olur gāh Ḥaḳḳıñ fermānına rām olub (7) rıfḳ üzere olur gāh andan ‘udūl idüb şerr ü fesada (8) raġbet itdirir nitekim Ḥaḳ Te‘āla Ḳur’ānda ḫaber virüb buyurur (9) *fe-elhemehā fucūrahā ve takvāhā*[81] ve nefs-i ḥārredir tizdir uġradıġı (10) yeri ateş gibi yaḳar ġāyet ile nebtīzdir ve nefs-i ẕātında bir

[80] Vemâ uberri-u nefsî **inne-nnefse leemmâratun bi-ssû-i** illâ mâ rahime rabbî inne rabbî gafûrun rahîm(un)**:** *"Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir, dedi."* Yusuf, 12/53.

[81] Ve nefsin vemâ sevvâhâ **fe-elhemehâ fucûrahâ ve takvâhâ** kad efleha men zekkâhâ: *"Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir."* Şems, 91/7-8-9.

(11) ıssıcaḳ rīḥdir ve çün bir kişi nefse mensūb ola ol kişi (12) ḥamāḳat u cehālet ü sefāhat ve ġażab u ḥiddet ile mevṣūf (13) olur şehevāta esīr olur ve çün bir insān ruha (14) mensūb olur ol kişiniñ ṭabī‘atı mülāyim ve ḳalbi selīm (15) ve ḥalīm ü ḫulḳı kerīm olub dā’im şükr idici olur ve (16) ḥayā-kānı ve ṭatlu kelām söyleyici ola ve dā’im ‘amel-i ṣāliḥ (17) işleye ve ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere sābit ola **dördüncü 46a** (1) ismi muṭma’inedir ve bu nefsiñ ḥāli dā’imā fażl-ı hüner (2) işlemekdir ve mezīd-i ‘ilm ve ḥilmdir ve ṭālibi murāda ḳandırmaḳdır (3) ve herkese iyilik iylemek dile ilḳā eylemekdir ve ḫayra rehber (4) olub ḫıṣāl-ı ḥamīde irişdirmekdir ve muḥabbeti dilde kemāle (5) getürmekdir çün sālik bu maḳāma ire ve nefsini bu ṣıfāt (6) ile muttaṣıf ide pes ol ṣalāhiyyet mertebesine ire ve ḳurb-ı (7) Ḥaḳ taḥṣīl idüb ve muḫāṭıb bāri olub Ḥaḳ Te‘āla (8) andan rāżı ola nitekim Ḳur’an-ı ‘Aẓīmü’ş-şānda *yā eyyetuhā-n* (9) *nefsu-lmutme-inne irci’ī ilā rabbiki rādiyeten merdiyye*[82] (10) buña ḫiṭābdır ve bunlardan mā‘adā nefsiñ dört dürlü (11) ṣıfātı vardır anlardan biri olan evliyā olur anıñçün (12) ṭālib-i Ḥaḳḳa lāzımdır kim bu dört dürlü ṣıfātı kendüden (13) izāle eyleye ve dā’imā bu ṣıfātlardan ḥaẕer üzere ola (14)

2.3. Derkenarlar

3b bāb-ı evvel esmādan bunun ẕikri nefs-i emmāre ibtidāen kelime-i tevḥīddir İbn-i Mıṣrī **bāb-ı ṯānī nefs-i levvāme** ismi min’el-esma’ül … İsm’ül-celāl İbn-i Mıṣrī	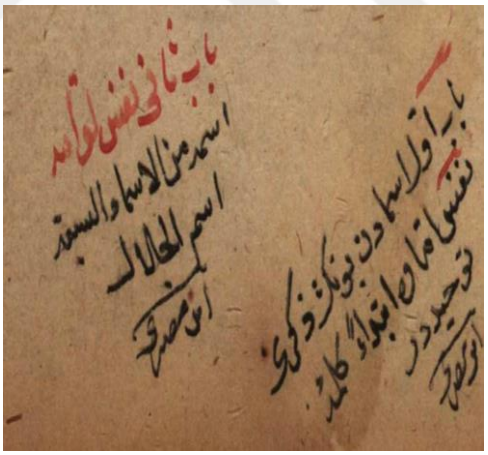

[82] **Yâ eyyetuha-nnefsu-lmutma-inne irci’î ilâ rabbiki râdiyeten merdiyye(ten):** *"(Allah şöyle der:) "Ey huzur içinde olan nefis!" "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!"* Fecr, 89/27-28.

4a **bāb-ı s̲āli̲s̲ nefs-i mülhimedir** bunun ismi Hūdur	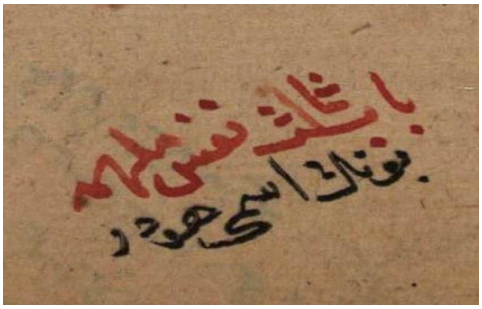

4b **… sırra buyurmuşlardır** esrarı bilürler ölmezden evvel ölürler … Mevladan olurlar hū isminin z̲ākirleri … bu maḳāma gelen ‘āşıḳ bu ilāhiniñ tekrarıyla kendini teselli ide fefehm … Allāhdır hem-rāhı inan bu söze vallāhi ḥicābsız görür Allāhı hū isminin z̲ākirleri	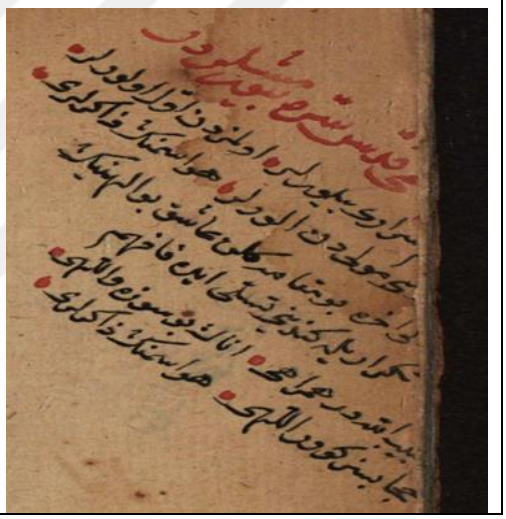

4b **bāb-ı rābi‘ nefs-i muṭma’inne** esması Ḥaḳ manṣūriyye maḳāmıdır İbn-i Mıṣrī	

4b say ilm-i esrār vāḳī ola	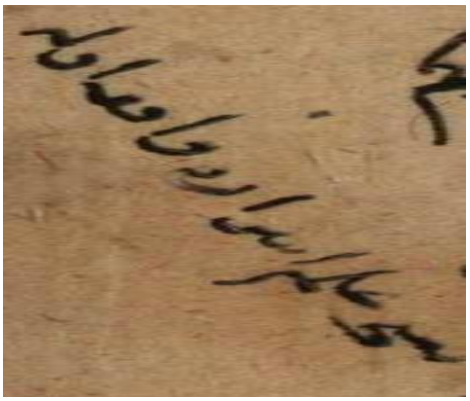

6b ve bu faṣl dördüncü bābın faṣıllarıdır kātib evvelden ġalaṭ olmuşdur kātib-i s̱ānī ise ḳable'l-muṭāla'a taḥrīr etmişdir ma'ẕūrdur diyü İbn-i Mıṣrī Şeyḫ Aḥmed Efendiniñ kendi ḫaṭṭıyla taḥrīr iyledigi nüsḫadan bu minvāl ḫaşiyesinde mez̲kūrdur	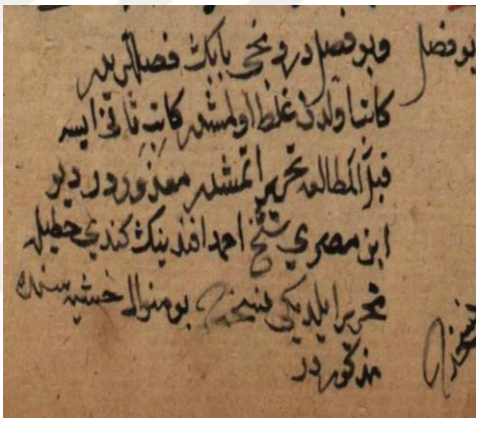

6b bu fasl istinsāḫ olunan nüsḫadan yazılmamış bilinmez ki kātibden sehv olmuş yoḫsa keşf-i esrara müte'allīk olmaġla terk olunmuş	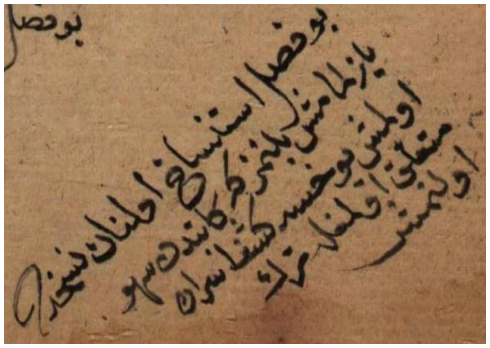

7a tertīb-i fuṣūlde bu mahalde daḫi ġalat vardır lakin bu ġalat yazandandır zīrā muṭāla‘asın tahrīr itdik diyü İbn-i Mışrī ẕikr etmişdir	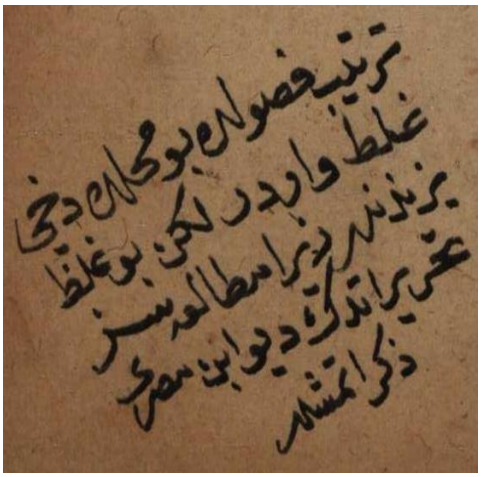

8a bu maḳāle çendan müstaḥsen görünmez zīrā sulṭān-ı güzīn ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyururlar ki ed-dīn‘ü-naṣiḥat her ne ḳadar ḫalḳ naṣiḥat ḳabūl etmezlerse yine naṣiḥat etmek münāsipdir	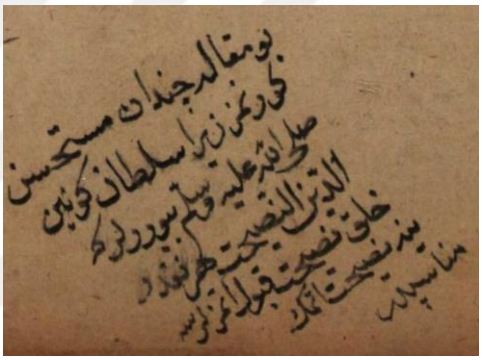

8b el-ḥaḳḳ-ı murr denilmişdir	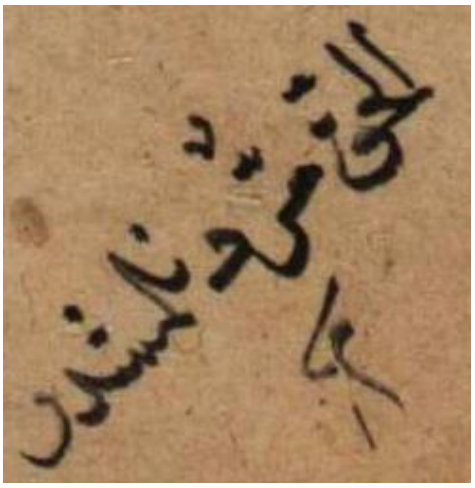

10b **nitekim** ḥadiṯ-i nebevīde vārid olmuşdur yenzil rabbenā külli leylehen ilessemā üddünyā	

12a **Ḫudā** Bilhail …[83] **Hüdā** Bilhail mühmeleti [84] min'el-hidāye	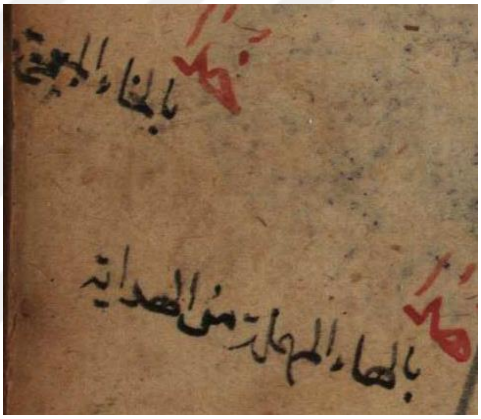

16a **dürre-i beyżā şeklinde**	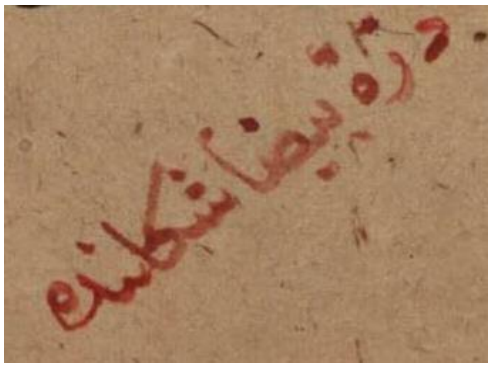

[83] Okunamadı.
[84] Okunamadı.

32a bundan murād olan cemīl ṣūret degil cemīl sīretdir ya‘ni maḥbūb yüzine naẓar eyleye dimek degildir bil ki Ḥaḳ Teālānıñ evliyāsı cemāline naẓar ile nur-ı cemāl-i Ḥaḳḳı müşāhede eyleye dimekdir ki murād meşāyihdir diyü İbn-i Mışrī ẕikr eylemişdir	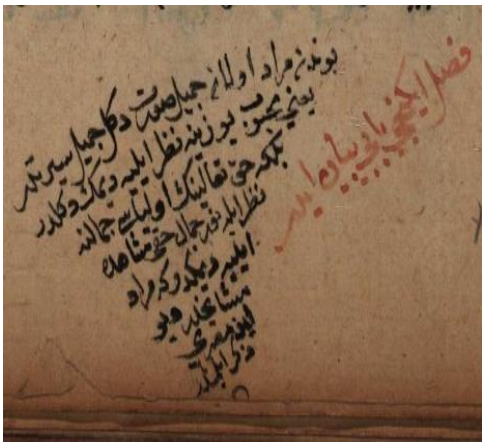

41a **lā men cihetü’l-mekān bel min cihẹti’n-naẓar** **İbn-i Mışrī**	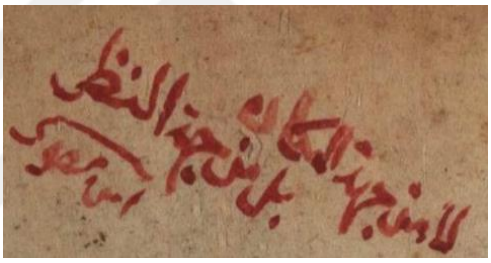

43a bu nefs ile Ḥaḳ Teālā Kur’ānda ḳasem idüb buyurur …[85] İbn-i Mışrī	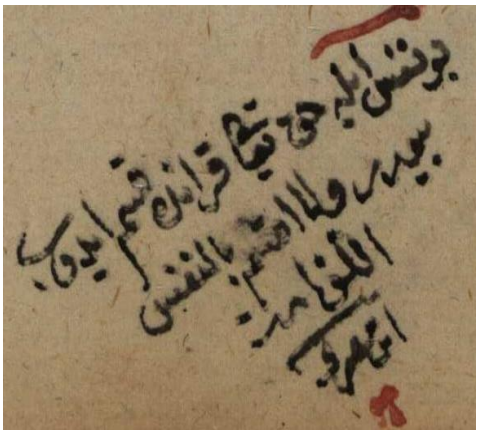

[85] Okunamadı.

SONUÇ

Bu çalışmada, Şeyh Ömer Efendi tarafından kaleme alınan Risâletü'l-Esrâr adlı eser, Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 3680 numaralı tek nüsha baz alınarak transkripsiyonlu metin hâlinde hazırlanmıştır. Bu nüsha 1b-91b varakları arasındadır ve harekesiz nesih yazı çeşidi ile yazılmıştır. Müellif, tasavvuf konusundaki düşüncelerini 39 fasıldan oluşan 4 babda toplamıştır. Eser içinde geçen ayet, hadis, beyit ve peygamber hayatlarından örnekler hem anlamı güçlendirmiş hem de nesri güzelleştirmiştir. Bu mensur eserlerde sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Eser içerisinde hayatına dair bilgi edinemediğimiz müellif için biyografik kaynak olarak önem arz eden tezkireler ve edebiyat tarihi kitapları detaylı bir şekilde taranmış fakat Şeyh Ömer Efendi'nin ismine rastlanılmamıştır.

Tasavvuf düşüncesinin teşkilatlanması ile ortaya çıkan tarikatların temel ilkesi ayrılığı ortadan kaldırıp Allah'a ulaşmaktır. Her ne kadar aynı gaye üzerinde yürünse de her tarikat kendine ait usul ve erkânı benimsemiş, kurallar oluşturmuştur. Uyguladıkları seyr ü süluk yöntemleri farklılık arz etmiştir. Risâletü'l-Esrâr adlı çalışmamızda ise seyr ü süluk aşamaları genel hatlarıyla anlatılmaktadır. Eserde seyr ü süluk yönteminin detaysız anlatılması ve mürşit silsilesinden herhangi bir isme rastlanılmaması eserin hiçbir tarikatla mukayese yapılamamasına neden olmuştur.

Çalışmamızda tasavvuf alanında yazılmış ilk eserlerden, 19. yy'a kadar olan önemli kaynaklara da değinilmiştir. Tasavvufun çeşitli konularında yazılmış olan bu eserlerin Osmanlı toplumunun tasavvuf konusuna bakış açısını ve verdiği önemi hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere küçük bir kaynak teşkil edecektir.

Risâletü'l-Esrâr, tasavvuf yoluna giren sufilere rehberlik edecek nitelikte bir eserdir. İleride, Şeyh Ömer Efendi, tasavvufi eserler, mensur eserler ve risaleler gibi çeşitli konular hakkında yapılacak olan çalışmalarda kaynak olarak kullanılmasını umut etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Ayverdi, İ. (2009). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (4. Basım). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Bardakçı, N. M. (2015). *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar* (1. Basım). İstanbul: Rağbet Yayınları.

Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (1. Basım). İstanbul: Anka Yayınları.

Cebecioğlu, E. (2010). *Tasavvuf Klasikleri* (1. Basım). İstanbul: Erkam Matbaacılık.

Çelebi, K. (2007). *Keşfü'z-Zunûn*, Cilt 2, (1. Basım). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (29. Basım). Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilçin, C. (2018). *Yeni Tarama Sözlüğü* (3. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kanar, M. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (1. Basım) İstanbul: Say Yayınları.

Kâşânî, A. (2015). *Tasavvuf Sözlüğü* (Çev. Ekrem Demirli) 2. Basım. İstanbul: İz Yayıncılık.

Kuşeyri, A. (2009). *Kuşeyri Risalesi*. (Çev. Dilaver Selvi). ? Basım. İstanbul: Semerkand Yayınları.

Namlı, A. (2001). *İsmail Hakkı Bursevi Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı* (1. Basım) İstanbul: İnsan Yayınları.

Ocak, A.Y. (2005). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler* (1. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öngören, R. (2010). Şeyh. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, s. 50. İstanbul.

Öngören, R. (2003). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ XVI. Yüzyıl* 2. Basım. İstanbul: İz Yayıncılık.

Soyyiğit, M. (2021). *Şeyh Ömer Efendi Risâletü'l-Esrâr 46-91 Yaprakları Metni*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Ş. S. (2017). *Kâmûs-ı Türkî* (6. Basım). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Uludağ, S. (2010). Şifâü's-Sâil. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, s. 141-142. İstanbul.

Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. Basım). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Yılmaz, N. (2007). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sûfiler, Devlet ve Ulemâ* 2. Basım. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

Yücer, H. M. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf 19. Yüzyıl*, 1.Basım. İstanbul: İnsan Yayınları.

3. TIPKIBASIM

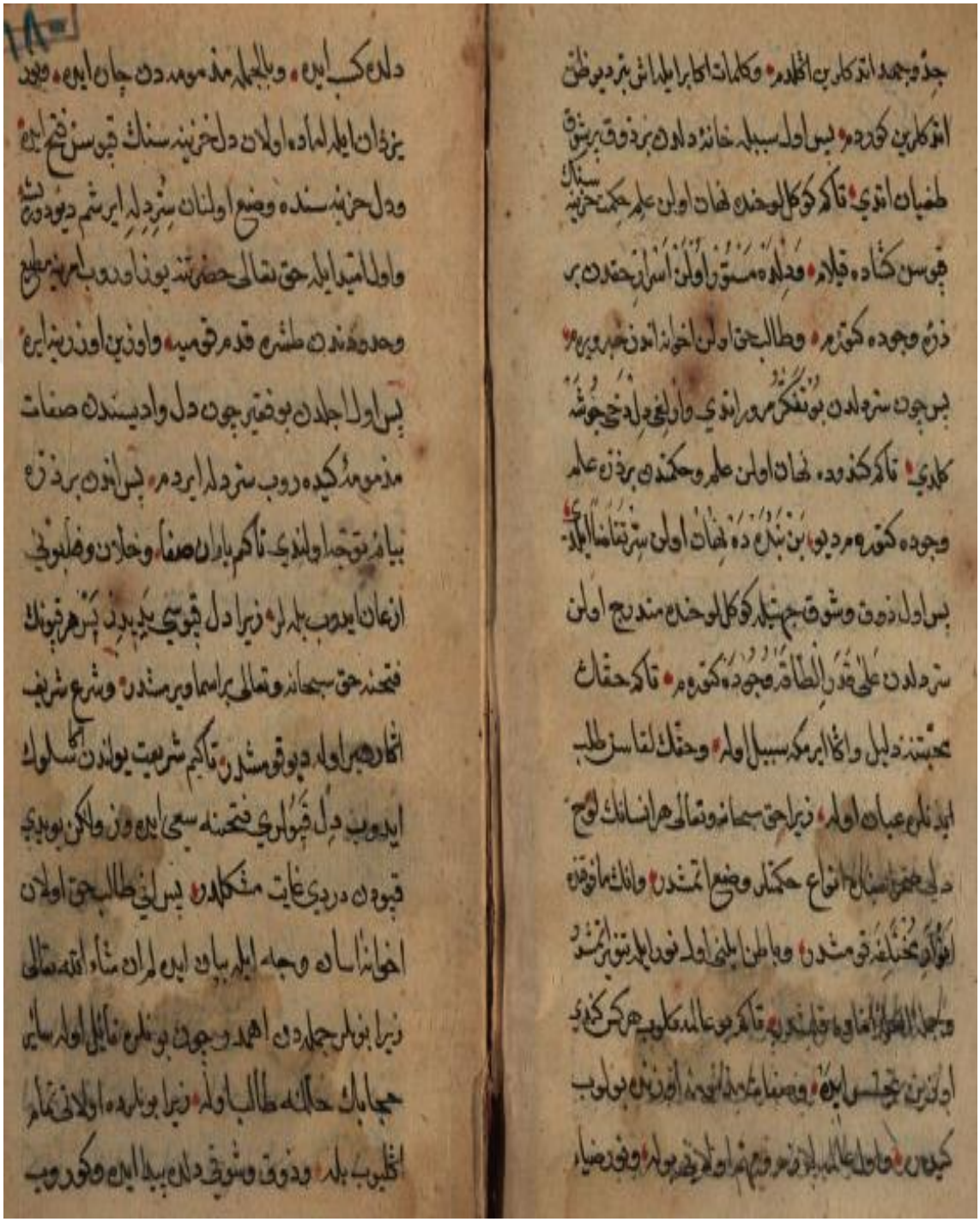

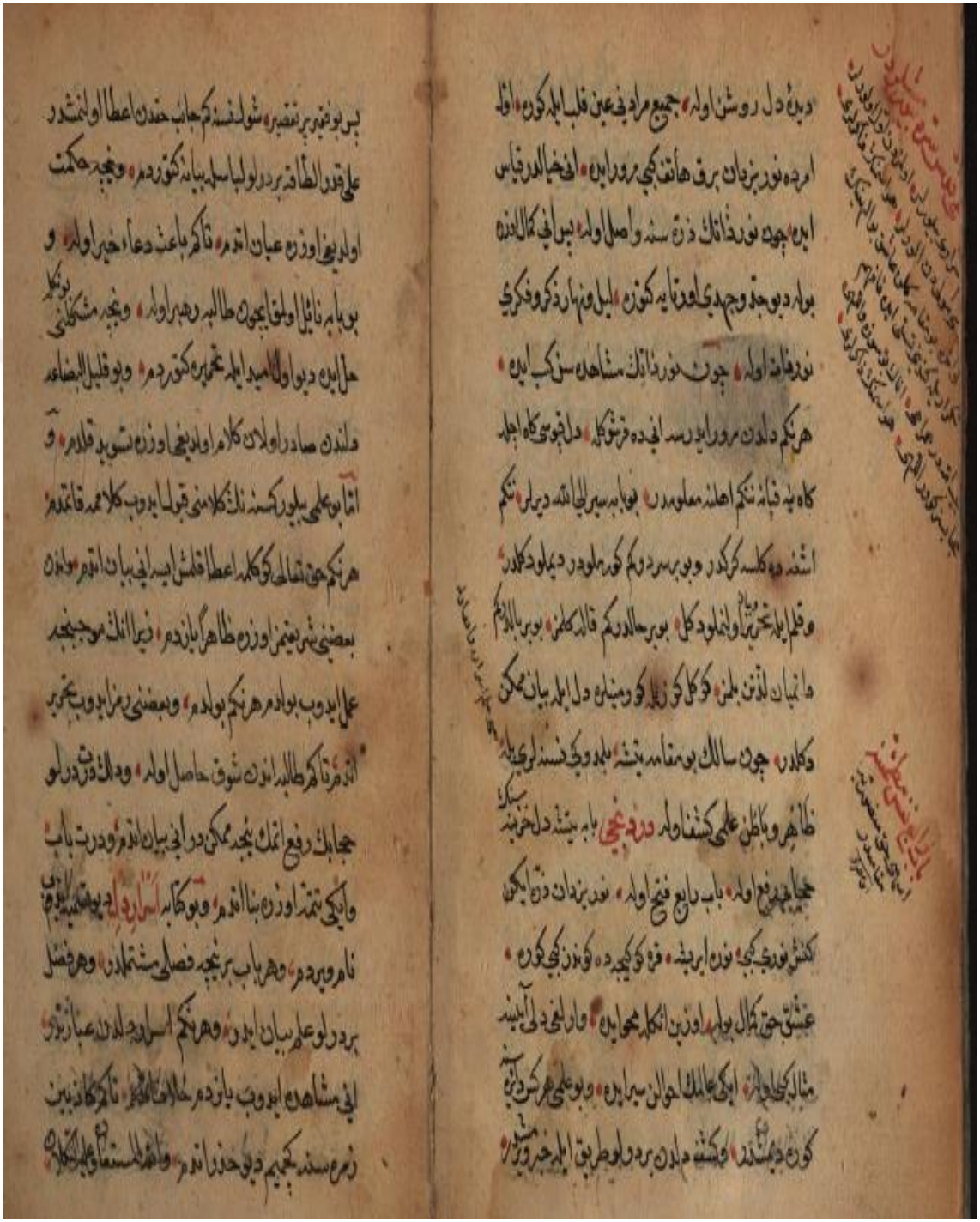

الباب الاول اولکی باب اون فصل اوزره مبنی در وهر فصل
نفس امّاره قهر یجون شریعتده نه عمل ایمک لازم ده در بیانی بیان ایدر
وحقک عظمت والوهیتی بیان ایدر تتمهٔ اولیا شول انسنه
دله خطور ایدر انی وبرزخ ایلنی بیان ایدر فصل اول ارشاد
وبیعت ذکر یدر فصل ثانی بو جهان ایله اخرتک ذکر یدر
فصل ثالث علم ظاهر عبادیدر فصل رابع علم عمل ایدوب نفسله
محاربه بیانیدر فصل خامس انسانک احسن هیئتا وزره خلق
اولدیغیدر فصل سادس انسان طاعتله حقه قرب وکاهلک
ایله اندن بعید اولدیغیدر فصل سابع حقه احسانه مقابله
شکر واجب اولدیغنک ذکر یدر فصل ثامن عضوانک دخی
حکمیله اولدیغنک بیانیدر فصل تاسع حقتعالی ذاتی وصفاتی
برجوب وبرنکه قادر اولدیغنک بیانیدر فصل عاشر
ایکنجی باب بیان ایدر الباب الثانی ایکنجی باب دخی اون فصلی
مشتملدر وهر فصل بر درلو علمک ذکر یدر وطالب حق
چون بو بابه نائل اولهٔ ایکنجی بابک فتحنه ارشد وکمک عبادیدر
ونور ذاتک نور وحدتی وغنک ذکر یدر فصل اول یعنی ایله
مجاهده بیاننده در فصل ثانی معتزلات کشفنک ذکرنده در

فصل ثالث کشفایکی نوع اوزره اولدیغنک بیاننده در
فصل رابع تخلق باخلاق الله صفاتنک عیاننده در
فصل خامس طالب حق عبادتده قوت دوقدوغنک ذکرنده در
فصل سادس مسکنت وتواضع ذکرنده در فصل سابع ولقد
کرمنا سرّی عیاننده در فصل ثامن جسم ایلی دیمه سنک
ذکرنده در فصل تاسع نفس قاچ اسمار تسمید اولنور
انک بیاننده در فصل عاشر نفسک صفات اربعه ذمیمه سی
بیاننده در الباب الثالث بو باب اوچنجی بابک ذکری در
واسم اولدن بر نوع علمک حکایتی وقلب نور ذاتک
بر تو یمک قبول ائمه سنک بیانی در وبو باب دخی اون
فصلی مشتملدر وهر فصل قرب قرب اولدیغنک شرحی
بیاننده در فصل اول نور ذاتک پرتوی ذکرنده در فصل
ثانی توکل بیاننده در فصل ثالث بو یولده رهبر لازم
ایدیکی بیاننده در فصل رابع توبه ایدوب ذکره اشتغال
لازم ایدیکی بیاننده در فصل خامس نور ذات قلبه نقش
اولدیغی بیاننده در فصل سادس توکل وتفویض وتسلیم
لازم ایدیکی بیاننده در فصل سابع قلب انسانی علم الاسرار

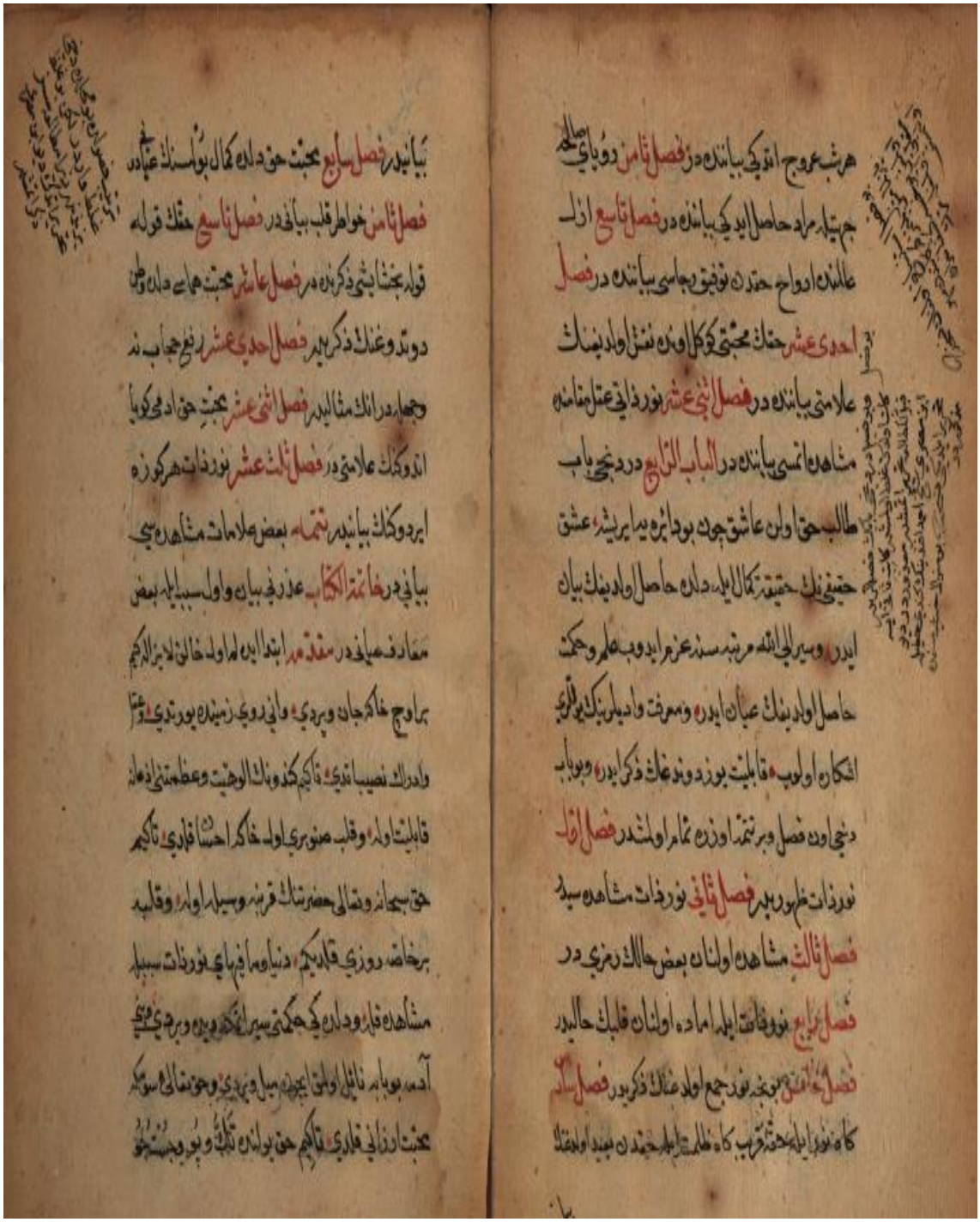

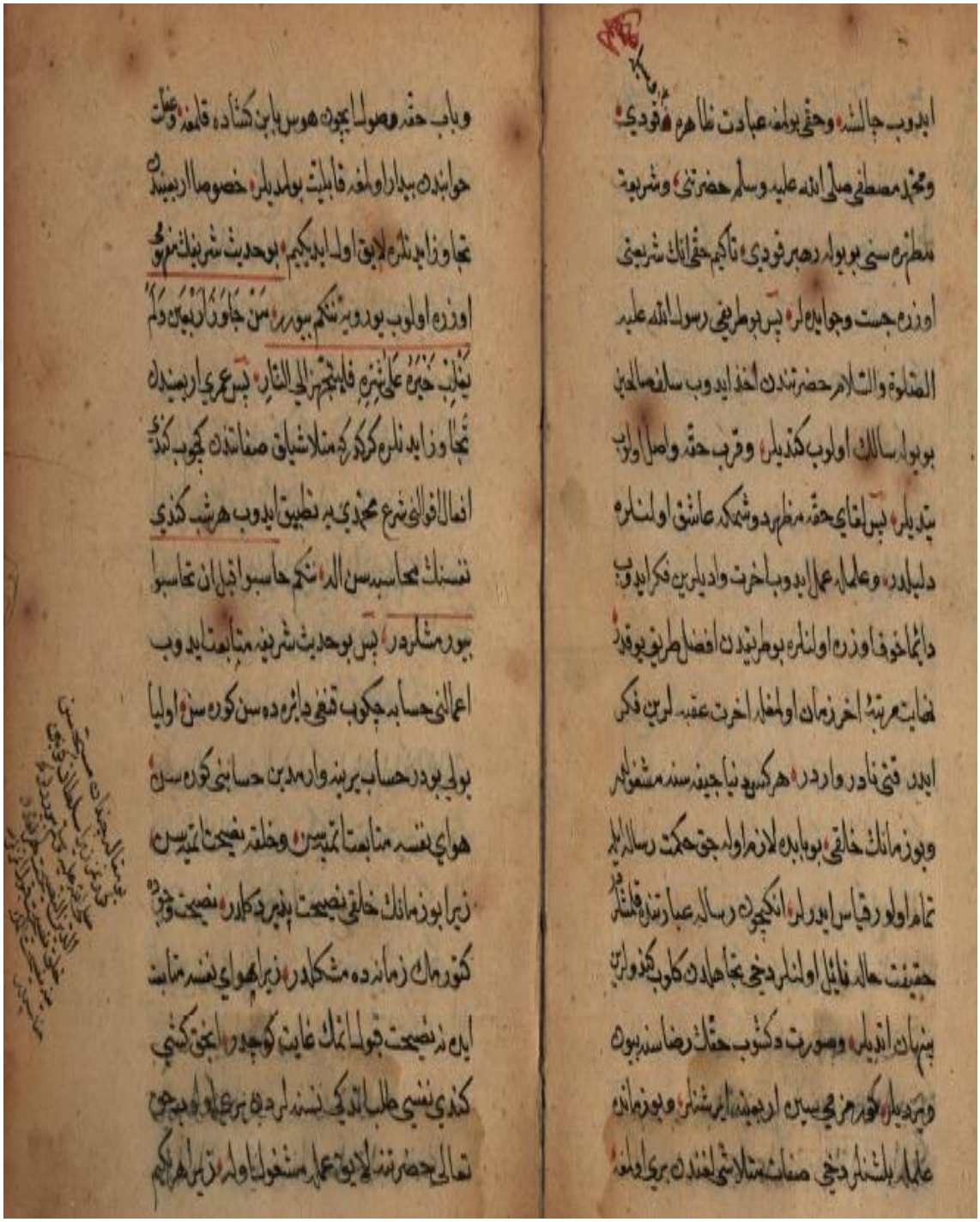

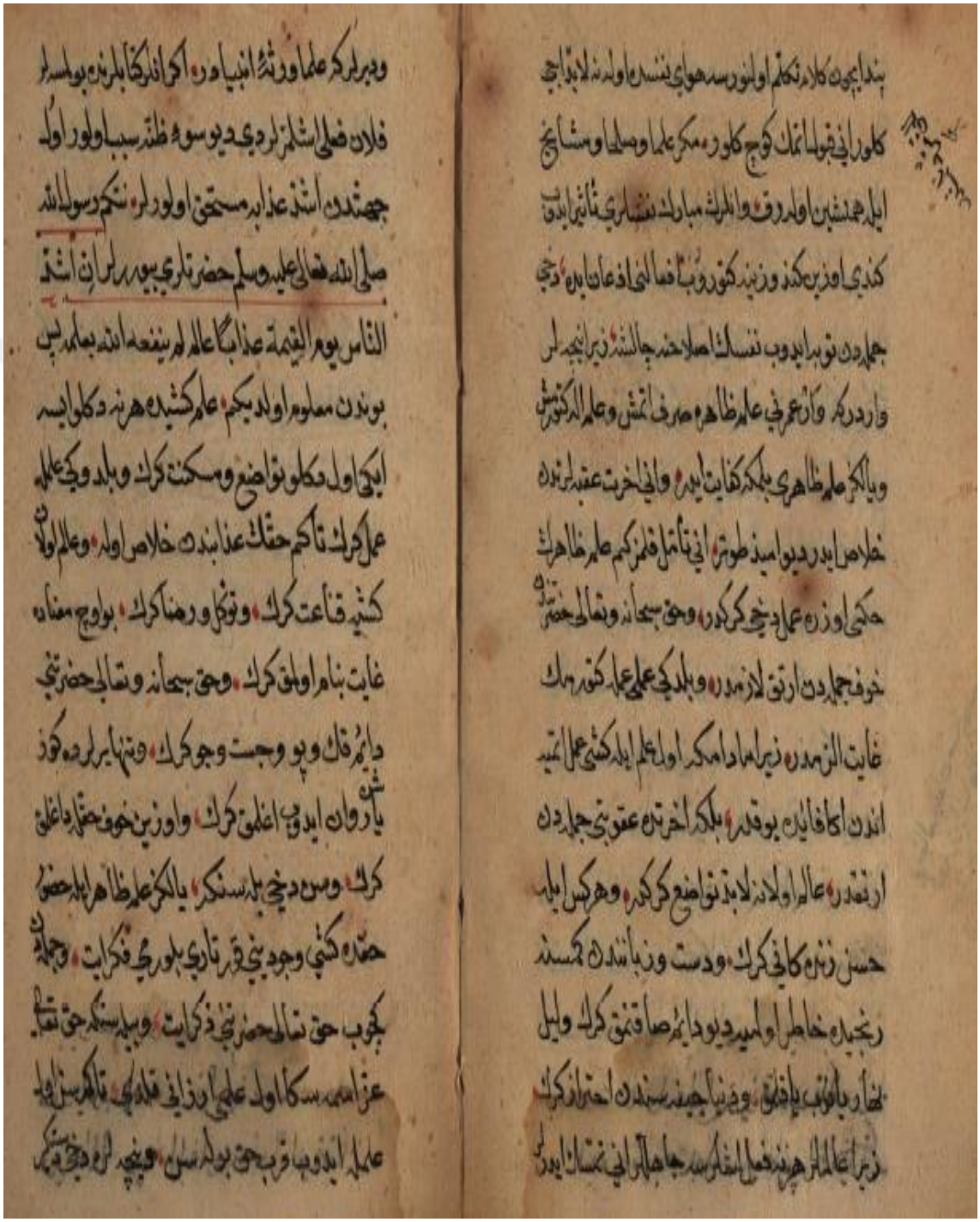

بند ایچون کلام تکلم اولنور سه هوای نفسنه اولدیغنه لایق
کلور ایسه قبول ایتمک کوچ کلور مکر علما و صلحا و مشایخ
ایله همنشین اولدرق و انلرك مبارك نظرلرینه تأثیر ایدوب
کندی اوزین کندو زینه کتورو ب فعالنی اذ عانا یدیکی درجه
جهلدن توبه ایدوب نفسك اصلاحنه چالشه زیرا بیچه لر
واردرکه واز عمرنی علم ظاهره صرف ایتمش و علم الکتوبش
ویالکز علم ظاهری بلکه کفایت ایدر و انی اخرت عقبه لرینده
خلاص ایدر دیو امید طوتر انی تأمل قلمزکم علم ظاهرك
حکمی اوزره عمل دخی کرکدر و حق سبحانه و تعالی حضرتنده
خوف جهلدن ارتق لازمدر و بلدیکی علمی عمل کتورمك
غایت لازمدر زیرا مادامکه اولعلم ایله کسبی عمل ایتمیه
اندن اکا فایده یوقدر بلکه اخرتده عقوبتی جهلدن
ارتقدر عالم اولانلر لابد تواضع کرکدر و هرکس ایله
حسن زنده کانی کرك و دست و زبانندن کمسنه
رنجیده خاطر اولمیه دیو دائما صاقنمق کرك و لیل
نهار یا توب یا قلق و دنیا جیفه سندن احتراز کرك
زیرا عالمك هرنه عمل اشکاره جاهلك انی کسنه ایدر

و بیلرکه علما ورثهٔ انبیادر اکر انلرکا بلرنده بو اسرار
فلان فعلی اشلمز لردی دیو سوء ظنه سبب اولور اول
جهتدن اشد عذابه مستحق اولورلر نکم رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بیورمشلر ان اشد
الناس یوم القیمة عذابا عالم لم ینفعه الله بعلمه پس
بوندن معلوم اولدیکم علم کسبنده هرنه دکلو ایسه
ایکی اول دکلو تواضع و مسکنت کرك و بلدویکی علمله
عمل کرك تاکم حقك عذابندن خلاص اوله و علم اولان
کسبنه قناعت کرك و توکل و رضا کرك بو اوچ معناده
غایت بنام اولمق کرك و حق سبحانه و تعالی حضرتنی
دائما فکر و پو وجست و جو کرك و نهایت لرده کوز
یاشلرون ایدوب اغلمق کرك و اوزین خوف خشیت داغلق
کرك و سوء دنیی بلدسنکر یالکز علم ظاهر ایله حضور
حضرته کسبی وجود بنی قرتاری بلورمی فکرایت و جمله
بکوب حق تعالی حضرتنی ذکرایت و بیلدسنکه حق تعالی
عزاسمه سکا اول علمی اوزاقی قلدیکی تاکرسن اول
علمله ایدوب قرب حق بولدرسن و بیچه لرده دخی سنکر

اولسن وقولـ وفعلنی شریعت محمدیه به مطابق ایدوب
وعمری بو عالمده گچوره سن ودائم حقی ذکر ایدوب مشاهده
یابنه چالشسن نکم حق تعالی بیورر وان لیس للانسان
الا ما سعی مضمون شریفی اوزره سعی اتمك لازمدر کشیه
کسبندن غیری نسنه فایده ویرمز الا کسب اتدوکی عمل
صالح اکا فایده ویرر پس امدی شریعتدن قلی قرق
یاروب کیره سن تاکم من کان یرجو لقاء ربه فلیعمل
عملا صالحا موجبنجه حقك لقاسنی کوردکده واکا
ایرمکه امید دوتوب عمل صالح کسبنده اولوب لقای یزدانه
مستحق اولسن ودیمیشلرکه عمل صالح بواعنه علم کرك
وعلمه عمل کرك تاکم علمك نظیر بدن ایدوب عمل صالحه
مشغول اولسن زیرا علم اولمیجه نظیر بدن میسر دکلدر
پس انکچون هرکسه علم کرك والی بلمك کرکدرکه شو علم
ادمی بو عالمده نگاهدن بری ایدوب طاعتسوز درمیه
وحقك لقاسنه محبت ویرمیه انی شویله اذعان قل کیم
اول علم یارین قیامت کونتده ادمی جهنمه نارندن خلاص
اتمز وفالحاصل کشی هوای نفسنه تابع نگاهدن بری اکوب توبه
واستغفار ایدوب جانب حقه توجه اتمیه وعمل صالح اشلمکه
معتاد اتمیه پس اولکشی یارین قیامت کونده فائز جنات
نعیم اولمقله منظوم منه ماصدق اوله یعنی یارب بزی بینه
دنیایه کوندر تاکم عمل صالح اشلیه لم دینلدوکی اولور ایچون
جواب ویرله لرکه خود سن دنیاده بر وکلدك یا بیچون
اندم ایکن عمل صالح اشلمدك واخرت زادین فیرمدك
دیه لر پس بو حالی تأمل ایدوب لیل ونهار حق سبحانه
وتعالی حضرتنه تضرع ونیاز اتمك لازمدر تاکم عمل
صالح اشلمکه قادر وکوکلی هماسنه برمحبت ویره واوله
محبت ایله کوزیاشین عمان ایدوب زاد دار اخرت ایچون
چالشه ووارچون بری فکر ایدوب حق تعالی حضرتنه تجدیما
ذکر ایده وهوای نفسی دلدن فی الجمله قلع ایدوب انك
یرینه نور ذات حاصلنی اکوب بچوب کذبی اوزاتمه
لایق برمسکن پیدا ایده زیرا کشی فنا هرنه دکلوهتی
وارلیغه کذوا وفنا بجانب ایچون ایکی صرف اتمك لازمدر
وبدنی یعنی نفسی اولدرمك لزمدر زیرا وارچون
منزل متبره دن شتره دن اولدن هر لحظه زینه منتظر اولدر

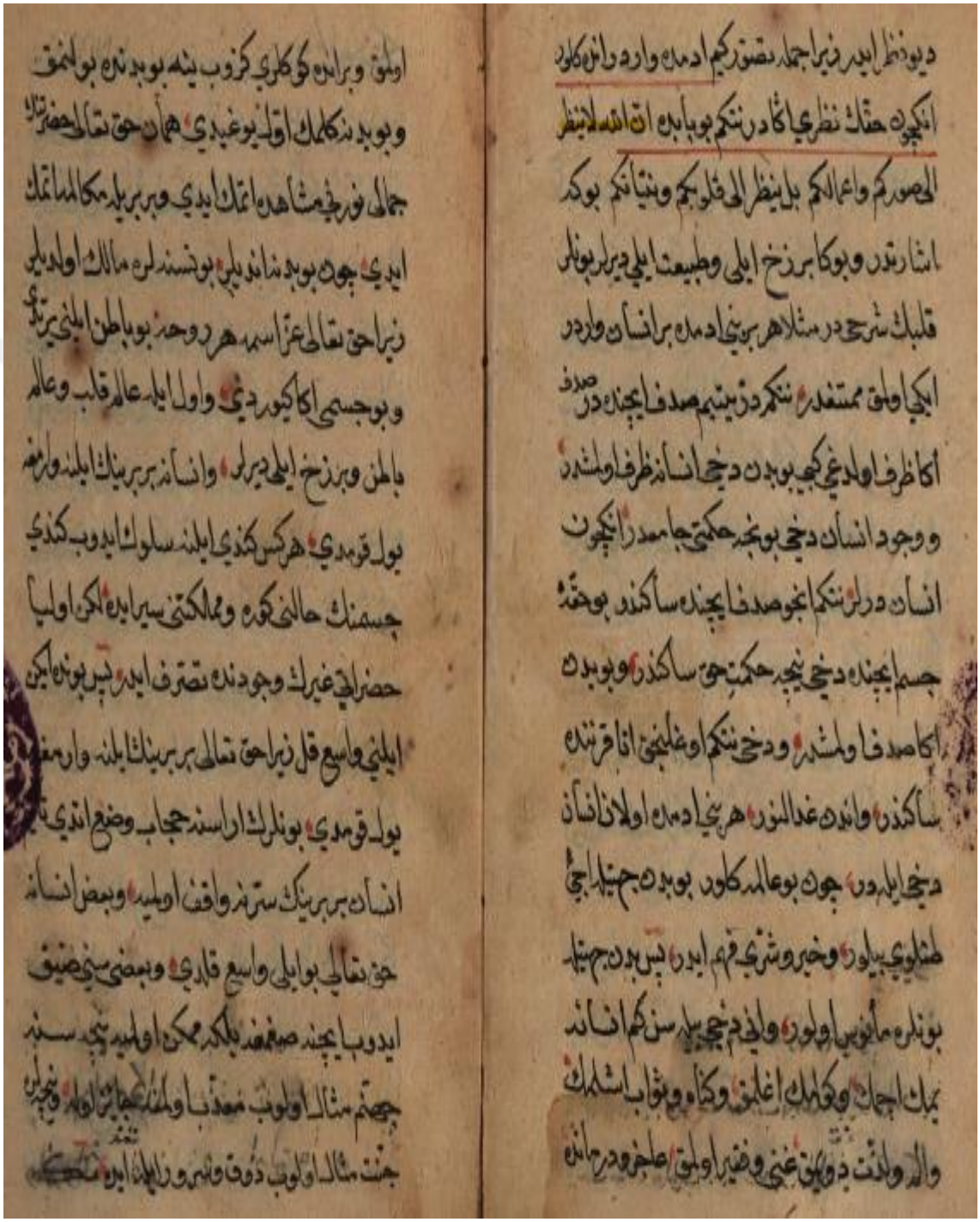

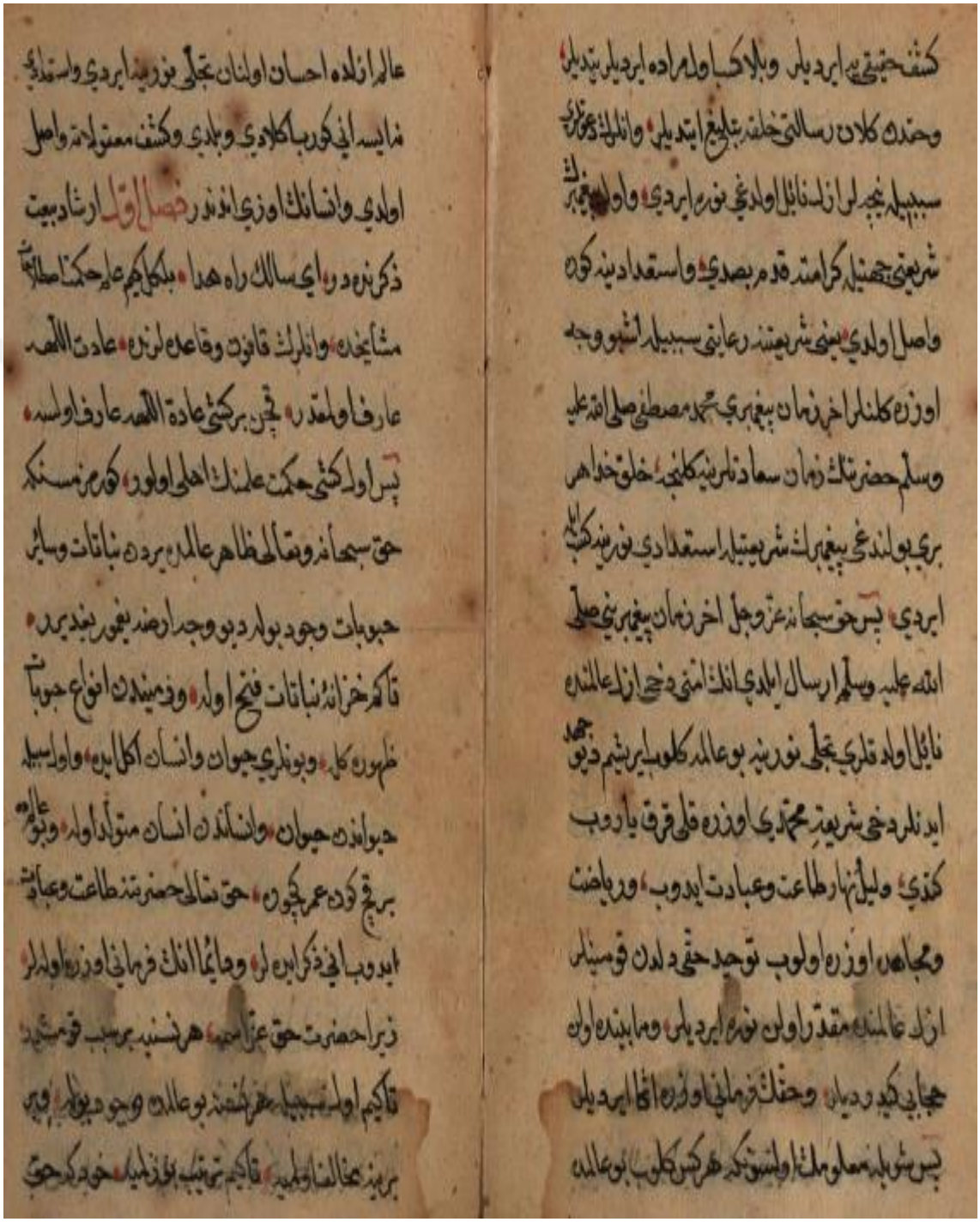

کشف حقیقتی یه ایردیلر وبلاکسب اولمراده ایردیلر یتدیلر
وحدت کلان رسالتی خلقه تبلیغ ایتدیلر واناللك دعوتلری
سببیله بیحد لری ازلدن اولدیغی نوره ایردی واولپیغمبرلك
شریعتی جمیله کرامت قدم بصدی واستعدادینه کوره
واصل اولدی یعنی شریعتنه رعایتی سببیله اشهر وجه
اوزره کلنلرك اخر زمان پیغمبری محمد مصطفی صلی الله علیه
وسلم حضرتلك زمان سعادتلرینه کلنجه خلق خدا هر
بری بولندیغی پیغمبرلك شریعتیله استعدادی نوریه کوره
ایردی پس حق سبحانه عزوجل اخر زمان پیغمبری صلی
الله علیه وسلم ارسال ایلدی انلك امتی دخی ازلدن عالمده
نائل اولدقلری تجلی نوریه بو عالمده کلوب ایرشیم دیو جهد
ایدنلردن شریعت محمدی اوزره قلی قرق یاروب
کندی لیل نهار طاعت وعبادت ایدوب وریاضت
ومجاهده اوزره اولوب توحید حقی دلدن قوسیلر
ازلدن عالمده مقدر اولن نوره ایردیلر ومابینده اولن
حجابی کیدوردیلر وحتی ثم مانی اوزره انلرا ایردیلر
پس شویله معلوم اولسون کهر کس کلوب بو عالمده

عالمه انزاله احسان اولنان تجلی نوریه ایردی واستعدادی
مناسبه اینی کوره باکلادی وبلدی وکشف معتوله ایله واصل
اولدی وانسانك اوزی انذر خصال اولدر ارشاد بیعت
ذکر بنه دور ای سالك راه هدا بلکلیکم علیه حکمت اصلاحه
مشایخدن وانلرك قانون وقاعده لرنه عادت الله
عارف اولمقدر پس بر کشی عادة الله عارف اولسه
پس اول کشی حکمت علمنك اهلی اولور کورمز مسنکه
حق سبحانه وتعالی ظاهر عالمده یردن نباتات وسائر
حیوانات وجود بولدیغی وجه اردنه یغمور یغدیردی
تاکم خزانه نباتات فتح اولدی وزمیندن انواع حیوانات
ظهوره کلدی وبونلرك حیوان وانسان اکلایوب واولاسیله
حیواندن حیوان وانساندن انسان متولد اولدی وبونلرك
برچوق کون عمرلری حق تعالی حضرتنه طاعت وعبادت
ایدوب انی ذکر ایدرلر ودائما انلك فرمانی اوزره اولدقلری
ذیرا حضرت حق عز اسمه هر نسنه بر سبب قوشمشدر
تاکیم اولسبب ایله خلقنه بو عالمده وجود بولدیغی کبی
برمیز مخالف اولمیه تاکیم ترتیب بوزلمیه خود کرحق

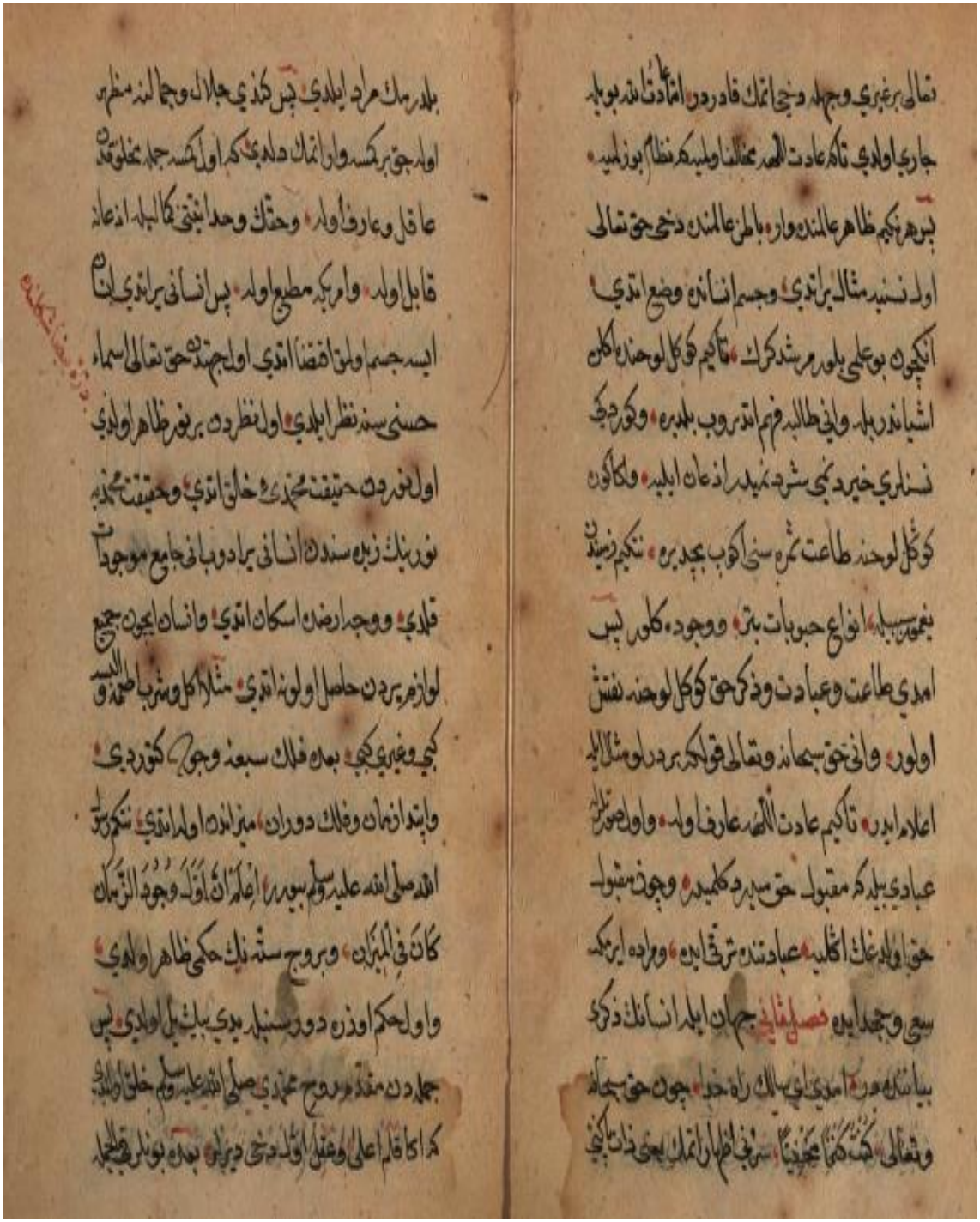

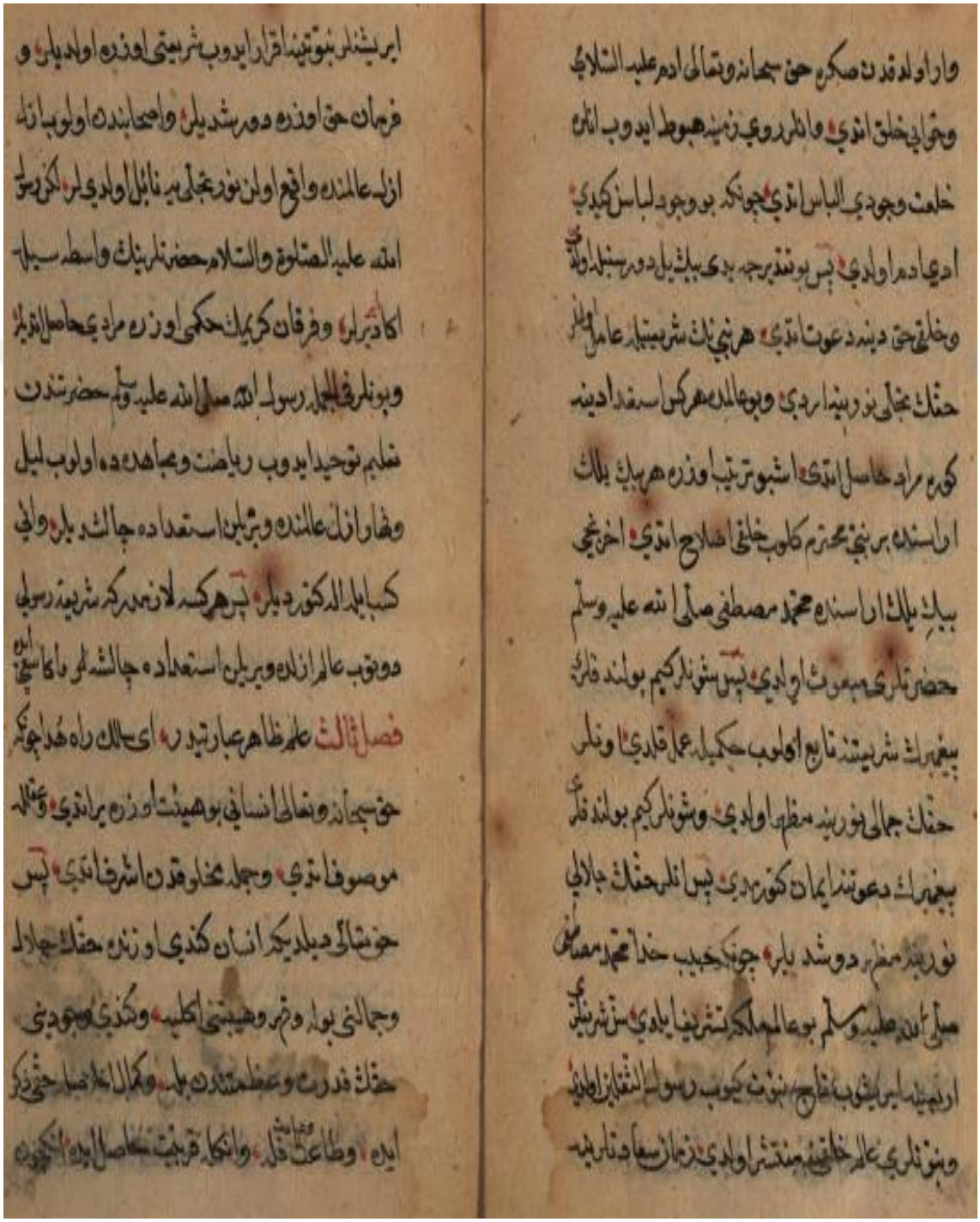

وار اولدقدن صکره حق سبحانه وتعالی ادم علیه السلامی
وحوایی خلق اتدی وانلر روی زمینه هبوط ایدوب انلره
خلعت وجودی الباس اتدی چونکه بو وجود لباسن کیدی
ادی ادم اولدی پس بو تقدیرجه یدی بیک یل دور سنبله اولدی
وخلقی حق دینه دعوت اتدی هر نبینک شریعتیله عامل اولنلر
حقک تجلی نورینه اردی وبو عالمده هر کس استعدادینه
کوره مراد حاصل اتدی اشبو ترتیب اوزره هر بیک یلک
اراسنده بر نبی محترم کلوب خلقی اصلاح اتدی اخرنجی
بیک یلک اراسنده محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم
حضرتلری مبعوث اولدی پس شونلر کیم بولندقلری
پیغمبرک شریعتنه تابع اولوب حکمیله عمل قلدی اونلر
حقک جمالی نورینه مظهر اولدی وشونلر کیم بولندقلری
پیغمبرک دعوتنه ایمان کتورمدی پس انلر حقک جلالی
نورینه مظهر دوشدیلر چونکه حبیب خدا محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم بو عالم ملکه تشریف ایلدی سن شریفلری
اربعینه ایریشوب تاج نبوت کیوب رسول الثقلین اولدی
ونبوتلری عالم خلقینه منتشر اولدی زمان سعادتلرینه

ایریشنلر نبوتینه اقرار ایدوب شریعتی اوزره اولدیلر و
فرمان حق اوزره دورشدیلر واصحابندن اولوب ازل
ازل عالمنده واقع اولن نور تجلی یه نائل اولدیلر لکن رسول
الله علیه الصلوة والسلام حضرتلرینک واسطه سیله
اکا دیرلر وفرقان کریمک حکمی اوزره مرادی حاصل اتدیلر
وبونلر فی الجمله رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتندن
تعلیم توحید ایدوب ریاضت ومجاهده ده اولوب لیل
ونهار ازل عالمنده ویریلن استعداده چالشدیلر وانی
کسب ایله الده کتوردیلر پس هر کسه لازمدر که شریعت رسولی
دوتوب عالم ازلده ویریلن استعداده چالشه لر واکا سعی ایده

فصل ثالث علم ظاهر عبارتیدر ای سالک راه هدا چونکه
حق سبحانه وتعالی انسانی بو هیئت اوزره یراتدی وعقلله
موصوف اتدی وجمله مخلوقدن اشرف اتدی پس
حق تعالی دیلدیکه انسان کندی اوزنده حقک جلال
وجمالنی بوله وقهر وهیبتنی اکلیه وکندی وجودینی
حقک قدرت وعظمتندن بله وکمال اخلاصله حقی ذکر
ایده وطاعت وعبادت قله وانکله قربیت حاصل ایده انکچون

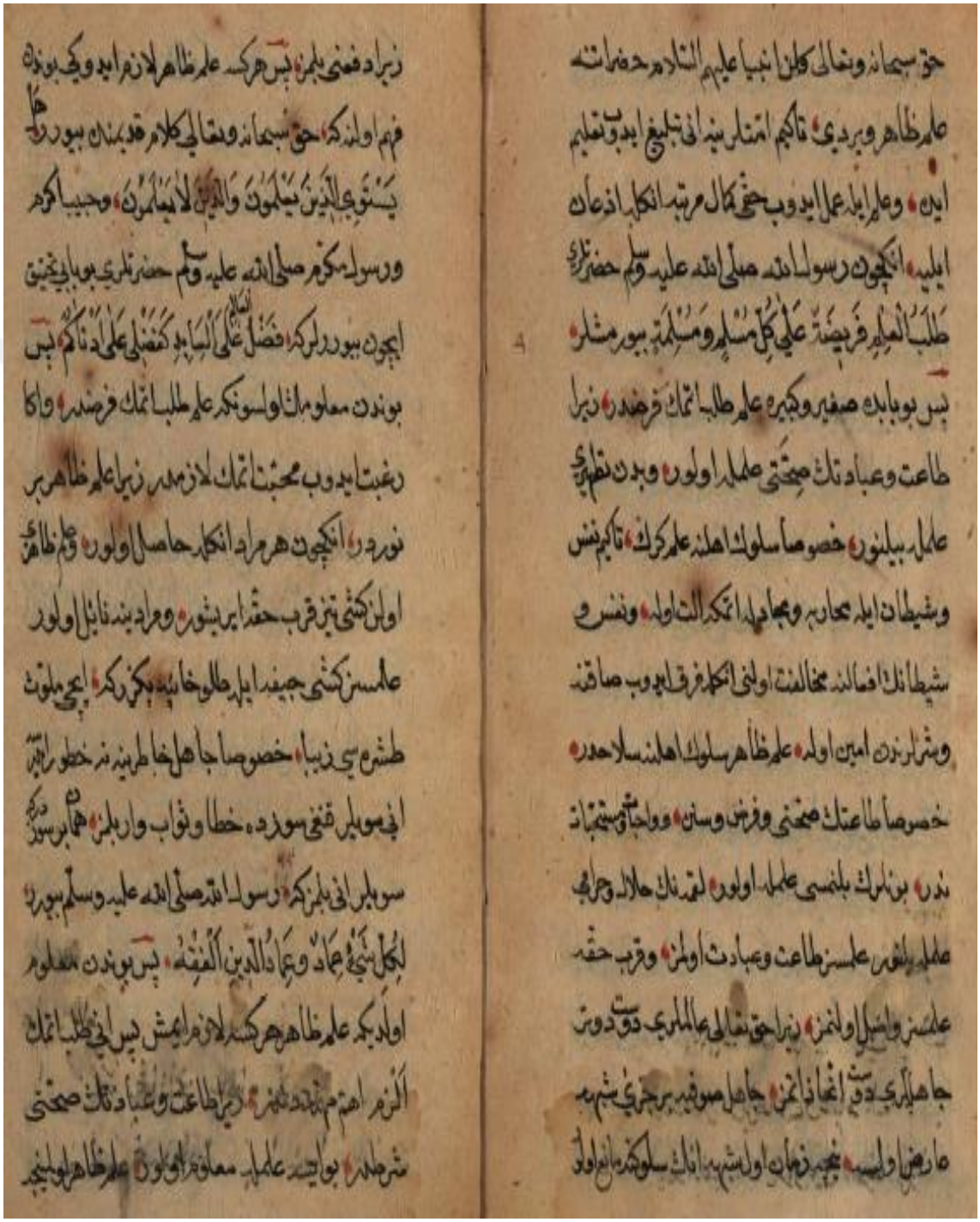

حق سبحانه وتعالی کلن انبیا علیهم السلام حضراتنه
علم ظاهر ویردی تاکیم امتلرینه انی تبلیغ ایدوب تعلیم
ایده وعلم ایله عمل ایدوب حقی کمال مرتبه انکله اذعان
ایلیه انکچون رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری
طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ بیورمشلر
پس بو بابده صغیر وکبیره علم طلب اتمک فرضدر زیرا
طاعت وعبادتک صحتی علمله اولور وبدن تطهیری
علمله بیلنور خصوصا سلوک اهلنه علم کرک تاکیم نفس
وشیطان ایله محاربه ومجادله اتمکه آلت اوله ونفس و
شیطانک افعالنه مخالفت اولنی انکله فرق ایدوب صاقنه
وشرلرندن امین اوله علم ظاهر سلوک اهلنه سلاحدر
خصوصا طاعتک صحتی وفرض وسنن وواجبات ومستحبات
ندر بونلرک بلنمسی علمله اولور لقمه نک حلال وحرامی
علمله بلنور علمسز طاعت وعبادت اولمز وقرب حقه
علمسز واصل اولنمز زیرا حق تعالی عالملری دوست دوتر
جاهللری دوست اتخاذ اتمز جاهل صوفیه بر جزئی شبهه
عارض اولسه نیجه زمان اول شبهه انک سلوکنه مانع اولور

زیرا دفعنی بلمز پس هر کسه علم ظاهر لازم ایدوکی بوندن
فهم اولنه که حق سبحانه وتعالی کلام قدیمنده بیورر هَلْ
يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ وحبیب اکرم
ورسول مکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بو بابی تحقیق
ایچون بیوررلر که فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ پس
بوندن معلومک اولسونکه علم طلب اتمک فرضدر واکا
رغبت ایدوب محبت اتمک لازمدر زیرا علم ظاهر بر
نوردر انکچون هر مراد انکله حاصل اولور وعلم ظاهری
اولن کشی تیز قرب حقه ایریشور ومرادینه نائل اولور
علمسز کشی جیفه ایله طلو خانیه بکزر که ایچی ملوث
طشره سی زیبا خصوصا جاهل خاطرینه نه خطور ایدرسه
انی سویلر قنغی سوزده خطا وثواب وار بلمز همان بر سوزدر که
سویلر انی بلمز که رسول الله صلی الله علیه وسلم بیورر
لِكُلِّ شَيْءٍ عِمَادٌ وَعِمَادُ الدِّينِ الْفِقْهُ پس بوندن معلوم
اولدیکه علم ظاهر هر کسه لازم ایمش پس انی طلب اتمک
الزم اهم مهددلر زیرا طاعت وعبادتک صحتی
شرطدر بو ایسه علمله معلوم اولور علم ظاهر اولمینجه

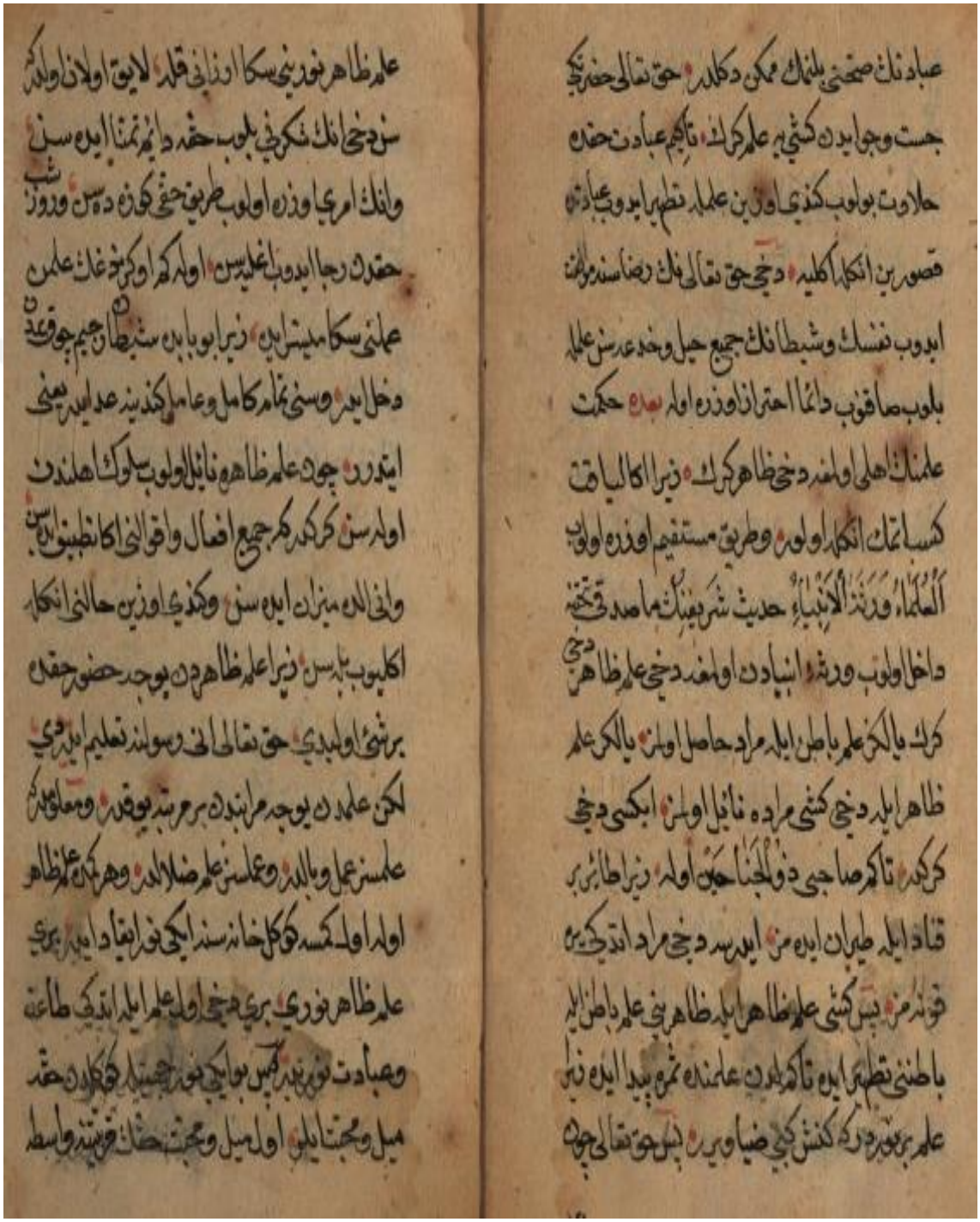

عبادتك صحتنی بلنمك ممكن دكلدر • حق تعالی حضرتكی
جست وجو ایدن كشی یه علم كرك • تا كیم عبادت حقده
حلاوت بولوب كندی اوزین علمله تطهیر ایدوب عبادتده
قصورین انكله اكلیه • دخی حق تعالی نك رضاسنه موافقت
ایدوب نفسك وشیطانك جمیع حیل وخدعه سن علمله
بلوب صاقنوب دائما احتراز اوزره اوله بعده حكمت
علمنك اهلی اولمغه دخی ظاهر كرك • زیرا اكا لیاقت
كسب اتمك انكله اولور • وطریق مستقیم اوزره اولوب
العلماء ورثة الانبیاء حدیث شریفنك ما صدقی تحقیقه
داخل اولوب ورثه انبیادن اولمغه دخی علم ظاهر دخی
كرك یالكز علم باطن ایله مراد حاصل اولمز • یالكز علم
ظاهر ایله دخی كشی مراده نائل اولمز • ایكسی دخی
كركدر • تا كم صاحبی ذو الجناحین اوله • زیرا طائر بر
قناد ایله طیران ایده مز • ایدرسه دخی مراد اتدكی یره
قونه مز • پس كشی علم ظاهر ایله ظاهرینی علم باطن ایله
باطننی تطهیر ایده تا كم لدن علمنده ثمره پیدا ایده زیرا
علم بر نوردر كه كنش كبی ضیا ویرر • پس حق تعالی چون

علم ظاهر نورینی سكا ارزانی قله • لایق اولان اولدركه
سن دخی انك شكرینی بلوب حقه دائم تمنا ایده سن •
وانك امری اوزره اولوب طریق حقی كوزه ده سن • وروز شب
حقدن رجا ایدوب اغلیه سن • اوله كم اوكرندغك علمن
عملنی سكا میسر ایده • زیرا بو بابده شیطان رجیم چوق یمدن
دخل ایدر • وسنی تمام كامل وعامل كندینه عد ایدر یعنی
ایتدرر • چون علم ظاهره نائل اولوب سلوك اهلندن
اوله سن • كركدركه جمیع افعال واقوالنی اكا تطبیق ایده سن •
وانی الده میزان ایده سن • وكندی اوزین حالنی انكله
اكلیوب بله سن • زیرا علم ظاهردن بو وجه حضور حقده
بر شی اولیدی • حق تعالی انی رسولنه تعلیم ایدردی •
لكن علمدن بو وجه مراتبدن بر مرتبه یوقدر • ومعلومدركه
علمسز عمل وبالدر • وعملسز علم ضلالدر • وهر كمده علم ظاهر
اوله اول كمسه كوكل خانه سنه ایكی نور ایقاد ایدر • بری
علم ظاهر نوری • بری دخی اول علم ایله اتدكی طاعت
وعبادت نوریدر • پس بو ایكی نور جمعیتله كوكلدن حقه
میل ومحبت ایلر • اول میل ومحبت حقك قربتنه واسطه

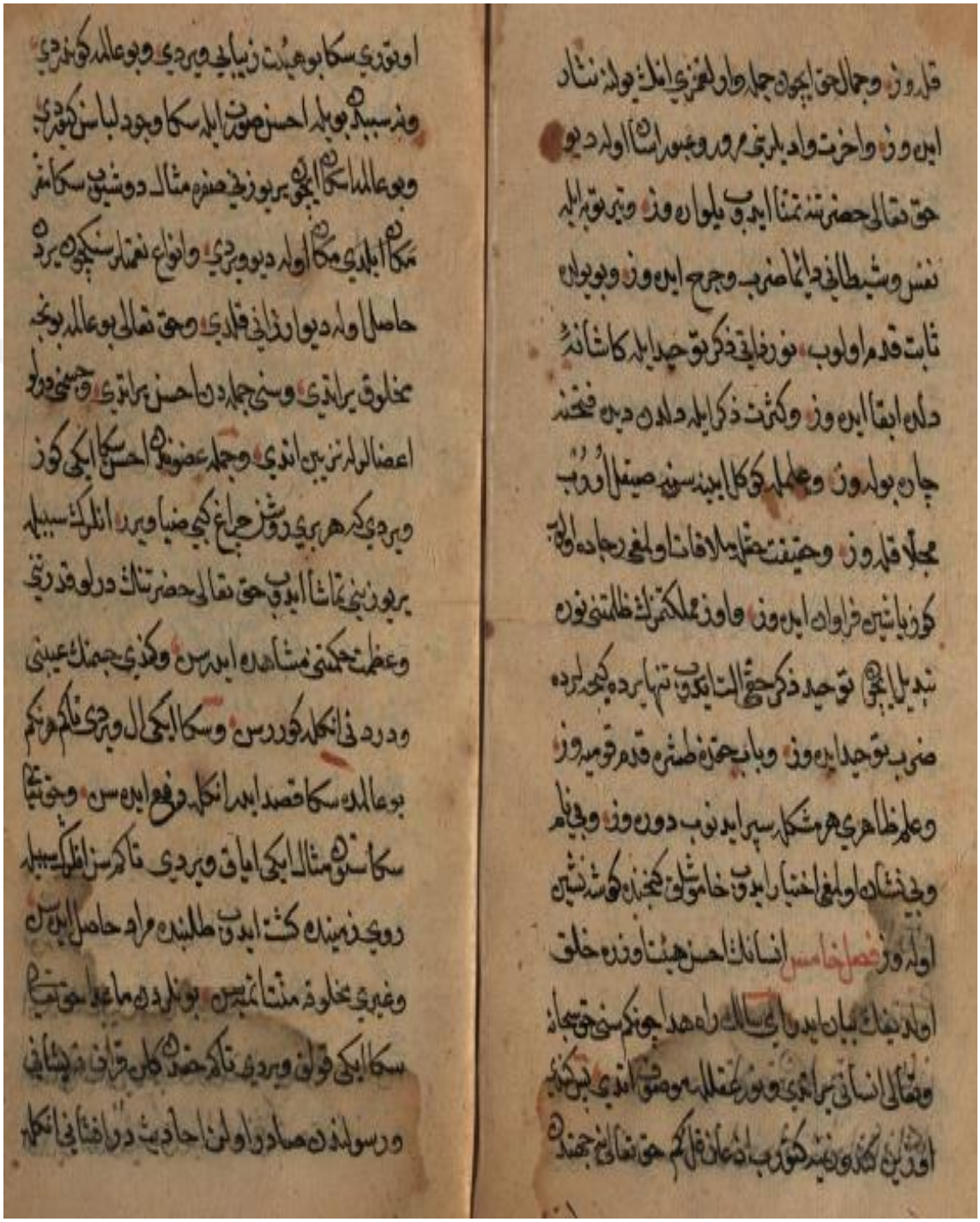

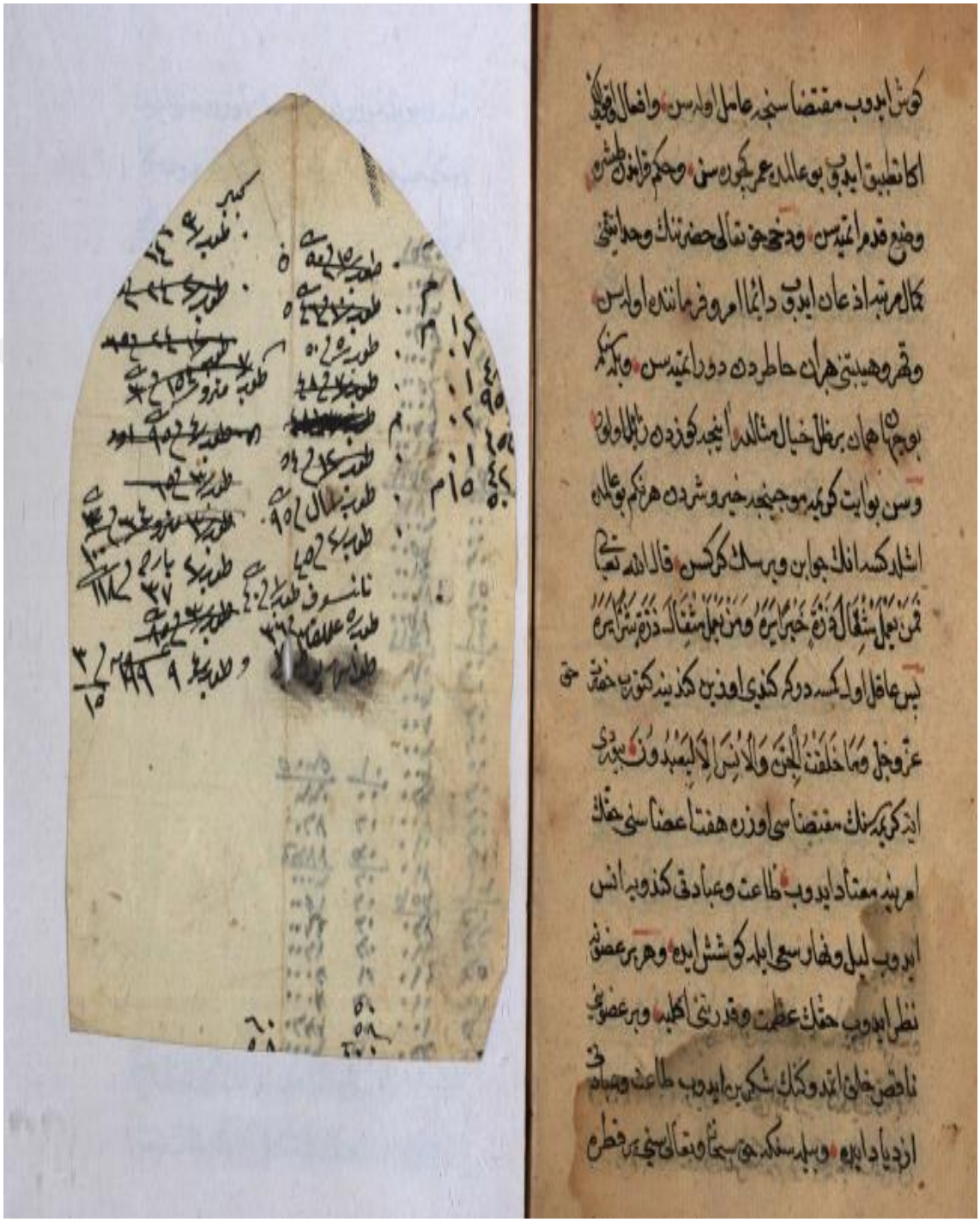

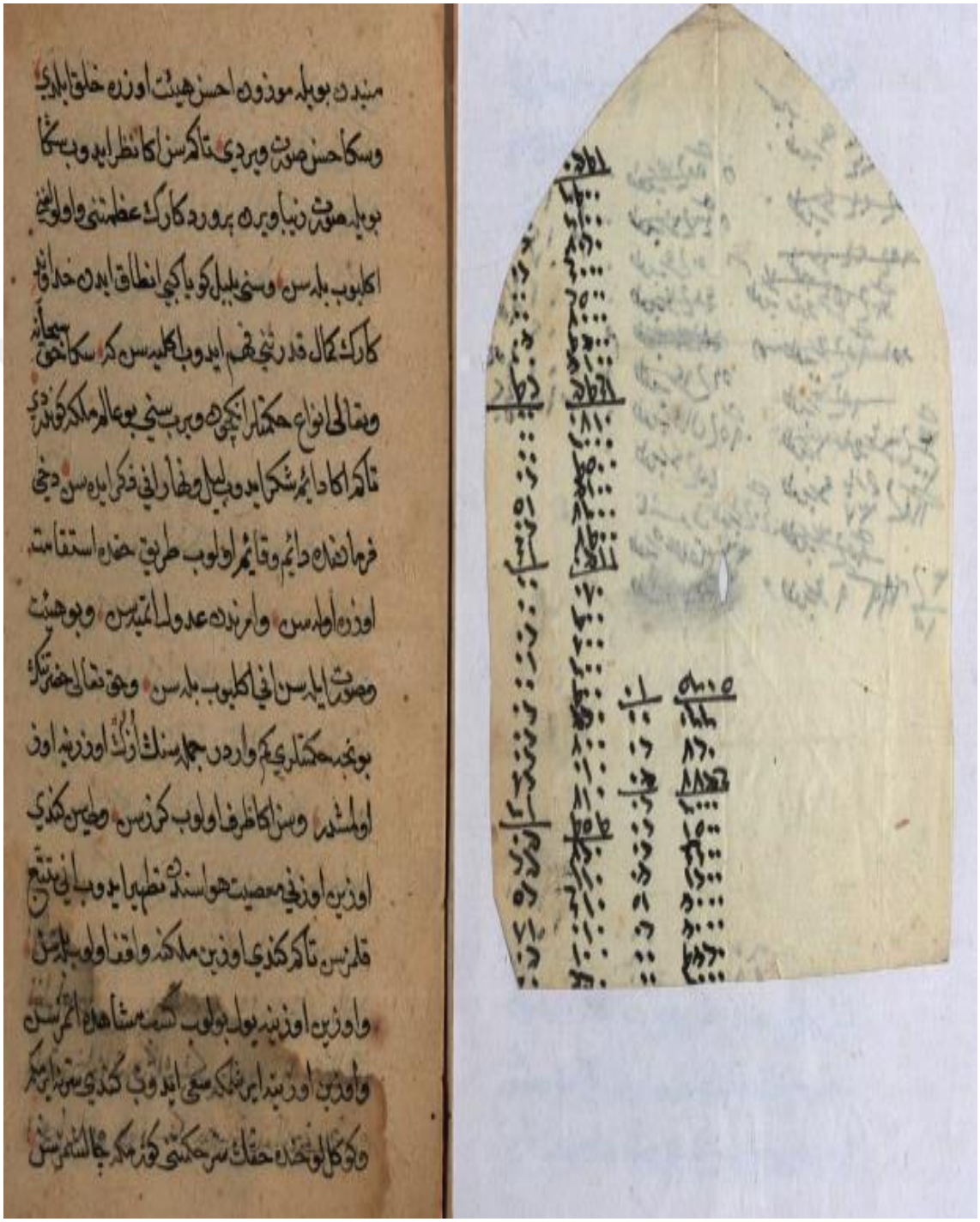

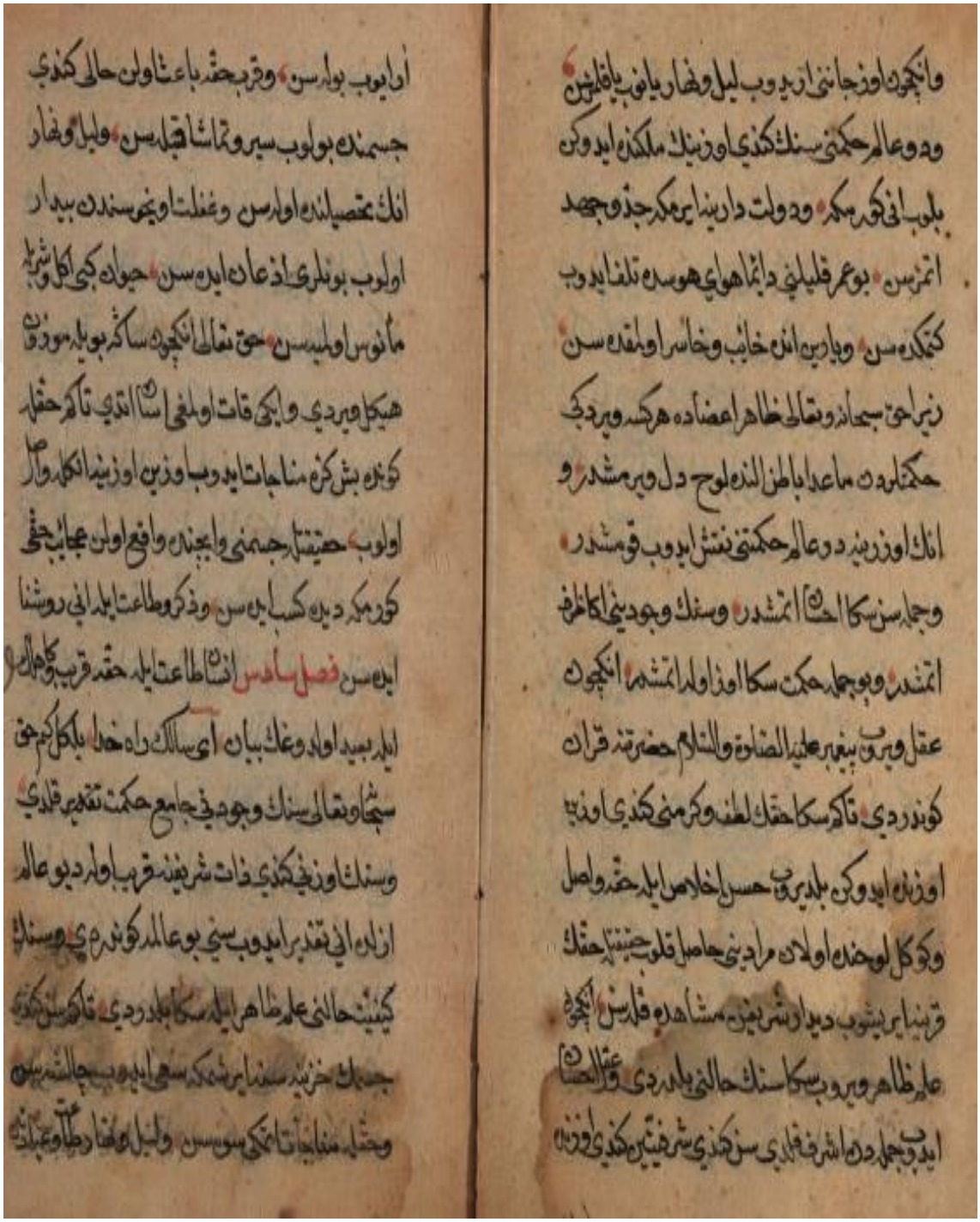

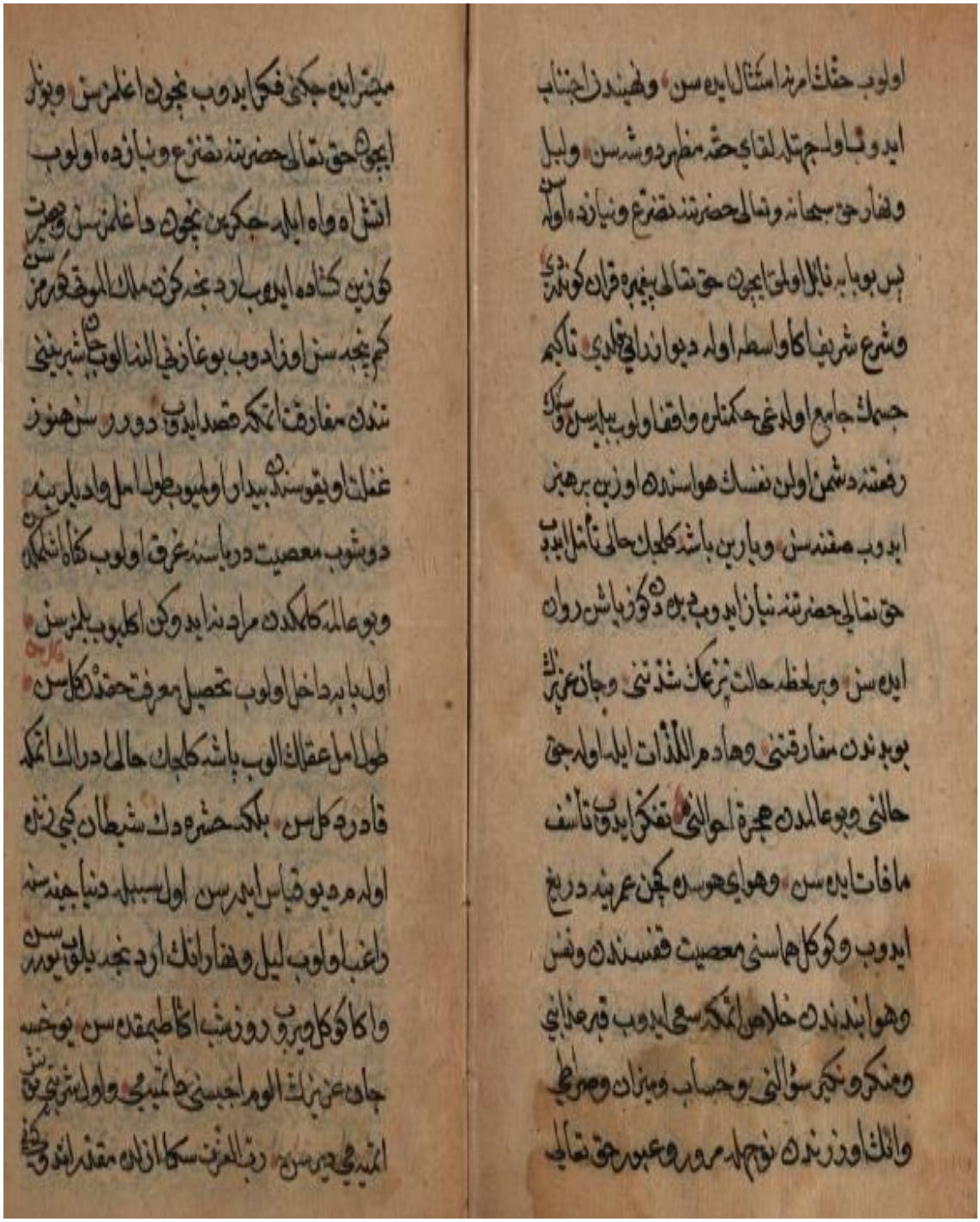

اولوب حقك امرنه امتثال ايده سن وهميشه اجتناب
ايدوب اولوجه تلقاى حضرتنه مظهر دوشمن وليل
ونهار حق سبحانه وتعالى حضرتنه تضرع وتيازده اولوب
پس بويله نائل اولمق ايچون حق تعالى پيغمبر قرآن كوندرمش
وشرع شريفه كاوسطه اولمه ديو وزاى غلدى تاكيم
جسمك جامع اولدغى حكمنه واقف اولوب ابليس لعين
رفقه دشمن اولمن نفسك هواسنده اوزين برهيز
ايدوب صفتنه سن وبارين باشه كلجك حالى تأمل ايدوب
حق تعالى حضرتنه نيازايدوب دعوه كوزياشن روان
ايده سن وبر لحظه حالت تزعك شدتنى وجان عزيزك
بويدندن مفارقتنى وهادم اللذات ايله اولمه جق
حالنى وبو عالمدن هجرة احوالنى تفكر ايدوب تاسف
مافات ايده سن وهواى هوسه كچن عمرينه دريغ
ايدوب وكوكلكه هاسنى معصيت قفسندن وقفس
وهوابندن خلاص اولمغه سعى ايدوب قبر عذابى
ومنكر ونكير سوالنى وحساب وميزان وصراطى
واولمك اوزرندن نوحه مرور وعبور حق تعالى

ميسر ايده جكنى فكر ايدوب نجوده اغلمه سن وبونلر
ايچون حق تعالى حضرتنه تضرع وتيازده اولوب
اشك اه واه ايله حكمين نجوده اغلمه سن وحسرت
كوزين كناده ايدوب اردنجه كزن ملك الموتك كورمزسن
كم نجه سن اوزادوب بوغازنى اللنا لوب جاشيرينى
شندن مفارقتنه انكه قصد ايدوب دورسن هنوز
غفلت اويقوسندن بيدار اولميوب طول امل وادياريند
دوشوب معصيت دريا سنه غرق اولوب كناه انكمكه
وبو عالمه كلمكدن مراد نه ايدوكن اكلميوب بلمرسن
اول بابه داخل اولوب تحصيل معرفت حقدن كلمرسن
طول امل عقالك الوب باشه كلجك حالى ادراك انمكه
قادر دكلسن بلكه حشره دك شيطان كبى زنده
اولمه مديو قياس ايمرسن اول سبيله دنيا جيفه سنه
راغب اولوب ليل ونهار انك اردنجه يلوب يورسن
واكا وكل ويروب روزشب اكا طبقه سن يوخسه
جان عزيزك الوم اجيسنى حاضر ايمى واول ساعتى بيلمزسن
انديجى ديرسن رب لعلى اعمل صالحا فيما تركت كلا انها كلمة هو قائلها

اول بابه داخل اولوب تحصيل معرفت حقدن كلمرسن

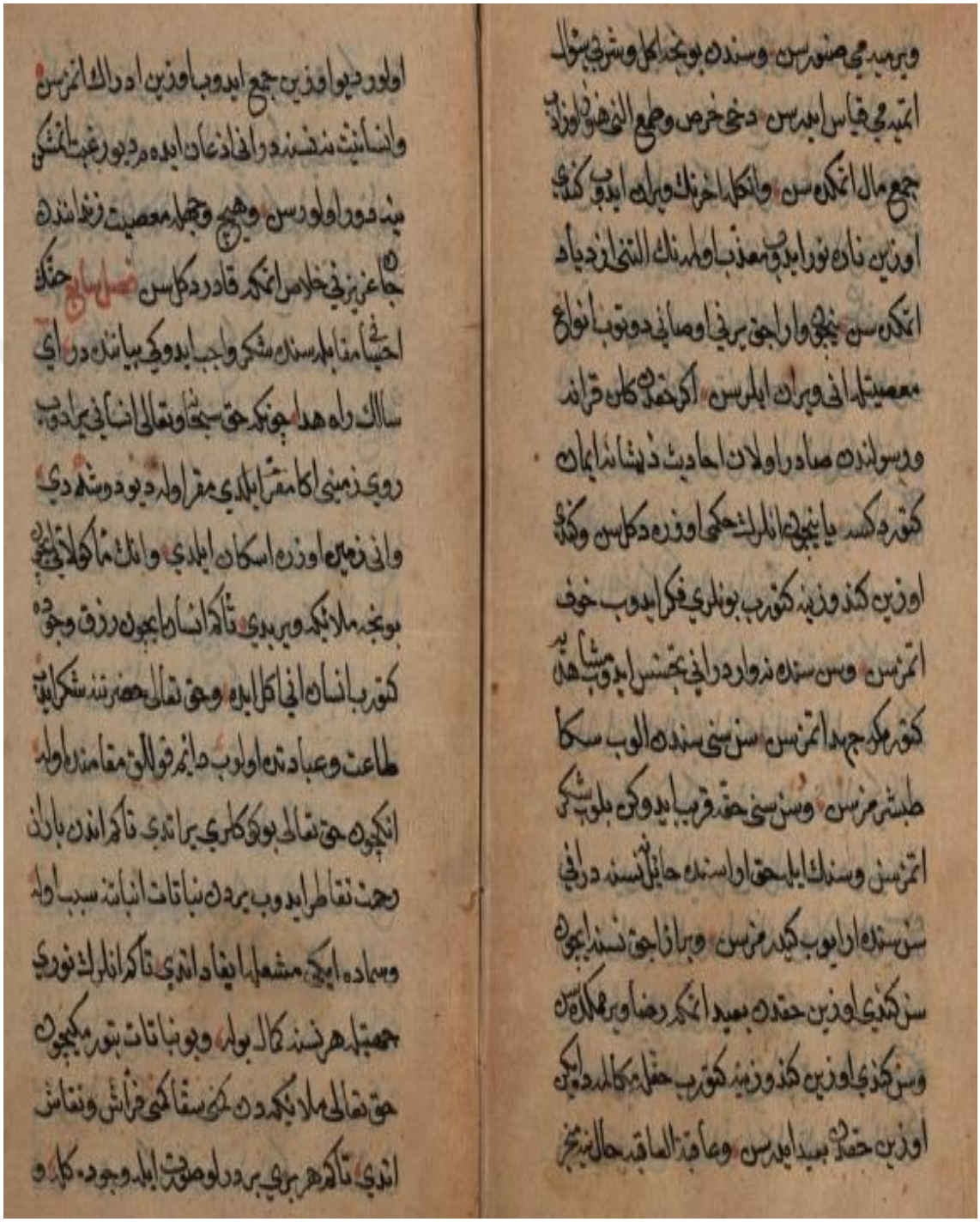

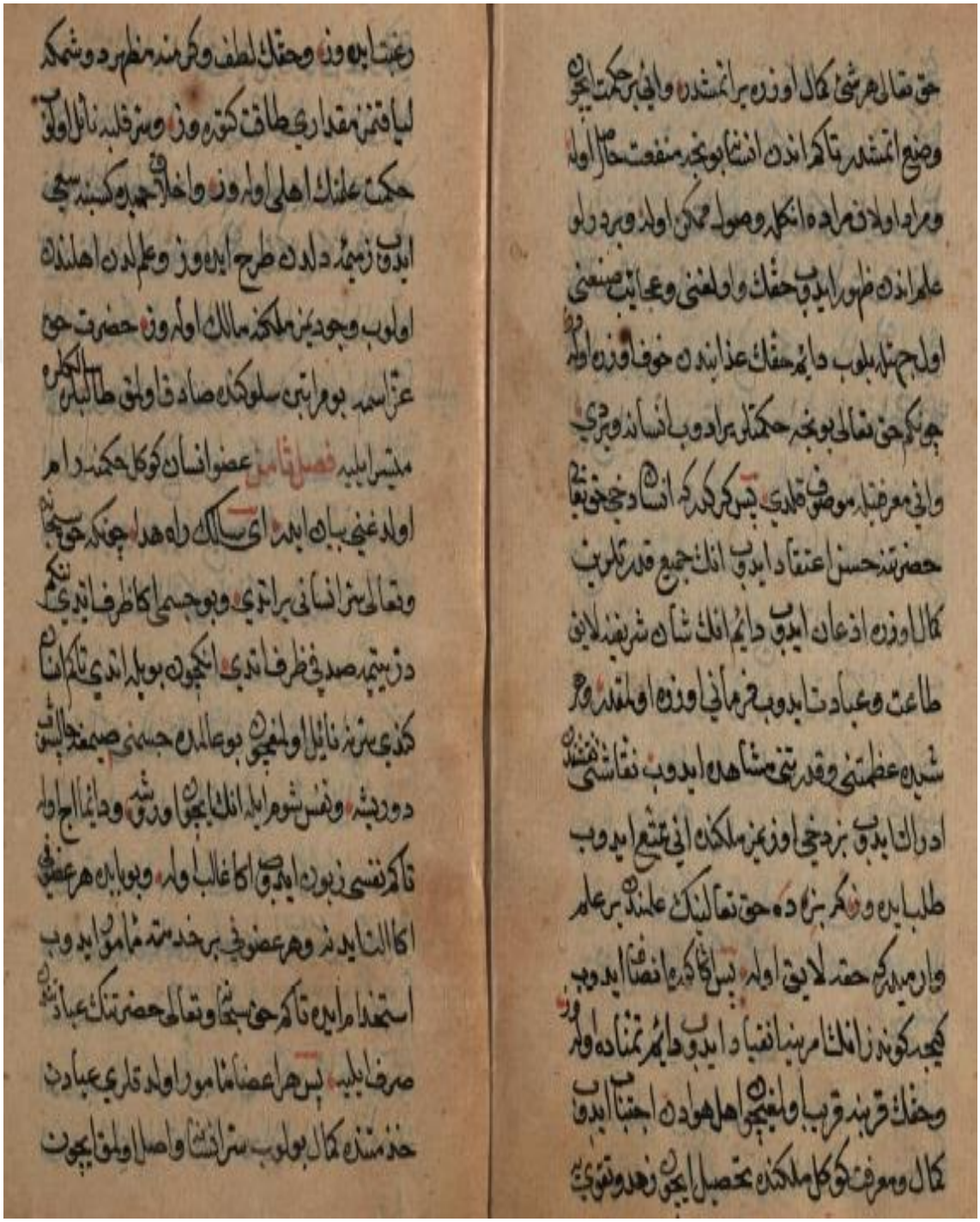

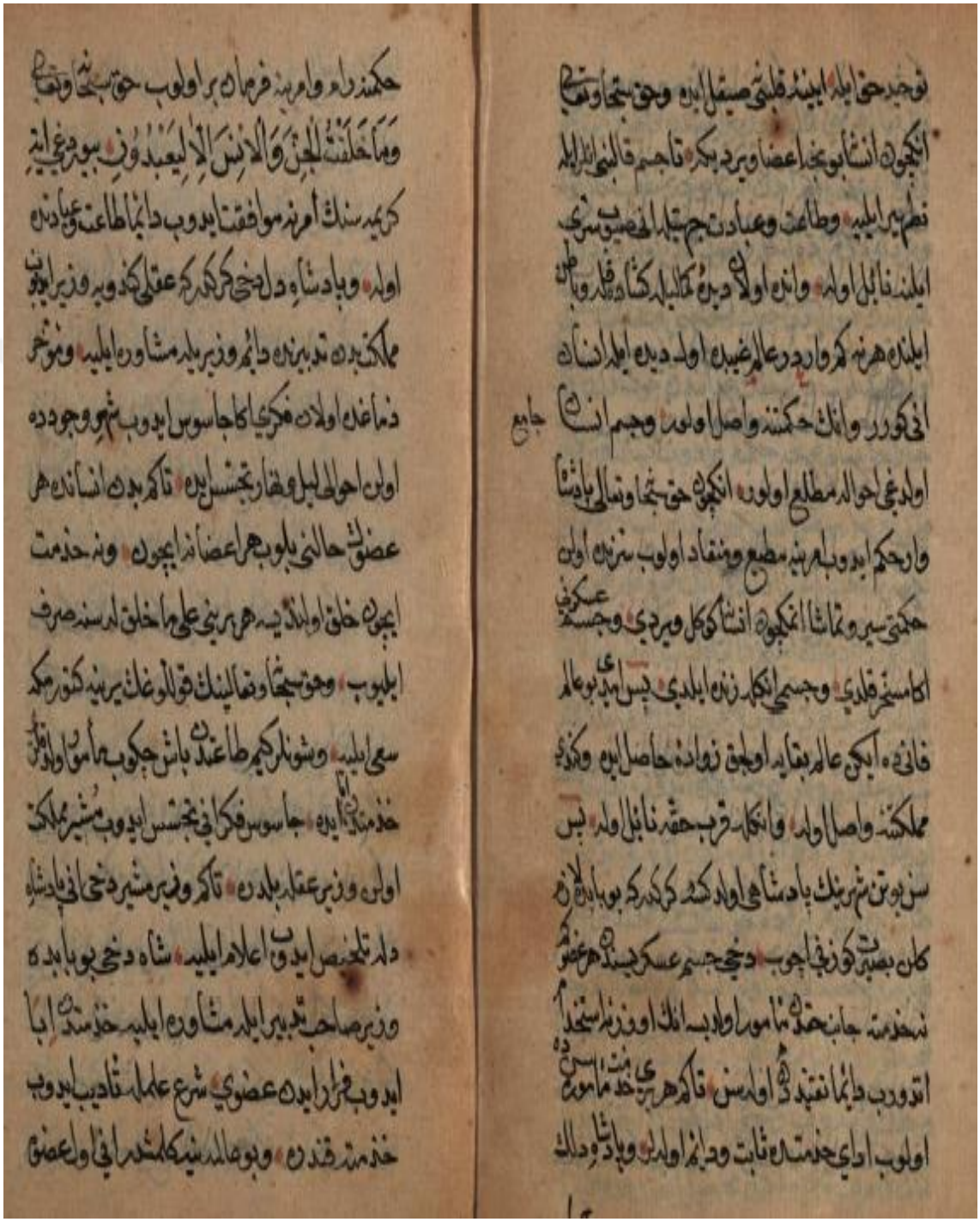

توحید حق ایله ایمنه قلبی صیقل ایده وحق سبحانه وتعالی
انکیون انشا بویخا اعضا ویردیکدر تاجسم قالبی ایله
نعم ایده ایلیه وطاعت وعبادت جهتیله مخصوص سرچی
ایلمه نائل اولمه وانده اولان دیده کمالیله کشاده قلوب باطن
ایلمه هرنه کم وارد در عالم غیبه اولدیکی ایله انسان
انی کورور وانك حکمته واصل اولور وجسم انسان جامع
اولدیغی احواله مطلع اولور انکیون حق سبحانه وتعالی بادشاه
وارحکم ایدوب ایله رعیته مطیع ومنقاد اولوب سرزده اولان
حکمتی سیر وتماشا انکیون انشا کوکل ویردی وجسمه عسکرینی
اکا مسخر قلدی وجسمی انکله زینه ایلدی پس ایدی بو عالم
فانیده ایکن عالم بقایه اولحق زواده حاصل ایده وکذلك
مملکته واصل اولمه وانکله قرب حقه نائل اولمه پس
سن بو تن شهرینك پادشاهی اولدیکدن کندیکی بو بابده لازم
کلن بصیرت کوزینی اچوب دنیچی جسم عسکریندن هرعضوکی
نه خدمته جانب حقدن مأمور اولدیغنی انك اوزره استخدام
اتدوروب دائما نفیذ اوامرنده سن تاکم هریکی خدمت مأموره سنده
اولوب ادای خدمتده ثابت ودائم اولدقلری وبادشاه دماغ

حکمدار واوامرینه فرمان بر اولوب حق سبحانه وتعالی
وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون سورینچی آیه
کریمه سنك امرنه موافقت ایدوب دائما طاعت وعبادتده
اولمه وبادشاه دل دنیچی کندیکی عقلی کندوینه وزیر ایدوب
مملکت بدنده تدبیرنده دائم وزیریله مشاوره ایلیه ومتوخر
دماغده اولان فکریی کاجاسوس ایدوب شر وجودده
اولان احوالی لیل ونهار تجسس ایده تاکم بدن انسانده هر
عضوك حالنی بلوب هر اعضانه ایجون وندن خدمت
ایجون خلق اولندیغنه هر بریکی علی ما خلق له سنه صرف
ایلیوب وحق سبحانه وتعالینك قوللوغنه یرینه کتورمکه
سعی ایلیه وشونلرکیم طاعتده باش چکوب مأمور اولدقلری
خدمتلرینی ایده جاسوس فکر انی تجسس ایدوب مشیر مملکت
اولان وزیر عقل بلده تاکم وزیر مشیر دنیچی پادشاه
دله تلخیص ایدوب اعلام ایلیه شاه دنیچی بو بابده
وزیر صاحب تدبیر ایله مشاوره ایلیه خدمتده ایا
ایدوب فرمان ایده عضوی شرع علمله تادیب ایدوب
خدمتنه قندیه وبو عالمدنیه کلمشدر انی واعضو

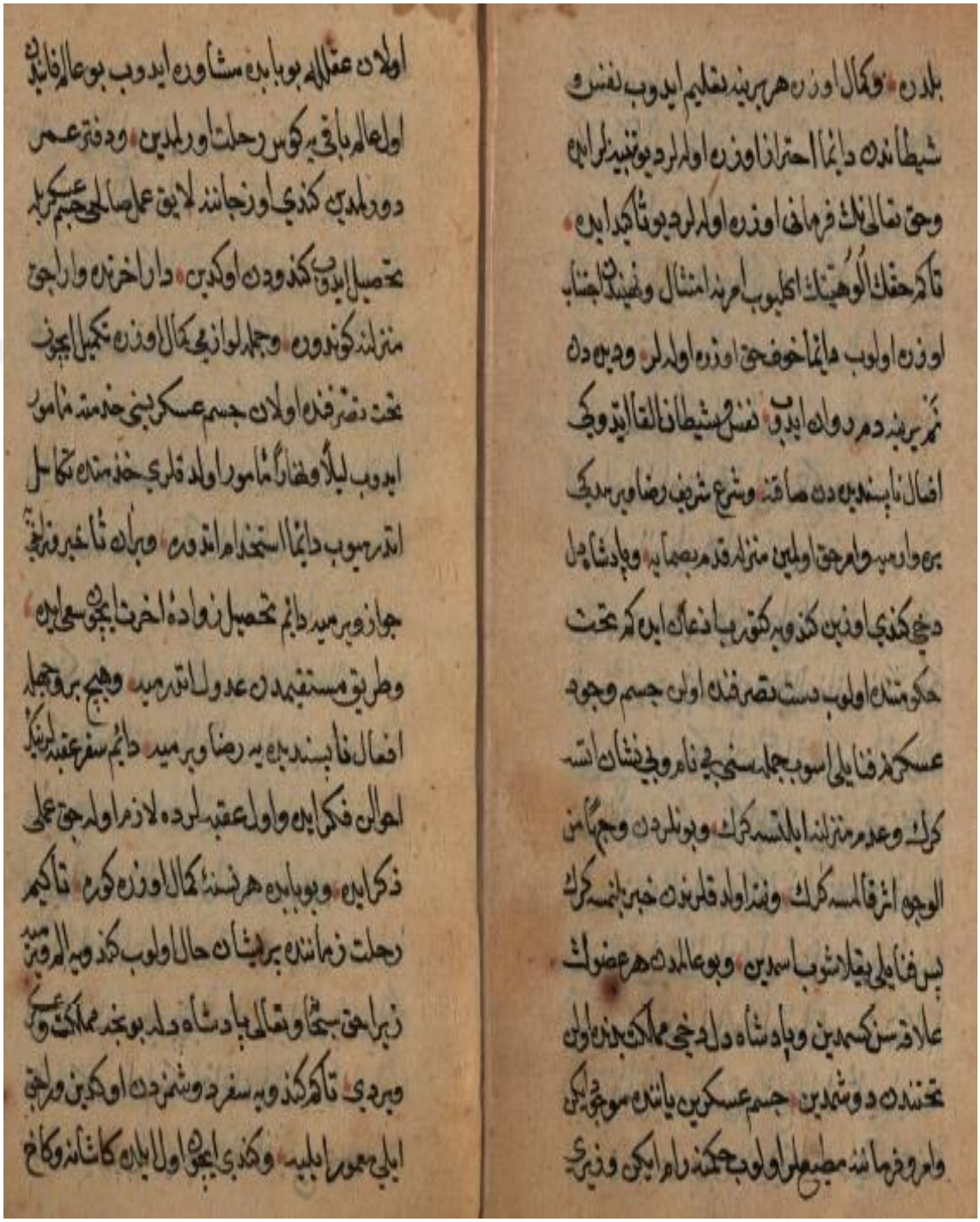

بلدره • وكمال اوزره هر برينه تعليم ايدوب نفس و
شيطاندن دائما احتراز اوزره اولهلر ديو تنبيهلر ايده
وحق تعالينك فرمانى اوزره اولهلر ديو تأكيد ايده •
تاكم حقك الوهيتك اكليوب امرينه امتثال ونهيندن اجتناب
اوزره اولوب دائما خوف حق اوزره اولهلر • وديده دن
نم يرينه دم روان ايدوب • نفس وشيطان القا ايدوكى
افعال ناپسنديده دن صاقنه • وشرع شريف رضا ويرمدكى
يره وارميه وامر حق اولمين منزله قدم بصمايه • وپادشاه دل
دخى كندى اوزين كندويه كتوروب اذعان ايده كم تحت
حكومتنده اولوب دست تصرفنده اولن جسم وجود
عسكرنه فنايلى اسوب جمله سنى بى نام وبى نشان اتسه
كرك وعدم منزلنه ايلتسه كرك • وبونلردن وجها من
الوجوه اثر قالمسه كرك • ونته اولدقلرندن خبر بلنمسه كرك
پس فنايلى يقلاشوب اسمدين • وبو عالمدن هر عضوك
علاقه سن كسمدين وپادشاه دل دخى مملكت بدنده اولن
تختندن دوشمدين • جسم عسكرين ياننده موجود ايكن
وامر وفرماننه مطيعلر اولوب حكمنه رام ايكن وزيرى

اولان عقلله بو بابده مشاوره ايدوب بو عالم فانيدن
اول عالم باقى يه كوس رحلت اورلمدين • ودفتر عمر
دورلمدين كندى اوزجاننه لايق عمل صالحى جسم عسكريله
تحصيل ايدوب كندودن اوكدين • دار اخرتده واراجق
منزلنه كوندوره • وجمله لوازمى كمال اوزره تكميل ايچون
تحت تصرفنده اولان جسم عسكرينى خدمته مأمور
ايدوب ليلا ونهارا مأمور اولدقلرى خدمتده تكاسل
اتدرميوب دائما استخدام اتدوره • وبر آن تأخير وتراخى
جواز ويرميه دائم تحصيل زواده اخرت ايچون سعى ايده •
وطريق مستقيمدن عدول اتدرميه • وهيچ بر وجهله
افعال ناپسنديده يه رضا ويرميه • دائم سفر عقبه لرينك
احوالن فكر ايده واول عقبه لرده لازم اولهجق عملى
ذكر ايده • وبو بابده هر نسنه كمال اوزره كوره • تاكيم
رحلت زماننده پريشان حال اولوب كندويه الم ويرميه
زيرا حق سبحانه وتعالى پادشاه دله بونجه مملكت وعسكر
ويردى • تاكم كندويه سفر دوشمزدن اوكدين وراجق
ايلى معمور ايليه • وكندى ايچون اول ايلده كاشانه وكاخ

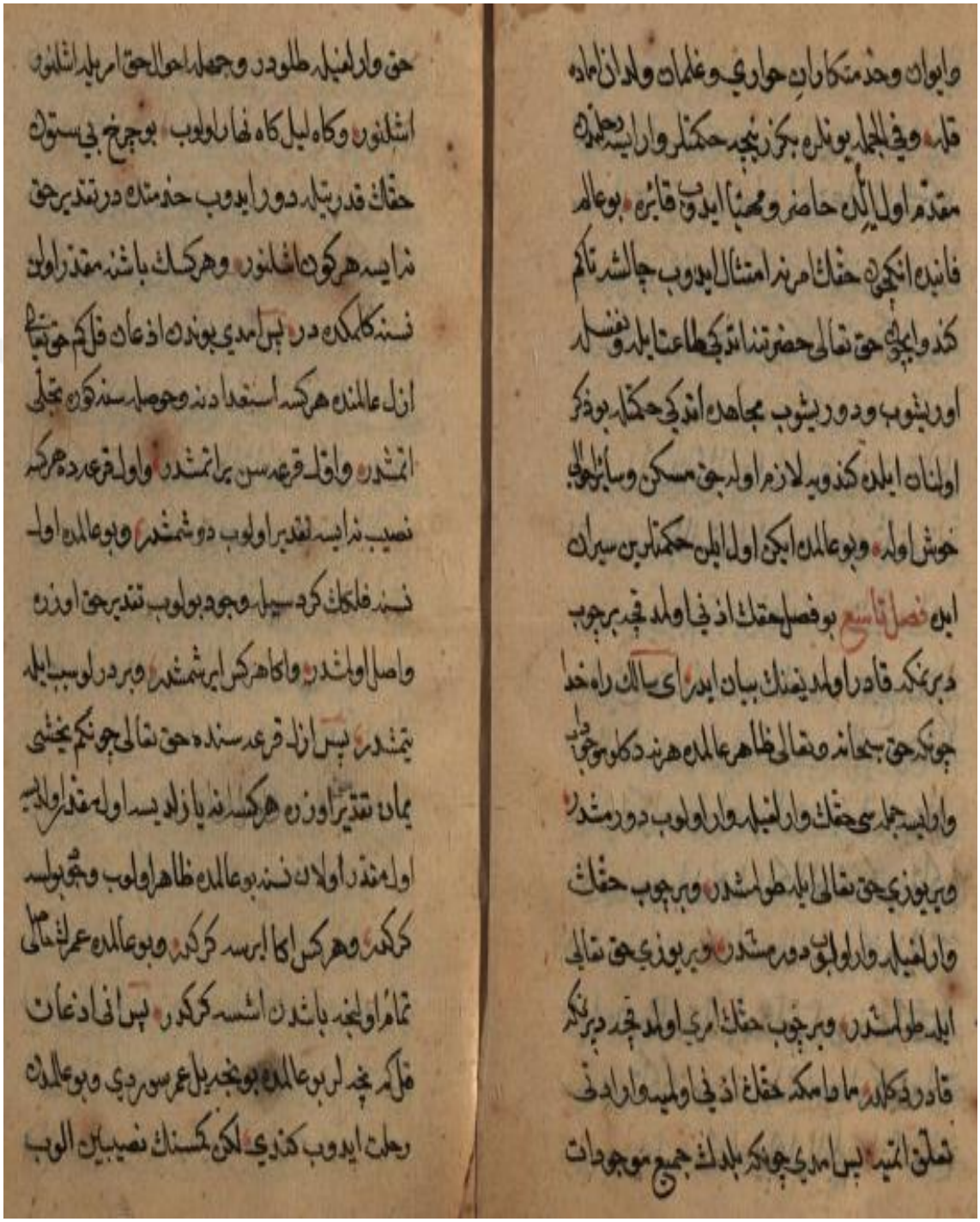

وایوان وخدمتکاران حواری وغلمان ولدان اماده
قلمه وفی الجمله یونلره بکر زیخه حکملر وارایسه دخلمزده
مقدم اولایلدن حاضر ومهیا ایدوب قاتره بو عالم
فانیده انکچون حقك امرینه امتثال ایدوب چالشه تاکم
کذ وایچون حق تعالی حضرتنه اتم کیطاعتایله ونفسلر
اوریشوب ودوریشوب مجاهده اندکی حکملر بوذکر
اولنان ایلرده کذوبه لازم اولدیجی مسکن وسائر احوالی
خوش اولر وبو عالمده ایکن اول ایلن حکملرین سیران
ایده فصل تاسع بو فصل حقك اذنی اولدقجه بر چوب
دیرنکه قادر اولدیغنك بیان ایدر ای سالك راه خدا
چونکه حق سبحانه وتعالی ظاهر عالمده هرنه دکلوسوجود
واراسه جمله سی حقك وارلغیله وارلوب دورمشدر
ویریوزی حق تعالی ایله طولمشدر وبر چوب حقك
وارلغیله وارلوب دورمشدر ویریوزی حق تعالی
ایله طولمشدر وبر چوب حقك امری اولدقجه دیرنکه
قادر دکلدر مادامکه حقك اذنی اولمیه وارادتی
تعلق اتمیه پس امدی چونکه بلدك جمیع موجودات
حق وارلغیله طولدر وجمله احوالی حق امریله اشلنور
اشلنور وکاه لیل کاه نهار اولوب بو چرخ بی ستون
حقك قدرتیله دور ایدوب خدمتنه در تقدیر حق
نرایسه هرکون اشلنور وهرکسك باشنه مقدر اولدیغی
نسنه کلمکده در پس امدی بوندن اذعان قلکم حق تعالی
ازل عالمنده هرکسه استعدادنه وحوصله سنه کوره تجلی
ایتمشدر واول قرعه سنی برانمشدر واول قرعه ده هرکسه
نصیب نرایسه تقدیر اولوب دوشمشدر وبو عالمده اولدیغی
نسنه فلکك کردسیله وجود بولوب تقدیر حق اوزره
واصل اولشدر واکاهرکس ایرشمشدر وبر درلو سبب ایله
یتمشدر پس ازل قرعه سنده حق تعالی چونکه بخشی
یمادن تقدیر اوزره هرکسه نه یازلدیسه اول مقدر اولدیغی
اول مقدر اولان نسنه بو عالمده ظاهر اولوب وجود بولسه
کرکدر وهرکس اکا ایرسه کرکدر وبو عالمده عمرك تمامی
تمام اولنجه باشدن اشسه کرکدر پس انی اذعان
قلکم بنجه لر بو عالمده بو بنجه یل عمر سوردی وبو عالمدن
رحلت ایدوب کیدی لکن کسنك نصیبین الوب

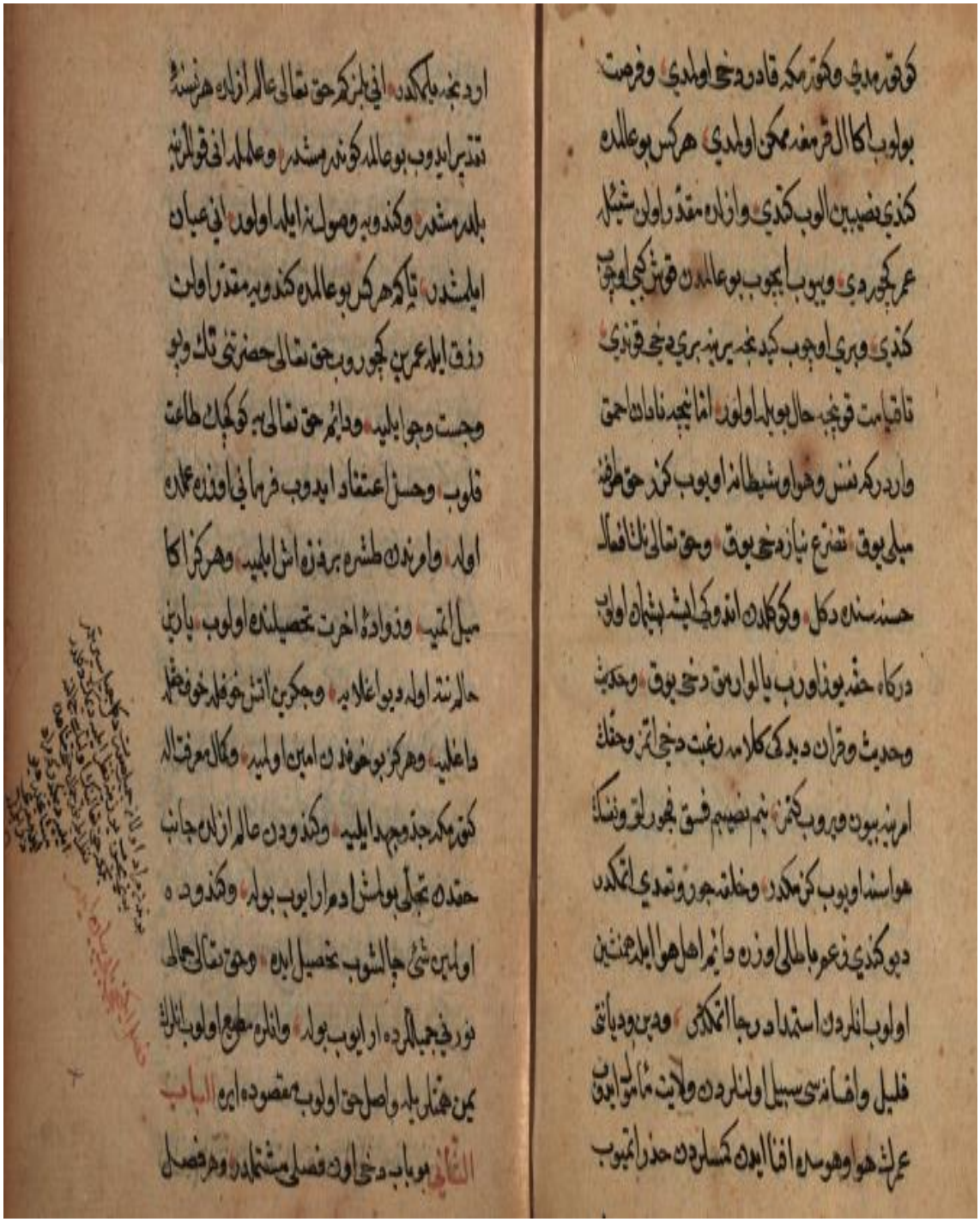

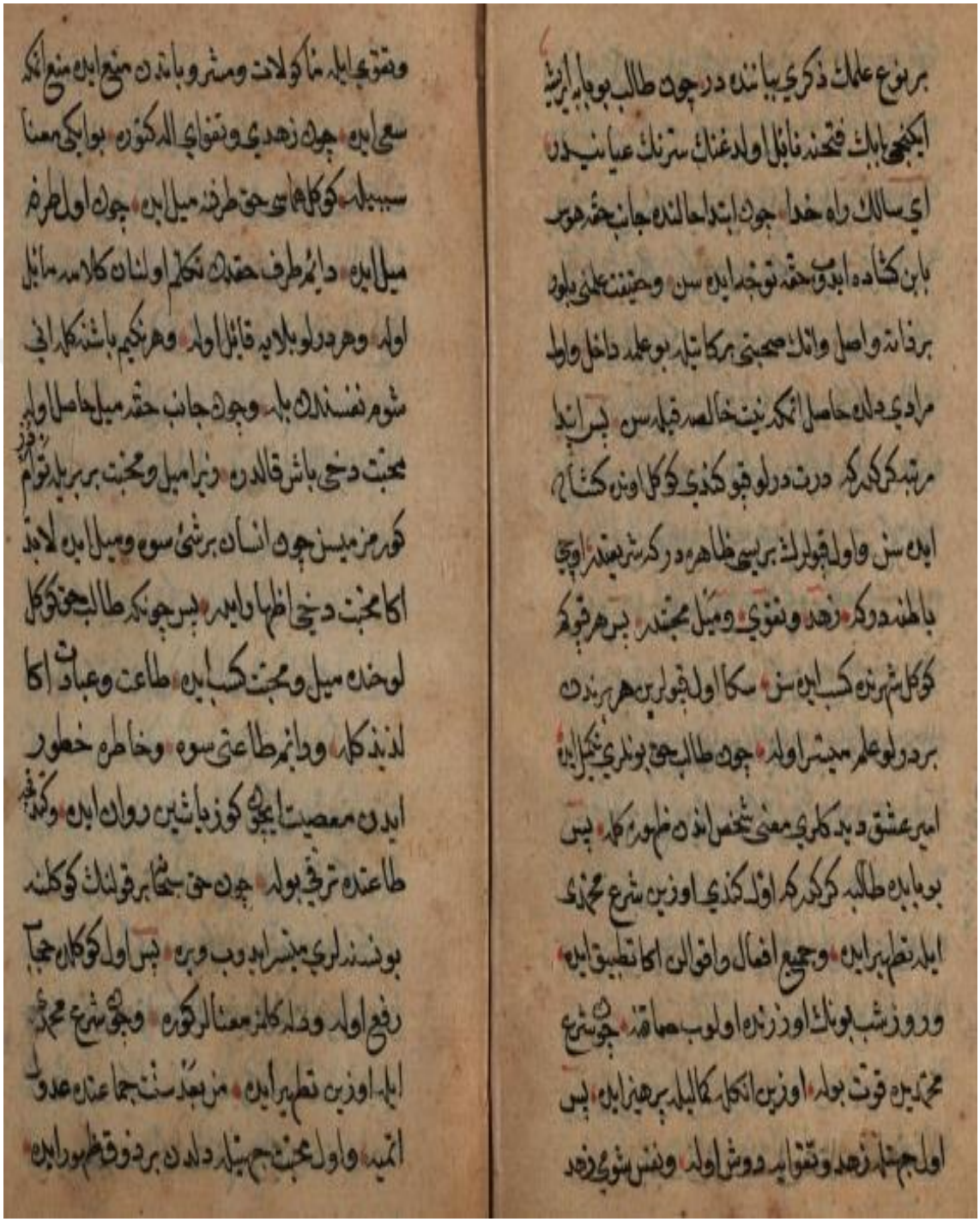

بر نوع علمك ذكري بياننده در چون طالب بو بابه ايريشه
ايكنجي بابك فتحنه نائل اولدغنك سرنك عيانيدر
اي سالك راه خدا چون ابتدا حالنده جانب حقه هوس
بابن كشاده ايدوب حقه توجه ايده سن وحقيقت علمني بلور
بر ذاته واصل واتك صحبتي بركاتيله بو علمه داخل واول
مرادي دلده حاصل اتمكه نيت خالصه قيله سن پس ابتدا
مرتبه كركدركه درت درلو قپو كندي كوكل اوزنه كشاده
ايده سن واول قپولرك بريسي ظاهره دركه شريعتدر اوچي
باطنه دركه زهد وتقوي وميل محبتدر پس هر قپوكه
كوكل شهرنده كسب ايده سن سكا اول قپولرين هر برندن
بر درلو علم ميسر اوله چون طالب حق بونلري تكميل ايده
امير عشق ديدكلري معني شخص اندن ظهوره كله پس
بو بابده طالبه كركدركه اول كندي اوزين شرع محمدي
ايله تطهير ايده وجميع افعال واقوالن اكا تطبيق ايده
وروز شب بونك اوزرنده اولوب صاقنه چون شرع
محمديده قوت بوله اوزين انكله كماليله پرهيز ايده پس
اول جهتله زهد وتقوايه دوش اوله ونفس شومي زهد

وتقوي ايله ماكولات ومشروباتدن منع ايده منع اتمكه
سعي ايده چون زهدي وتقواي اله كتوره بو ايكي معنا
سببيله كوكل هماسي حق طرفنه ميل ايده چون اول طرفه
ميل ايده دائم طرف حقدن تكلم اولنان كلامه مائل
اوله وهر درلو بلايه قائل اوله وهر نكيم باشنه كله اني
شوم نفسندن بله وچون جانب حقه ميل حاصل اوله
محبت دخي باش قالدره زيرا ميل ومحبت بر بريله توام
كورمزميسن چون انسان بر شي سوه وميل ايده لابد
اكا محبت دخي اظهار ايده پس چونكه طالب حق كوكل
لوحنده ميل ومحبت كسب ايده طاعت وعبادت اكا
لذيذ كله ودائم طاعتي سوه وخاطره خطور
ايدن معصيت ايچون كوز ياشين روان ايده وكندوجه
طاعتده ترقي بوله چون حق سبحانه بر قولنك كوكلنه
بو نسنه لري ميسر ايدوب ويره پس اول كوكلده حجاب
رفع اوله ودله كلمز معنالر كوره وچون شرع محمدي
ايله اوزين تطهير ايده من بعد سنت جماعتده عدول
اتميه واول محبت جهتيله دلدن بر ذوق ظهور ايده

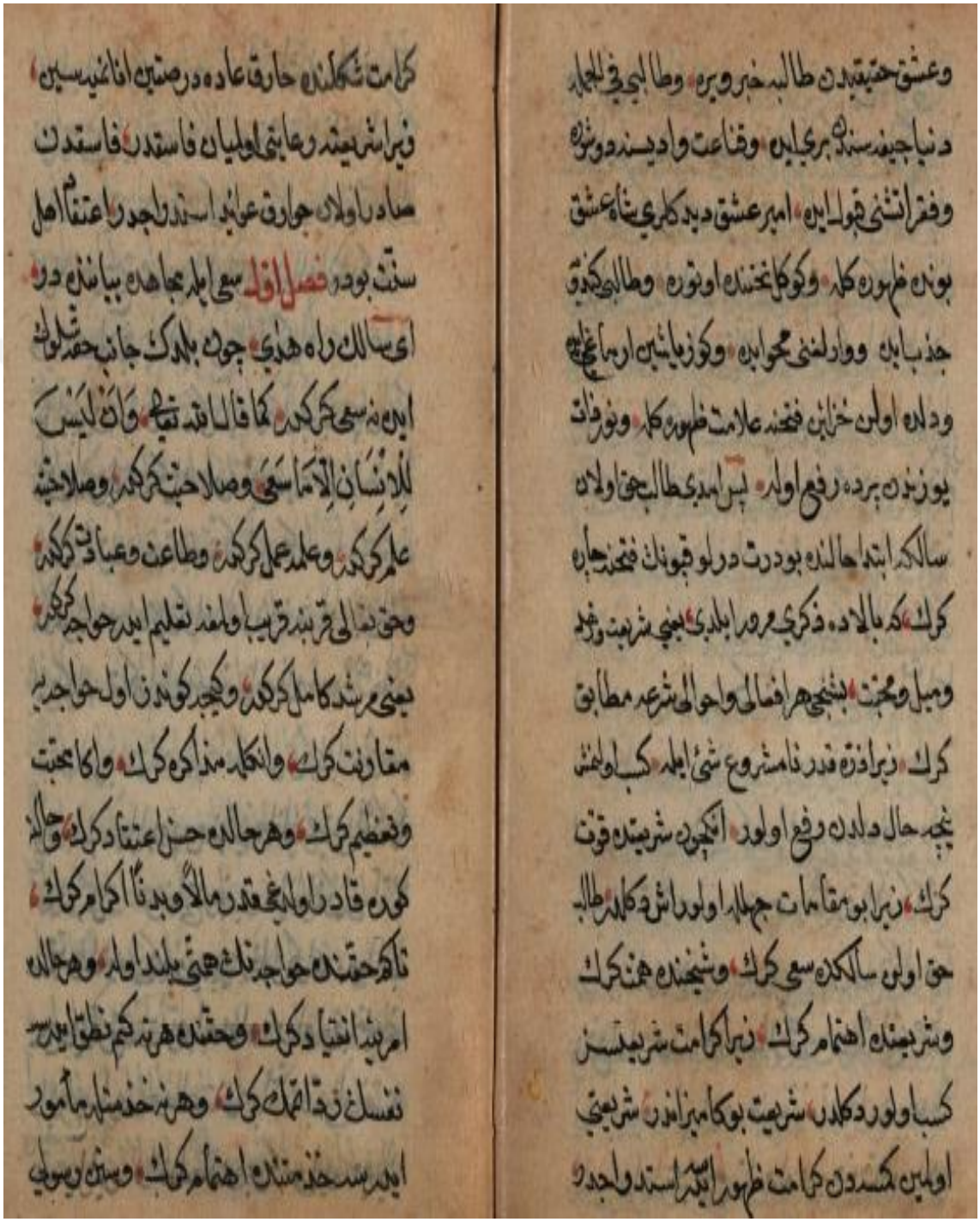

وعشق حقیقیدن طالبه خبر ویره • وطالبی فی الجمله
دنیا جیفه سندن بری ایده • وقناعت وادیسنه دوشوره
وفقر آتشنی قبول ایده • امیر عشق دیدکلری شاه عشق
بونده ظهوره کله • وکوکل تختنده اوتوره • وطالبی کندوی
جذب ایده • ووارلغنی محو ایده • وکوز یاشین ارماغی ایده
ودلده اولن خزاین فتحنه علامت ظهوره کله • ونور ذات
یوزندن پرده رفع اوله • پس امدی طالب حق اولان
سالکه ابتدا حالنده بو درت درلو قپونک فتحنه چاره
کرک • که بالاده ذکری مرور ایلدی • یعنی شریعت وزهد
ومیل ومحبت • بشنجی هر افعالی واحوالی شرعه مطابق
کرک • زیرا ذره قدر نامشروع شیء ایله • کسب اولنمش
نیجه حال دلدن رفع اولور • انکچون شریعتده قوت
کرک • زیرا بو مقامات جهلله اولور اش دکلدر • طالب
حق اولن سالکده سعی کرک • وشیخنده همت کرک
وشریعتده اهتمام کرک • زیرا کرامت شریعتسز
کسب اولور دکلدر • شریعت بوکا میزاندر • شریعتی
اولمین کمسه دن کرامت ظهور ایدرسه استدراجدر

کرامت شکلنده خارق عاده در صتین انانمیه سین •
زیرا شریعته رعایتی اولمیان فاسقدر • فاسقدن
صادر اولان خوارق عوائد استدراجدر • اعتقاد اهل
سنت بودر • فصل اول • سعی ایله مجاهده بیاننده در •
ای سالک راه هدی • چون بلدک جانب حقه سلوک
ایده نه سعی کرکدر • کما قال الله تعالی • وَاَنْ لَیْسَ
لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعَی • وصلاحیت کرکدر • وصلاحیته
علم کرکدر • وعلمه عمل کرکدر • وطاعت وعبادت کرکدر •
وحق تعالی قربنه قریب اولمغه تعلیم ایدر حواجه کرکدر •
یعنی مرشد کامل کرکدر • وکیجه کوندز اول حواجه یه
مقارنت کرک • وانکله مذاکره کرک • واکا محبت
وتعظیم کرک • وهر حالده حسن اعتقاد کرک • وحالنه
کوره قادر اولدیغی قدر مالاً وبدناً اکرام کرک •
تاکه حقنده حواجه نک همتی بلند اوله • وهر حالده
امرینه انقیاد کرک • وحقنده هر نه کیم نطق ایدرسه
نفسک رد اتمک کرک • وهر نه خدمتله مأمور
ایدرسه خدمتنده اهتمام کرک • وسنن رسولی

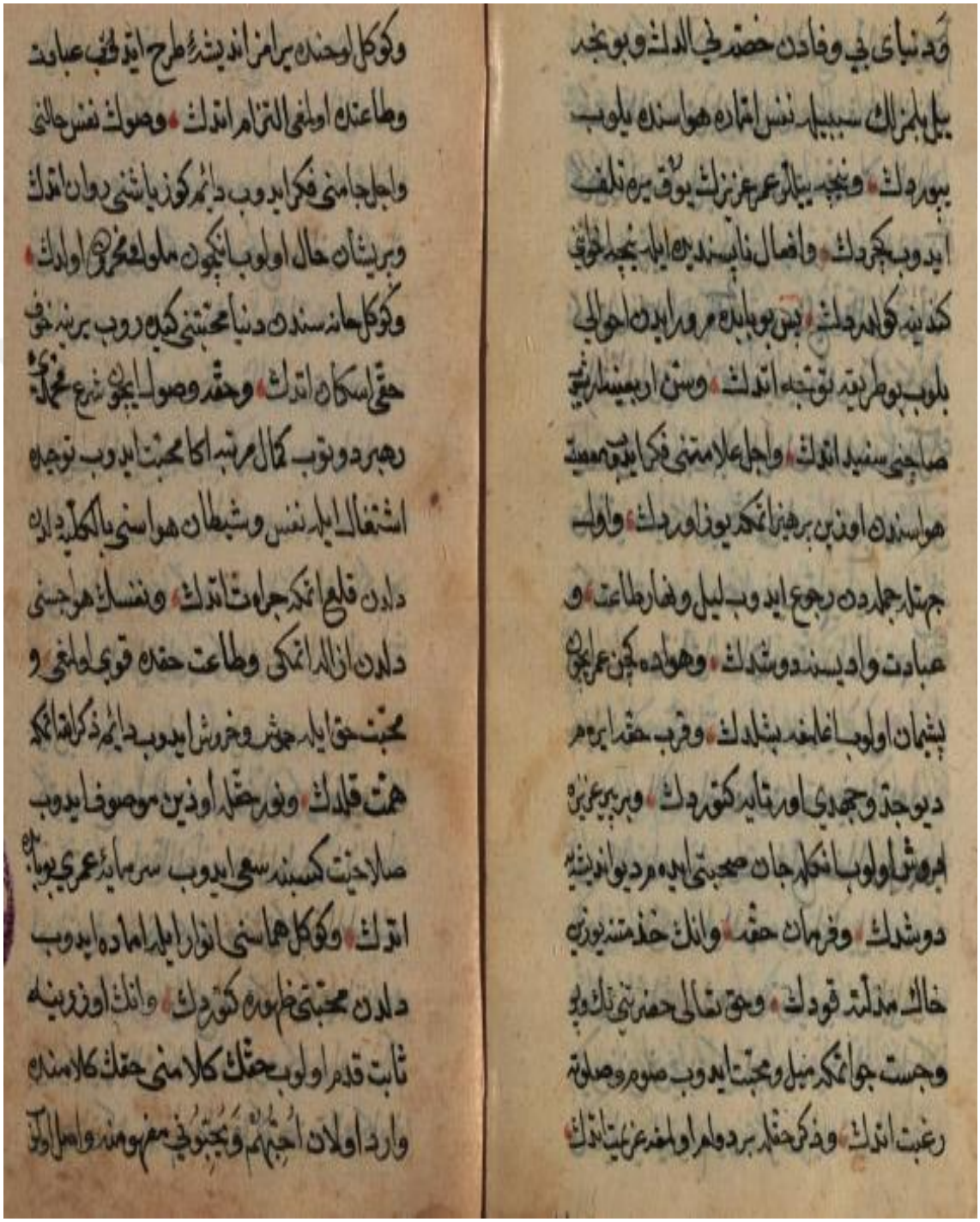

وَدنیای بی وفادن خصه فی الدلك وبوبخه
یل بلمزلك سبیلیله نفس امّاره هواسنده یلوب
بیوردلك ونیچه بیلار عمر عزیزك بوقه یره تلف
ایدوب کچردلك واصال ناپسندیده ایله بیچه اخوانی
کذبه کوادردلك بس بوبابده مرورایدن احوالی
بلوب بوطریقه توجه اتدلك وسن اربعینلرینی
صاحبی سنید اتدلك واجل علامتنی فکرایدوب معیت
هواسندن اوزین برهیزانکه یوزاوردلك واولی
جملدن جملدن رجوع ایدوب لیل ونهار طاعت و
عبادت وادیسندوشدلك وهواده کچن عمرایچون
پشیمان اولوب اغلمغه بشلدلك وقرب حقه ایرمه
دیوجد وجهدی اورتایه کتوردلك وبرپیرعزیزه
اروشاولوب انکله جان صحبتی ایده مردیوانه یه
دوشدلك وفرمان حقه وانك حذمتنه یوزینه
خاك مذلّته قودلك وحق تعالی حضرتینك بو
وجهت جوانکه میل ومحبت ایدوب صوم وصلوته
رغبت اتدلك وذکر حقله برد ولمز اولمغه عزیمت اتدلك

وکوکل لوحنده یرامز اندیشه طرح ایدوب عبادت
وطاعتنه اولمغی التزام اتدلك وصوك نفس حالتی
واجل جامنی فکرایدوب دائم کوزیاشنی روان اتدلك
وبریشان حال اولوب انکون ملول محزون اولدلك
وکوکل حامه سندن دنیا محبتنی کیدروب برینه خوف
حقی اسکان اتدلك وحقه وصولی یکانه شرع محمدیه
رهبر دوتوب کمال مرتبه انکا محبت ایدوب توجه
اشتغالك ایله نفس وشیطان هواسنی بالکلیه دلدن
دلدن قلیچ انکه جراحات اتدلك ونفسك هواجسنی
دلدن ازاله انکی وطاعت حقده قوی اولمغی و
محبت حق ایله جوش وخروش ایدوب دائم ذکرالله انکله
همت قیلدلك ونور حقله اوزین موصوف ایدوب
صالحیت کسبنه سعی ایدوب سرمایه عمری بوله
اتدلك وکوکل هاسنی انوار ایله اماده ایدوب
دلدن محبتی ظهوره کتوردلك وانك اوزینه
ثابت قدم اولوب حقك کلامنی حقك کلامندن
وارد اولان اُجِیبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ وَیَجْتَوِی فی مفهومندن واصل اولوب

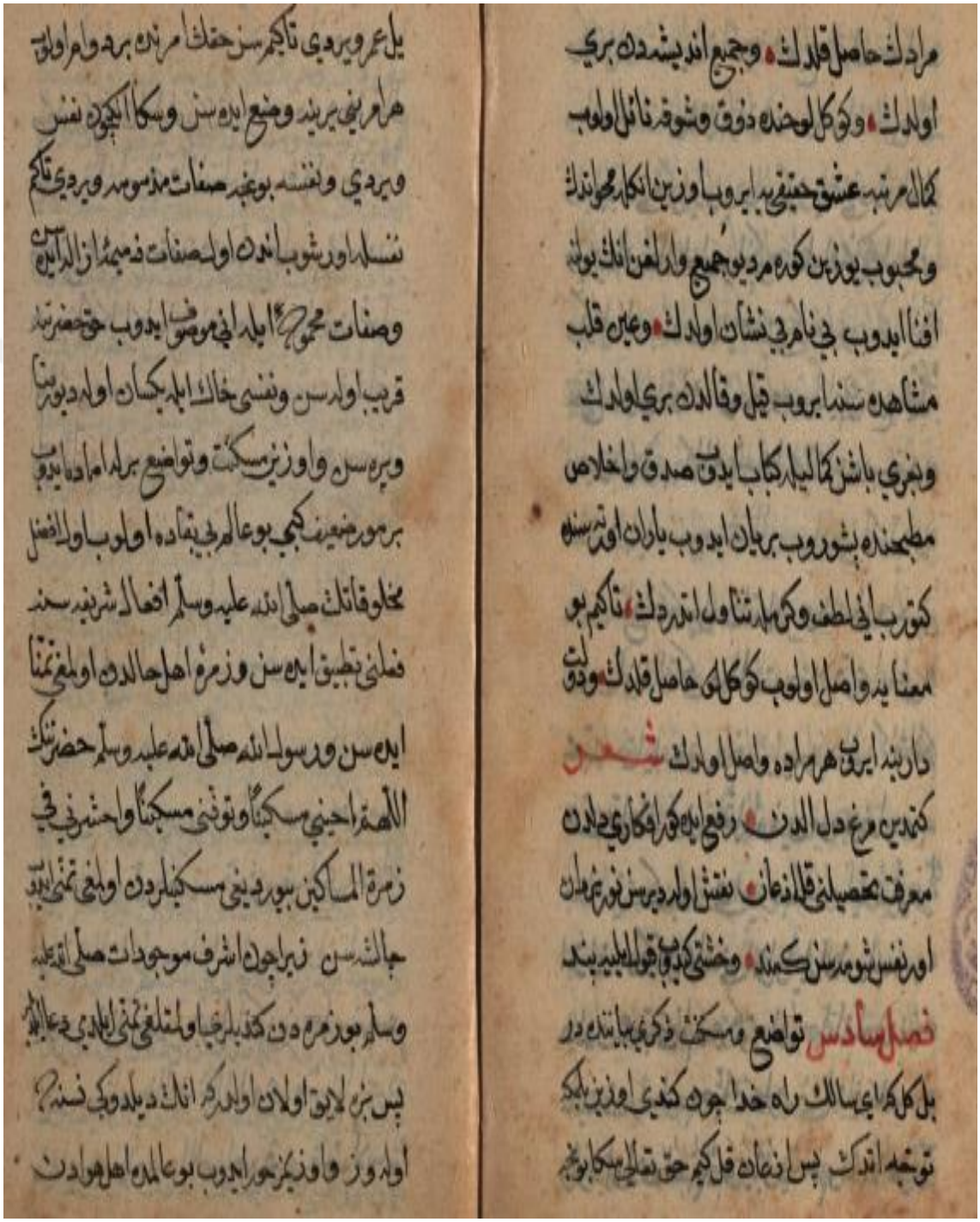

مرادك حاصل قلدك • وجميع انديشه دن بري
اولدك • وكوكل لوحنده ذوق وشوقه نائل اولوب
كمال مرتبه عشق حقيقي يه ايروب اوزين انكله محو اتدك
ومحبوب يوزين كوره مرديو جميع وارلغن انك يولنه
افنا ايدوب بي نام بي نشان اولدك • وعين قلب
مشاهده سنه ايروب قيل وقالدن بري اولدك
وبغري باشن كماليله كباب ايدوب صدق واخلاص
مطبخنده پشوروب بريان ايدوب ياران اورته سنه
كتوروب اني لطف وكرمله تناول اتدردك • تاكيم بو
معنايه واصل اولوب كوكلكه حاصل قلدك • ودولت
دارينه ايروب هر مراده واصل اولدك **شعر**
كتمدين مرغ دل الدن • رفع ايده كور افكاري دلدن
معرفت تحصيلني قل اذعان • نقش اولديرسن نور يزدان
اور نفس شومه سن كمند • وخشتي كيدوب قبول ايليه بند
فصل سادس تواضع ومسكنت ذكري بياننده در
بل كل كه اي سالك راه خدا چون كندي اوزين بلمكه
توجه اتدك پس اذعان قل كيم حق تعالي سكا بونجه

يل عمر ويردي تاكيم سن حقك امرنده بر دوام اولوب
هر امريني يرينه وضع ايده سن وسكا انكچون نفس
ويردي ونفسه بونجه صفات مذمومه ويردي تاكيم
نفسله اورشوب اندن اول صفات ذميمه ازاله ايده سن
وصفات محموده ايله اني موصوف ايدوب حق حضرتنه
قريب اوله سن ونفسي خاك ايله يكسان اوله ديو رضا
ويره سن واوزين مسكنت وتواضع برله اماده ايدوب
بر مور ضعيف كبي بو عالم بي بقاده اولوب اول افضل
مخلوقاتك صلى الله عليه وسلم افعال شريفه سنه
فعلني تطبيق ايده سن وزمره اهل حالدن اولمغي تمنا
ايده سن ورسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتنك
اللهم احيني مسكينا وتوفني مسكينا واحشرني في
زمرة المساكين بيورديغي مسكينلردن اولمغي تمني ايدوب
چالشه سن زيرا چون اشرف موجودات صلى الله عليه
وسلم بو زمره دن كنديلري اولمقلغي تمني ايلدي دعا ايلديلر
پس بزه لايق اولان اولدركه انك ديلدوكي نسنه
اوله وز واوزيمز حور ايدوب بو عالمده اهل هوادن

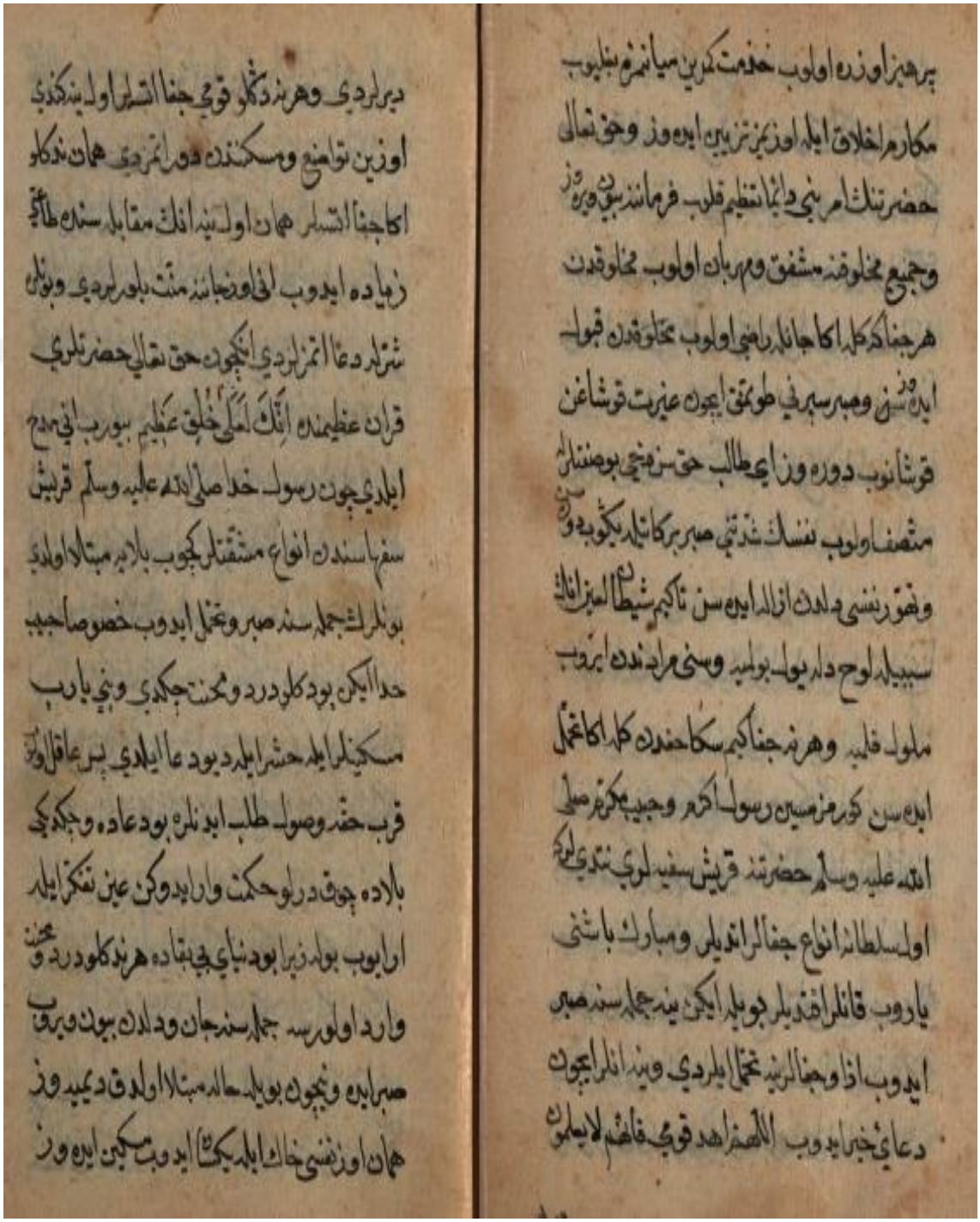

پرهیز اوزره اولوب خدمت کمرین میانمزه بغلیوب
مکارم اخلاق ایله اوزیمز تزیین ایده وز وحق تعالی
حضرتنك امرینی دائما تعظیم قلوب فرماننه بیون ویره وز
وجمیع مخلوقنه مشفق ومهربان اولوب مخلوقدن
هر جفا که کله اکا جانله راضی اولوب مخلوقدن قبول
ایده وز سن وصبر سپرنی طوتمق ایچون غیرت قوشاغن
قوشانوب دوره وز ای طالب حق سن دخی بو صفتلرله
متصف اولوب نفسك شدتنی صبر برکاتیله یکوب دوره سن
وتهور نفسی دلدن ازاله ایده سن تا کیم شیطان لعین انك
سببیله لوح دله یول بولمیه وسنی مرادندن ایروب
ملول قلمیه وهر نه جفا کیم سکا حقدن کله اکا تحمل
ایده سن کورمزمسین رسول اکرم وحبیب مکرم صلی
الله علیه وسلم حضرتنه قریش سفیه لری نتدیلر که
اول سلطانه انواع جفالر اتدیلر ومبارك باشنی
یاروب قانلر اقتدیلر بویله ایکن ینه جمله سنه صبر
ایدوب اذا وجفالرینه تحمل ایلردی وینه انلر ایچون
دعای خیر ایدوب اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون

دیرلردی وهر نه دکلو قومی جفا اتسه لر اول ینه کندی
اوزین تواضع ومسکنندن دور اتمزدی همان ندکلو
اکا جفا اتسه لر همان اول ینه انك مقابله سنده طاعتی
زیاده ایدوب انی اوزجانینه منت بلورلردی وبونلره
شرلر دعا اتمزلردی انکچون حق تعالی حضرتلری
قران عظیمنده انك لعلی خلق عظیم بیورب انی مدح
ایلدی چون رسول خدا صلی الله علیه وسلم قریش
سفهاسندن انواع مشقتلر کچوب بلایه مبتلا اولدی
بونلرك جمله سنه صبر وتحمل ایدوب خصوصا حبیب
خدا ایکن بو دکلو درد ومحنت چکدی وبنی یارب
مسکینلر ایله حشر ایله دیو دعا ایلدی پس عاقل اولوب
قرب حقه وصول طلب ایدنلره بو دعاده وچکدیکی
بلاده چوق درلو حکمت وار ایدوکن عین تفکر ایله
ارایوب بوله زیرا بو دنیای بی بقاده هر ندکلو درد ومحنت
وارد اولورسه جمله سنه جان ودلدن بیون ویروب
صبر ایده ونیچون بویله حاله مبتلا اولدق دیمیه وز
همان اوز نفسی خاك ایله یکسان ایدوب مسکین ایده وز

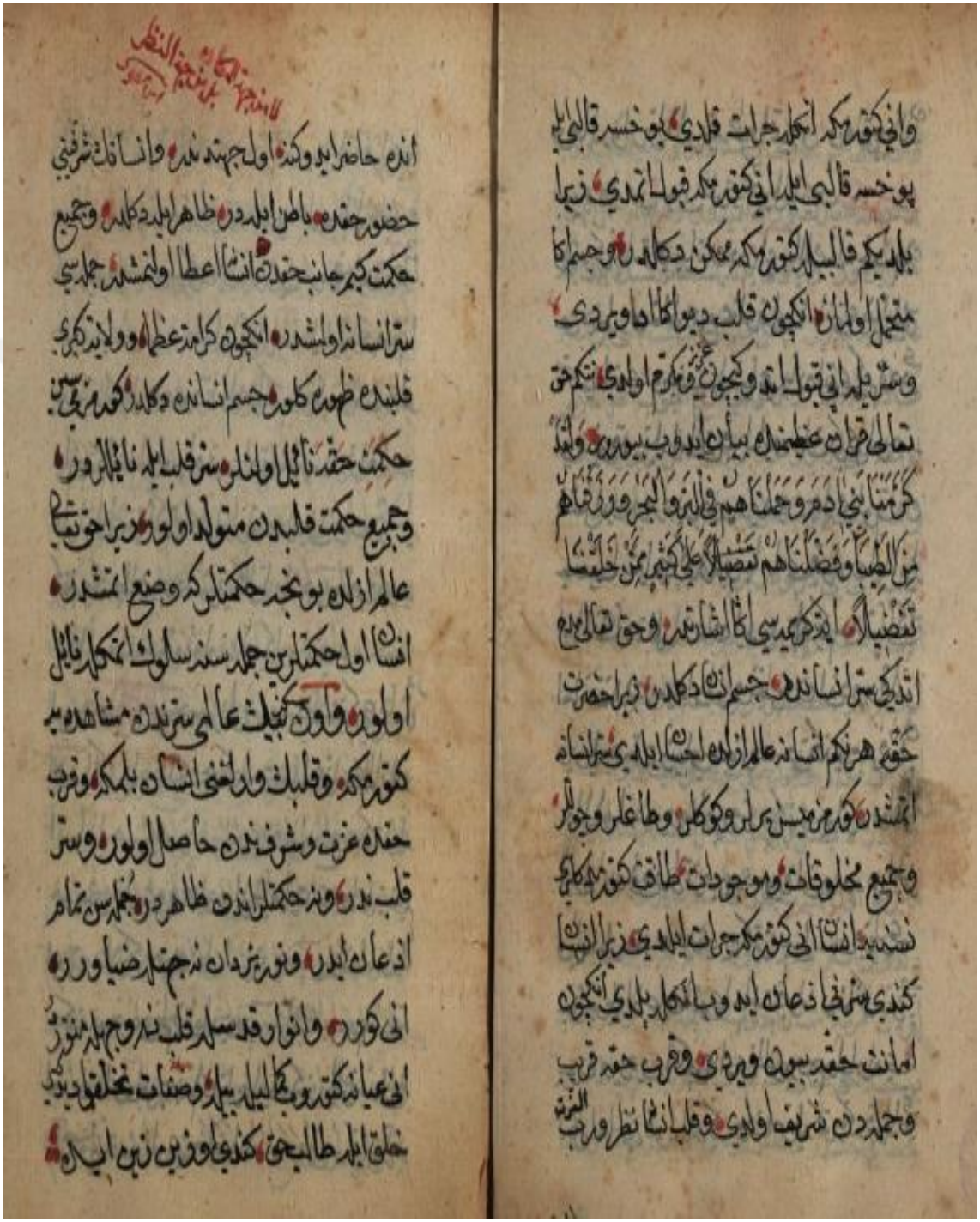

وانی کتورمکه انکله جرات قلدی بو خسه قالبی ایله
بو خسه قالبی ایله انی کتورمکه قبول اتمدی زیرا
بلدیکم قالبیله کتورمکه ممکن دکلدر و جسم اکا
متحمل اولماز انکچون قلب دیو اکا ادا ویردی
و سر ایله انی قبول اتدوکیچون عزیز و مکرم اولدی نتکم حق
تعالی قرآن عظیمنده بیان ایدوب بیوروب ولقد
کرمنا بنی آدم وحملناهم فی البر والبحر ورزقناهم
من الطیبات وفضلناهم تفضیلا علی کثیر ممن خلقنا
تفضیلا آیت کریمه سی اکا اشارتدر و حق تعالی مدح
اتدکی سر انساندر جسم انسان دکلدر زیرا حضرت
حقه هر نکم انسانه عالم ازلده احسان ایلدی سر انسانه
اتمشدر کورمزمیسن یرلر و کوکلر و طاغلر و چوللر
و جمیع مخلوقات و موجودات طاقت کتورمدکلری
نسنه یه انسان انی کتورمکه جرات ایلدی زیرا انسان
کندی سرنی اذعان ایدوب انکله بلدی انکچون
امانت حقه بیون ویردی و قرب حقه قریب
و جملهدن شریف اولدی و قلب انسانه نظر ورب العزت

لا من جهة المکان بل من جهة النظر

انده حاضر ایدوکنه اول جهتدندر و انسانک شرفینی
حضور حقده باطن ایلهدر ظاهر ایله دکلدر و جمیع
حکمت کیم جانب حقدن انسانه اعطا اولنمشدر جملهسی
سر انسانه اولمشدر انکچون کرامت عظما و ولایت کبری
قلبنده ظهوره کلور جسم انسانده دکلدر کورمزمیسن
حکمت حقه نائل اولنلر سر قلب ایله نائللردر
و جمیع حکمت قلبدن متولد اولور زیرا حق تعالی
عالم ازلده بو نجه حکمتلر که وضع اتمشدر
انسان اول حکمتلرین جملهسنه سلوک اتمکله نائل
اولور و اون کنیک عالمی سرندن مشاهده یه
کتورمکه و قلبک وارلغنی انسان بلمکه و قرب
حقده عزت و شرفندن حاصل اولور و سر
قلبندر و نه حکمتلر اندن ظاهردر جملهسن تمام
اذعان ایدر و نور یزدان نه جهتله ضیاورر
انی کورر و انوار قدسله قلب نه وجهله منوردر
انی عیانه کتوروب کمالیله بیله و صفات تخلقوا دیدکی
خلق ایله طالب حق کندی اوزین زین ایده

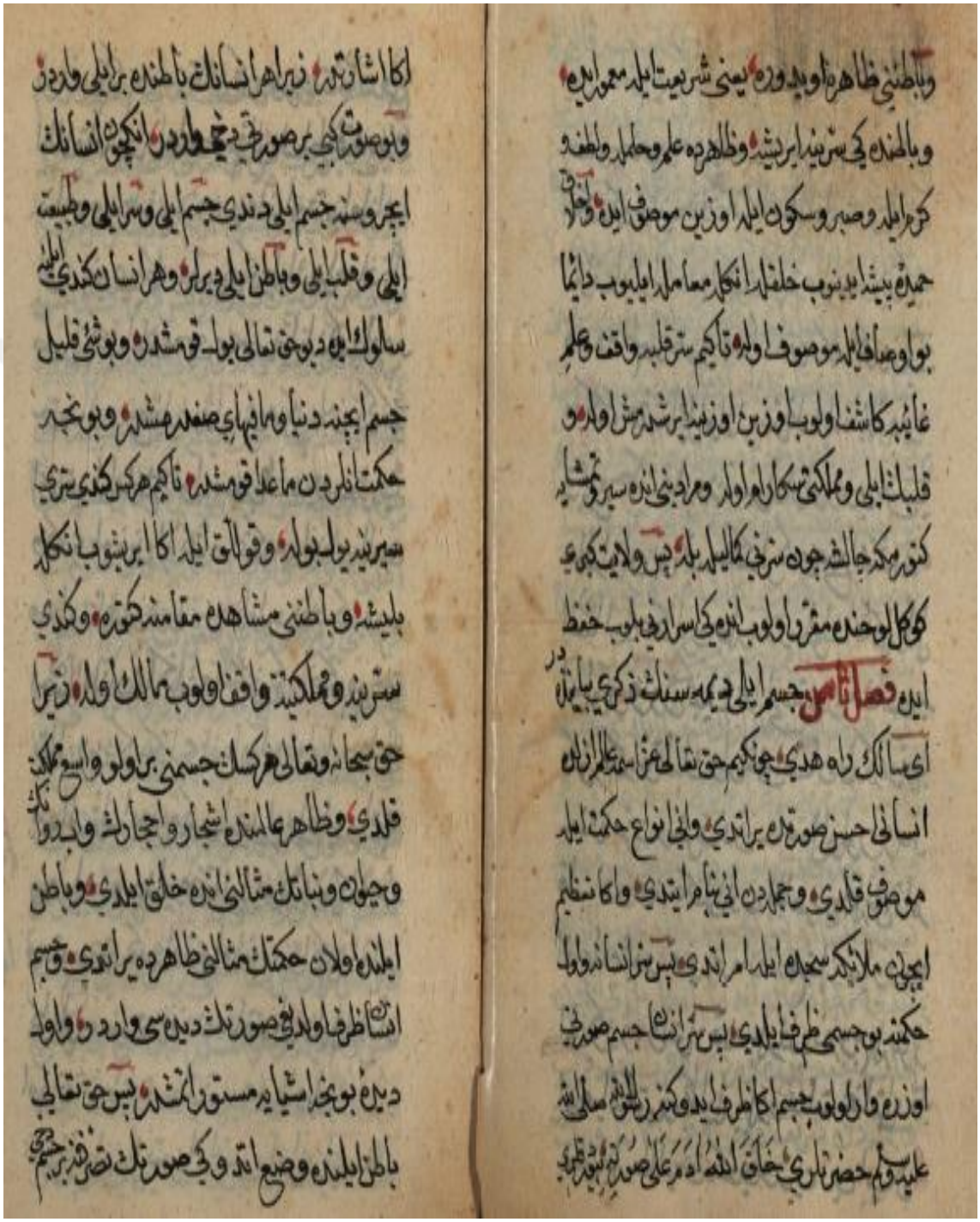

وباطنی ظاهره اویده وره یعنی شریعت ایله معمور ایده
وباطنده یکی سر بنه ایریشه وظاهره علم وحلم ولطف
کرم ایله وصبر وسکون ایله اوزین موصوف ایده واخلاق
حمیده پیشه ایدینوب خلقله انکله معامله ایلیوب دائما
بوا وصاف ایله موصوف اولوه تاکیم سر قلبه واقف وعلم
غائبه کاشف اولوب اوزین اوزینه ایرشدرمش اولوه و
قلبك ایلی ومملکتی سکا رام اولوه ومرادینی انده سیر وتماشا
کنوره مکه جائز شوه سرنی مالیله بله پس ولایت کبری
کوکل اوجنده مقرر اولوب انده کی اسرارنی بلوب حفظ
ایده فصل تاسع جسم ایلی دیمه سنك ذکری بیانندر
ای سالك راه هدی چونکیم حق تعالی عز اسمه عالم الزلی
انسانی احسن صورتده یراتدی وانی انواع حکمت ایله
موصوف قلدی وجمله دن انی بنام ایتدی واکا تعظیم
ایچون ملائکه سجده ایله امر ایتدی پس سر انسانه اولوه
حکمنه بو جسمی ظرف ایلدی پس سر انسان جسم صورتی
اوزره وار اولوب جسم اکا ظرف ایدوکنه رسول الله صلی الله
علیه وسلم حضرتلری خلق الله آدم علی صورته بیوردقلری
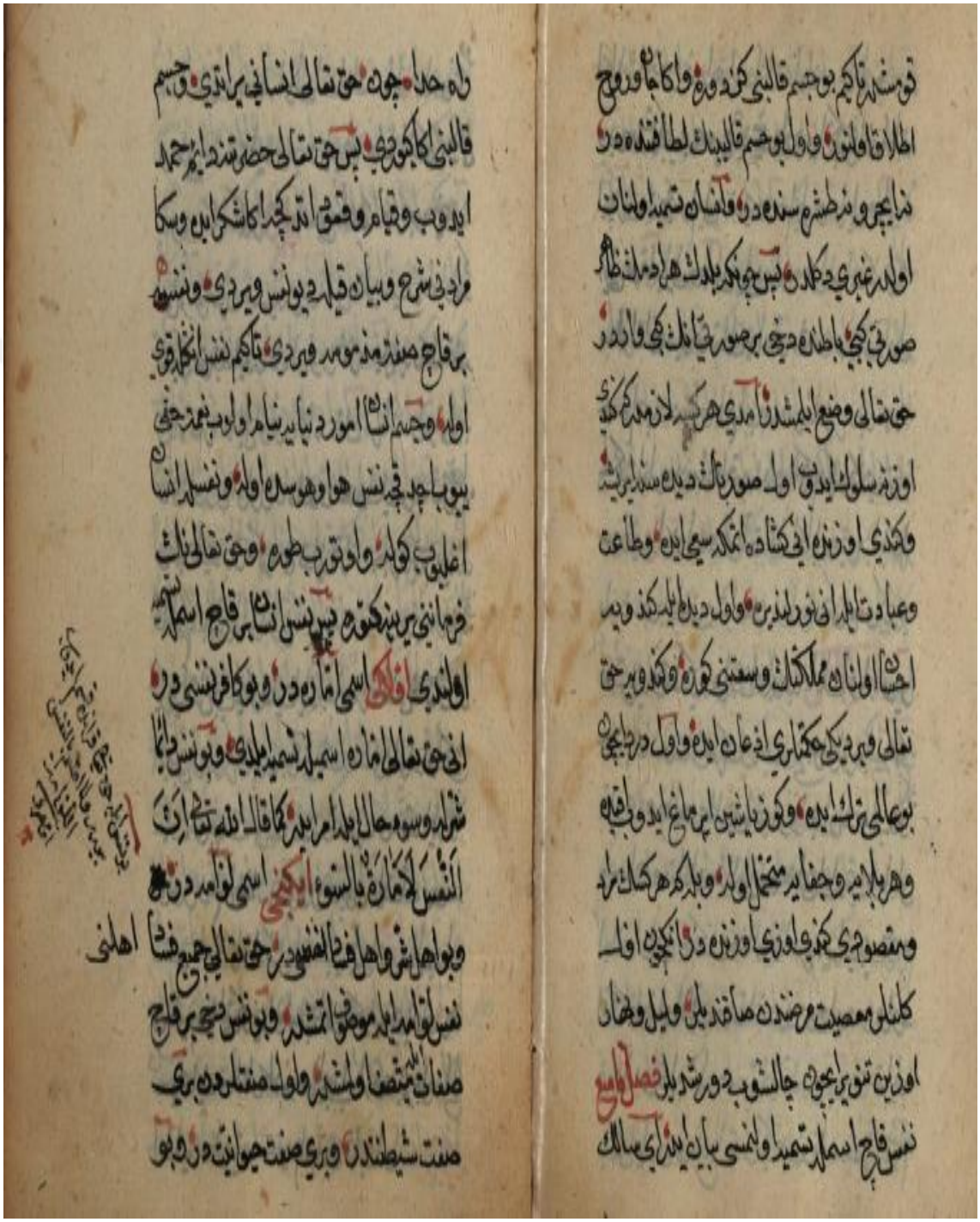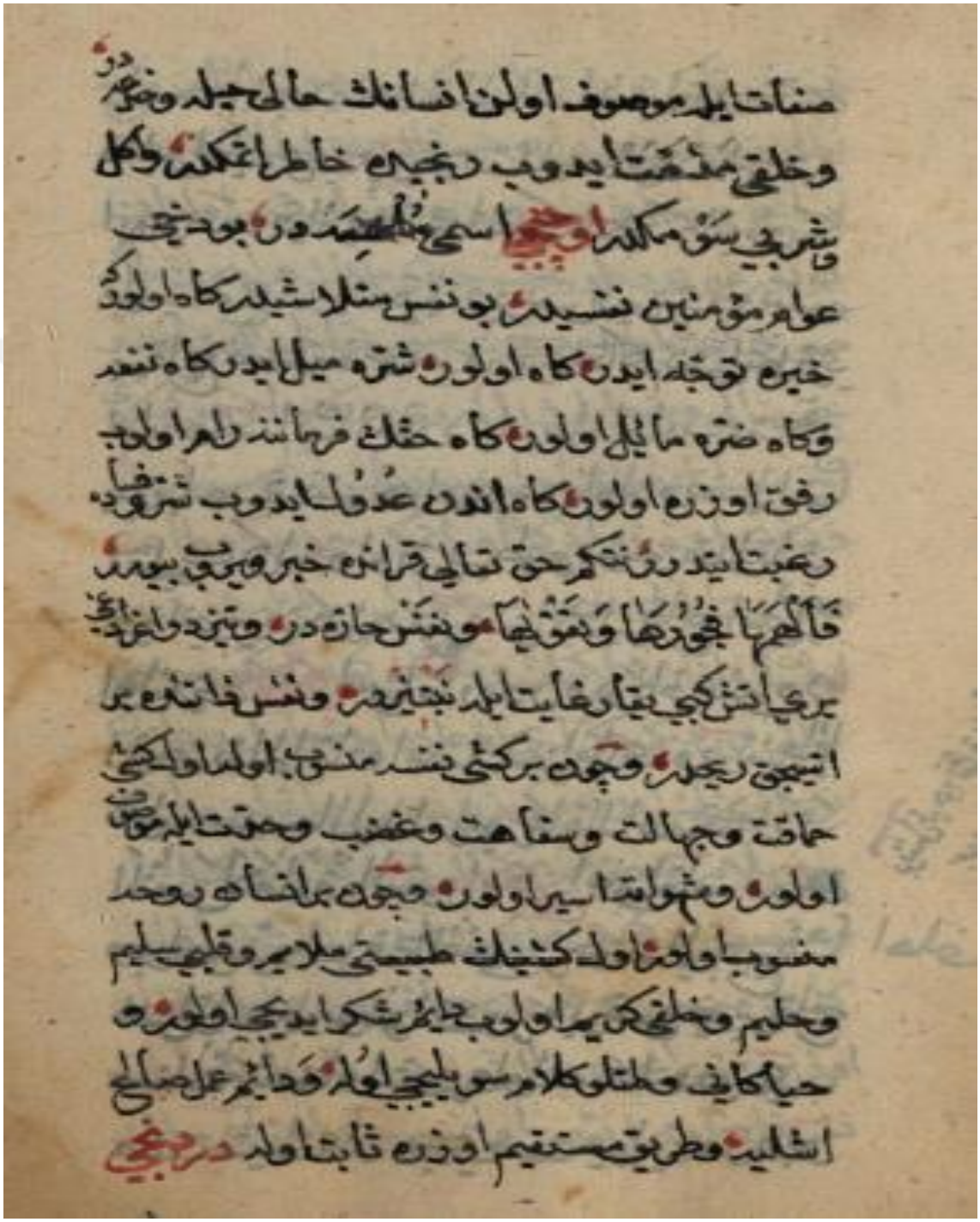
اکا اشارتدر زیرا هر انسانك باطنده بر ایلی وار در
وبو صورتکی بر صورتی دخی وار در انکچون انسانك
ایچروسنه جسم ایلی دندی جسم ایلی وسر ایلی وطبیعت
ایلی وقلب ایلی وباطن ایلی دیرلر وهر انسان کندی ایلنه
سلوك ایده دیوحق تعالی بولوقه مشدر وبو شئی قلیل
جسم ایچنه دنیا ومافیهای صغدر مشدر وبو نجه
حکمت انلردن ماعدا قومشدر تاکیم هر کس کندی سرنی
سیر ینه بولوبوله وقوانق ایله اکا ایریشوب انکله
بلیشه وباطننی مشاهده مقامنه کتوره وکندی
سرینه ومملکتینه واقف اولوب مالك اولوه زیرا
حق سبحانه وتعالی هر کسك جسمنی براولوه واسع مملکت
قلدی وظاهر عالمنده اشجار واحجارلك وابدوابلك
وحیوان وبناتك مثالنی انده خلق ایلدی وباطن
ایلنده اولان حکمتك مثالنی ظاهرده یراتدی وجسم
انسانی ظرف اولدیغی صورتك دینی سی وارد راولوه
دینده بو نجه اشیا یه مستور اتمشدر پس حق تعالی
باطن ایلنده وضع اتدوکی صورتك نصفنه بر جسم حیی